

දහම් පාසල් අවසාන සහතික පත්‍ර විභාගය

බුද්ධ ධර්මය හා පාලි භාෂා
පරිචය

සු.සි.දිසානා

දහම් පාසල් අවසාන සහතික පත්‍ර විභාගය

බුද්ධ ධර්මය හා පාලි භාෂා පරිචය

ප්‍රකාශනය

බෞද්ධ කවයුතු දෙපාර්තමේන්තුව

2011

පළමු වන මුද්‍රණය	- 1991
දෙ වන මුද්‍රණය	- 1999
තෙ වන මුද්‍රණය	- 2000
සිව් වන මුද්‍රණය	- 2001
පස් වන මුද්‍රණය	- 2002
සය වන මුද්‍රණය	- 2003
සත් වන මුද්‍රණය	- 2004
අට වන මුද්‍රණය	- 2005
නව වන මුද්‍රණය	- 2006
දස වන මුද්‍රණය	- 2007
එකොළොස් වන මුද්‍රණය	- 2009
දොළොස් වන මුද්‍රණය	- 2009
දහතුන් වන මුද්‍රණය	- 2010

සියලු හිමිකම් ඇවිරිණි.

රජ සම්මත කළ
සාමූහික සේවය

සෘජු පිටපත් කිරීම සහ මුද්‍රණය:

රජයේ මුද්‍රණ නිකුත් සංස්ථාව

පානරුව, පාදුක්ක.

උපදේශක සංස්කාරක

මහෝපාධ්‍යාය පූජ්‍ය පණ්ඩිත ආචාර්ය පරවාහර
පඤ්ඤානන්ද නායක ස්වාමීන්වහන්සේ
බස්නාහිර පළාතේ ප්‍රධාන සංඝනායක සහ
රුහුණු සරසවිය කුලපති

ලේඛක

පූජ්‍ය ආචාර්ය යටගම ධම්මපාල නායක ස්වාමීන්වහන්සේ
(පණ්ඩිත, එම්.ඒ., පී.එච්.ඩී.)
පෙරාදෙනිය විශ්වවිද්‍යාලයේ ජ්‍යෙෂ්ඨ කථිකාචාර්ය සහ
බලගල්ල සරසවිය පිරිවෙනේ පරිවේනාධිපති

පටුන

පිටි සහිතව (2)

I කොටස

පිටු අංක

පරිච්ඡේද

(1) පටිච්ච සමුප්පාදය ...	...	...	1
(2) චතුරාර්ය සත්‍යය ...	...	...	4
(1) පළමුවැනි ආර්ය සත්‍යය—දුක්	...	...	5
(2) දෙවැනි ආර්ය සත්‍යය—දුක් හටගැනීම	...	...	6
(3) තුන්වැනි ආර්ය සත්‍යය—දුක් නැතිකිරීම	...	...	7
(4) සිව්වැනි ආර්ය සත්‍යය—දුක් නැතිකිරීමේ මග	...	...	7
(3) ත්‍රි ලක්ෂණය ...	...	...	9
(1) අනිත්‍යය ...	...	...	10
(2) දුක්ඛය ...	...	...	11
(3) අනාත්මය ...	...	...	11
(4) කර්මය හා සුනර්භවය ...	...	...	13
(5) නිර්වාණය ...	...	...	17
(6) සමථ-විපස්සනා භාවනා ...	...	...	19
(1) සමථ භාවනා ...	...	...	20
(2) විපස්සනා භාවනා ...	...	...	22

II කොටස

අභිධර්මයේ මූලික ඉගැන්වීම්

හැඳින්වීම ...	...	...	27
පරමාර්ථ ධර්ම සතර ...	...	...	27
(1) චිත්ත (සිත) ...	...	...	28
සිතෙහි ප්‍රභේද ...	...	...	29
(i) කාමාවචර සිත් ...	...	...	30
(අ) අකුසල් සිත් ...	...	...	30
(ආ) අභේතුක සිත් ...	...	...	31
(ඇ) සෝභන සිත් ...	...	...	33
(ii) රූපාවචර සිත් ...	...	...	34
(iii) අරූපාවචර සිත් ...	...	...	36
(iv) ලෝකුත්තර සිත් ...	...	...	37

(2) වෛතසික ධර්ම	...	...	39
(අ) අක්කුසමාන වෛතසික	...	...	39
(ආ) අකුසල වෛතසික	...	...	42
(ඇ) ශෝභන වෛතසික	...	...	43
(3) රූප	...	...	45
(4) නිර්වාණය	...	...	51

III කොටස

හැඳින්වීම	...	...	55
(1) ධම්මපදය (උපුටා ගත් කොටස්)	...	...	55
(i) යමකවග්ග ...	...	...	55
(ii) පුජ්ඵවග්ග ...	...	...	57
(iii) ධාලවග්ග ...	...	...	57
(iv) පණ්ඩිතවග්ග	...	...	59
(2) මිත්තානිසංස සුත්ත	...	...	62
(3) මෙත්තානිසංස සුත්ත	...	...	64
(4) ඛන්ධ පරිත්ත ...	...	...	65
(5) දුට්ඨභාමිණී අභයරාජ වත්ථු	...	...	68
(6) තෙරුවන් ගුණපාඨ	...	...	107
(අ) බුදුගුණ මෙනෙහි කිරීම	...	...	107
(ආ) දහම් ගුණ මෙනෙහි කිරීම	...	...	108
(ඇ) සහ ගුණ මෙනෙහි කිරීම	...	...	109

I වන කොටස

1 වන පරිච්ඡේදය

පටිච්ච සමුප්පාදය

බුද්ධ ධර්මයේ මූලික ඉගැන්වීම් අතර පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයට ප්‍රධාන තැනක් හිමි වෙයි. බෞද්ධ සාහිත්‍යාගත සිද්ධීන් කීපයකින්ම ඒ බව සනාථ කළ හැකිය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ක්ලේශ ප්‍රභාණයෙන් සම්මා සම්බුදු බවට පැමිණ බෝරුක් මුල සතියක් වැඩ සිදු සත්වැනි දින ෧ තුන්යමට පටිච්ච සමුප්පාදය අනුලෝම පටිලෝම වශයෙන් මෙනෙහි කළ සේක. අගසවු සැරියුත් මුගලන් දෙනම අස්සඪි රහතන් වහන්සේගෙන් ප්‍රථමයෙන්ම ඇසූ ධර්මය පටිච්ච සමුප්පාදය හෙවත් හේතුඵල සිද්ධාන්තය මුල් කොට ගත්තකි. මේ අවස්ථා දෙකම මහාවග්ගපාලි විනය ග්‍රන්ථයෙහි දී හමු වේ. සත්ත්වයා සසර සැරි සරන්නේ මේ ධර්ම කොට්ඨාශය නොදැනීමෙන් අවුලෙන් අවුලට වැටීම නිසා බව දිසතිකායේ මහානිදාන සුත්‍රයේ ප්‍රකාශ වේ.

පටිච්චසමුප්පාද යන පදයෙහි අර්ථය නම් යම්කිසි ධර්මයක් නිසා තවත් ධර්මයක් ඇති වීමයි. විශ්වයත්, එහි විද්‍යාමාන සියලු දේත් ඇති වන්නේ යම් කිසිවක් නිසාය ; යමක් ඇසුරු කොටගෙනය ; යමක් හේතු කොට ගෙනය. සම්කාලීන ආගමික සිද්ධාන්තයන්හි සත්ත්වයාගේ හා ලෝකයේ ඇතිවීම පිළිබඳව විවිධ මිථ්‍යා මත පැවතීණ. ඒවා අතර මහා බ්‍රහ්මයා හෝ වෙනත් ඊශ්වරයෙකු විසින් මවනු ලැබූ බව (ඉස්සරනිම්මාණහේතු) ප්‍රධාන අදහසකි. මේ අනුව සත්ත්වයාගේ උපත හා මරණයත්, දුක සැප ආදියත්, ඉර හඳ අච්ච වැස්ස ආදී වශයෙන් බාහිර ලෝකයෙහි පැනෙන ස්වාභාවික වස්තූන්ගේ ක්‍රියාකාරිත්වයත් සිදු වන්නේ දිව්‍ය බ්‍රහ්ම ආදී යම්කිසි ඊශ්වර යෙකුගේ මැවීමක් නිසා බව අදහස් කරන ලදී.

නිර්මාණ වාදය නොපිළිගත් ඇතැමෙක් පෙර ආත්ම භාවයන්හි දී කරන ලද කුශලාකුශල කර්මයන් හේතු කොට ගෙන ම සත්ත්වයාගේ උපත, මරණය, දුක සැප විදිම ආදිය සිදු වන බව (පුබ්බේකතහේතු) කීහ. මේ අතර තවෙකෙක් සත්ත්වයා උපදින්නේ හෝ මැරෙන්නේ කිසිදු හේතුවක් නිසා නොව අභමිබන්ධය (අධිච්ච සමුප්පන්න) යි ප්‍රකාශ කළහ. එයම විකාශනය කෙරෙමින් නියතී වාදයක් දරු අය නියමිත කාලයක් තුළ උපත හා මරණය සිදු වෙමින්, දුක සැප ඇති වෙමින් ගොස් සසර ගමන කෙළවර වන (නියතී සංගති භාව හේතු) බව ඉගැන්වූහ. වඩාත් ගැඹුරින් ලෝකය හා සත්ත්වයා පිළිබඳව සිතූ උපනිෂද් වින්තකයෝ වෙතස් නොවන ආත්ම සංකල්පයක් වෙත නැඹුරු වෙමින් ශාස්වත වාදයකට බැස ගත්හ. එහි විරුද්ධ පැත්ත දෙස බැලූ තවත් කෙනෙක් මරණින් මතු නැවත උපතක් නැත, මෙලොවක් - පරලොවක් නැත, යනුවෙන් උච්ඡේද වාදයක් ඉදිරිපත් කළහ.

බුදුරජාණන් වහන්සේ එද ලොව පැවති මේ සියලු ඉගැන්වීම් පිළිබඳව අවබෝධයක් ලබා ගෙන ඒ කිසිවක් සත්‍යය නොවන බව පෙන්වා දුන් සේක. සියලු ඉගැන්වීම්වල ඇති අන්තභාවී ලක්ෂණ පැහැදිලි කොට පරිච්චයමුප්පාදය හෙවත් හේතු-ඵල ධර්මතාව ලොව සදහටම පවත්නා සත්‍යය බව දේශනා කළහ. මෙහිදී සියලු දෙයකම ඇති පරිච්ච සමුපන්න බව පොදු සූත්‍ර ශෛලියකින් හෙවත් කෙටි ක්‍රමයකින් හඳුන්වා දීම නිදන සංයුක්තයේ අනුගමනය කරන ලද ක්‍රමය වේ.

“අස්මිං සති ඉදං භෝති” මෙය ඇති කල්හි මෙය ඇති වේ.

“ඉමස්ස උප්පාද ඉදං උප්පජ්ජති” මෙය ඉපදීමෙන් මෙය උපදී. හුදු තනි දෙයක (ධර්මයක) පැවැත්මක් බුදුදහම නොපිළිගනී. කවර ආකාරයකින් හෝ එකිනෙකට සම්බන්ධ වූ ධර්ම දෙකක්, සාපේක්ෂක වූ දේවල් දෙකක් හෝ අවස්ථා දෙකක් “මේ” යන සර්වත්‍යාම පදයෙන් දක්ක හැකිය. විද්‍යාමාන දෙයක යථා ස්වභාවය එයින් නිරූපනය කෙරෙන අතර එහි නැති බව (නිරෝධය) ද ඒ ආකාරයෙන් ම දක්වා තිබේ.

“ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති” මෙය නැති වීම මෙය නොමැත.

“ඉමස්ස නිරෝධා ඉදං නිරුජ්ඣති” මෙය නැවැත්මෙන් මෙය නවතී. සත්ත්ව පුද්ගල ද්‍රව්‍ය ප්‍රඥප්තිවලින් විසුක්ක වූ විචරණ ශෛලියකින් පරිච්චසමුප්පාදය අවබෝධ කර ගැනීම සාමාන්‍ය පුද්ගලයාට පහසු නොවේ. ද්‍රව්‍යයක් හා සංයුක්ත කොට ගෙන හේතුඵල සිද්ධාන්තය විමසා බලන කල්හි

“බිජය ඇති කල්හි පැලය ඇති වේ.”

“බිජය නැති නම් පැලයක් ඇති නොවේ.”

යනුවෙන් සරල නිදසුනක් මගින් තේරුම් ගැනීම වඩා පහසුය.

බුද්ධ ධර්මය විවිධ උපමා රූපක යොදා ගනිමින් උත්සාහ දරන්නේ දුක් පිළිබඳව යථාවබෝධයක් ඇති කිරීම සඳහාය. මෙය සමාජගත දුක්‍ය, චිත්තසන්තානගත දුක්‍යයි අවස්ථා දෙකකින් පැහැදිලි කළ හැකිය. සමාජ ගත දුක් ඇති වන්නේ බාහිර හේතු ප්‍රත්‍ය සමවායයෙනි. වක්කවත්තිසිහනාද සූත්‍රයේ දී සක්විතිවත් හෙවත් රාජ ධර්ම නොපුරන, දිළින්දුට නිසි පරිදි ධනය ලබා ගැනීමට මාර්ග සකස් නොකරන, පාලකයන් නිසා සමාජය තුළ අසහනය ඇති වන ආකාරය පෙන්වා දී ඇත. තෘෂ්ණාව මුල් කොට ගත් වේදනාව හා සමග වෙනත් හේතු රාශියක සමවායයෙන් කලි - කලහ, විග්‍රහ, විවාද ආදී අනේක අකුශල ධර්ම මිනිස් සමාජය තුළ හට ගන්නා හැටි මහා නිදන සූත්‍රය විචරණය කරයි.

බුදු දහමෙහි ප්‍රධාන අධ්‍යායය මනුෂ්‍ය චිත්ත සන්තානයෙහි දුක ඇති වීම හා එය නැවැත්වීම විග්‍රහ කොට දක්වීමයි. අනුලෝම පටිලෝම වශයෙන් එය විශ්ලේෂණය කිරීමේදී අවිද්‍යාවෙන් ආරම්භ වන සමස්ත දුක්ඛ සමුහයාගේ සම්භවය හා නිරෝධය එයට අන්තර්ගත කොට දැක්වේ. එකී හේතු - ප්‍රත්‍යා ධර්ම මාලාවෙහි ප්‍රධාන අංග දෙළසකි: අවිජ්ජා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව, ජාති, ජරා-මරණ යනුවෙනි. මිනිසා ජරා-මරණයන්ට ගොදුරු වන්නේ කුමක් හෙයින් ද? යන ප්‍රශ්නය බෝයත්තුමාට ඇති වූයේ සිදුහත් කුමාර අවධියේ සතර පෙරනිමිති දැකීමෙනි. දම්වැලක පුරුක් මෙන් දිගින් දිගට සම්බන්ධ කෙරෙන හේතු එල මාලාවක ඇත කෙළවරේ අවිද්‍යාව හෙවත් නොදැනීම දක්නට ඇත. මෙහි සඳහන් අංග දෙළසෙහි අවිද්‍යාව මුලට දක්වුවද එය ම මුල කාරණය වශයෙන් නො ගැනේ. හේතු මාලාව වක්‍රයක් මෙන් ගමන් කරන හෙයිනි. අවබෝධයේ පහසුව තකා අවිද්‍යාවෙන් ආරම්භ ව ජරා මරණයන්ගෙන් අවසන් වන ආකාරයෙන් දක්වා තිබේ.

පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය අවබෝධ කර ගැනීමෙන් බුදු දහමේ ප්‍රධාන පරමාර්ථය වන දුක පිළිබඳ යථාවබෝධය ලබා ගත හැකිය. සංසාරික ගමන නැවැත්වීම හෙවත් පුනර්භවය නැති කිරීම බෞද්ධ පරමාර්ථයයි. මිනිසා සසර සැරිසරන්නේ හෙවත් පුනර්භවයක් ලබන්නේ කවර හේතුවක් නිසා ද? යන පැණයට පිළිතුර මේ අංග දෙළසකින් යුත් ප්‍රතිත්‍ය සමුප්පන්න ධර්ම විග්‍රහය තුළින් සාක්ෂාත් කර ගත හැකිය. අවිද්‍යාව හෙවත් නොදැනීම එක් හේතුවකි. (අවිද්‍යාව සඳහාද තවත් හේතු තිබේ.) නොදැනීම නිසා කුසලා කුසල කර්ම රැස් කරයි. එනම් අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාර හට ගැනීමයි. විඤ්ඤාණ මවු කුසට බැස ගන්නේ ඒ සංස්කාරයන් නිසාය. විඤ්ඤාණ නිසා නාමරූප පහළ වේ. නාමරූපයන් හේතු කොට ගෙන චක්ඛු, යෝත, සාණ, ජිව්හා, කාය, මන යන ආයතන සය හට ගනී. ස්පර්ශය ඇති වන්නේ එකී ආයතන මගිනි. ස්පර්ශය නිසා වේදනාව ඇති වේ. තණ්හාව හට ගන්නේ වේදනාව මුල් කොට ගෙනය. ඒ තණ්හාව නිසා කාමාදී අරමුණු භාත්පසින් අල්වා ගනු ලැබේ. උපාදාන යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ ඒ අල්වා ගැනීමයි. භවය ඇති වන්නේ එයිනි. භවය නිසා ජාති (හටගැනීම) ද ජාතිය නිසා ජරාමරණ ආදිය ද හට ගනී. මේ සමස්ත දුක්ඛ සමුහයාගේ සම්භවයයි.

මේ ආකාරයෙන් දෙළොස් වැදෑරුම් අංග රෝදයක අර හෙවත් ගරාදි මෙන් එකක් අනෙකට සම්බන්ධව පැවැත්ම සංසාරය හෙවත් භවය නමින් හැඳින් වේ. පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මයන් යථා ස්වරූපයෙන් දැන හදුනා අවබෝධ කර ගැනීම හට වක්‍රයේ සිදු දැමීම සඳහා හේතු වේ. තණ්හාව සංසාර වක්‍රයේ ප්‍රධාන අංගයක් හෙයින් එය යථා ස්වභාවයෙන් අවබෝධ කර ගැනීම වක්‍රය සිදු දැමීමකි. තෘෂ්ණාව ගෙවල් සාදන වඩුවෙකු නම් ඔහු සැදු ගෙයි සිටම එයට ගත් උපකරණ සියල්ල දැන, දක ව්‍යාග

කිරීමෙන් නැවත ගෙයක් ගොඩ නැගීම නොකළ හැකි සේ නාමරූඪ ධර්මයන් ඇසුරු කොට ගෙනම තෘෂ්ණාව සිදු දැමීම තණ්හක්බය හෙවත් නිවන් දැකීම ලෙසින් දැක්විය හැකිය. තෘෂ්ණාව නමති අරය හෙවත් ගරාදිය විනාශ කළ බව දැක ඒ අනුසාරයෙන් සෙසු අංගයන්ගේ සිදි යාමත් සසර ගමන නැවතීමත් නුවණැසින් දැකීම පරිච්ච සමුප්පාදය පරිලෝම වශයෙන් මෙනෙහි කිරීම යනුවෙන් හඳුන්වා දිය හැකිය.

2. පරිවේදය

වතුරාර්ය සත්‍යය

ලෝකය දුකින් පිරි ඇත. සැපය වශයෙන් කාවකාලිකව ලබන තෘප්තියේ අවසානය දීර්ඝකාලීන දුකකි. දුක්බ සාකල්පය වනාහී ලෝකයේ පරම සත්‍යය වේ. එය වටා ගොඩනැගුණු ප්‍රධාන අංශ 4 ක් වතුරාර්ය සත්‍යය වශයෙන් නම් කර ඇත. පාරමාර්ථික වශයෙන් එහි නිරවද්‍යතාව අරමුණු කොට ගෙන ආයතී යන උප පදයකින් යුක්තව වතුරාර්ය සත්‍යය යන නාමය සෑදී තිබේ. බෝධි මූලයේදී නිරවශේෂව අවබෝධ කොට ගත් සත්‍යය පිළිබඳ ධර්මය ප්‍රථම කොට හමු වනුයේ බරණැස ඉසිපතනයේ දී පස්වග මහණුන්ට දේශනා කරන ලද ධම්මවක්කප්පවත්තන සූත්‍රයෙනි.

ආයතී සත්‍යය ප්‍රභේද වශයෙන් කොටස් 4 කට බෙදා විග්‍රහ කරනුයේ මෙසේ ය :-

(1) දුක (දුක්ඛ)

(2) දුක හට ගැනීම (දුක්ඛ සමුදය)

(3) දුක නැති කිරීම (දුක්ඛ නිරෝධ)

(4) දුක නැති කරන මග (දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිනී පටිපද)

යනුවෙනි.

(1.) පළමුවැනි ආයතී සත්‍යය - දුක

කායික හෝ මානසික වූ අයහපත් වේදනාව දුක යනුවෙන් හැඳින්වේ. අතෘප්තිකර ස්වභාවය, අසහනකාරී බව ආදිය ද එයින් නිරූපණය වේ. මෙහි විරුද්ධාර්ථවත් පදය සැපය යි. තෘප්තිය, සහනය ආදී අර්ථයන් ද එයින් අදහස් කෙරේ. මිනිසා සාමාන්‍ය ජීවිතයේ දී සැපයක් ලබයි. ගිහි සුඛය - පබ්බතීන සුඛය, කාම සුඛය - නෙක්ඛම්මසුඛය, කායික සුඛය - මානසික සුඛය ආදී වශයෙන් ප්‍රභේදවත්ව දක්නට ලැබෙන්නේ ඒවාය. එහෙත් ඒ සියල්ලක් තාවකාලිකය. ඉතා සුළු මොහොතක දී ඉන් ලැබෙන සැපය ඇතැම් විට පෙර පැවති පමණටත් වඩා දරුණු දුකකට පරිවර්තනය විය හැකිය. කුටාලයක් යැදී ඇති පුද්ගලයා එය කැසීමෙන් මොහොතකට වේදනාව අමතක කර සුවයක් ලබයි. එහෙත් සුළු වේලාවකින් ඒ කැසීම නිසා වණයෙන් ලේ වැගිරෙන්නට වෙයි. එවිට මුලින් පැවති පමණටත් වඩා දුක් වේදනා ඇති වෙයි. අප ලබන සුවය ද එබඳුය. ලෞකික ජීවිතයේ දී කාමයන් නිසා ලබන සුවය තාවකාලික අල්පාශ්වාද සහිත බව දක්වීම සඳහා මස් ලේ නැති ඇට කැබැල්ලකට, සිහිනයකට හෝ පිරුළට ගත් ඇඳුමකට උපමා කොට ඇත. බුදු දහම ජීවිතයේ යථාර්ථය අවබෝධ කර ගැනීමේ අවශ්‍යතාව අවධාරණය කරනුයේ එමගින් කාමාදී තණ්හාවන් නිසා ලැබෙනුයේ තාවකාලික සුවයක් පමණක් බව දැන ඒවා බැහැර කිරීම සත්‍යානතික සුවය වන හෙයිනි.

ජාතිය දුකකි, ජරාව දුකකි, ව්‍යාධිය දුකකි, මරණය දුකකි, අප්‍රියයන් හා එක්වන්නට වීම දුකකි, ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන් වීම දුකකි, සිතූ පැතූ දේ නොලැබීම දුකකි, මොහොතකදී අමතකව ගියත්, මේ සියල්ල සමාජයේ සැම කෙනෙකුන් විසින්ම මුහුණ දිය යුතු සැම මොහොතක දී දැන හඳුනා ගන්නා දුකය එහෙයින් ඒවා සාමාන්‍ය දුක (දුක්ඛ) නමින් හඳුන්වා දිය හැකිය.

පුද්ගලයා හා සම්බන්ධ ආධ්‍යාත්මික වූ ද, බාහිර වූ ද සියල්ලක් මොහොතින් මොහොත පවත්නා තත්ත්වයෙන් වෙනස් වී යයි. ළමා විය, ගැටවර විය, හෝ තරුණ විය ආදිය අප කොතෙක් උත්සාහ කළ ද ඒකාකාරීව නොපවතී. කෙමෙන් කෙමෙන් දිරිමේ ස්වභාවයට යයි. නිරෝගී පුද්ගලයා මොහොතක දී ලෙඩෙක් වෙයි. ඊළඟ මොහොතේ දී මරණයට ද පත්වී සිටිනු දක්නට ලැබේ. බාහිර ආධ්‍යාත්මික සියල්ලක් මේ අයුරින් වෙනස් වෙයි. මේවා දුකට දෙමිතයට හැඩීම් - වැල්පිම්වලට කරුණුය. එහෙයින් එසේ වෙනස් වීම මුල්කොටගෙන ඇති වන දුක විපරිනාම දුක යනුවෙන් හැඳින්වේ.

බුද්ධිමත් යෝග්‍යවට්ටයා ලෞකික පරිසරය දෙස බලන්නේ සාමාන්‍ය මිනිසා බලන අයුරින් නොවේ. නාම - ගෝත්‍ර ආදියෙන් හෝ සත්ත්ව - පුද්ගල වශයෙන් හෝ නොවේ. ඒ සියල්ලටම පොදු වූ කායික මානසික ශක්තින්හි එකතුවක් ලෙසිනි. සාමාන්‍ය මිනිසා විසින් දැඩිව අල්වා ගනු ලබන

මමය, මාගේය යි ශ්‍රවණය කෙරෙන එකී සියලු ශක්තීන් රූප වේදනා සංකල්ප සංඛාර විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ නාමයෙන් බලන්නාටද ඒවා උපාදාන වශයෙන් භාත්පයින් අල්වා ගැනීමෙන් ආති වන්නේ දුක් වේදනාවකි. එය සංඛාර දුක්ඛ නමින් හැඳින් වේ.

ගැඹුරින් සලකා බලනහොත් ලෝකය යනු බලියක් පමණ දිගු පුළුලින් යුත් මේ සිරුරයි. රූපාදී පඤ්චස්කන්ධයයි, හෙවත් නාමරූප දෙකයි. පුද්ගලයා අවිද්‍යාත්මකාරයේ ගැලී සිටීම නිසා මායා ස්වරූප ලෝකය දෙස බලනුයේ සර්ව ශ්‍රවණාදී ආකල්පයකිනි. එයින් නො නැවති සර්ව ප්‍රකාර යෙන් ශ්‍රවණ වූ ලෝකය දෙස අශ්‍රවණාදී ආකල්පයකින් බලන්නේ යයි ඇතැමෙක් බුදු සමය විචාරයට ද භාජනය කරති. එහෙත් සත්‍යය එය නොවේ. තාවකාලික - ක්ෂණික සුවයක් මෙන්ම සත්‍යානුකූල ලෝකෝත්තර සුවයක් පිළිබඳව ද බුදු සමය කරුණු පැහැදිලි කර දෙයි. විද්‍යාමාන ස්වරූපය අනුව කිසිදු තෘප්තියක් හෝ සහනයක් නියම අයුරින් ලබා ගත නොහැකි හෙයින් තාවකාලික සුවය දුකක් ම බව බුද්ධිමත් පුද්ගලයා අවබෝධ කොට ගනී. මෙසේ අවබෝධ කර ගැනීම ලෝකෝත්තර සුවයට මාර්ගය වන හෙයින් ප්‍රථම ආයාස සත්‍යය යන නාමයෙන් හැඳින්වේ.

(2.) දෙවැනි ආයාස සත්‍යය - දුක හට ගැනීම

දුකක් ඇති බව සත්‍ය වශයෙන් වටහා ගන්නා තැනැත්තා එකී දුක හට ගැනීම පිළිබඳව ද සොයා බලයි. දුක රෝගයකට උපමා කළ හැකි නම් දක්ෂ, පළපුරුදු වෛද්‍ය වරයා ප්‍රථමයෙන් රෝග ලක්ෂණ ආශ්‍රය කොට ගෙන එම රෝගයේ හේතුව සොයා බලයි. වාත, පිත්ත, සෙම්ම, උතුවරිණිම, කම්ම විසාක ආදී වශයෙන් ගැනෙන කවර හේතු විශේෂයක් ද යි අවබෝධ කොට ගෙන ඒ අනුව පිළියම් කරයි. එමෙන්ම දුකට හේතුව සොයා බලන මහා කාරුණික බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රධාන වශයෙන් දක්නේ තෘෂ්ණාවයි. නැවත නැවත ඉපදීමට හේතු වන, සතුට ඇලීම ඇති කරන, ඒ ඒ ආත්මභාවයන්හි ඇලී ගැලී සිටීමට සලසන, එම තෘෂ්ණාව දුක හට ගැනීමේ හේතුව ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් පෙන්වා දී ඇත. එය ත්‍රිවිධය :

- (1) පස්කම් සැප පිළිබඳ තෘෂ්ණාව (කාම තණ්හා)
- (2) නැවත නැවත ඉපදීම පිළිබඳ තෘෂ්ණාව (භව තණ්හා)
- (3) නැවත නො ඉපදීම පිළිබඳ තෘෂ්ණාව (විභව තණ්හා)

යනුවෙනි. බුදු දහමෙහි කිසිවක් එකම හේතුවකින් හට ගන්නා බව නො දක්වේ. එසේම කිසිවක් මූල හේතුව ලෙස ද නො සැලකේ. තණ්හාව වනාහි වේදනාව නිසා ඇති වන්නකි. ඒ තණ්හා වේදනා දෙකෙහි ම හේතුව නොදැනීමයි. අවිද්‍යාවයි. ඒ අනුව තෘෂ්ණාව දුක ඇති වීම සඳහා ආසන්න වශයෙන් ක්‍රියා කරන බලවත් හේතුවක් ලෙස ගැනීම වඩාත් යෝග්‍ය වේ.

ලෝභය, රාගය, ප්‍රේමය, ආශාව ආදී විවිධ නාමයන්ගෙන් විවිධ සන්දර්භයන්හිදී දැක්වෙනුයේ තණ්හාවය. තමා අයත් නොවන යම් කිසිවක් තමන් සතු කර ගැනීමේ කැමැත්ත මෙයින් අදහස් කෙරේ. සත්ත්වයා කරන සියලු දෙය සැප අරමුණු කරගෙන පවතී. හේ සැපයට කැමතිය. දුක පිළිතුල් කරයි. දුක් දෙමනස් වේදනාවන්ගෙන් පෙළෙන විට සුවයක් සොමනසක් ලබනු රිසි වෙයි. රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස, පොටයබ්බ, ධම්ම යන ආරම්භයෙන් නිසා සැප වේදනාවක් ඇති වන විට පෘථග්ජනායා ඒ අරමුණු වූ වස්තූන් තමා සතු කර ගැනීමට සිතයි. රූපය නිදසුන් වශයෙන් ගතහොත් පුරුෂයාට ස්ත්‍රීරූපය තරම් ලෝභනීය, රජනීය, ප්‍රේමනීය අන් කිසිවක් නැත. ස්ත්‍රියට පුරුෂ රූපය ද එබඳුය. ශබ්ද, ගන්ධ, රස ආදිය ද ඒ ආකාරයෙන් හඳුනා ගත යුතුය. මෙවන් රූපාදිය අරමුණු කොට ජනිත වන කැමැත්ත කාම තණ්හා නම්. දෘෂ්ටිවාද, වත වාද, විශ්වාස ආදිය පසුබිම් කොට ගෙන ඇති වන්නා වූ තණ්හාව හම තණ්හා විභව තණ්හා යන කොටස් දෙකට ව ඇතුළත් කළ හැකි වේ.

‘ලෝකය දුක මත පිහිටියේ ය’ යන්න වෙනත් අයුරකින් කිවහොත්, ලොව පිහිටා ඇත්තේ තෘෂ්ණාව මතය. ආත්මාර්ථකාමිත්වය, මමත්වය, අස්මිමානාය යනාදී නම්වලින් කෙරෙනුයේ ද තෘෂ්ණාවෙහි ම විවිධ අංශයන් හඳුන්වා දීමකි. මිනිසා අකුසලයට මෙත්ම කුසලයට ද නැඹුරු වන්නේ තෘෂ්ණාව නිසාය. ඒ අනුව දුකෙහි හෙවත් සංසාරික ජීවිතයෙහි හේතුව තෘෂ්ණාව බව වටහා ගැනීම දුෂ්කර නොවේ.

(3.) තුන්වැනි ආයාස සත්‍යය : දුක නැති කිරීම

හේතුවක් නිසා ඇති වන්නක් වෙතොත් එය එකී හේතුව නැති කිරීමෙන් පසු නැති වී යා යුතුය. දුක, තෘෂ්ණාව හේතු කොට ගෙන ඇති වූවක් නම් තෘෂ්ණාව නැති කිරීමෙන් පසු දුක ද නැති විය යුතුය. “හේතුං පටිච්ච සම්භූතං - හේතු භංගා නිරුප්කිති” යනුවෙන් සේලා භික්ෂුණියට වදලේ එම ධර්මයයි. දුක ඇති කරන තෘෂ්ණාව බිඳකුණු ඉතිරි නොකොට මුලිනුපුටා දැමීම, නැති කිරීම, ඉවත් කිරීම, එයින් මිදීම, එහි නොබැඳීම දුක්ඛ නිරෝධ යයි. මෙහිදී බාහිර ලෝකය පිළිබඳ සියලු ආශා අපේක්ෂා ඉවත්ව යයි. තමා පිළිබඳ මිට්ඨාදෘෂ්ටිය (ආත්ම දෘෂ්ටි) නිරවශේෂයෙන් බැහැර කෙරේ. මිදීම - විමුක්තිය පිළිබඳ පූර්ණ අවබෝධයක් ද ඇති වේ. බුදු සමයෙහි පරම නිෂ්ඨාව මේ දුක්ඛ නිරෝධයයි.

(4.) සිවුවැනි ආයාස සත්‍යය : දුක නැති කිරීමේ මග

දුක නැති කිරීම බුදු දහමෙහි ඉගැන්වෙන පරම සුඛය හෙවත් නිර්වාණය වශයෙන් සැලකෙන කල්හි ඒ සඳහා අනුගමනය කළ යුතු ක්‍රියා මාර්ගයක් - ප්‍රතිපදාවක් තිබිය යුත්තේ ය. එය ඔධ්‍යම ප්‍රතිපදාව නමින් හැඳින්වේ. ඔධ්‍යම නම් වනුයේ නොයායුතු අන්ත දෙකක් ද ඇති හෙයිනි. ඉන්

පළමුවැනි අන්තය ලෙසින් දක්වන්නේ කම් සැපතෙහි ඇළි ගැළි සිටීම හෙවත් කාමසුබල්ලිකානුයෝගයයි. එය ඉතා පහත්, ග්‍රාමීය ලක්ෂණ වලින් යුතු, පුහුණත් අයට ම සීමා වූ, අනාර්ය වූ, අනර්ථය ලඟා කරන්නා වූ ස්වභාවයෙන් යුක්තය. දෙවැන්න එබඳුම වූ ප්‍රතිඵල ලඟා කර දෙන්නා වූ, ශරීරයට කටුක දුක් දීම හෙවත් අත්කකිලමටානුයෝගයයි. මේ අන්ත දෙකින් ඉවත් වූ මැදි මග නුවණැස ලබා දෙන්නකි. කෙලෙස් දහය සංසිදුවන්නකි. විශිෂ්ට ඥානය පිණිස, පූර්ණ අවබෝධය පිණිස, නිවන් පිණිස හේතු වන්නකි.

ඒ මාර්ගය අංග අටකින් යුතුව මෙසේ දක්වේ :

- (1) සම්මා දිට්ඨි (යහපත් දැකීම)
- (2) සම්මා සංකප්ප (යහපත් කල්පනාව)
- (3) සම්මා වාචා (යහපත් වචනය)
- (4) සම්මා කම්මන්ත (යහපත් කටයුතු)
- (5) සම්මා ආජීව (යහපත් දිව පැවැත්ම)
- (6) සම්මා වායාම (යහපත් උත්සාහය)
- (7) සම්මා යති (යහපත් සිතිය)
- (8) සම්මා සමාධි (යහපත් සිත එකඟ කිරීම) යනුවෙනි.

මේ අංග අට සම්මා යන උප පදයකින් වෙසෙසා දක්වෙනුයේ බුදු දහමෙහි ධන කුසල් මග අනුගමනයෙන් ම ඉදිරියට යායුතු හෙයිනි. බාහිර ශාසනයන්ගෙන් වෙන් කොට දක්වීම එහි අරමුණ වේ. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නමින් හැඳින්වෙන මේ ප්‍රතිපදාව බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ප්‍රථමයෙන් දේශනා කරන ලද්දේ කොණ්ඩඤ්ඤ භික්ෂුව ඇතුළු පස් නමටය. ආර්ය ධර්ම මාර්ගය වෙතට ඔවුන් නමා ගත හැකි වූයේ එතෙක් ඔවුන්ගේ මනස තුළ ක්‍රියාත්මක වූ වැරදි විශ්වාස හා දෘෂ්ටිත් ඉවත් කිරීමෙන් පසුවය. මිථ්‍යාදිට්ඨියෙන් වෙන් වීම හෙවත් සම්මාදිට්ඨිය පළමු පියවර වශයෙන් අත්‍යවශ්‍ය බව එයින් අවධාරණය කෙරේ. යහපත් දැකීමෙන් තොරව අදුරේ යාම විමුක්ති මාර්ගයේ ගමන් කිරීම නොවන හෙයිනි.

බෞද්ධ විමුක්ති මාර්ගය සීල සමාධි පඤ්ඤා යනුවෙන් පියවර තුනකින් ඇතැම් තැනෙක දක්වේ. වෙනත් තැනෙකහි දී සද්ධා විරිය සති සමාධි පඤ්ඤා යයි පඤ්චවිධය. ඉහත සඳහන් සම්මාදිට්ඨි ආදී අංග සම්මාඤ්ඤා සම්මාවිමුක්ති යන අංග දෙකක් හා එක්කොට දශවිධව දක්වීමක් ද වේ. ග්‍රාහකයාගේ චරිත අධිමුක්තින් අනුව මාර්ග අංගයන්හි අඩුවැඩිකම් හා වෙනස්කම් ඇති වීම ස්වාභාවිකය. එවන් විශේෂතාවලින් තොරව සාමාන්‍ය පාරම්පරික සමාජය පිළිබඳව සලකා බැලීමේදී ප්‍රථමයෙන් ශීලය මගින් කායික වාචසික සමාවාරයන් සකස් කර ගතයුතුය. පුද්ගලයා බාහිර

ලෝකය කෙරෙහි දක්වන ප්‍රතිචාරයන් ක්‍රමවත් භාවයට පත් කිරීම ඉන් අපේක්ෂිතය. දෙවැනිව මානසික සංවරය ඇති කර ගත යුත්තේය. ඉරියව් පැවැත්වීම් හා ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස ආදී කොට ඇති සියලු ක්‍රියාවලිය මනා සිතියකින් යුක්තව සකස්කොට ගෙන විත්තෙනකාග්‍රතාව තුළින් ධ්‍යාන සමාපත්ති ප්‍රතිලාභය එම පියවරෙහි අනුසස් වශයෙන් දක්විය හැකිය. අවසාන පියවර ප්‍රඥාවයි. මෙහි දී සත්ත්ව පුද්ගල ප්‍රඥප්තීන්ගෙන් තොරවූ, ව්‍යවහාරික ලෝකය ඉක්මවා පවත්නා දැනීම හෙවත් සර්ව ධර්මයන්ගේ යථා ස්වභාවය ත්‍රිලක්ෂණවබෝධය මගින් ලබා ගැනීම මේ පියවරට අයත්ය. ඉන් ඉදිරියට තමන්ට තැබිය යුතු පියවරක්, හැසිරිය යුතු මුත්මවර්ග වාසයක් හෝ නැසිය යුතු ක්ලේශ ධර්මයක් නැති බව නැවත නැවතත් සිහිපත් කරන පුද්ගලයා නැවත කිසිවිටෙක ආපසු සසරට නො පිවිසෙන නිර්වාණ ප්‍රාප්ත ආයායන් වහන්සේ ලෙස හැඳින්වේ.

3. පරිච්ඡේදය

ත්‍රි ලක්ෂණය

සත්ත්වයා හා ලෝකය පිළිබඳව අන්තර්ලිනව විද්‍යාමාන යථා ස්වභාවය අවබෝධ කර ගැනීම බෞද්ධ පරමාදර්ශී ජීවිතයේ අග්‍රඵලය වෙයි. මිනිසා රාග දෝස මොහයන්ගෙන් වෙලී සිටින තාක් කල් කිසිවක නිරවද්‍ය ස්වභාවය අවබෝධ කොට ගත නො හැකිය. නිල්වන් උපැස් යුවලක් පැලඳ සිටින්නා ලොව සියල්ල දක්නේ නිල්වන්වය. ඇස හා රූපය නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති වේ. ඒවා එකිනෙක සම්බන්ධ වීම නිසා ස්පර්ශයත් එමගින් සුඛ දුක්ඛ හෝ උපෙක්ඛා සහගත වින්දනයක් පතිත වේ. පුද්ගලයා ඉන්ද්‍රිය ගෝචර අරමුණ පිළිබඳ සාවද්‍ය වූ සංකල්පයන් ඇති කර ගන්නේ මේ වින්දනය නිසාය. ඇසට හමුවන, කණට ඇසෙන, නාසයට, දිවට හෝ ශරීරයට දූනෙන, සිතට අරමුණු වන සියල්ලක් නිත්‍ය ස්ථිර, සුභ, සුඛ ලෙසින් වරදවා ග්‍රහණය කරන්නේ ඒ හේතුවෙනි බෞද්ධ ධර්ම මාර්ගයේ ඉදිරියට ගමන් කිරීමේදී එකී ග්‍රහණයන්ගෙන් මිදිය යුතුය. ඒ අනුව

- (i) නිත්‍ය, ස්ථිර, ශාස්වත කිසිවක් ලොව නැති බවත්,
- (ii) එම අනිත්‍යතාව හෝ වෙනස්වීම, එවැන්නක් අපේක්ෂා නොකරත් නාශේ දුකට හේතු වන බවත්,

(iii) ඒ අනිත්‍යය දුක යන දෙක ඇති තැන තමාය, තමාගේය (අත්ත, අත්තනීය) කියා කිවහැකි කිසිවක් නොමැති බවත්,

යන ලක්ෂණ ත්‍රය නිර්වාණභාවී මාර්ගයේදී විශේෂයෙන් අවබෝධ කටයුතුය.

(1.) අනිත්‍යය :

බුදුදහම අනුව විශ්වය හා විශ්වය තුළ ඇති සියල්ල දේව නිර්වාණයන් හෝ එසේ නැතහොත් අභමිබෙන් හටගත් දේ හෝ නොවේ. හේතු සම්භාරයක ප්‍රතිඵල යෝග්‍ය. හේතුව ස්ථිර නම්, නියත නම් එහි මුහුකුරා යාමක් හෝ විපරිතාමයක් සිදුවිය නො හැකිය. එසේම අස්ථිර නම්, තාවකාලික වූවක් නම් එහි ප්‍රතිඵලය ස්ථිර හෝ සදකාලික විය නොහැකිය. මේ මූලධර්මයන් ධර්මානුකූලව වටහා ගැනීම ත්‍රිලක්ෂණ අවබෝධයේ මුල් පියවර වශයෙන් ගැනේ.

සියලු ධර්මයන් සංඛත, අසංඛත යනුවෙන් කොටස් දෙකකට බෙදේ. නිවණ අසංඛතය, හේතුප්‍රත්‍යා සම්භාවයෙන් නිපන් ධර්මයක් නොවන හෙයිනි. සෙසු සවිභූතක අවිභූතක සියල්ල සංඛතය, හේතුප්‍රත්‍යා ධර්මයන්ගේ එක්වීම නිසා හට ගෙන ඇති හෙයිනි. යම්කිසි හේතුවක් නිසා හටගත් යම් ධර්මයක් වේ නම් හේතුව නැති වී ගිය කෙණෙහි එහි ඵලය ද නැති වී යයි. එකී අනිත්‍යතායෙන් යුක්ත වූ සියලු සංඛත (සංස්කාර) ධර්මයෝ රූප, වේදනා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යනුවෙන් කොටස් (බන්ධ) පසකට අයත්ය. නුවණින් සලකා බැලීමේ දී මේ පසට අයත් නොවන කිසිවක් මේ විශ්වය තුළ නොමැති බවත්, ඒවායේ එකම ලක්ෂණය ඇති වී නැතිව යාම (උප්පාද - වය ධම්මිනෝ) බවත් දැක්ක හැකිය.

ඇස අනිත්‍යය. මොහොතින් මොහොත වෙනස් වනසුලුය. රූපය අනිත්‍යය, ඒ ද මොහොතක් පාසා වෙනස් වෙයි. මේ දෙකෙහි එකතුව නිසා පහළ වන චක්ඛු විඤ්ඤාණය ද අනිත්‍යය. අනිත්‍ය වූ විපරිතාම ස්වභාවයෙන් යුත් දෙයකින් හටගන්නා දෙයක් උකස් නම් නිත්‍ය සත්‍යානන්ත වූවක් විය හැකිද ? යන්න ශාස්වත චාදයේ හිස් බව දක්වමින් අනිත්‍යතාව ස්ථූට කිරීම සඳහා බුදුදහම ඉදිරිපත් කෙරෙන කර්තව්‍යයි. සමකාලීන ආගමික මතාන්තර ඇසුරෙන් විභූතයේ අවිනශ්වර බව පිළිබඳ මිඤ්චු අදහසක් ඇතිකරගත් සාකි නම් භික්ෂුවකට බුදුරජාණන් වහන්සේ තදින් දෝෂාරෝපණය කළහ. දන-උගත්කම් නැති පුහුණු මිනිසෙකුට නම් සතර මහාභූතයන්ගෙන් සෑදී ඇති කය දෙස බලා සුඵකලකට හෝරය ස්ථිරව පවත්නේ යයි කීමට ඉඩ ඇත. එය රැස් දවලක් දිනක් දෙකක් හෝ ජීවිත කාලයක් පවත්නා බව දක්නට ඇති හෙයිනි. එහෙත් විභූතය අසුරුයකින් ගසන කාලයකටත් අඩු මොහොතකදී ඇති ව නැති වී යයි. එහෙයින් සාකිගේ දෘෂ්ටිය හිස් ප්‍රලාප යක් ය යනුවෙන් බුදුන් වහන්සේ භික්ෂූන්ට පැහැදිලි කර දුන්නේය. මේ

ආකාරයෙන් අනිත්‍යතා සිද්ධාන්තය විවිධ උපමා රූපක උපයෝගී කොට ගෙන විග්‍රහ කර දක්වමින් උත්සාහ දරා ඇත්තේ එය ශාසන බ්‍රහ්මවර්ෂාව පිළිබඳ අදහස් ගොඩනැගීමෙහිලා ප්‍රධාන ස්ථානයක් ගන්නා හෙයිනි.

(2.) දුක්ඛය

ජාති, ජරා, ව්‍යාධි, මරණ, ප්‍රියයන්ගෙන් වෙන්වීම, අප්‍රියයන් හා එක්වීම, පැතු දේ නො ලැබීම යනාදි වශයෙන් පුද්ගලයාගේ අසහනය, අතෘප්තිකර ස්වභාවය සඳහා හේතු වන දේ දුක්ඛසත්‍යය තුළ ගැබ් වී ඇත. මෙය සියලු සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ම ස්වභාවයයි. යමක් අනිත්‍ය ලක්ෂණයෙන් යුක්ත නම් එහි දුක්ඛය ද ඇත. (යදනිව්වං තං දුක්ඛං) ප්‍රායෝගික ජීවිතයේදී සියලු සතුන් මෙන්ම මිනිසා ද සැප සොයා යයි. දුක පිළිකුල් කරයි. අවබෝධයෙන් තොරව නාවකාලික සුවය සොයා යන්නා නැවත නැවතත් දුකෙහි ම නිමග්න වෙයි. කවර හෝ නාම ගෝත්‍රාදියක් ආරෝපණය කර ගැනීමෙන් විවිධව විචිත්‍රව හඳුනා ගන්නා සියලු රූප වේදනා භඤ්ඤා සංඛාර විඤ්ඤාණය යන මේවා දැඩිව අල්වා ගැනීම හා මමත්වයෙන් සැලකීම දුක පිණිස, අසහනය හෝ අතෘප්ති ය පිණිස හේතු වන බව යාරව භෞමික ලක්ෂණත්‍රයයේ දෙවැන්න වන දුක්ඛසත්‍යයෙන් පැහැදිලි කර දෙයි.

(3.) අනාත්මය :

'අත්ත' (ආත්ම) යන පදයෙහි නිර්වචනය 'තමා' යන්නයි. එහි විරුද්ධාර්ථය හෙවත් 'තමා යයි ප්‍රකාශ කළ හැකි දෙයක් නැති බව' අනාත්ත (අනාත්ම) යන්නෙන් ප්‍රකාශ කෙරේ. බොහෝ ආගම් විශ්වයේ නිර්මාතෘවරයෙකු ගැන සඳහන් කරයි. බ්‍රහ්ම, ඊශ්වර, ප්‍රජාපති, දෙවියන් වහන්සේ ආදී නම්වලින් හැඳින්වෙන නිර්මාතෘවරයා විසින් ලෝකය හා සත්ත්වයා මවන බව ඒ ඒ ආගම්වල ඉගැන්වීමයි. බාහිර කය හා අධ්‍යාත්මික ආත්මය වශයෙන් හඳුන්වනු ලබන දෙය වෙන් වශයෙන් ගෙන මරණින් පසු කය විනාශ වී ආත්මය ශේෂ වන අතර භවගාමී ආත්මය කෙළවර පරමාත්මන් ස්වභාවයට පත් වන බව ඇතැමෙක් පෙන්වා දෙති. ශරීරය විනාශ වී යද්දී ශේෂ වන එකම දෙය ආත්මය වශයෙන් එකී ආගම් හා දර්ශනයන්හි සඳහන් කෙරේ.

බුදුදහම එබඳු නිත්‍ය, ධූර, අවිනශ්වර කිසිවක් පිළිනොගනී. සමස්ත ආගම් ඉතිහාසය තුළම මේ ලක්ෂණය අවබෝධ කර ගෙන දහම් දෙසූ එකම ශාස්තෘවරයා ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේය. බෞද්ධ විවරණයෙහි දී සියලු සවිඤ්ඤාණක අවිඤ්ඤාණක දෙයක් ම ඇති ව නැති වන මූලික ලක්ෂණයෙන් යුක්ත බව හඳුන්වා දී ඇති අතර, එය ම දුකට හේතුවක් බවත් දුක ඇති වන්නේ 'තමා අයත් නොවන්නක්' (අනාත්ම) තමා අයත්ය' යන වැරදි හැඟීම (ආත්ම දෘෂ්ටිය) නිසා බවත් පැහැදිලි කර දෙයි.

ජාතිස්මරණඥනය ලබා ගත් තැනැත්තා තම පෙර ආත්මභාවය සිහිපත් කරයි. ලෝකික ධ්‍යාන ලබා ගත්තහුට ද ආත්මභාව ගණනාවක් සිහිපත් කිරීමේ හැකියාව ලැබේ. ඒ අනුව ඔව්රය විනාශ වී ශියන් නමාගේ යම්කිසි කොටසක් අලුත් කයක් හා පක්වී නො තැබී ගමන් කරන බව සිතන්නට ඉඩක් ලැබේ. එම නොවය ආත්මය, ජීවය, විඤ්ඤාය, ආදී විවිධ නම්වලින් හඳුන්වා දී ඇත. බුද්ධ කාලයෙහි සාති නම් හික්සුව එකම විඤ්ඤාය කයින් කයට යමින් සංස්කරණය කරන බවට දෘෂ්ටියක් ඇති කරගෙන සිටියේ ඒ සමකාලීන ඉගැන්වීම් දැඩිව ගැනීමෙනි. නුවණැති ආයතී ශ්‍රාවකයා සිතෙහි මෙන්ම කයෙහි ද ඇතිව නැතිවන ස්වභාවය තුළින් මම ය, මාගේ ය, මා හා සම්බන්ධයයි ගත හැකි කිසිවක් පඤ්චස්කන්ධයෙහි හෝ ඉන් පිටත නොමැති බව හඳුනා ගන්නා අයුරු බුද්ධ ධර්මයෙහි පෙන්වා දී ඇත.

බුදුන් වහන්සේ හා හික්සුන් අතර සිත්ගන්නා සුලු සංවාදයක් අලගද්දුපම සූත්‍රයෙහි දක්නට ඇත. “මහණෙනි, දෙවරම් වෙහෙර අවටින් මහාජනයා තණකොළ, අතුරිකිලි, දර ආදිය කඩාගෙන හෝ ඒවාට ගිනි තබා හෝ යනු දකින විට මේ මිනිසුන් අප අත - පය ආදිය කඩා දමා හෝ අපට ගිනි තබා හෝ යන්නාහු යයි ඔබ සිතන්නහුද ?”

“තැන ස්වාමීනි”

“ඒ ඇයි ?”

“ඒ තණ දර අතුරිකිලි ආදිය අප නො වේ. අප හා කායික මානසික සම්බන්ධතාවක් ද එහි නැත. ඒ නිසාය.”

“එසේ නම් මහණෙනි, ඔබ අයත් නො වන රූප, වේදනා ආදී ස්කන්ධ පඤ්චකය ද එබඳු ය. ඇතිවී නැතිව යන කල්හි මමත්වයෙන් ගත හැකි කිසිවක් එහි නොමැත.”

පරම සුවය සඳහා “මම වෙමි” යන අස්මිමානය දුරු කළ යුතුය. එනම් යත්ත්ව, පුද්ගල, ආත්ම, ජීව ආදී සංකල්පයන් හඳුනා ගෙන ඒවා හුදු වචන මාත්‍රයන් පමණක් විනා ග්‍රහණය කළ යුතු කිසිවක් ඒවායෙහි විද්‍යාමාන නොවන බව අවබෝධ කටයුතුය. ව්‍යවහාරික ලෝකයේ පවත්නා ආත්ම සංකල්පය පරමාර්ථික වශයෙන් නොමැති බව හෙවත් අනාත්ම ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදය බෞද්ධ ප්‍රතිපදාවේ ශ්‍රේෂ්ඨතම පියවර වේ.

4. පරිච්ඡේදය

කර්මය හා පුනර්භවය

ව්‍යවහාරික සමාජයේ කර්මය නමින් අදහස් කෙරෙනුයේ පුද්ගලයා විසින් කරනු ලබන දෙයයි. බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ ද ඒ අදහස තහවුරු කෙරෙන තැන් සුන්ත නිපාතයේ වාසෙටිය යුතු ආදියෙහි දී දක්නට ඇත. ජාති ප්‍රශ්නය පිළිබඳව සාකච්ඡා කෙරෙන තැන්වලදී පුද්ගලයා විසින් කරනු ලබන කාර්යයන්ට (කර්මයන්ට) අනුරූපව නම් ගොත් භාවිත කෙරෙන ආකාරය එයට නිදසුන් කොට දක්වයි. කස්සක සිප්පික, වාණිජ, ආදී නම්වල මෙන්ම බ්‍රාහ්මණ, වසල ආදියෙහි ද ප්‍රභවය ඒ ඒ පුද්ගලයාගේ උත්පත්තිය හෝ වර්ණය අනුව නොව ඔහු කරන කියන දේ අනුව බව එයින් පෙන්වා දී ඇත. චත්‍රණ්‍යායාගේ චිත්ත සන්තානය ඇසුරු කොට ගෙන පවත්නා කර්මය හඳුන්වාදීම වෙනත් අංශයෙකි. බුදු සමයෙහි දර්ශනික පක්ෂයට නැඹුරු වූ එකී කර්ම සංකල්පය වඩාත් ගැඹුරු දහමක් නිරූපනය කරනුයේ ඒ අනුවය.

බුදුදහම 'කර්මය' යනුවෙන් සඳහන් කරන්නේ වේතනා වෛතසිකයයි. කායික, වාචසික හා මානසික සියලු කාර්යයන්හිදී වේතනාව මුල්වූ පමණට ඒවා වගකීම් සහිත කාර්යයන් බවට පත් වේ. නැතහොත් ඒවා ප්‍රතිඵල රහිත භීෂ් කාර්යයෝය. "වේතනා' හං භික්ඛවේ කම්මං වදමී, වේතයිත්වා කම්මං කරොති කායේන වාචාය මනායා" යනු ඒ අදහස ගෙන දෙන දේශනා පාළි පාඨයයි. වේතනාව ක්‍රියාත්මක වීමේදී හොඳ - නරක වශයෙන් හෝ කුසල - අකුසල වශයෙන් හෝ යන දෙපැත්තෙන් එක් පැත්තකට අයත් විය හැකිය. යම්කිසිවක් කිරීමට හෝ කීමට හෝ සිතීමට මුල්වන සිතිවිල්ල තමාගේ යහපත පිණිස හේතු වෙයි නම්, එසේම අනුන්ගේ යහපත පිණිසත් හේතු වේ නම් එය හොඳ ක්‍රියාවකි. කුසල කර්මයකි. එයට පටහැනි වනුයේ නරක ක්‍රියාවයි හෙවත් අකුසල කර්මයයි. පුද්ගලයා හා සමාජය කේන්ද්‍ර කොට ගෙන හොඳ - නරක තීරණය කර ගනු ලැබේ.

දෛනික ජීවිතයේදී අසෘජුවේතනිකව සිදුවන කායික වාචසික හා මානසික ක්‍රියා අපමණය. වගකීම පිළිබඳව සඳහන් කිරීමේ දී එබඳු ක්‍රියා කුශලා, කුශල දෙකින් එකකට හෝ අයත් නො කිරීම කර්මය වේතනා සහිත බව අවධාරණය කිරීමේ ප්‍රධාන අරමුණ වේ. තෙල් මල් පහන් රැගෙන විහාරයට යන සැදහැවතාගේ පයට පැහී මිය යන සතුන්ගේ ප්‍රමාණය ඇතැම් විට ඉතා විශාල විය හැකිය. එහෙත් ඒ පුද්ගලයාගේ අධ්‍යායය සතුන් විනාශ කිරීම නොවේ. කුසල කර්මයක් සඳහා යාමකි. එහෙයින් එතැනදී අකුසල කර්මයක් සිදු විය හැකි නොවේ. වෛද්‍යවරයා සැත්කමක් කරද්දී රෝගියා මිය යයි. සැත්කම කරන ලද්දේ රෝගියා මරා දමීමේ අදහසින් නම් එහිදී ප්‍රාණඝාත අකුසලය සිදු විය හැකිය. එහෙත්

රෝගියා පීඩත් කරවීමේ අභිප්‍රාය මුල් වී නම් එතැන අකුශලයකට ඉඩක් නැත. ජෛන ආදී වෙනත් සමානාත්මතයන්ට වඩා බුදු සමයයෙහි දී නෙසට ප්‍රධාන ස්ථානයක් හිමි කර දී වෙනතා වෛතසිකය අවධාරණය කෙරෙනුයේ මේ පසුකලය යටතේය.

සවේනනිකව කසින්, වචනයෙන් හා මනසින් කෙරෙන දේ කායකම්ම, වචිකම්ම, මනෝකම්ම යන නම්වලින් හැඳින් වේ. වෙනතාව කය වචනය සිත යන දෙරටු තුනෙන් නික්ම කෙරෙන අකුසල් දසයක් බුදු දහමෙහි දක්වේ. සතුන් මැරීම, සොරකම් කිරීම, වැරදි ශීර්ශ් කම්සැප පිදීම යන තුන අකුසල කායකම්ම නව්. බොරු කීම, කේළාම් කීම, රථ වචන කීම හා හිස් වචන කීම අකුසල වචිකම්මයෝ වෙති. අකුසල මනෝකම්ම නම් ද්වි ලෝභය, ව්‍යාපාදය හා මිසදිටු බව යන තුනයි. මේ ත්‍රිවිධ අකුසල්වලින් වැලකීම හා ඉන් ඉවත්ව ක්‍රියා කිරීම කුසල කම්ම ලෙස ගැනේ. අකුසල වෙනතාවකින් ඒ මොහොතෙහි දුෂ්ඨ වන හෝ කුසල වෙනතාවකින් පිරිසිදු වන සිත තවත් සිත් පරම්පරාවකට මුල් වීම ස්වාභාවිකය. පුද්ගලයෙකු කෝප වූ කල්හි ඔහුගේ මුහුණේ දරුණු ස්වභාවය කොපමණ වේලාවක් පවතීදැයි අපට සාමාන්‍යයෙන් දැක ගත හැකිය. ඇසිපිය හෙළන මොහොතක දී දහස් ගණනක් සිත් ඇති වී නැති වී යාම බෞද්ධ මනෝවිද්‍යාත්මක සිද්ධාන්තයකි. එක් සිතක් නැතිව යනුයේ ඊළඟ සිතට පසුබිම සකස් කර දීමෙනි. ඒ අනුසාරයෙන් ඉහත කී පුද්ගලයාගේ මනසෙහි දෝස සහගත සිත් සුඵකාලයක් තුළ දී ඇතැම් විට කෝපී ගණනක් ඇතිව නැතිවී ගොස් තිබෙන බව පහසුවෙන් වටහා ගත හැකිය.

ද්වේශය හෙවත් පටිසය ද සෙසු කුසල් හෝ අකුසල් සිත් මෙන් පුද්ගල මනසින් ඉවත්ව යනුයේ එය ක්‍රියාත්මක වූ ප්‍රමාණය අනුව එහි උණුසුම යටි සිතෙහි තැන්පත් කරමිනි. අවශ්‍ය ප්‍රත්‍යයන් ලැබුණු මොහොතක දී එය නැවත ප්‍රකටව පෙනේ. නින්දේ දී හෝ ප්‍රකෘති සිහියෙන් තොර වූ විටෙක දී හෝ යටිසිතේ තැන්පත් වූ සිතිවිලි පිබිදී එන්නේ ද ඒ ආකාරයෙනි. ඇති වෙමින්, පවතිමින්, නැසෙමින් (උප්පාද, ධීති, භංග) නැවත ද ඇති වන සිතක් සමඟ කර්මමය වෙනතා මෙසේ ප්‍රවාහයක් සේ ගමන් කරයි. අවිද්‍යාව නිසා කුශලා' කුශල සංස්කාරයන් එක්රැස් කර ගනු ලබන අතර එය විඤ්ඤාණයේ පහළ වීමට හේතුව වෙයි. විඤ්ඤාණය සමඟ කර්මය ශක්තිය ද එසේම ප්‍රවාහී ස්වරූපයෙන් ගමන් කරයි. පුද්ගලයා සමඟ කර්ම ශක්තිය ද සෙවනැල්ලක් මෙන් ගමන් කරන බව බුදු සමය සඳහන් කරනුයේ එහෙයිනි.

බිජයට අනුරූපව අස්චැන්ත ලැබීමේ සිද්ධාන්තය ඇසුරින් කර්මය (හේතුව) ට අනුව විපාක (ඵලය) ලැබෙන ආකාරය භාරතීය ආගම් හා දර්ශන විසින් පිළිගෙන ඇත. විපාකය කුසල් අකුසල් යන දෙකින් එකකි. කර්ම විපාකය පුද්ගලයා කෙරෙහි බලපැවැත්වීම ඇතැම්විට ඒ හේතුවට සම්බන්ධ වූ ආත්මභාවය තුළදී ම, එකී පඤ්ච ස්කන්ධය පවතිද්දී ම (දිව්‍යෙ

වා ධම්මෝ) සිදු විය හැකිය ; එසේ නැතහොත් ඊට ආසන්න වූ ම ආත්ම භාවයේ දී (උපපජ්ජෙ වා) විය හැකිය ; එසේත් නැති නම් යංයාරික ජීවිතයේ කවර හෝ අවස්ථාවකදී (අපරේ වා පරියායේ) එකී කුශලා'කුශල කර්ම විපාකයට මුහුණ දීමට සිදුවනු ඇත. සියලු කෙලෙසුන් නැසූ බුදු පසේබුදු මහරහත් උතුමන්ට පවා කෙලෙසුන් පසුබිම් කොට ගෙන උපන් රූපා දී පඤ්ච ස්කන්ධයන් පවත්නා තාක් කල් කර්මයේ සුව හෝ දුක්ඛ දයක විපාකයෙන් මිදීමක් නොමැති බව විවිධ කථාවස්තු මාර්ගයෙන් බෞද්ධ සාහිත්‍යයේ විවරණය කොට තිබේ. අනුපාදිශේෂ නිර්වාණය ලබන තෙක් කර්ම ශක්තියේ ක්‍රියාත්මක වීම නො නවතින බව එයින් ස්පූට කෙරේ.

මුනි ප්‍රතිසන්ධි දෙකෙහි දී මෙන්ම ජීවිතයේ අනෙකුත් අවස්ථාවන්හි දී ද කර්මය පුද්ගලයා කෙරෙහි බලපානා ආකාරයේ සීමාවක් දැක්විය නොහැකිවි. එහෙත් පඤ්ච නියාමධර්ම අතුරෙන් උතු, ධර්ම, ධර්ම හා චිත්ත යන නියාම ධර්ම අනුව සිදුවන සිද්ධීන් කර්ම නියාමය වශයෙන් ගැනීම ධර්ම විරෝධී වෙයි. නිදසුන් මගින් මෙය පැහැදිලි කර ගත යුතුය. ස්වභාව ධර්මය නිසා පුද්ගලයාට විවිධ ව්‍යාසනයන්ට මුහුණ දීමට සිදු විය හැකිය. එනම් : අව, වැසි, සුළං ආදිය ඒ ඒ සෘතුවට අනුව වාසු පිඩනයන්ට අනුරූපව පුද්ගලයා කෙරෙහි බලපායි. ශ්‍රීෂ්ට කාලයට ජලය හිඟ වෙයි. තද සුළඟින් දුර්වල ගසක් ඉදිරි වැටෙයි. සිවුවන ලද බීජයක් පුස්සක් වූ හෙයින් දළ ලියලීමක් සිදු විය නොහැකිවි. මේවා අනුව සියල්ල පූර්ව කර්මයෙන් සිදුවිය (සබ්බං පුබ්බෙනිකත හේතු) යන්න මිථ්‍යා ඉගැන්වීමක් බව පිළිගත යුතුය. එහෙත් කර්ම ශක්තිය පුද්ගලයා කෙරෙහි බලපානා ප්‍රමාණය බුදු ඇයකින් විනා පොදු ඇයකින් දැකිය නොහැකි හෙයින් "කර්ම විෂය අවින්තා" ලෙස බුදු දහමෙහි දක්වා ඇත.

"කර්ම රැස්කිරීම නිසා එහි විපාක ඇති වේ. විපාක කර්මය නිසා හට ගනී. පුනර්භවය ඇති වන්නේ එයිනි. ලෝකය පවත්නේ මේ ආකාර යෙනි." මනුෂ්‍යයෙකුගේ පහළවීම සඳහා කරුණු තුනක් සම්පූර්ණ වියයුතු බව බුද්ධ ධර්මයේ සඳහන් වෙයි. එනම් : මවගේ සෘතුවීම සිදුවිය යුතුය, මවුපියන්ගේ සහවාසය සිදුවිය යුතුය. කර්මශක්තිය සහිත විඤ්ඤාණය ලඟා වී තිබිය යුතුය. මවු කුස කලල රූපයක් ඇතිවීම සඳහා අවශ්‍ය ද්‍රව්‍යමය සාධක මව්පිය දෙදෙනාගෙන් ලැබිය යුතුය. එහෙත් විඤ්ඤාණයක් මවකුසට බැස නො ගත්තේ නම් එකී සාධනයන් විනාශ වී යයි. සත්ත්ව ජීවිතයක ජෛෂ් අවස්ථාව ඇති වී වැඩීම සඳහා මේ කරුණු සම්පූර්ණ විය යුතුය. ගන්ධබ්බ නාමයෙන් හැඳින්වෙන කර්මවේගය සහිත විඤ්ඤාණ සන්තති ය ඉහත ආත්ම භාවයේදී රැස් කරගන්නා ලද කුශලා'කුශලා කර්ම යන්ත්‍රේ විපාක වශයෙන් ලැබෙන්නකි. මරණාසන්න අවස්ථාවේ දී රූපස්කන්ධය හැරපියා යන චිත්ත චෛතසික බලවේගය කර්ම ශක්තිය

අනුව යෝග්‍ය වූ අතීතව මව් කුසයක් ග්‍රහණය (උපාදානය) කෙරෙයි. තණ්හාව නිසා ඇතිවන මේ ග්‍රහණය හෙවත් අල්වා ගැනීම හේතු කොටගෙන භවය ඇතිවේ. එනම් කුශලා'කුශල ශක්තිය නම් වූ කර්ම භවය හා භව ගැනීම, වැඩීම ආදී වූ උත්පත්ති භවය නමින් හැඳින්වෙන සංස්කාරයන්ගේ පහල විමයි.

සුනර්භවය අවබෝධ කර ගැනීමේහිලා සිත ඇතිවීම පිළිබඳ බෞද්ධ විවරණය මහෝපකාරී වේ. සත්ත්ව පුද්ගල නමින් ගැනෙන්නේ චිත්ත-වෛතසික හා රූප කලාප පරම්පරාවකි, හෙවත් නාමරූප සන්නතියකි. මේවා එකක් අනෙක ඇසුරු කොට ගෙන පවත්නා සංපේක්ෂ ධර්ම වන අතර, එකකින් තොරව අනෙකෙහි පැවැත්මක් දක්විය නොහැකිය. සිත පිළිබඳව සලකා බැලීමේදී එය මොහොතින් මොහොත වෙනස් වෙමින් ගලා යන ආකාරය හා එක් එක් අවස්ථාවන් ද පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබා ගැනීම අවශ්‍යය. එක් සිතක් ඉපදීම, පැවැත්ම හා බිඳීම යන අවස්ථා තුනකින් යුක්තය. බිඳී යන්නේ තවත් සිතක උපත හා සම්බන්ධ වීමෙනි. එහෙයින් ඉකුත්ව ගිය සිත හා දන් පවත්නා සිත අතර හිස් බවක් හෝ සම්පූර්ණ වෙනසක් හෝ නැත. චිත්ත පරම්පරාව, සන්නතිය ආදී නම් යෙදෙන්නේ ඒ නිසාය. රූපය ද එබඳුය. සිත පමණ වේගයකින් රූපය ගමන් නොකරන අතර එහි පැවැත්ම (ආයුෂය) චිත්තක්ෂණ 17 ක කාලය වශයෙන් අභිධර්මයේ දැක්වෙයි. එයින් පසුව වෙනත් රූපයකට ඉඩ සලසා බිඳී යයි. සාමාන්‍ය ආසකට ගෝචර නොවූවද ප්‍රතිසන්ධියේ සිට වූනිය දක්වාත් නාම රූප ධර්මයන්ගේ පැවැත්ම මේ අයුරින් සිදු වේ.

වූනිය යනුවෙන් අදහස් කෙරෙනුයේ සිතිවිලි (වෛතසික) හා සම්භ එක් වූ සිත එතෙක් ඇසුරු කොට ගත් රූප කලාපයෙන් ඉවත්වීමයි. ඒ මොහොතේ ම සිත (විඤ්ඤාණය) වෙනත් රූප සන්නතියකට සම්බන්ධවීම පටිසන්ධි නාමයෙන් හැඳින්වේ. රූපධර්ම බිඳී යද්දී එයට ජීවය ලබා දුන් නාම ධර්මයන් වෙනත් රූපයන් කරා සංක්‍රමණය වන ආකාරය මෙයින් දක්වේ. නාමරූපයන්ගේ ක්ෂණභංගුරතාවත්, සන්නති ස්වරූපයක් පූර්ණ වශයෙන් අවබෝධ වනුයේ ප්‍රතිත්‍ය සමුප්පාදය ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගත් රහතත් වහන්සේට පමණකි. ව්‍යවහාරික ලෝකය තුළ සත්ත්වයාගේ සංහාරික ජීවිතය පැහැදිලි කරමින් මරණය හා නැවත ඉපදීම අතර සම්බන්ධය කෙබඳුදැයි යන ප්‍රශ්නයට "එසේ උපදින්නේ මෙලොව සිටි අය නොවේ, වෙනත් කෙනෙක් ද නොවේ." (න ව සො න ව අඤ්ඤෝ) යන්න නාගසේන හිමියන් දැරිපත් කරන පිළිතුරයි.

කර්මය හා සුනර්භවය යථාර්ථ වශයෙන් විවරණය කිරීම සඳහා බුද්ධ ධර්මයෙහි උපයෝගී කොට ගෙන ඇත්තේ ප්‍රතිත්‍ය සමුප්පාද න්‍යායයයි. කර්ම රැස් කරන්නේ අවිද්‍යාව හෙවත් නොදැනීම නිසාය. අවිජ්ජා, සංඛාර, තණ්හා, උපාදාන, භව යන මේ සියල්ලක් හේතු කොට ගෙන විඤ්ඤාණ, නාමරූප ආදී ඵලයන් ජනිත කෙරේ. මෙසේ කවර ආකාරයකින් හෝ

සේන-එල වශයෙන් දුක් ඇති කරවමින් සත්ත්වයාගේ සසර ගමන සිදු වේ. අවිජ්ජා, තණ්හා ආදිය පසුබිම් කොට ගත් චෛතසිකයන් සිතක නැවත ඇති නොවෙන සේ මුලිකුප්පවා දූමය හැකි වූ විටෙක නැවත හවයක් ලබා ඇතිවේ අවශ්‍යතාවක් නැත. (න හි ජාතු ගබ්බසෙය්‍යං පුනරේති) පුනර්භවය ඇති කරන සාධකයන් යථාගුණ - ඤාණදස්සනයෙන් හඳුනා ගත් කල්හි ඵලභ භවයක් පිළිබඳ අපේක්ෂා රහිතව, උපාදනයෙන් තොරව සිතෙහි නිරෝධය ඇතිවෙයි. පුනර්භවය රහිත ව නාමරූප ධර්මයන්ගේ එම නැවැත්ම නිව් හිය පහන් දල්ලක් මෙන් අනිර්වචනීය ස්වභාවයට පත් වෙයි.

5. පරිවේෂය

නිර්වාණය

නිවණ (නිබ්බාණ - නිර්වාණ) යන පදයෙන් නිවීම, නැවැත්ම, නො පැවැත්ම ආදී අර්ථ කීපයක් ම අදහස් කෙරේ. "පහතෙහි නිවීම" ඉන්ද්‍රිය ගෝචර සාධකයකි. ආර්ය සත්‍යය විෂයෙහි දී මෙය "නිරෝධ සත්‍යය" නමින් දක්වේ. එනම් දුකෙහි නැවැත්මයි. නිවණ හැඳින්වීම සඳහා පාලි සාහිත්‍යයෙහි යෙදී ඇති විශේෂණ පදමාලාව දීර්ඝය. ඒ හැම පදයකම පාහේ දක්නට ලැබෙන පොදු ලක්ෂණයක් නම් 'සංසාරික ස්වභාවය නිරූපනය කෙරෙන පදයක විරුද්ධාර්ථවත් පදයක්' බවට පත්ව තිබීමයි; සසර දුක නම් නිවණ පරමසුවයයි; සසර සංඛත නම් නිවණ අසංඛතයි; සසර ඛන්ධන යක් නම් නිවණ එහි විමුක්තියයි ; සසර මහබිහය මහෝසයක් වන අතර නිවණ ඵෙම වූ දීපයකි. මෙසේ සසරෙහි දක්නට ලැබෙන යම්බඳු අනාපේති කර, අප්‍රිය, අසහනකාරී ස්වභාවයක් වේ නම් එහි කෙළවර නිවණ වශයෙන් හඳුන්වා දී ඇත. සංයුක්ත නිකායේ අසංඛත සංයුක්තයේ එන නිර්වාණවාචී සියලු පද සියුම්ව පිරික්සා බැලීමේදී නිෂේධාර්ථ සුවක අව්‍යාපදයක් සහිතව හෝ රහිතව, සංසාරික ලක්ෂණවාචී නාමයක් හා සාපේක්ෂක ව ඒවා යෙදී ඇති ආකාරය දක්ක හැකිය.

නිවණ යනු "මරණයෙන් සත්ත්වයාගේ අවසානය සිදු වේ. ඉන් ඔබ්බෙහි නැවත ඉපදීමක් නැත" යනුවෙන් පැවසෙන උච්ඡේදවාදී සංකල්පයක් නොවේ. එසේම භාවාත්මක වූ අවිනශ්වර පදාර්ථයක හෝ යම්කිසි ශක්තියක විද්‍යාමාන බවක් නිරූපනය කිරීමකුදු නොවේ. ඒ දෙපැත්තම අත්තයෝග්‍ය. එකී තාක්ෂණික හා ආස්තීක දෘෂ්ටිකෝණයන් වෙත නැඹුරු නොවී මධ්‍යම මාර්ගයකින් ලබන අවබෝධය බෞද්ධ නිර්වාණයයි.

නිවීම පිළිබඳව ලෝකෝත්තර වශයෙන් මෙන්ම ලෝකීය වශයෙන් ද සඳහන් කෙරෙන කැත් බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි විද්‍යාමාන වේ. කියාගෝත්මිය සිදුහත් කුමරුන් දෙස බලා එම හැඩරුව අනුව ඔහුගේ මවත් පියාත් බිරියත් නිවුණු (නිබ්බුත) අය විය යුතු යයි ප්‍රකාශ කළාය. ශෝකයෙන් හඩමින් වැලපෙමින් සිටින අයෙක් බුද්ධිමතෙකුගේ අනුශාසනයක් අයා මෙනෙහි කිරීමෙන් තමා සිහිල්වූ බව (සිතිහුන) නිවුණු බව (නිබ්බුත) ඒ මොහොතෙහි ප්‍රකාශ කරයි. ලෝකීය වශයෙන් නාම කායයෙහි නාවකාලික වශයෙන් ඇති වන සැනසිලි සහගත බව මෙයින් නිරූපනය කෙරේ. බෞද්ධ නිර්වාණය වනාහි ලෝකෝත්තර වශයෙන් ලබන අවබෝධය මුල් කොට ගත් නිවීමයි. නිතර බෞද්ධයා විසින් හදරනු ලබන රතන සූත්‍රයෙන් ඉතා සරල නිදසුනක් උපුටාගත හැකිය. නුවණැත්තා පියවරින් පියවර මග-එල ලබමින් නිවණ කරා ලඟා වන ආකාරය සංස රක්තය ආදර්ශ කොට ගෙන එහි විවරණය කෙරේ.

සෝතාපක්ඛි එලය නිවණෙහි පළමු පියවරයි. එහි දී යෝගාවචරයා "මමය මාගේය" යි දඩ්ව ගන්නා සක්කායදිට්ඨිය ද, සසර භානිවණ පිළිබඳ සැක ඇතිවීම නම් විවික්ච්ඡා ව ද, මාර්ග ශීල හා වුත්ත මගින් නිවණ අවබෝධ කළ හැකිය යන සිලබ්ධිකපරාමාසය ද යන බැමි (සංයෝජන) තුන සිඳි යයි. කාමරාග හා ව්‍යාපෘද යන බැමි දෙක සකදගාමි මගින් තුනී වන අතර අනාගාමී වීමෙන් ඒවා ප්‍රතිණ වේ. ශීර්මභාගිය සංයෝජන නමින් දක්වෙන ඒ බැදීම් පස සිඳ දමන ලද තැනැත්තා සම්බෝධිය ආසන්නයෙහිම සිටින්නෙකි. උද්ධම්භාගිය සංයෝජන නම් වූ රූපරාග, අරූපරාග, මාන, උද්ධමව, අවිජ්ජා යන බැමි සිඳ දමීමෙන් හෙතෙම සියලු ආශ්‍රව ධර්මයන් ක්ෂය කරන ලද්දෙකු බවට පත් වේ. ඒ සමගම තමන් පෙර විසූ ආත්මභාවයන් පිළිබඳ දැනීම ද, දිවැස් ලැබීම ද, තමන් විසින් සියලු කෙලෙස් නැති කරන ලද බව දන්නා ආසවක්ෂයකර ඥාණය ද යන ත්‍රිවිද්‍යාව පහළ විය යුතු වේ. එවන් තැනැත්තා නිවණ ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගත් රහතන් වහන්සේ නමින් හැඳින් වේ.

නිවණ යනු දහම් ඇසයි, විද්‍යාවයි, ප්‍රභූවයි, ආලෝකයයි, සත්ත්වයා, හා ලෝකය පිළිබඳ යථාභූත ඥාණදස්සනයයි. කුසල් හෝ අකුසල්වලට එහි ඉඩක් නැත. ඒවා සත්ත්වයා සසරට ඇද ගෙන යන උපකරණ හෙයිනි. නිවණ අවබෝධ කළ පුද්ගලයා කුසල් නොකරයි ; අකුසල් ගැන කිව

යුක්තක් ම නැත. එහෙත් අතීත කුශලා'කුශල කර්මයන්හි විපාක වලදී. සිව්ලි මහ රහතන් වහන්සේගේ හා මුගලන් රහතන් වහන්සේගේ වර්ත කරා එයට නිදසුන් වශයෙන් සිහිපත් කළ හැකිය. ව්‍යවහාරික ලෝකයේදී රූප, වේදනා, සංකල්ප, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පය එක්වීම පුද්ගලයා නමින් හැඳින්වෙන අතර නිවණ අවබෝධ කර ගනුයේ ඒ පුද්ගල යාය. බුද්ධ, පටිච්ඡෙදබුද්ධ, අරහත්ත යන නම්වලින් හැඳින්වෙනුයේ පූර්ණ වශයෙන් නිවණට පත් පුද්ගලයෝයි. නිවණ අවබෝධ කර ගැනීම ස්කන්ධ පඤ්චකය ඇති කල්හි ම, ජීවත්ව සිටියදීම සිදුවන්නක් බව එයින් පැහැදිලි වේ. නිර්වාණවබෝධයත්, කල්‍යාණීය කිරීමත් යන අවස්ථා දෙක වෙන් වශයෙන් දක්වීමට අවශ්‍ය වීම නිසා පරිනිර්වාණය කොටස් දෙකකින් හඳුන්වා දෙනු ලැබේ. එයින් ජීවත්ව සිටියදී හෙවත් පඤ්ච ස්කන්ධයන් නිරූපණ ව පවතීදී ක්ලේශ ප්‍රභාණය සිදුවන අවස්ථාව සොපාදිසේස පරිනිර්වාණය යයි හැඳින් වේ. ස්කන්ධයන් නැවත ඇති නොවන අයුරින් විනාශ වීම හෙවත් කල්‍යාණීය කිරීම නිරූපාදිසේස (අනුපාදිසේස) පරිනිබ්බාණ නම්. මේ විනාශි කාලීන වශයෙන් පහළ වන්නා වූ ගැටළු විසඳා ගැනීම සඳහා අවස්ථානුකූලව යොදා ගෙන ඇති විවරණයක් බව සඳහන් කළ හැකිය.

6. පරිවේෂදය

සමථ - විපස්සනා භාවනා

මිනිස් සිත මොහොතක් පාසා ලෝභ, ද්වේෂ, මෝහ යන කෙලෙස් වලින් කිළිටි බවට පත් වෙයි. නුවණ ඇති පුද්ගලයා කල්‍යාණමිත්‍ර ආශ්‍රය ද ලබා ගෙන ප්‍රථමයෙන් ස්වකීය බාහිර ජීවන රටාව පිරිසිදු කර ගැනීමට උත්සාහ ගනී. කය භා වචනය සංවර කර ගැනීමෙන්, භික්ෂුවා ගැනීමෙන්, බාහිර සමාජයෙන් පැමිණෙන දුක් ගැහැට ඉවත් කර ගනී. ආශ්‍රිත යමාපය තුළ ප්‍රියජනක බවට පත් වෙයි. හෙතෙම තවදුරටත් ඉදිරියට ද පියවරක් තබා සිත භික්ෂුවා ගැනීමට ද ක්‍රියා කරයි. සිතට නැග එන රාගාදී අකුසල සිකුටිලි මැඩ පවත්වා කුසල සිකුටිලි වැඩීමේ එම ක්‍රියා මාර්ගය භාවනා නමින් හැඳින් වේ.

ශීල සංවරය හුදු කාවකාලික භික්ෂීමකි. එයින් ලැබෙන පරිවය සිත එක් අරමුණක තබා ගැනීමේ ක්‍රියා මාර්ගය සඳහා මහෝපකාරී වෙයි. සිත විනාහි දියෙන් ගොඩ ගත් මසෙකු සේ නිතර සැලෙන්නෙකි. එක් අරමුණක

නො නැවතී විසිර පවතින්නකි. බුද්ධිසම්පන්න පුද්ගලයා ජීවිතයේ වටපිටාව හා අත්දැකීම් මාර්ගයෙන් සිය සිත දෙස හැරී බැලීමට උත්සුක වෙයි. එමගින් සිත එක් අරමුණකට නැවත ගැනීමෙන් කුසල් සිත්ති රඳවා තැබීම සමාධි නාමයෙන් හැඳින්වේ. එය ශීල සංවරය තුළින් පිහිටුවන මූලික පදනම මත ම රැඳ වියයුතු හෙයින් "කුසල් සිත්ති ඵ්කාග්‍රතාව සමාධිය" යි කියනු ලැබේ.

බාහිර හා අධ්‍යාත්මික ලෝකය අරමුණු කොට ගෙන සිත දෙස බැලීම නම් වන මේ භාවනාව සමථ-විපස්සනා යනුවෙන් දෙවැදෑරුම් කොට හැඳින් වේ. විමුක්තිශාලී මාර්ගයෙහි දෙවැනි පියවර වන සමාධිය සමථය මාර්ගයෙන් ලබා ගන්නා අතර බෞද්ධ භාවනා ක්‍රමයෙන් ම සාක්ෂාත් කටයුතු වූ ප්‍රඥාවබෝධය විපස්සනා මගින් ලබා ගත යුත්තේ වෙයි.

(1.) සමථ භාවනා :

පුද්ගලයාගේ සිත නිරන්තරයෙන් කාමච්ඡන්ද ආදී නිවරණ ධර්මයන්ගෙන් ආවරණය වී තිබේ. එම ආවරණයේ ශක්තිය යටපත් කර දමා, සංසිදුවාලීම සමථ නමින් හැඳින්වේ. ඒ සඳහා සිත අරමුණින් බැහැර විය නොදී එක්තැන් කොට ගෙන නැවත නැවත වැඩීම සමථ භාවනා නම්. සමාධි භාවනා, විත්ත භාවනා යන නම් වලින් හැඳින්වෙනුයේ ද මෙයයි. ආයා අප්ථංගික මාර්ගයෙහි සති හා සමාධි යන අංග දෙක සමථ භාවනාව සඳහා උපයෝගී වෙයි.

විත්ත චෛතසික ධර්මයන් විවිධ වූ රූප ශබ්ද ආදී අරමුණු කරා පැතිර විසිරී යනු නොදී නමත් තේජ්‍යා ගත් එකම අරමුණක රඳවා පිහිටුවා තැබීම මානසික ශාන්තිය සඳහා අත්‍යවශ්‍යය. ශීල සංවරයෙන් තොරව මෙය කළ නොහැක්කකි. එහෙයින් භාවනානිලාශී පුද්ගලයා විසින් ප්‍රථමයෙන් සීල සංවරය ඇති කර ගත යුතුය. කල්‍යාණ මිත්‍රයෙකු වෙත එළඹ ඔහු විසින් නිර්දේශ කරනු ලබන කර්මස්ථානයක් අනුව සිත වැඩීමට උත්සුක විය යුතුය. කර්මස්ථාන යනුවෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ සිත එකඟ කර ගැනීම සඳහා උපයෝගී කර ගන්නා අරමුණයි. ආනාපාන සතිය කර්මස්ථානයක් (කමටහන්) වන්නේ ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස දෙක සිත එකඟ කිරීම සඳහා යෝග්‍ය අරමුණක් කරගන්නා හෙයිනි.

සෑම තැනක්ම භාවනාවට සුදුසු නොවේ. නානා පලිබෝධයන්ගෙන් තොර යෝග්‍ය පරිසරයක් තේජ්‍යා ගැනීම කර්මස්ථානාවාර්යවරයාගේ උපදෙස් අනුව කළයුත්තකි. යෝග්‍යාවරයා රාග, දෝෂ, මෝහ, සද්ධා, බුද්ධි, විතක්ක යන චරිතයන්ගෙන් කවරක් ඔහුල කොට ඇත්තේදැයි විමසා එයට ගැලපෙන කමටහන් හා පරිසරයක් හඳුන්වා දී භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය උපදෙස් ලබාදීම කල්‍යාණ මිත්‍රයාගේ යුතුකම වන්නේය.

සමථ භාවනා සඳහා අරමුණු වශයෙන් කර්මස්ථාන 40 ක් බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය තුළ දක්නට ලැබේ එනම් :

දස කසිණ
 දස අසුභ
 දස අනුස්සති
 චතු බ්‍රහ්ම විහාර
 චතු ආරුප්ප
 ආහාරයෙහි පටික්කුලසඤ්ඤාව
 චතුර්ධාතු වචන්ථාන යනුවෙනි.

භාවනාවේ සාර්ථකත්වය රඳා පවතිනුයේ මේවා අතුරෙන් අනුරූප වූ කමටහනක් තෝරා ගැනීම මතය. සම්බෝධි ඥානය සඳහා අනේක දුෂ්කර වූ ක්‍රියාදායකයන් නිරර්ථක වෙහෙසක් ලද සිද්ධාර්ථ ගෞතමයන් වහන්සේ අවසන්ති දී තමන් කුඩා කල පුරුදු කළ, වජ්‍රමහල් දිනකදී ද ක්‍රියාත්මක කළ ආනාපානසතිය මුල්තැනට ගත්හ. මුල්ලපත්ථක ආදී ශ්‍රාවකයන් සඳහා කමටහන් දී ඇති දාකාරය ද මෙහිදී සිහිපත් කළ හැකි ය.

සමථ භාවනාවෙහි ප්‍රතිඵල :

රාගාදී කෙළෙස්වලින් හරිත පුද්ගලයාට මානසික සැනසුමක් කිසිවිටෙක නැත. කිසිවකිනුදු සැතීමක් නොලැබේ. ඊට හේතුව කාමච්ඡන්ද ද්විවරණ ධර්මයන්ගෙන් සිතීමේ ශක්තිය ආවරණය වී ඇති හෙයිනි. එම ධර්මයන්ගෙන් මිදෙන ප්‍රමාණයට සැනසුම හා සහනය ලබාගත හැකි වෙයි. ලෝකික ජීවිතය තුළදී ලදහැකි කාම රූප අරූප භූමිවලට අයත් ධ්‍යාන සමාපත්ති ආදිය ද, ඉද්ධිවිධාදී පඤ්චවිධ අභිඤ්චෝ ද සමථභාවනා මාර්ගයෙන් ලද හැකි උසස් ප්‍රතිඵලයෝය. ප්‍රාග් බෞද්ධ යුගයේ දී පවා සමථය පිළිබඳව අවබෝධය ලබා විශිෂ්ට ශක්තීන් ලබාගත් සෘෂිවරු භාරතයේ වූහ. අසිත දේවල, ආලාරකාලාම, උද්දකරාමපුත්ත ආදී සෘෂිවරයන් කෙළෙස් සමථය කොට පඤ්චඅභිඤ්ඤා හා ධ්‍යාන සමාපත්ති ලබා වාසය කළ අයුරු බෞද්ධ යාහිත්‍යයේ ප්‍රකට කරුණකි. බුද්ධිසම්පන්න පාරමිතයන් ලෙස හැඳින්වෙන ඔවුහු ධ්‍යාන සමාපත්ති ප්‍රතිලාභය පරමසුවය ලෙස සලකා එයින් සැනසුනහ. අභිඤ්ඤා නම් :

- (1) සාද්ධිප්‍රාතිහාර්ය දක්වීමේ හැකියාව
- (2) දිව්‍යමය කණ ඇති බව
- (3) අනුන්ගේ සිත් දැන ගැනීමේ හැකියාව
- (4) පෙර ආත්මභාවයන් දැකීමේ හැකියාව
- (5) දිව්‍ය ඇති බව

යන පසයි. ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය හා චතුර්ථ වශයෙන් ධ්‍යාන සතරකි. ආකාශානඤ්චායතන, විඤ්ඤාණඤ්චායතන, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන, තේව-සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන යන අරූපාවචර සමාපත්ති සතරද එයට එක්කොට

අපට සමාපත්ති නම් කොට ඇත. මේවා ඇසුරෙන් ලෝකික වශයෙන්, විත්තේකශ්මකාව මුල් කරගෙන, ලද හැකි උසස් ම ලෝකික සුවය ලබා කර ගත හැකිය.

(2.) විපස්සනා භාවනා :

බෞද්ධ ආර්ය මාර්ගයේ උසස්තම පියවර වන ප්‍රඥාපාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා බාහිර හා අධ්‍යාත්මික ලෝකය දෙස යථාර්ථවත්ව බැලිය යුතුය. එය කළ කැක්කේ අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනාත්මය යන ත්‍රිවිධ ලක්ෂණයන් හඳුනා ගැනීමෙනි. සිත එකඟ කිරීමකින් තොරව එය ක්‍රියාත්මක කළ හැකි නොවේ. යෝගාවචරයෙකු වීම සඳහා අවශ්‍ය මූලික අංගයන් සම්පූර්ණ කොට කය, වචනය හා සිත යන තීරේර සංවර කර ගෙන අනතුරුව යෝනි-සෝමනසිකාරයෙන් යුතුව අනිත්‍යාදී ලක්ෂණයන් දෙස බැලීම විපස්සනා නම්.

විදර්ශනා මාර්ග

යෝගාවචරයා විදර්ශනාව වැඩීම සඳහා ලෝක ස්වභාවය පිළිබඳ ප්‍රමාණ වත් අවබෝධයක් ලබා තිබිය යුතුය. ඊශ්වර නිර්මාණ වාදය, අහේතු අප්පච්චය වාදය ආදී කොට ඇති මීටරා දෘෂ්ටි වලින් වැසි සිටින්නාට යථා වබෝධය සුකර නොවේ. සම්මාදිවයි, සම්මා සංකප්ප යන දෙක මාර්ග අංගයන්හි මූලින්ම සඳහන් වන්නේ මෙලොව පරලොව විශ්වාස කිරීම, හේතුඑල ධර්මය (පටිච්චසමුප්පාදය) අවබෝධ කිරීම සඳහා උත්සුක වීම යන මූලික අංගයන්හි අවශ්‍යතාව සලකාය.

පුද්ගලයා ඉන්ද්‍රියයන් මගින් ඒ ඒ අරමුණු පිළිබඳ දැනීමක් ලබන අතර සුඛ දුක්ඛ ආදී යම්කිසි ආකාරයක වින්දනයක් ද ලබයි. අරමුණ හඳුනා ගැනීමෙන් පසු හෙතෙම සිකිත් එහි ස්වභාවය පිළිබඳ තර්ක කරයි. අරමුණ සුඛ වේදනා ගෙන දෙන්නක් නම් එය තමා අයත් කර ගැනීමටත්, දුක්ඛ වේදනා සහගත නම් එය ඉවත් කරලීමටත් සිතයි. ප්‍රඥාපාක්ෂා නාමයෙන් හැඳින්වෙන මේ සිතිවිලි පෘථග්ජන පුද්ගලයා තුළ මොහොතක් පාසා පහළවීම ස්වභාවිකය. කාමාවචර ලෝකයෙහි පවත්නා මේ පොදු ලක්ෂණය දෙස විදර්ශනානුයෝගී පුද්ගලයා බලන්නේ සාමාන්‍ය මනුෂ්‍යයෙකු බලන ආකාරයෙන් නොවේ. ඔහු රූපයක් දකින විට, ශබ්දයක් අසන විට, ගඳ සුවඳ, රස හෝ පහසක් දනෙන විට එය ග්‍රහණය කිරීමට හෝ බැහැර කිරීමට වඩා එහි ආශ්වාදය, ආදීනවය හා ඉන් ඉවත්වීමෙන් (නිස්සරණ) ලැබෙන අනුසස් ගැන ද සිතයි.

ඉන්ද්‍රියගෝචර වන අරමුණ ඉතා සිදුම් ලෙස විශ්ලේෂණය කර බැලීම විදර්ශනා භාවනානුයෝගී පුද්ගලයාගේ ස්වභාවයයි. නිදසුනක් ලෙස ඉතා අගනා දකුම්කලු රියක් නිරික්ෂණය කරන ආකාරය දක්විය හැකිය. රියෙහි රෝදයක් පමණක් ගෙන 'මේ රිය' යයි නොකියයි. හිඳ ගන්නා ආසනය ද රිය නොවේ. ක්‍රියාත්මක කෙරෙන එන්ජින් යන්ත්‍රය ද රිය නොවේ. ඒවා වට කර ඇති කුඩුව හෝ එහි වර්ණය හෝ රිය වශයෙන් නො ගැනේ. එහෙත් ඒ සියල්ල එක් වූ විට හඳුනා ගැනීම සඳහා පාපැදිය, යතුරුපැදිය, කාරය, බසය, ලොරිය ආදී නමක් තබා ගෙන ඇත. රූපියල් දහස් ගණනක්, ලක්ෂ ගණනක් දී රථයක් හිමිකර ගන්නා නමුදු එය මොහොතින් මොහොතකට බිඳී යන සැටින්, හදිසි අනතුරක දී නිමේෂයකින් සුණු විසුණු වන සැටින් දක්නට ලැබේ. මේ අයුරින් සියලු සංස්කාර ධර්මයන්ගේ පොදු ලක්ෂණයක් අවබෝධ කර ගැනීම විපස්සනා භාවනාවෙන් කෙරෙන කායබය වේ. නිත්‍ය නොවන සියල්ල වෙනස් වී යන විට ඇති වන්නේ දුකකි. අතෘප්තිකර ස්වභාවයකි. ඒ නිසා අනිත්‍ය හා දුක්ඛ ලක්ෂණ වලින් යුතු රූපා දී ස්කන්ධ පඤ්චකය එක් කොට ගෙන 'ඒ මම වෙමි' යි කියා හෝ "එය මගේය" කියා හෝ අයිති කර ගැනීමට කිසිවක් නොමැති බව (අනාත්මය) අවබෝධ කර ගැනීම විදර්ශනාව මගින් කළ යුත්තකි. ත්‍රිලක්ෂණාවබෝධය ලබා ගත් පුද්ගලයා එතැනින් නොනැවතී ප්‍රබ්බේතිවාසානුස්සනී, දිබ්බවත්ථ, ආසවත්ථය යන ඥාණයන් සඳහා උත්සුක වෙයි. එම ධර්මයන් ආසේවනය, භාවනය හා බහුලීකරණය මගින් පරම නිප්ථාව වන විමුක්ති සුඛය ප්‍රත්‍යක්ෂ කර ගනී.

II වන කොටස

අභිධර්මයේ මූලික ඉගැන්වීම

හැඳින්වීම

බුද්ධවචනය, අධ්‍යයනය කිරීමේ පහසුව තකා ඒ ඒ යුගවල දී විවිධාකාරයෙන් වර්ගකර ඇත. ඒ වර්ග කිරීම් අතුරෙන් විනය පිටකය, සූත්‍ර පිටකය, අභිධර්ම පිටකය යනුවෙන් ත්‍රිවිධව බෙදා හැඳෑරීම දීර්ඝ කාලයක පටන් පවතින සරල ක්‍රමය වේ. විනය පිටකය වනාහි භික්ෂු - භික්ෂුණී දෙපිරියෙහි කායික වාචසික සංවරය සඳහා ප්‍රඥප්ත ශික්ෂාපද හා වත් පිළිවෙත් බහුල වශයෙන් අන්තර්ගත කොටසය. තථාගතභාෂිත, ශ්‍රාවකභාෂිත හා වෙනත් ආකාරයේ සියලු ඉගැන්වීම් ලෝක ව්‍යවහාරයට අනුව අවබෝධ කර ගැනීමට පහසුවන පරිද්දෙන් සංග්‍රහ කරන ලදුව නිකාය ග්‍රන්ථ නාමයෙන් හඳුන්වනු ලබන්නේ සූත්‍ර පිටකයයි. තථාගත දේශනයන්හි හරය මානිකා වශයෙන් ගෙන ඒවා ඉතා ගැඹුරෙන් හා සියුම් ලෙසින් විග්‍රහ කොට දක්වෙනුයේ අභිධර්මපිටකයෙහිය. මනෝගෝචර ධර්ම සත්ත්ව, පුද්ගල ප්‍රඥප්තිවලින් තොරව, දේශක - ශ්‍රාවක විශේෂතා බැහැරකොට, සංස්ලේෂණ, විශ්ලේෂණ මාර්ගයන්ගෙන් පැහැදිලි කරදීම අභිධර්මයෙහි විශේෂ ලක්ෂණයයි.

පරමාර්ථ ධර්ම සතර

අභිධර්මයෙහි අන්තර්ගත ධර්ම කොටස් මූලපාඨයන් හා අවධිකර්ම, ඇසුරෙන් සංග්‍රහ කොට ඉදිරිපත් කරන අනුරූද්ධ ආචාර්යපාදයන් වහන්සේ එකී ධර්මයන් කොට්ඨාශ සතරකට බෙදා දක්වති. එනම් : විත්ත, චෛතසික, රූප, නිබ්බාණ යනුවෙනි. ඒවා 'සතර පරමාර්ථ ධර්ම' නාමයෙන් ද හඳුන්වා දෙනු ලැබේ. අර්ථකර්මයේදී ටීකා ආචාර්යවරු පරමාර්ථ ශබ්දය උතුම් වූ, විපරිත නොවූ අර්ථය යනුවෙන් ද, උපස්ඤ්ඤාව ගෝචර වන අර්ථය යනුවෙන් ද විග්‍රහ කෙරෙති. දේශ, කාල, පුද්ගල ආදී වශයෙන් වෙනත් ස්වභාවයකට පත් නොවන යථාර්ථය, සත්‍ය ස්වභාවය නිරූපනය කිරීම සඳහා පරමත්ථ ශබ්දය යොදාගෙන ඇති බව එයින් පෙනේ.

වෙනත් ආකාරයකින් පිරික්සා බලන කල්හි අත්ථ යනු යම්කිසිවක් පිළිබඳව ඇස්, කන්, නාසා දී ඉඳුරන් මගින් සිතට දනෙන හෝ වැටහෙන අදහසය. එය අංශ, කොටස්, භාග ආදී වශයෙන් බෙදා ගෙන ගොස් මූල ඒකකය දක්වා මෙතෙහි කිරීමෙන් අවසානයේදී ලබාගත හැකි අදහස - අර්ථය පරම අර්ථයයි. පසිඳුරන් මගින් දැනීම ලබා ඒ අනුව කෙරෙන ව්‍යවහාරය වනාහි කාවකාලික වූවකි. යථාර්ථය, සත්‍යය ආදී කිසිදු නමකින් එය වෙසෙසා දක්විය නො හැකිය. හුදෙක් ව්‍යවහාර පහසුව තකා තබා ගනු ලබන නම් ගම් ඇසුරු කර ගත් සම්මුති මාත්‍රයක් පමණි එහි ඇත්තේ. නිදසුනක් වශයෙන් වී ඇටයක් හඳුනා ගන්නා ආකාරයෙහි විවිධත්වය සලකා බැලිය හැකිය. වී ඇටයේ පොත්ත ඉවත් කර ගත් විට එය දහවියා නම්.

ඇතුළත කොටස භාලය. එයම තම්බා ගත් කල බත්හුලකි. කුඩු කර ගත් විට පිටිය. මෙසේ දක්නට ලැබෙන නම් යම්කිසි ද්‍රව්‍යයක එක් එක් අවස්ථා වක් හඳුනා ගැනීම සඳහා තබන ලද සම්මුතීන් පමණක් බව පැහැදිලි වෙයි. මොහොතින් මොහොත විපරිත ස්වභාවයට පත්වීම ද එහිදීම දක්නට ලැබේ. එකී ධර්මයන්ගේ මූලික අවස්ථාව හෙවත් හුදු ශක්ති ස්වභාවය පරමාර්ථ නමින් හැඳින් වේ. රූප ධර්මයන්ටත් වඩා සියුම් වූ ශක්ති විශේෂ වන චිත්ත චෛතසික ධර්ම පිළිබඳව ද මේ ආකාරයෙන් දකුණත්තේය.

චිත්ත, චෛතසික, රූප යන ධර්මයන්හි හට ගැනීම සිදු වනුයේ ඒවා ඇතිවීමට හේතුවන ධර්මයන්ගේ ඒකරාශී වීම නිසාය. සංඛත නමින් හැඳින්වෙන්නේ ඒ අර්ථයෙනි. ඉපදීම හා විනාශ වීම ස්වභාව කොට ඇති හෙයින් සංඛත සියල්ල අනිත්‍යය. එහෙත් නිවණ හේතු - ප්‍රත්‍යා මගින් හේතු ධර්මයන්ගේ ඒකරාශීවීම නිසා ඇති වූවක් නො වේ. ප්‍රත්‍යක්ෂකර ගත යුත්තකි. එය අසංඛතය. චිත්ත, චෛතසික හා රූප ලොකීක ඥානයට අරමුණු වන අතර නිවණ අරමුණු වනුයේ ලෝකෝත්තර ඥානයටය.

1. පරිච්ඡේදය

චිත්ත (සිත)

සිත යනු දැනීම ඇති කරන ශක්තියයි. ඉන්ද්‍රිය හා ආරම්භණයන්ගේ ගැටීම - හැසීම නිසා දැනීම ඇති වේ. ආය ඉන්ද්‍රියයකි, රූපය අරමුණකි. ඒ දෙක එකට ගැටීම හෙවත් ස්පර්ශය නිසා සිතක් ඇති වේ. එනම් රූපය පිළිබඳ දැනීමක් පහළ වේ. එය වක්ෂු විඤ්ඤාණ නමින් ව්‍යවහාර කෙරේ. අරමුණක් දැනීම එය හඳුනා ගැනීම නො වේ. හඳුනා ගැනීම වනාහි දැනීමට අනතුරුව පහළ වන වෙනත් සිතකි. සෝත විඤ්ඤාණය, භාණ විඤ්ඤාණය ආදියෙහි පහළ වීම ද මේ ආකාරයෙන් අවබෝධ කර ගත යුතුය. අරමුණක් ඉන්ද්‍රිය ගෝචර වන සෑම අවස්ථාවකම සිතක් පහළ වේ. තද නින්දේ සිටින විට පවා සිත යම්කිසි අරමුණක් හපනය කරයි. සිහින දකිනුයේ ඒ අරමුණු නිසාය. අරමුණක් රහිතව හෝ ඉන්ද්‍රියය අරමුණ කරා මෙහෙය වීමකින් තොරව හෝ සිතක් ඇතිවිය නො හැකි බව මෙහිදී විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතුය.

‘අරමුණු දැනගැනීමේ ශක්තිය’ යනුවෙන් හැඳින්වීමේදී සිත යනු ඒකකයකි. එහෙත් එහි ඇතිවීම (උප්පාද) හා නැතිවීම (වය) යනුවෙන් ද්විවිධව හෝ උප්පාද, ධීති, භංග යනුවෙන් ත්‍රිවිධව හෝ කාලය අනුව නැවත වර්ග කිරීමක් ඇත. ඒවා එකිනෙකක් වික්ෂක්ෂණය යනුවෙන් දක්වේ. එනම් එක් සිතක

ආයුෂ කාලයයි. ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිවන සිත් කුසල, අකුසල ආදී ගුණවාචක ශක්තීන් ද ඇසුරු කොට ගෙන කොටස්වලට බෙදා විවිධ නම් යොදා හැදින්වීම අභිධර්මයේ විශේෂ ලක්ෂණයයි.

සිතෙහි ප්‍රභේද

සිත කොටස් වශයෙන් හැදෑරීමෙහි දී භූමි වශයෙන් වතුරවිධ ව දක්වීම සරල හා පැහැදිලි ක්‍රමයකි. කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර, ලෝකෝත්තර යනු ඒ සතරය. ලෝකික හෝ ලෝකය ඉක්මවා සිටි සිත් ලෙසින් සඳහන් කිරීමේ දී ලෝකය වශයෙන් ගැනෙනුයේ බ්‍රහ්මයක් අවශ්‍ය වූ මේ සිරුරය. මිනිසා තුළම විවිධ අවස්ථා හා අරමුණු අනුව පහල වන මේ සිත් බෙදා දක්වමේ දී සියල්ල එක් සිය විසි එකක් (121) වේ.

කාමාවචර	54
රූපාවචර සිත්	15
අරූපාවචර සිත්	12
ලෝකෝත්තර සිත්	40
	121

මේ සෑම සිතක් ම කර්ම, විපාක, ක්‍රියා යන සිත් වර්ග තුනෙන් එකකට අයත් වේ.

කර්ම සිත් නම් අලෝභ, අදෝස, අමෝහ යන සිතීවිලි මුල් වූ යහපත් ගුණයෙහි ලා සැලකෙන ක්‍රියාවක් හෝ ලෝභ දෝස මෝහ යනුවෙන් අයහපත් සිතීවිලි මුල් වූ ක්‍රියාවක් හෝ කරනු ලබන කල්හි ඇති වන සිතයි. ක්‍රියාව යහපත් වන අවස්ථාව සලකා කුසල සිත නමින් ද, අයහපත් වන අවස්ථාව සලකා අකුසල සිත නමින් ද ව්‍යවහාර කෙරේ. හේතු සිත යන වෙනත් නාමයකින් හැදින්වෙනුයේ ද කර්ම සිත මය.

ඇතැම් සිතක් අයුළු වූ කර්මයක (හේතුවක) ප්‍රතිඵලය වේ. එවිට ඒ විපාක සිත නම්. ප්‍රතිසන්ධිය ලබන අවස්ථාවේ දී පහළ වනුයේ විපාක සිතකි.

සුභ්‍රූන් මිනිසා තුළ පහළ වන කර්ම සිත හේතුව වශයෙන් සිට එයින් ඵල උපදවයි. සුසු අවස්ථාවේ දී විපාකයක් ගෙන දේ. එහෙත් එකී සිත රහතන් වහන්සේ තුළ ජනනය වීමේදී ඵල රහිතය. ක්‍රියා මාත්‍රයක් පමණි. එහෙයින් ම එම සිත ක්‍රියා සිත නමින් හැදින්වේ.

(L) කාමාවචර සිත්

එකම සිත ඒ ඒ අවස්ථා අනුව වර්ග කෙරෙනුයේ එකිනෙකට ඇති විශේෂ ලක්ෂණ සලකා ගෙනය. කාමාවචර නමින් කාමලෝකයන්හි උත්පත්තිය ලැබීමට හේතුවන්නාවූද, අසාය, මිනිස්ලොව හා දෙවිලෝ යන එකී කාම භූමීන්හි බහුල වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වන්නාවූ ද සිත් පණස් සතරකට බෙද දක්වේ. එනම් :

(අ) අකුසල සිත්	12
(ආ) අහේතුක සිත්	18
(ඇ) සෝභන සිත්	24
	54

(අ) අකුසල සිත්

ලෝභ, දෝෂ, මෝහ යනු අකුසල මූලයෝය. ඒ මූලයන් අතුරෙන් ලෝභය මුල්කොට උපදින අකුසල සිත් අවකි. එනම්,

1. සෝමනස්ස සහගත දිව්ධීගත සම්පයුක්ත අසංඛාරික සිත
2. සෝමනස්ස සහගත දිව්ධීගත සම්පයුක්ත සසංඛාරික සිත
3. සෝමනස්ස සහගත දිව්ධීගත විජපයුක්ත අසංඛාරික සිත
4. සෝමනස්ස සහගත දිව්ධීගත විජපයුක්ත සසංඛාරික සිත
5. උපෙක්ඛා සහගත දිව්ධීගත සම්පයුක්ත අසංඛාරික සිත
6. උපෙක්ඛා සහගත දිව්ධීගත සම්පයුක්ත සසංඛාරික සිත
7. උපෙක්ඛා සහගත දිව්ධීගත විජපයුක්ත අසංඛාරික සිත
8. උපෙක්ඛා සහගත දිව්ධීගත විජපයුක්ත සසංඛාරික සිත

ඉහත සඳහන් වූ පරිදි ලෝභය මුල් කොට ඇති වන සිත්වල ප්‍රධාන ලක්ෂණ දෙකක් ඇත. එනම් සෝමනස්ස හා උපෙක්ඛා සහගත බවයි. අරමුණ කෙරෙහි ඇලෙමින් මිනිසි ආශ්වාදයක් විදීමේ ස්වභාවය සෝමනස්ස නම්. එබඳු චිත්තයක් හෝ එහි විරුද්ධ ලක්ෂණය වන දෝමනස්ස හෝ ඇති නොවී පවත්නා මැදහත් සිත උපෙක්ඛා නම්. ලෝභමූලික සියලු සිත් දිව්ධීගත සම්පයුක්ත හෝ විජපයුක්ත වේ. දිව්ධී නම් 'එව නැත, පින් නැත, මෙලොවක් පරලොවක් නැත. කර්මයක් විපාකයක් නැත': යනාදී වශයෙන් ඇති වන වැරදි දැකීමයි. එයින් යුක්තවීම හෝ වෙන්වීම දිව්ධීගත සම්පයුක්ත - විජපයුක්ත යන පදවලින් දක්වේ. බාහිර පුද්ගලයෙකුගේ හෝ ඛලවේගයක මෙහෙයවීමක් නැතිව ඇතිවන්නේ අසංඛාරික සිතය. එබඳු මෙහෙයවීමක් නිසා හෝ උත්සාහවත් කරවීමක් නිසා ඇතිවනුයේ සසංඛාරික සිතයි.

සෞඛ්‍ය, කාර්යයෙහි වැරදි වැඩිවීම, බොරු කීම, කේළාම් කීම, හිස් වචන කීම, දඩ් ලෝභය, මිසිදිවූව යන අකුසල් කෙරෙනුයේ ලෝභ මූලික සිත් නිසාය. සමාජය ගැන හෝ සමාජ වාරිත්‍ර - වාරිත්‍ර ගැන හෝ තැකීමක් නොකොට, තමන් ගැන පමණක් සිතා ආත්මාර්ථකාමීව කෙරෙන අකුසල් මේ ගණයෙහි ලා සැලකේ.

ද්වේෂය මූල් කොට පහළ වන දෝෂමූලික සිත් දෙකකි.

1. දෝෂමූලික සහගත පටිසසම්පයුත්ත අසංචාරික සිත.
2. දෝෂමූලික සහගත පටිසසම්පයුත්ත සංචාරික සිත.

ද්වේෂය, අමනාපය හෝ කරුණක් යන ලක්ෂණවලින් යුක්තව අරමුණ හා ගැටීම මේ දෝෂමූලික සිත්වල විශේෂ ලක්ෂණයයි. පටිස යනු විරුද්ධව හැසිරීම හෝ ගැටීමයි.

මෝහය මූල් කොට පහළවන මෝහමූලික සිත් දෙකකි.

1. උපෙක්ඛා සහගත විචිකිච්ඡා සම්පයුත්ත සිත.
2. උපෙක්ඛා සහගත උද්ධව්ව සම්පයුත්ත සිත.

මෝහමූලික සිත්වල විශේෂයෙන් දක්නට ඇති ලක්ෂණ දෙකක් නම් විචිකිච්ඡාවෙන් යුක්තවීම හා උද්ධව්වයෙන් යුක්තවීමයි. විචිකිච්ඡා නම් සැකයයි ; තෙරුවන්, පටි-පින් ආදිය පිළිබඳව සැකසහිත බව එයින් අදහස් කෙරේ. උද්ධව්ව නම් කලබල හඬය හෙවත් නොසන්සුන් බවයි. ලෝක ධර්මයන්ගේ යථා ස්වභාවය අවබෝධ කර ගැනීමේ ශක්තියක් මේ මෝහ මූලික සිත්වලට නැත. එහෙයින් ලෝහමූලික හෝ දෝෂමූලික සිත්වලින් කෙරෙන පමණ බැරෑරුම් අකුසල කර්ම මේ සිත්වලින් සිදු නොවේ. දුර්වල සිත් වශයෙන් ගැනෙන හෙයින්.

(ආ) අහේතුක සිත් :

අලෝභ, අදෝෂ, අමෝහ, ලෝභ, දෝෂ, මෝහ යනුවෙන් දක්වෙන කුසලා'කුසල මූලයක් අභිධර්මයේ දී හැඳින්වෙනුයේ හේතු යන නමිනි. හේතු ධර්ම මූල් කොට ගෙන පහළ වන සිත් සහේතුක නම් වන අතර ඒවායින් තොරව ඇති වන සිත් අහේතුක නම් වේ. අටළොස් වැදෑරුම් වන අහේතුක සිත් මාලාව අකුසල විපාක සිත් සහකින් ද, කුසල විපාක සිත් අවකින් ද, ක්‍රියා සිත් තුනකින්ද යුක්ත වේ.

අකුසල විපාක සිත් :

1. උපෙක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණය.
2. උපෙක්ඛා සහගත සෝභ විඤ්ඤාණය.
3. උපෙක්ඛා සහගත සාණ විඤ්ඤාණය.
4. උපෙක්ඛා සහගත ජීව්හා විඤ්ඤාණය.
5. දුක්ඛ සහගත කාය විණ්ණාණය.
6. උපෙක්ඛා සහගත සම්පට්ඨිතය.
7. උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණය.

සිත් හටගන්නා තැන් හා ඒවා යේ ක්‍රියාව අනුව ඉහත සඳහන් වර්ගකීරීම සිදුකොට ඇත. විපාක යනු යම්කිසිවක ඵලයයි. අකුසල් නිසා හෝ කුසල් නිසා හෝ අනාගත කාලය හා සම්බන්ධව ඇතිවන සිත් විපාකසිත් නමින් දක්වේ. අභිධර්මයේ දී ඇස, කන, නාසය, දිව, ශරීරය හා හදය යන සය සිත් හටගන්නා ස්ථානයෝ වෙති. ඇස ඇසුරු කොට ගෙන ඇති වන දැනීම චක්ඛුවිඤ්ඤාණ නම්. සෝභ, සාණ ආදිය හා සම්බන්ධ විඤ්ඤාණයන් ද ඒ ආකාරයෙන් හඳුනා ගත යුතුය. ඉන්ද්‍රිය පස ඇසුරෙන් හටගන්නා විඤ්ඤාණ පසින් ලබාගන්නා අරමුණු පිළිගැනීම කෙරෙන සිත සම්පට්ඨිත නම්. එකී අරමුණු විමසා තීරණය කරන සිත සන්තීරණ නම්. කාය-විඤ්ඤාණය දුක්ඛ සහගතය. ඉතිරි සිත් සයම සුඛ දුක්ඛ දෙකින් තොර වන හෙයින් උපෙක්ඛා සහගත වේ.

කුසල විපාක සිත්

1. උපෙක්ඛා සහගත චක්ඛු විඤ්ඤාණය.
2. උපෙක්ඛා සහගත සෝභ විඤ්ඤාණය.
3. උපෙක්ඛා සහගත සාණ විඤ්ඤාණය.
4. උපෙක්ඛා සහගත ජීව්හා විඤ්ඤාණය.
5. සුඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය.
6. උපෙක්ඛා සහගත සම්පට්ඨිතය.
7. සෝමනස්ස සහගත සන්තීරණය.
8. උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණය.

අකුසල විපාක සිත් ලේඛනයට වඩා කුසල විපාක සිත් ලේඛනය වෙනස් වන්නේ අවස්ථා දෙකකදී බව පෙනේ. කාය විඤ්ඤාණය කුසලයේ විපාකයක් හෙයින් එය සුඛසහගතය. අරමුණ අනුව සන්තීරණය දෙකකට බෙදූ දක්වා ඇත. ඉන් සෝමනස්ස සන්තීරණය ඇති වනුයේ ඉතා යහපත් අරමුණක් ඇතිවිටය. එහි මධ්‍යම අවස්ථාවේදී පෙර සඳහන් කළ අකුසල අවස්ථාවේදී මෙන්ම උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිතක් පහළ වේ.

ක්‍රියා සිත් :

1. උපෙක්ඛා සහගත පඤ්චද්වාරාවච්ඡදන සිත
2. උපෙක්ඛා සහගත මනෝද්වාරාවච්ඡදන සිත
3. සොමනස්ස සහගත භසිතුප්පාද සිත.

පඤ්ච ද්වාරයන් ආවර්ජනය කිරීම යනු ඇස, කන, නාසය, දිව, ශරීරය යන දෙරටු පසෙහි ගැටෙන අරමුණු කරා සිත මෙහෙයවීමයි. මනෝද්වාරයෙන් ගන්නා අරමුණු මෙනෙහි කිරීම මනෝද්වාරාවච්ඡදන නම් වේ. බුදුන් වහන්සේ, රහතන් වහන්සේ බදු වූ නික්ලේශී උත්තමයන් මද සිතාවක් පහළ කරන අවස්ථා බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි වාර්තා වී ඇත. ඒවන් අවස්ථා වලදී උත්වහන්සේලාට ඇති වන සිත අභිධර්මයෙහිදී දැක්වෙනුයේ භසිතුප්පාද නමිනි. භඩ නො නභා දන්නාග්‍රය පමණක් පෙනෙන සේ සිතාසීම භසිත නම් වේ. මෙහි සඳහන් සිත් තුනම කර්මයක් හෝ විපාකයක් පසුබිම් කොට නොගත් හුදු ක්‍රියා මාත්‍රයක් පමණක් වන හෙයින් ක්‍රියාසිත් වශයෙන් හැඳින්වේ.

(ඇ) සෝභන සිත්

කාමාවචර භූමියෙහි දී පහළවන කුසල, විපාක හා ක්‍රියා වශයෙන් වෙන් කොට දැක්විය හැකි සිත් කාමාවචර සෝභන නමින් හැඳින් වේ. එක් කොටසක සිත් අට බැගින් කුසල් සිත්, සහේතුක විපාකසිත් හා සහේතුක ක්‍රියා සිත් වශයෙන් එකබදු නාම මාලාවකින් එම සිත් වෙන් කොට දැක්වේ.

කාමාවචර කුසල් සිත්

1. සෝමනස්ස සහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංඛාරික සිත.
2. සෝමනස්ස සහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංඛාරික සිත.
3. සෝමනස්ස සහගත ඤාණවිජ්ජපයුත්ත අසංඛාරික සිත.
4. සෝමනස්ස සහගත ඤාණවිජ්ජපයුත්ත සසංඛාරික සිත.
5. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණසම්පයුත්ත අසංඛාරික සිත්.
6. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණසම්පයුත්ත සසංඛාරික සිත.
7. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණවිජ්ජපයුත්ත අසංඛාරික සිත.
8. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණවිජ්ජපයුත්ත සසංඛාරික සිත.

මේ කුසලවිත්ත නාම ලේඛනය අනුව ඉහත දී සඳහන් කරන ලද අකුසල සිත් මෙන් මේවාද එක් සිතකට වඩා අනෙක් සිත වෙනස් වන්නේ ඉතා සුළු වශයෙන් බව දැකිය හැකිය. දුතාදී දශ පුණ්‍ය ක්‍රියා කිරීමෙහිදී ඇති වන පිතිවිලි (වේතනා) ක්‍රියාත්මක වන්නේ මේ කුසල්සිත් සමගය. යම්කිසි

සත් ක්‍රියාවක් කිරීමෙහිදී සියලු අංගයන්ගෙන් සම්පූර්ණව සෝමනස්සය ඇති වේ. එසේ නොවූ විට ඇති වන සිත උපේක්ෂා සහගතය. කම්පල අදහා, සොයා බැලීමෙන් යුක්තව පිනක් කරන විට එය ඥාණසම්පයුක්ත වේ. නුවණින් කල්පනාකර නොබැලීමෙන් කරන කල්හි ඥාණවිප්පයුක්ත වේ. අන් අයෙකුගේ හෝ බලවේගයක මෙහෙයවීමෙන් තොර බව හා එවන් මෙහෙයවීමකින් යුක්තවීම සහිත අවස්ථා අකුසලයෙහි දී මෙන් තේරුම් ගත හැකිය.

ශිෂ්ට සම්පන්න පුද්ගලයා තුළ දෛනික ජීවිතයේදී බහුල වශයෙන් පහළ වන මේ සිත් හඳුන්වා දෙනු ලබන්නේ මහා කුසල්සිත් නමිනි. වේදනා, ඥාණ, සංඛාර යන ත්‍රිභේදය අනුව සෝභන සිත් එකබඳුව වර්ග කෙරෙන ආකාරය මෙසේ හඳුනා ගැනීම පහසුය.

සහේතුක කාමාවචර විපාක සිත් හා ක්‍රියා සිත්

ඉහත සඳහන් පරිදි කුසල් සිත් ලෙසින් ම විපාක හා ක්‍රියා සිත් හඳුන්වා දෙනු ලැබේ.

කුසල විපාක සිත් සහේතුක හා අහේතුක වශයෙන් ද්විවිධය. අහේතුක කුසල විපාක සිත් මුලදී දක්වන ලදී. අහේතුක සිත්වලට වඩා සහේතුක සිත් බලවත්ය. මරණින් මතු අභිනව භවයේ ලබන සිත් පරම්පරාව ඒ අනුව වර්ග කෙරේ.

ක්‍රියා සිත් පහළ වනුයේ රහතන් වහන්සේලාවය. සිත් යයි සම්මත ක්‍රියා දෛනික ජීවිතය තුළ දී රහතන් අතින් ද සිදුවේ. දන සිල ආදිය මෙන්ම වත්පිළිවෙත් ආදිය ද එයට ඇතුළත්ය. එහෙත් එකී කර්මයන්හි විපාකයක් ලැබීම සඳහා මතු භවයක් නොලැබෙන හෙයින් එහි ඇත්තේ ක්‍රියා මාත්‍රයක් පමණි.

(II.) රූපාවචර සිත්

කාමයන් කෙරෙහි කලකිරුණු පුද්ගලයා පඤ්ච නිවරණ ධර්මයන්ගෙන් ඈත්ව කසිණාදියක් අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කරයි. එමගින් ධ්‍යාන ලබා ගැනීමේ දී පහළ වන සිත් රූපාවචර සිත් නමින් හැඳින්වේ. ඒවා ඇතැම් විට ධ්‍යාන සිත් නමින් ද හැඳින්වෙන අතර කාමාවචර සිත්වලට වඩා සියලු ලක්ෂණයන්ගෙන් උසස් ද, බලවත් ද වේ. කුසල, විපාක හා ක්‍රියා වශයෙන් රූපාවචර සිත් ත්‍රිවිධය. විතක්ක, විචාර, පිති, සුඛ, උපෙක්ෂා යන ධ්‍යානාංග නම් ලද වෛතසිකයන් පස පසුබිම් කොට ගෙන රූපාවචර සිත් පහළ වේ.

කුසල සිත්

1. විතක්ක විචාර පිති සුඛ ඒකග්ගතා සහිත පටමජ්ඣාන සිත
2. විචාර පිති සුඛ ඒකග්ගතා සහිත දුක්ඛජ්ඣාන සිත.
3. පිති සුඛ ඒකග්ගතා සහිත තතියජ්ඣාන සිත
4. සුඛ ඒකග්ගතා සහිත චතුත්ථජ්ඣාන සිත.
5. උපෙක්ඛා ඒකග්ගතා සහිත පඤ්චමජ්ඣාන සිත.

ඒකග්ගතා යනු එකම අරමුණක සිත බොහෝ වෙලාවක් පවත්වා ගැනීමේ ශක්තියයි. එය ධ්‍යාන සිත් පසට ම පොදු ලක්ෂණයයි. ධ්‍යානාංග වශයෙන් හැඳින්වෙන කරුණු පසෙහි පළමුවැන්නා විතක්කයයි අරමුණ කරා සිත නැංවීමයි. පසුබිත්තට ඉඩ නොදී නැවත නැවත හෝ සිත අරමුණ කරා නංවා ගැනීමෙන් පසුව ඒ අරමුණ අනුව කල්පනා කිරීම හෙවත් සිත අරමුණ තුළ හැසිරවීම විචාර නම්. දෙවැනි ධ්‍යාන අවස්ථාවේ දී ප්‍රථම අගය වූ විතක්කය අනවශ්‍ය හෙයින් එය සඳහන් නො කෙරේ. අරමුණ තුළම ක්‍රියාත්මක වන සිත දැන් බාහිර අරමුණුවලින් ඉවත් ව ඇත. එකල්හි ඇති වන සතුට පිති නම්. විත්ත විවේකයෙන් (බාහිර අරමුණුවලින් සිත වෙන්වීමෙන්) හටගත් සතුට නිසා ඇති වන ඒකග්‍රතාව මුල් කොට ලැබෙන කායික සැපය සුඛ නම්. මානසික හා කායික සුවයන්ගෙන් ද ඉවත් ව ලබන විත්තෙකාග්‍රතාව උපෙක්ඛා ඒකග්ගතා නම් වේ. කාමච්ඡන්ද, ව්‍යාපාද, චිතමිද්ධ, උද්ධච්ච - කුක්කුච්ච, විවිකිච්ඡා යන නිවරණ ධර්ම පසින් මිදුණු සිත සමට භාවනා මගින් එකඟ කර ගැනීමේ අනුපූර්ව අවස්ථා පසකි. පටම දුක්ඛ ආදී ඝාත සිත් වශයෙන් හෙවත් රූපාවචර කුසල සිත් නමින් දක්වෙනුයේ.

රූපාවචර විපාක හා ක්‍රියා සිත්

රූපාවචර විපාක හා ක්‍රියා සිත් ඉහත සඳහන් කුසල සිත්වල ප්‍රභේද හා සමානාය. විපාක ලැබෙනුයේ වූනි සිතක් සමඟ ය. එහෙයින් රූප ධ්‍යාන ලද පුද්ගලයා ධ්‍යානයෙන් නො පිරිහී කථරිය කළ හොත් බලලොව උපදී. බුදු සසුනෙන් බැහැර ධ්‍යානලාභී පුද්ගලයෝ ද එම විපාකය ලැබීමට සුදුසු අය වෙති. බුදු සසුනෙහි අනාගාමී ඵලය තෙක් මග - ඵල ලද අය ඒවාට අනුරූපව විපාක ලබති.

ක්‍රියා සිත් ලැබෙනුයේ කෙලෙසුන් නැසූ අයට පමණි. එහි විපාක දීමේ ශක්තියක් නැත. එහෙයින් ක්‍රියාමාත්‍රයක් පමණක් ම වේ. කර්ම සිත් ඇසිල්ලක් පාසා කර්ම උපදවයි. එය කාමාවචර, රූපාවචර, අරූපාවචර කර්ම සිතක් තුළින් ඇත. විඤ්ඤාණය පහළ කරන්නේ ඒ සිත් විසිනි. පට්ඨව සමුද්පාදය අනුව විඤ්ඤාණයට අනතුරුව නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, හව, ජාති යන මේවා පිළිවෙලින් ඇති වේ. කර්ම සිත් නිසා ඇති වූ මේ නාමරූප ආදිය කර්ම ඉපදීමේ ශක්තිය නැති

කළ විගස නැති වී යා යුතුය. කර්ම රැස් කරන්නේ තත්තාව හා අවිද්‍යාව නිසා ය. තත්තා නැති නැත කර්ම රැස් කිරීමක් ද නැත. එබඳු අවස්ථාවට පත් පුද්ගලයන්ට ඒ ඒ අවස්ථාවේදී පහළ වන සිත් කිරිය (ක්‍රියා) සිත් නමින් හඳුන්වන්නේ එහෙයිනි.

(III.) අරූපාවචර සිත්

රූපාවචර පඤ්චම ධ්‍යාන වඩන යෝගාවචර තෙමේ රූපයන්ගෙන් සිත ඉවත් කොට ගෙන අරූපාවචර සිත් කෙරෙහි නැඹුරු වෙයි. අරූපාවචර සිත් සතරකි. පෙර මෙන් කුසල, විපාක, ක්‍රියා හේදයෙන් දෙළසකි.

1. ආකාශානුභවයායතන සිත
2. විඤ්ඤාණභවයායතන සිත
3. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සිත
4. නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන සිත.

මෙසේ ප්‍රභේදගත වනුයේ අරමුණ අනුවය. පඤ්චම ධ්‍යාන වැඩූ පුද්ගලයා රූපකායය කෙරෙහි කලකිරී අරූපි ආත්මභාවයක් අපේක්ෂා කරයි. කසිණ මාර්ගයෙන් සිත වඩමින් කසිණයෙන් උපුටා ගන්නා ආකාශය ගැන මෙනෙහි කරයි. ආකාශය වනාහී ඇති දෙයක් නො වේ. කල්පිතයකි. එහි මූලක් නැත, අගක් නැත, ඒ අනන්ත ආකාශය අරමුණු කොට ධ්‍යාන වැඩීම මෙහි ප්‍රථම අවස්ථාවයි. එතැනින් දෙවැනි අවස්ථාවට පිවිසේ. අවකාශය අත්හැර සිත පමණක් ගෙන එම සිතෙහි (විඤ්ඤාණයෙහි) අනන්ත ස්වභාවය අරමුණු කොට භාවනා කිරීමේදී විඤ්ඤාණභවයායතන සිත පහළ වේ. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සිත කෙරෙහි එතැන් සිට නැඹුරු වෙයි. ප්‍රථම අරූප ධ්‍යානයේ 'ගතයුතු කිසිවක් නැත' (නත්ථි කිත්ථි) යන අදහසින් අකිඤ්චන නම් වේ. ඒ අකිඤ්චන ස්වභාවය අරමුණු වශයෙන් ගෙන භාවනා කිරීමේදී පහළ වන සිත ආකිඤ්චඤ්ඤායතන නම් වෙයි. සිවුවැනි පියවරෙහි දී යෝගාවචර තෙමේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සිත අරමුණු කොට ගෙන 'මෙය ශාන්තය, ප්‍රණීතය' යනුවෙන් භාවනා කරයි. එහිදී ඉතා සියුම් වූ සිතක් පහළ වේ. එය සංඥවක් ඇත්තේ ද නැත්තේදැයි පැහැදිලිව දත නොහැකි තරම් අතිසුමුම භාවයෙන් යුක්ත හෙයින් නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන නමින් හැඳින්වේ.

අරූපාවචර විපාක හා ක්‍රියා සිත්

රූපාවචර භූමියෙහි දී මෙන්ම අරූපාවචර භූමියෙහි ඇති වන විපාක හා ක්‍රියා සිත් මෙහි ඉහත දැක්වූ කුසල සිත් පිළිබඳ විස්තර අනුසාරයෙන් හඳුනා ගත යුතුය. විපාක සිත කුසලයෙන් අනතුරුව ඇති වන්නකි. එය රූප යෙන් තොර විය යුතුය. සිත මිස කය නැති සතර බහිරෝ මේ අරූපාවචර

විපාක සිත පහළ වන තැන්ය. ක්‍රියා සිත පහළ වනුයේ රහතන් වහන්සේටය. රූපාරූප ධ්‍යාන සියල්ලට සමවැදිය හැකි රහතන් වහන්සේ අවසානයේදී නිරෝධ සමාපත්තියට ද සමවැදීය. විපාක දීමේ ශක්තියක්, පුනර්භවයක් නැති හෙයින් මේ අවස්ථාවල දී පහළවන සිත් ක්‍රියා සිත් නම් වේ.

(IV.). ලෝකුත්තර සිත්

රූප අරූප වශයෙන් ඇති ධ්‍යාන ලෝකීකය. ඒවායින් නැවතත් සසරට ඇද දැමීම හෙවත් පුනර්භවය සිදු කෙරේ. බුදු දහම අනුව සසර ගමන නවතා පුනර්භවයේ අවසානය සිදු කිරීම හෙවත් නිර්වාණාවබෝධය සඳහා දරන උත්සාහයේ සාර්ථකත්වය අනුපූර්ව අවස්ථා අටකින් පෙන්වා දී ඇත. එහි දී ඇති වන සිත් ලෝකුත්තර සිත් නමින් හැඳින් වේ. මග්ග හා ඵල සිත් වශයෙන් ද්විවිධ වූ ඒ සිත් කොටස් සතරකි.

1. සෝතාපත්ති (මග්ග, ඵල)
2. සකදගාමී (මග්ග, ඵල)
3. අනාගාමී (මග්ග, ඵල)
4. අරහත්ත (මග්ග, ඵල)

ලෝකීක සිත්වලදී විපාක සිත් නමින් සඳහන් වූ සිත් මෙහි දී ඵල සිත් නමින් දැක්වේ. සෝතාපත්ති ආදී වූ එක් අවස්ථාවකදී මාර්ග සිත එක්වරක් පමණක් ඇති වේ. අනතුරුව පහළ වන සිත් ඵල සිත්ය. තිලකුණු අරමුණු කොට ගෙන සිත වඩන යෝග්‍යාවට තැනැත්තාට ධර්මාවබෝධය වීමේදී ප්‍රථම යෙන් ඇති වන සිත සෝතාපත්තිමග්ග සිතය. එය එක් වරක් පමණක් ඇතිවී බිඳී ගිය කෙණෙහි ඊළඟට ඇති වනුයේ සෝතාපත්ති ඵල සිතය. එම ඵල සිත්වල සීමාවක් නො දක්වේ. ඊට වඩා උසස් වූ සකදගාමී මග්ග සිත පහළ වනතුරුම හටගන්නේ සෝවාන් ඵල සිතමය. ථෙරවාදය අනුව කිසිවිටෙක මේ සිතෙහි පිරිහීමක් ඇති නො වේ. සකදගාමී ආදී අනෙකුත් සිත් පිළිබඳව ද එසේ ම දත යුක්තේය.

සෝතාපත්ති සිත : සෝත යනු දිය පහරකි. නිවන් නමැති මහසයුරට නැඹුරුව ගමන් කරන දිය පහරක් සෙයින් එයට බැස ගැනීමේ (සෝත + ආපත්ති) අර්ථයෙන් එහි මුල්ම සිත සෝතාපත්ති මග්ග සිත නම්. ඒ මගට බැස ගැනීමේදී බැහැර කෙරෙන කෙලෙස් මල කීපයක් වේ. සත්ත්වයා සසර බැඳ තබන කෙලෙස් බැමි (සංයෝජන) කොටස් දහයකට බෙදා දැක්වේ. නිවන් මගෙහි පියවරින් පියවර ඒ බැමි සිඳ දැමිය යුතුය. දස සංයෝජන නමින් දැක්වෙන එකී බැමි අතර සක්කායදිවයී, විචිකිවජා, සිලබ්බතපරාමාස යනුවෙන් දැක්වෙන මූලික අකුසල ධර්ම තුන සෝතාපත්ති මග්ග සිත පහළවීමත් සමඟ ප්‍රතිණ වේ. නිවන් අවබෝධයේ මුල් පියවර එයයි.

සක්කායදිවයි නම් 'චිත්තාය නොවන (සත්) හවඟාම් ආත්මයක් ඇත' යන මිඤ්චුවයි. විවික්ඛිතය යනු බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ, සිත්බා ආදී කරුණු අවත් පිළිබඳ සැකයයි. සිලබ්බත පරාමාය නම් සසරින් මිදීම සඳහා හරිදක්මකින් තොරව ඒ ඒ සිල් හා වුත්ත අනුගමනය කිරීමෙන් ඇති කර ගන්නා වංචල ගතියයි. සෝවාන් ඵලයට පත් සිත මෙවායින් මිදී ඇත.

සකදගාමී සිත : මාර්ග චිත්තය එක්වරක් පමණක් ඇති වී ඊළඟ මොහොතේ ඵල සිත ඇති වීම සෝකාපක්ඛි සිතෙහි මෙන් මෙහිදී ද දත යුතුය. නිවන් අරමුණු කොට පහළ වන මේ සකදගාමී මාර්ග හා ඵල සිත්වලදී කාමරාග, ව්‍යාපාද යන සංයෝජනයන්ගේ බලය අඩක් සිදී යයි. කාමරාග නම් පස්කම්සැප පිළිබඳ ආශාවයි. ව්‍යාපාද නම් කෝපය හෙවත් නොඉවසන සුලු ගතියයි. එකී බන්ධන අඩකින් දුර්වල වූ විට එහි ඵලය වශයෙන් එක්වරක් පමණක් නැවත මිනිස් ලොව ඉපිද පිරිනිවීම සිදු වේ.

අනාගාමී සිත : සකදගාමී ඵල චිත්තය ඇති වීමත් සමඟ දුර්වල වන කාමරාග, ව්‍යාපාද දෙක අනාගාමී මාර්ග සිත පහළ වීමේදී ප්‍රතිණ වෙයි. මේ වන විට ඕරම්භාගීය නම් ලත් බලවත් බැඳීම් පසක් සමූල වශයෙන් ප්‍රතිණ කොට, උද්ධම්භාගීය නම් වූ රූපරාග, අරූපරාග, මාන, උද්ධච්ච, අවිජ්ජා යන පසෙහි ශක්තිය දුර්වල කොට ඇත. ඒ පුද්ගලයාගේ නැවත සසරට, පැමිණීමක්, මවුකුස පිළිසිඳ ගැනීමක් නැති හෙයින් එහිදී ඇති වන සිත් අනාගාමී සිත් නම්

අරහත් සිත : අරහත් මාර්ග හා ඵල සිත සියලු සංයෝජනයන්ගෙන් තොරය. උද්ධම්භාගීය සංයෝජනයන්හි ඉතිරිව පැවති ශක්තිය ද ප්‍රතිණ වී ඇත. එහි රූපරාග නම් රූපාවචර ධ්‍යාන සුවය විඳිමින් සිටීමෙන්, බණ්ඩලයන්හි ඉපදීමටත් ඇති ආශාවයි. අරූපරාග නම් ආකාශානන්දවායනන ආදී සමවත් මගින් ලබන සුවය පිළිබඳ ඇල්මයි. මානය නම් තමන් හා අනුන් තුලනය කිරීමයි. මෙහිදී "මම වෙමි" යනුවෙන් ශාස්වත අභවිය මුල් කරගත් අස්මි මානය වෙසෙසින් දක්වේ. සිතෙහි නො යත්සුන් ගතිය හෙවත් ඇවිස්සුණු බව උද්ධච්ච නම්. සත්‍යය නො දැනීම අවිද්‍යාවයි. අනුක්‍රමයෙන් එක් එක් බැඳීම් පිළිබඳව අවබෝධයක් ලබා ගන්නාමුත් සත්ත්වයා හා ලෝකය පිළිබඳ පරම සත්‍යාවබෝධය සඳහා දැඩි වෙහෙසක් දැරීමට අවශ්‍ය නොවේ. අවිද්‍යා ප්‍රමාණයෙන් සියලු බැඳීම් සිඳ දමා නිවන් අවබෝධය සිදුකර ගත හැකිය.

2. පරිච්ඡේදය

වෛතසික ධර්ම

අභිධර්මයේ පරමාර්ථ ධර්ම සතරින් දෙවැන්න වෛතසික නම්. ආභිධර්මිකයන් විසින් එය හඳුන්වා දී ඇත්තේ සිත හා සමඟ ඇති සම්බන්ධතා මුල් කොට ගෙනය. ඒ අනුව වෛතසිකයෝ ප්‍රධාන ලක්ෂණ සතරකින් යුක්ත වෙති : සිත හා එකට ඉපදීම (ඒකප්‍රායද), එක්වීම නැතිවී යාම (ඒක නිරෝධ), එකම අරමුණක එල්ල සිටීම (ඒකාලම්භන), එකම වස්තුවක් ඇසුරු කොට පැවැත්ම (ඒකවත්සුක) යනු ඒ සතරයි. වෛතසික යන්නෙහි අදහස 'සිතෙහි ඇති ඒවා' යන්නයි. සිතෙහි යෙදෙන, සිතෙහි ඇති වන ධර්මයෝය. ඇතැම් විට සිතිවිලි යනුවෙන් හැඳින්වෙන්නේ ද ඒවායි. සිතක් නොමැතිව වෛතසික හට නොගනී. වෛතසිකවලින් තොරව සිතක් ද නැත. සිතක්, එම සිතෙන් අපේක්ෂිත කාර්යය සඳහා අවශ්‍ය වෛතසික ධර්මත් එක්වරම - එකටම - ක්‍රියාත්මක වීම එහි ප්‍රධාන ලක්ෂණ යයි.

සිත යම් අරමුණක එල්ල සිටී නම් වෛතසික ද ඒ අනුව ක්‍රියා කරයි. ක්‍රියාත්මක වීමේ වේගය අනුව සාමාන්‍ය පුද්ගලයකුට වින්ත - වෛතසික යන්නේ ඇතිවීම, නැතිවීම හා අරමුණු ගැනීම තේරුම් ගැනීමට දුෂ්කර වුව ද එකඟ කර ගත් සිත් ඇත්තෙකුට එය දුෂ්කර වුවක් නොවේ. වත්වු විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ ආදිය ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය යන ඉදුරන් ඇසුරු කොට පවත්නා අතර මනස වස්තුවක් නොවන හෙයින් මනෝවිඤ්ඤාණයට ආශ්‍රය වස්තුව භෘදය යනුවෙන් ආවායථ්වරයෝ පවසති.

වෛතසික වර්ග කිරීම

සියලු වෛතසික දෙපණස (52) අවබෝධ කර ගැනීමේ පහසුව තතා ඒවායෙහි විශේෂ ලක්ෂණ අනුව කොටස් තුනකට බෙද දැන් වේ:

(අ) අඤ්ඤාසමාන

(ආ) අකුසල

(ඇ) සෝභන යනුවෙනි

(අ) අඤ්ඤාසමාන වෛතසික

මේ නාමය යෙදී ඇත්තේ වෛතසිකයන් එය යෙදෙන සිත හා සමානව හඳුනාගත යුතු බව දැක්වීම සඳහාය. අකුසල සිත් සමග යෙදෙන විට අකුසල වෛතසික ලෙස ද, සෝභන සිත් සමග උපදන විට සෝභන වෛතසික නමින් ද හඳුනා ගත යුතු බව එයින් අදහස් කෙරේ. කෙළෙස් (13) අඤ්ඤාසමාන සිත් නැවතත් 'සබ්බවත්තසාධාරණ හා පකිණිණක නමින් කොටස් දෙකකට බෙදේ.

සබ්බවිත්ත සාධාරණ

සියලු සිත්වල පොදුවේ යෙදෙන මේ චෛතසික ධර්ම සතකි. එස්ස, වේදනා, සංඤ්ඤා, චේතනා, ඒකග්ගතා, ජීවිතින්ද්‍රිය හා මනසිකාර යනුවෙනි.

එස්ස : ඉන්ද්‍රිය හා අරමුණ ද, ඒ දෙක නිසා පහළ වන විඤ්ඤාණය ද යන මේවායෙහි ගැටීම හෙවත් හැපීම, එස්ස නම් වේ. සිත හා අරමුණුවල ස්පර්ශය යනුවෙන් දැක්වෙනුයේ නාම ධර්මයන්ගේ ගැටීමයි.

වේදනා : යහපත් හෝ අයහපත් හෝ මැදහත් වූ හෝ වින්දනයක් සෑදූ අරමුණකම ඇත. අරමුණෙහි රසය වීද ගැනීමේ එකී ශක්තිය වේදනා නම්. කායික, මානසික වශයෙන් ද්විවිධ වන වේදනාව සුඛ, දුක්ඛ, සෝමනස්ස, දෝමනස්ස, උපෙක්ඛා වශයෙන් බෙදූ දැක්වේ. වේදනාව වනාහි ස්පර්ශය නිසා ඇති වන චෛතසිකයකි. (එස්ස පට්ටයා වේදනා)

සංඤ්ඤා : අරමුණ හැඳින ගැනීමේ ස්වභාවයයි. නිල පිත ආදී වර්ණ වශයෙන් හෝ වෙනත් රූපාකාරයක් අනුව හෝ අරමුණක් හඳුනා ගනු ලැබේ. වින්දනය කෙරෙන දෙය හඳුනා ගැනීමේ ශක්තිය මේ චෛතසිකයට අයත් කෙරෙන හෙයින් වේදනාවට පසුව සංඤ්ඤා චෛතසිකය පහළ වේ. (යං වේදෙති තං සංඤ්ජානාති)

චේතනා : සිත හා චෛතසිකයන් ඒකාබද්ධ කොට ක්‍රියා කරවන්නේ චේතනා චෛතසිකය විසිනි. තමාගේ වැඩෙහි යෙදෙමින් යෙසු ශිෂ්‍යයන් ද ඒ ඒ කායථීයන් හි යොදවන ශිෂ්‍ය නායකයකු හා සමාන කොට මේ චෛතසිකය හඳුන්වා දෙනු ලැබේ. විත්ත - චෛතසික දෙකේ එකට බැඳුනු ක්‍රියාකාරිත්වය ද, ඒ නිසා ජනිත වන කර්මයද චේතනා චෛතසිකයට අයත් කෙරේ.

ඒකග්ගතා : සිතෙහි එකභව්‍ය හෙවත් එක අරමුණක නොසැලී සිටීමේ ශක්තිය මෙනමින් හැඳින් වේ. බාහිර අරමුණුවලට ඇතුළුවීමට ඉඩ නොදී ආරක්ෂා කරගන්නේ මේ චෛතසිකය ක්‍රියාත්මක වීමෙනි.

ජීවිතින්ද්‍රිය : සිතෙහි පවත්නා ප්‍රාණ ශක්තියයි. සිත හා චෛතසික ධර්මයන් පාලනයෙහි රක්ෂණයෙහි අධිපති බව දරන්නේ මේ චෛතසිකයයි. සතරමහා භූතයන් පිළිබඳව ප්‍රාණ ශක්තිය පිහිටා ඇත්තේ රූප ජීවිතින්ද්‍රිය කෙරෙහිය. මෙහි සඳහන් වනුයේ නාමධර්මයන්ගේ ප්‍රාණ ශක්තියයි, හෙවත් විත්ත පරම්පරාව නිවණ තෙක් නො සිදි පවත්නා ශක්තියයි.

මනසිකාර : සිත නැවත නැවත අරමුණෙහි යොදන ශක්තිය මෙනම් වේ. අරමුණක් නැවත සිතට නංවා ගැනීමයි.

ඉහත සඳහන් චෛතසික කුසල් වූ හෝ අකුසල් වූ හෝ කවර සිතක වුවද යෙදිය හැකිය. එක් සිතක ඇතැම් විටක චෛතසික රාශියක් ම යෙදී ඇති බව දක්නට ලැබේ. එක් සිතක යෙදී තිබිය හැකි චෛතසිකයන්ගේ උපරිම සංඛ්‍යාව සතිසක් (36) බව ආභිධර්මිකයෝ ප්‍රකාශ කරති.

පක්ඛණ්ණක : පක්ඛණ්ණක (ප්‍රකීර්ණක) යන්නෙහි අදහස විසිරි - පැතිරී පවත්නා දෙයයි. බොහෝ සිත්වල සුදුසු පරිදි විසිරී සිටින චිත්තක්ක, විචාර, අධිමොක්ඛ, විරිය, පිති, ඡන්ද යන සය මෙන්මත් හැඳින් වේ. අකුසල සිතකදී එයට අනුගතව ද, යෝග්‍ය (කුසල) සිතක දී නම් ඒ සිතට අනුරූපව ද මේ චෛතසික පහළ වේ. කුසල චිත්තක්ක, අකුසල චිත්තක්ක ආදිය ඒ ඒ අවස්ථාවන්ට අනුරූපව හඳුනා ගත යුතුය.

චිත්තක්ක : සිතට නැගෙන අරමුණ කල්පනාවට නැගීම, අරමුණ පිළිබඳ නර්තනය චිත්තක්ක නම්. සෑම අරමුණක් ම කල්පනාවට භාජනය කිරීම සිදු නොවේ. ඉන්ද්‍රිය මගින් ලබා ගත් අරමුණ හඳුනා ගැනීමත් සමඟ එහි ස්වභාවය කෙරෙහි අවධානය යොමු කිරීම සිදු වේ. (යං සංජානාති තං චිත්තක්කේති)

විචාර : චිත්තක්කය විසින් සිතට ඇතුළු කරගත්, අවධානය යොමු කරන ලද අරමුණ සිත තුළ හැසිරීම විචාර නම්. ගෙයකට මිනිසකු පැමිණීම - ඇතුළු වීම, චිත්තක්කයටත් ඒ ගෙය තුළ එහි මෙහි හැසිරීම විචාරයටත් සමාන කොට සිතා ගත හැකිය. චිත්තක්කයට වඩා විචාරය සියුම්ය. එහෙත් මේවා පෙර පසු නොවී එකවිට ඇති වන චෛතසිකයෝ වෙති.

අධිමොක්ඛ : අරමුණ නිගමනය කරන ස්වභාවයයි. සිතකට ගත හැකි අරමුණු බොහෝය. එහෙත් ඒවා අතුරෙන් අවධානය යොමු කළ හැක්කේ එකකට පමණි. එසේ යොමු වූ අරමුණෙහි ලක්ෂණ විනිශ්චය කිරීම මේ චෛතසික මගින් සිදු කෙරේ.

විරිය : උත්සාහය, අතලස බව ඇති කරන ස්වභාවය ඇති චෛතසිකයයි. ඉදිරිපත් වන වෙනත් චෛතසික ඒ ඒ කාර්යයන්හි උත්සාහවත් කෙරෙනුයේ මෙයිනි.

පිති : සතුට, සොම්නස ආදී නම්වලින් දක්වෙන ස්වභාවය ප්‍රකාශ කෙරෙන චෛතසිකයයි. කැමති - අහිමන - අරමුණු නිසා සිත පිතා යාම ප්‍රීතිය වශයෙන් දක්වේ.

ඡන්ද : සිත කරා එන අරමුණු පිළිගැනීමේ දී ඇති වන කැමැත්ත ඡන්ද නම්. තෘෂ්ණාව, ලෝභය ආදිය මෙයට අයත් නොවන බව සැලකිය යුතුය.

(ආ) අකුසල චෛතසික

සිත පිළිබඳ ඉහත දී සඳහන් කරන ලද විග්‍රහයේ දක්වා ඇති දෙළොස් අකුසල් සිත් සමග යෙදෙන චෛතසිකයෝ තුදසෙකි (14). එනම්: මෝහය, අභිරික්කය, අනොත්තප්පය, උද්ධව්වය, ලෝභය, දිට්ඨිය, මානසය, දෝසය, ඉස්සාව, මච්ඡරිය, කුක්කුච්චය, චිත්තය, මිද්ධය, විචිකිච්ඡා යනුවෙනි. මෙහි දී ඒවා ඉතා සැකෙවින් හඳුන්වා දෙනු ලැබේ.

මෝහය : අරමුණෙහි යථා ස්වභාවය අවබෝධ කරගත නොහැකි වන සේ මුළුමනකින්ම සිත මෝහයයි. මුළාව, මෝඩකම, අවිද්‍යාව, ආදී විවිධ නම් වලින් හැඳින්වෙන බලවත් අකුසල චෛතසිකයකි. අකුසල මූලයක් ලෙස ද දක්වේ.

අභිරික්කය : පාපයට ලජ්ජා නැති කමයි.

අනොත්තප්පය : පාපයට බය නැති කමයි.

උද්ධව්වය : සිතෙහි නොසන්සුන් බව හෙවත් තැන්පත් කමක් නැති බවය.

මේ සතර මෝහවතුක්කය නමින් එක් කොටසකට වෙන් කොට ඇති අතර, සියලු අකුසල සිත්වලම යෙදෙන හෙයින් සබ්බාකුසලසාධාරණ නමින් ද හැඳින් වේ.

ලෝභය : අකුසල මූලයක් වන බලවත් චෛතසිකයකි. අරමුණෙහි ඇලෙන ස්වභාවය ඇති හෙයින් ලෝභ නම්.

දිට්ඨිය : වැරදි දැකීමයි, මිච්ඡාදිට්ඨිය නමින් දක්වෙන්නේ මෙයයි. 'තම අභ්‍යන්තර සත්‍යය, සෙසු සියල්ල අසත්‍යය' යන වැරදි දැකීම දිට්ඨි නමින් හැඳින්වේ.

මානසය : 'නමා උසස්ය, අනුන් පහත්ය' යන හැඟීම මත ඇති කර ගන්නා උඩහුබවයි, අභිමානයයි. උද්ධමචාර්ය සංයෝජනයක් ලෙස ද හැඳින්වේ. මානස රහත් මග දක්වාම ඇතිවන චෛතසිකයකි.

ලෝභ, දිට්ඨි, මානස යන චෛතසික ලෝභ ත්‍රිකය නමින් වර්ග කෙරෙන අතර ලෝභමූලික සිත් සමහරම උපදී.

දෝසය : සිත සැබව්වට පත් කරන කෝපය, ක්‍රෝධය, තරඟ ආදී නම්වලින් හැඳින්වෙන ස්වභාවය ඇති චෛතසිකයකි. අකුසල මූලයක් වන දෝසය (ද්වේශය) නම් සිතැති ඉටු කර ගැනීමට බාධා ඇති වන විට උපදින්නකි.

ඉස්සා : අනුන්ගේ සැප යප-ඉසුරු නො ඉවසන සුදු ස්වභාවය (ඉස්සා) (විර්ණය) නම්.

මව්පරිය : තම සම්පත් සහවන ස්වභාවයයි. අනුන්ට තම සම්පත් නො දීම පමණක් නොව අනුන් විසින් දැකීම පවා නො ඉවසන ගතිය මේ වෛතසික යෙන් කියැවේ.

කුක්කුච්ඡ : කළ නො කළ දුසිරිත් පිළිබඳව සිතෙහි පවත්නා විපිළිසර ගතියයි.

දෝස, ඉස්සා, මව්පරිය, කුක්කුච්ඡ යන සතර දෝස වකුක්ක නමින් දක්වේ. දෝමනස්ස සහගත පටිස සම්පයුත්ත සිත් දෙකෙහි පමණක් මේ වෛතසික පහළ වේ.

චිත : සිතෙහි හැකුරුණු බවක්, මැලිකමක්, ගිලන් බවක් ඇති කරන වෛත සිකයකි.

මිද්ධ : තම තමන්ට නියමිත කායබයන්හි යෙදීමේ දී පසුබස්නා සුදු බව ඇති කරන වෛතසිකයයි.

චිත හා මිද්ධ යන වෛතසික දෙක අකුසල සංඛාරික සිත් සමග පමණක් යෙදේ.

විචිකිච්ඡා : සත්‍යය පිළිබඳව පවත්නා සැම සැකයක් ම මේ ගණයෙහි ලා සැලකේ. වචනාර්ථ වශයෙන් ගැනීමේ දී විකිත්සා (පිළියම්) රහිත බව ඉන් අදහස් කෙරේ.

විචිකිච්ඡා වෛතසිකය විචිකිච්ඡා සම්පයුත්ත සිතෙහි පමණක් යෙදෙන හෙයින් මුල් අකුසල වෛතසික කොටස් සතරින් වෙන් කොට මෙය හඳුනා ගත යුතුය.

(ඇ) ශෝභන වෛතසික

කුසල් සිත් සමග පමණක් යෙදෙන හෙයින් ශෝභන නම් වූ වෛතසිකයෝ 25 ක් වෙති. ඒවා ශෝභනසාධාරණය, චිරකී, අප්පමඤ්ඤා හා පඤ්ඤා යනුවෙන් කොටස් සතරකට බෙදේ.

ශෝභන සාධාරණ : සද්ධා, සති, හිරි, ඔත්තප්ප, අලෝභ, අදෝස, තනු මර්කිත්තතා, කායපස්සද්ධි, චිත්තපස්සද්ධි, කායලහුතා, චිත්තලහුතා, කායමුද්දතා, චිත්තමුද්දතා, කායකම්මඤ්ඤා, චිත්තකම්මඤ්ඤා, කායපාඤ්ඤා, චිත්තපාඤ්ඤා, කායාර්ථසංකතා, චිත්තාර්ථසංකතා යනු වෙන් ශෝභනසාධාරණ සිත් 19 කි.

සද්ධා : සාකයෙන් තොරව සිත තුළ ඇති වන විශ්වාසයයි. සෙසු කුසල වෛතසිකයන්ට ද සද්ධාව මුල් වන හෙයින් ආරම්භයට ම මෙය දක්වා ඇත. පඤ්ඤා හා සමඟ යෙදෙන විට මෙහි පූර්ණ ප්‍රතිඵල ලබා ගත හැකිය.

සති : සිහිය, කල්පනාව සති නම්. තමා කරන කියන දේ ගැන, ඉරියව් පැවැත්වීම පිළිබඳව සිතියෙන් යුක්ත වීම මේ වෛතසිකයේ විශේෂ ලක්ෂණයයි. සිත අකුසල්වලින් ඇත් කොට ගැනීම මෙයින් සිදු කෙරේ.

හිරි : පව කිරීමට ඇති ලජ්ජාව.

මත්තජප : පව කිරීමට ඇති බිය.

අලෝභ : අරමුණෙහි නො ඇලීම, පරිත්‍යාග සිතිවිලි.

අදෝස : ක්‍රෝධ, කෝප, ඊර්ෂ්‍යා ආදියෙන් තොර බව හා මෙමුත් සහගත සිතිවිලි ඇතිවීම.

තත්‍රමජ්ඣන්තතා : සිත හා අනෙක් වෛතසිකයන් ඒ ඒ අරමුණෙහි සමච්ඡිද්‍රව්‍ය ලෙස පැවතීමේ ස්වභාවය. මෙය උපෙක්ඛා වශයෙන් ද දක්වේ.

කාය පස්සද්ධියේ පටන් විත්තුජ්ජකතා දක්වා ඇති ඉතිරි ශෝභන සාධාරණ වෛතසික ධර්ම දෙළස කාය - විත්ත වශයෙන් දෙපරිදිය. කාය යනු සමුභයයි. එනම් වේදනා සඤ්ඤා සංඛාර යන නාමස්කන්ධ තුනට ඇතුළත් ධර්ම වශයෙන් ගැනේ. විත්ත යනු විභූත ස්කන්ධයට ඇතුළත් ධර්මයි. පස්සද්ධි ආදිය ඒ අනුව කාය විත්ත වශයෙන් දෙවගකට බෙදෙන ආකාරය හඳුනා ගත යුතුය.

පස්සද්ධි යනු විත්ත - වෛතසික දෙකොටසෙහි ම සන්සුන් බව ඇති කරන ස්වභාවයයි. ලහුතා යනු සැහැල්ලු බවය. මුද්‍රතා යනු මොළොක්බවය. අරමුණ ගැනීමට යෝග්‍ය ස්වභාවය කම්මඤ්ඤතා නම්. නො ගිලන් බව හෙවත් සිත කැමති පරිදි කුසලයට යොමු කිරීමේ හැකියාව පාශඤ්ඤතා නම් වේ. මායා, සායේයානා ආදියෙන් තොර වූ ඇද නැතිබව උජ්ජකතා නම් වේ. මේවා කාය - විත්ත වශයෙන් දෙවැදෑරුම් ව හඳුනා ගත යුතු ය.

විරතී වෛතසික

වරදින් වෙන්වීම විරතී නම්. මෙය සිදු කිරීමෙහි දී මුල් වන වෛතසික තුනකි:

සම්මා වාචා : මිථ්‍යාවාදා නම් වූ වාග් දූෂ්ටරිතයෙන් හෙවත් බොරුකීම, කේළාම කීම, රථවචන කීම හා හිස් වචන කීම යන අකුසල් සතරින් සිත වෙන් කර ගන්නා වෛතසිකයයි.

සම්මා කම්මන්ත : මිව්‍යා කම්මන්ත නම් වූ කාය දුශ්චරිතයෙන් හෙවත් සතුන් මැරීම, සොරකම් කිරීම, වැරදි කාමසේවනය යන තුනෙන් සිත් වෙන් කරන්නාවූ චෛතසිකයයි.

සම්මා ආජීව : මිව්‍යා ආජීව හෙවත් වැරදි ජීවන වෘත්තීන්ගෙන් වෙන්වීමයි.

අප්පමඤ්ඤා

අප්‍රමාණ සත්ත්ව ගණයා කෙරෙහි පතුරුවනු ලබන සිත හෙයින් කරුණා මුදිතා දෙක අප්පමඤ්ඤා නම් වේ. අනුන්ගේ දුකෙහි දී සිතෙහි උපද්‍රව්‍ය අනුකම්පා ස්වභාවය කරුණා චෛතසිකයට අයත්ය. දුක්ඛිත සත්ත්වයන් අරමුණු කොට ගෙන එම චෛතසිකය ඇති වේ. මුදිතා නම් අනුන්ගේ සම්පත් දෙස බලා ඒ අනුව සතුටුවන ස්වභාවයකි. එය සුඛිත සත්ත්වයන් අරමුණු කොට ගෙන පහළ වේ.

පඤ්ඤා

යථාර්ථය, සත්‍යය අවබෝධ කර ගන්නා නුවණ පඤ්ඤා නම් වේ. ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ අඩු වැඩි වශයෙන් පඤ්ඤා චෛතසිකය පහළ වේ. අහේතුක ප්‍රතිසන්ධි සිතක් සමඟ දුර්වලව ද, ත්‍රිහේතුක ප්‍රතිසන්ධි සිතක් සමඟ ප්‍රබලව ද පඤ්ඤා යන චෛතසිකය ඇති වේ.

3. පරිවෝදය

රූප

මිනිසා, සත්ත්වයා, පුද්ගලයා ආදී වශයෙන් කරනු ලබන ව්‍යවහාරය යථාර්ථ වශයෙන් අවබෝධ කර ගැනීමෙහි 'දී එය නාමරූප ධර්මයන්ගේ එකතුවක් පමණක් බව අභිධර්මයේ දී ඉගැන්වේ. චිත්ත - චෛතසික කොටස් නාමධර්ම වශයෙන් හඳුනා ගන්නා අතර ඉන්ද්‍රියයන් මගින් ග්‍රහණය කළ හැකි බාහිර කොටස් රූපධර්ම නාමයෙන් හැඳින්වේ. මිනිස් සිරුර පමණක් නොව සත්ත්ව ශරීරය, ගස්, ගල්, ජලය, වාතය ආදී විද්‍යමාන සියලු වස්තූන් රූප කොටසට අන්තර්ගත වේ. රූප යන පදය ධර්මයෙහි විචරණය වන්නේ ශීතය, උෂ්ණය, ආදී විරුද්ධ ප්‍රත්‍යයන් නිසා මොහොතින් මොහොත කීපෙන, පහර ලබන, පෙළෙන හෝ වෙනස් වන දේ වශයෙනි. මේ වෙනස වනාහි සිත කරම් වේගවත් හෝ සිසුම් වූවක් නොවේ.

අභිධර්මයේ දී රූපය අටවිසි ආකාරයකට බෙද දක්වෙයි. එයම මූලධාතු වශයෙන් භූතරූප නමින් සතරකට හා එකී රූපයන් නිසා හෙවත් ඇසුරු කොට පවත්නා රූප වශයෙන් උපාදරූප නමින් සුවිස්සකට ද බෙදේ. උපාදරූප නැවතත් පසාදරූප ආදී වශයෙන් කොටස් දසයකට ද බෙදී ඇත. ඊ මෙසේය :

භූතරූප :	පඨවි, ආපේ, තේජෝ, වායෝ	4
උපාදරූප :	පසාද — වක්ඛු, සෝත, සාණ, ජීවිහා, කාය	5
	විසය — රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස	4
	භාව — ඉත්ථිභාව, සුචිසභාව	2
	භදය — සදයවත්ථු	1
	ඉන්ද්‍රිය — ජීවිත්තිද්‍රිය	1
	ආහාර — ආහාර	1
	පරිච්ඡේද — ආකාශ	1
	විඤ්ඤාත්ති — කාය විඤ්ඤාත්ති, වචි විඤ්ඤාත්ති	2
	විකාර — ලහුකා, මුදුකා, කම්මඤ්ඤකා	3
	ලක්ඛණ — උපවය, සන්තති, ජරකා, අනිච්චතා	4

28

පඨවි, ආපේ, තේජෝ, වායෝ යනු රූප ධර්මයන්ගේ මූලය වශයෙන් සැලකෙන ධාතු හෙවත් ශක්ති විශේෂයන් සතරකි. පඨවි ධාතු යනු යම් කිසිවක ඇති තද ගතියයි. එහි අඩු - වැඩි ය්වභාවය අනුව තද, මොළොක්, රළු, සිනිඳු ආදී විවිධ නම් ලෝක ව්‍යවහාරය තුළ දක්නට ඇත. ඒ සියලු ලක්ෂණ ම මේ ශක්තියෙහි විශේෂතා වශයෙන් ගිණිය හැකිය. ආපේ ධාතු යනු ඇලෙන, වැගිරෙන, පැතිරෙන හෝ පිටු කෙරෙන ය්වභාවයයි. උණුසුම් සිසිල, ආදී වශයෙන් පවත්නා ගතිය තේජෝ නම්. වායෝ ධාතු යනු සෙලවෙන, පිම්බෙන ගතියයි. මේ ධාතු ශක්ති සතර අවබෝධ කර ගැනීම තරමක් දුෂ්කර වනුයේ ඒවා තුළම ඇතැම් වෙනස්කම් ද සිදුවන බැවිනි. තේජෝ ධාතුව සෙසු ධාතු තුනට වඩා බලවත්ය. තේජෝ ධාතු මගින් සෙසු ධාතු පාලනය කරනු ලැබේ. තේජෝ ශක්තිය විකෘත වීමේදී වායෝ ධාතු බවටත්, දියර ගතියට පත්වීමෙන් ආපේ ධාතු බවටත්, සන වීමෙන් පඨවි ධාතු බවටත් පත්වන ආකාරය සලකා බැලිය හැකිය.

පසාද රූප :

වක්ඛුප්පසාද : ඉන්ද්‍රියයන් තුළ පිහිටි අරමුණ ලබා ගැනීමේ ශක්තිය පසාද නම්. පසාද යන්නෙහි වචනාර්ථය පැහැදිලි ගතිය හෙවත් ඕපයයි. වක්ඛුප්පසාද යනු රූපයන්ගේ ඡායාව වැටීමෙන් ඒවා හැඳින ගන්නා වක්ඛුච්ඤාණය පහළවීමට උපකාර වන්නාවූ, ඇසේ මධ්‍ය භාගයෙහි පිහිටා ඇති උතුණු හිසක් හෝ මුංපියල්ලක් පමණ වූවක් බව ආචාර්යවරු පවසති. ආලෝකය, මනසිකාර ආදිය ඇති කල්හි පියවි ඇසෙහි පිහිටා ඇති මේ සියුම් කොටස මගින් අරමුණ ඇතුළට ගනු ලබයි.

සෝකප්පසාද : ශබ්දයේ රාවය පිවිස සෝතවිඤ්ඤාණය ජනිත කරවන්නා වූ කන් බිලය තුළ ඇති සතර මහා භ්‍යාසයන්ගේ ඔපයයි. කන් සිදුරු තුළ තබවත් සියුම් ලොම් ඇති මුද්‍රාවකට බඳු සටහන් ඇති තැන මේ රූපය පිහිටා ඇතැයි විස්තර කෙරේ.

සාණප්පසාද : ගඳ - සුවඳ දැනගැනීම (සාණ විඤ්ඤාණය) සඳහා පියවි නැහැයෙහි පිහිටි ඔපය මෙනම් වේ.

පීච්භාප්පසාද : රස දැනීම (පීච්භා විඤ්ඤාණය) සඳහා උපකාර වන දිව ඇසුරෙන් පිහිටා ඇති සියුම් කොටසකි.

කායප්පසාද : පහස දැනීම (කාය විඤ්ඤාණය) සඳහා උපකාරී වන මුළු සිරුරෙහිම පැතිර පවත්නා ඔපයයි. කෙස්, ලොම්, නිය ආදියෙහි හැර අන් සියලු තන්හි යම් කිසිවක් ගැටුණු කල්හි ස්පර්ශය දනේ. ඒ අනුව කායප්පසාද මුළු සිරුරෙහිම පිහිටා ඇත.

විෂය රූප :

එක් එක් ඉන්ද්‍රියයට ගෝචරවන - විෂය වන - දේ විෂය රූප හෙවත් ගෝචරරූප නමින් හැඳින්වේ. රූප, සද්ද, ගන්ධ, රස යනුවෙන් එය වතුර්විධය.

රූප : ඇසට ගොදුරුවන දේ රූප නම්.

සද්ද : කණට ගොදුරු වන්නේ සද්ද (ශබ්ද) නම්.

ගන්ධ : නැහැයට අරමුණු වන්නේ ගන්ධයයි.

රස : දිවට අරමුණු වන්නේ රසයයි.

කාය විඤ්ඤාණය පහළවීම සඳහා කයට ගොදුරු වන්නේ ස්පර්ශයයි. එහෙත් පොට්ටබඩ නමින් විශේෂ රූපයක් හඳුන්වා දී නොමැත. යම් කිසිවක් හා ගැටීම ඇති වන්නේ මහාභ්‍යාස සතරින් පයවි, තේජෝ, වායෝ යන තුනටය. ඒවා ඉහත ගෝචර රූපයන්ගෙන් ප්‍රකාශ වන හෙයින් පොට්ටබඩ (ස්ප්‍රශ්ටවිධ) නමින් විශේෂ රූපයක් නො දක්වේ.

භාව රූප :

ස්ත්‍රී - පුරුෂ භේදය අනුව භාව රූප දෙකකි. මවු කුසක පිළිසිඳ ගැනීමේ සමඟ ස්ත්‍රී භාව, පුරුෂභාව ලක්ෂණවල මූලධර්ම පහළ වේ.

හදය රූප :

මනෝ ධාතු, මනෝවිඤ්ඤාණධාතු දෙකෙහි ආශ්‍රය ස්ථානය හදයරූප නමින් දැක්වේ. හදය වස්තුවේ අධිපතක් පමණ ලෙස ඇසුරු කොට ගෙන උපදින සිත්වල මූලස්ථානය හදය රූප නමින් හැඳින්වේ. පෙලෙහි මේ නාමය යොදා නැතත් සිත ඉපදීමට ආශ්‍රය ස්ථානයක් දක්වීමේ අවශ්‍යතාව යලකා ආභිධර්මිකයන් විසින් මෙසේ යොදා ඇත. දැනීමේ ශක්තිය මුළු සිරුර පුරාම විසිර ඇතත් වෙනත් බොහෝ ලක්ෂණ අනුව මනෝවිඤ්ඤාණය හදයත් මොළයත් යන දෙකම ආශ්‍රය කර ඇති බව වෙනත් විචාරකයෝ සඳහන් කරති.

ජීවිත රූප :

තමා සමඟ උපන් වෙනත් රූපයක් ජීවත් කරවීමේ ශක්තිය ඇත්තේ යමකට ද ඒ ජීවිත රූප නමින් හැඳින්වේ. ජීවිතීන්ද්‍රියය නාම හා රූප වශයෙන් කොටස් දෙකකට බෙදා දක්වෙන අතර සිතෙහි ඇති ජීවී ස්වරූපය නාම වශයෙන් ද රූප කොටස හෙවත් රූපජීවිතීන්ද්‍රිය ජීවිතරූප නමින් ද හැඳින් වේ. එය සතරමහාභූත ශක්තියෙන් පහළ වූ සත්ත්ව, වෘක්ෂලතා ආදී සියලු තැනකම ඇති ජීවිත රූපයයි.

ආහාර රූප :

අනුභව කරන දෙය ආහාරයයි. ආහාරය නිසා සත්ත්ව ශරීරයේ යම්කිසි ජීව පදාර්ථයක් හටගනී. ආහාර රූප නමින් දක්වෙන්නේ එයයි. සිරුරෙහි පැවැත්මට හා ආරක්ෂාවට ආධාර වන්නේ ආහාර රූපයයි.

මෙතෙක් දක්වා ඇති රූප අටළොස් නිෂ්පන්න රූප නම්. රූපයන් අතර ඒවා ප්‍රධාන තැනක් ගනී. යම් යම් හේතු ප්‍රත්‍යයන් නිසා හටගත් යන අරුතින් නිෂ්පන්න රූප යන නම යෙදේ. කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන කරුණු නිසා හටගත් රූප එයට ඇතුළත් ය.

අනිෂ්පන්න රූප නමින් හැඳින්වෙන පහත සඳහන් කෙරෙන රූප දසය කම්ම ආදී වූ කිසිදු හේතුවකින් හටගත් රූප නොවේ. එසේම, ඒවායෙහි ඇත්තේ රූපය සතු හැඩහුරුකම් චිත්තා රූපයේ හේද නොවන හෙයින් උපචාර වශයෙන් රූප සංඛ්‍යාවට ඇතුළත් කොට ඇතැයි සලකනු ලැබේ.

ආකාශ (පරිච්ඡේද) රූප :

රූප දෙකක් හෝ වැඩි ගණනක් අතර ඇති පරතරය ආකාශ නම්. සිරුර පුරාම ආකාශ රූපය පැතිරී ඇත. රූපයන්හි වෙන් වෙන් බව දක්විය හැක්කේ ආකාශ රූපය පැතිරී ඇති හෙයිනි.

විඤ්ඤාත්ති රූප :

මේවා කාය විඤ්ඤාත්ති, වර් විඤ්ඤාත්ති වශයෙන් ද්විවිධය. විඤ්ඤාත්ති, නම් අනෙකෙකුට යම් කිසිවක් ඇඟවීමය. අත්, පා, භිස ආදී යම්කිසිවක් වලඟය කිරීමෙන් කයින් යමක් අඟවයි. වචන උච්චාරණය කිරීමෙන් ද යමක් ඇඟවිය හැකිය. මේ අවස්ථාවන්හි දී විත්තජ වායෝධාතුව මුල් කොට ගෙන ඇති වන බලවේගය කාය හා වර් විඤ්ඤාත්ති රූප වශයෙන් හැදින්වේ.

විකාර රූප :

ලභ්‍යතා, මුද්‍රතා, කම්මඤ්ඤතා යන තුන විකාර රූප නම්. සැහැල්ලු බව, මොළොක් බව හා ක්‍රියාකාරීවීමට යොග්‍ය බව යනු ඒ නම් තුනෙහි අදහසයි. විකාර රූප යනුවෙන් හඳුන්වනු ලබන්නේ ඉහත සඳහන් නිෂ්පන්න රූප යන්ගේ වෙනස්වන අවස්ථා තුනක් ඒවායින් දැක්වෙන හෙයිනි.

ලක්ෂණ රූප :

උපවය, සත්තති, ජරතා, අනිච්චතා යනුවෙන් රූපයෙහි ලක්ෂණ සතරක් දැක්වේ. උපවය නම් හටගැනීමයි. සත්තති යනු එකී රූප පරපුරක්මේ පැවැත්මය. ජරතා යනු දිරාපත් ව යාමයි. අනිච්චතා නම් බිඳ විනාශ වන ස්වභාවයයි. සිත පිළිබඳව දැක්වෙන උප්පාද, යිනි, භංග යන අවස්ථා හෙවත් ක්ෂණයන් මෙහි දී කොටස් සතරකට බෙද ඇත. ඉන් උපවය ඉපදීම සඳහා ද සත්තතිය පැවැත්ම සඳහා ද ජරතා අනිච්චතා දෙක කෙමෙන් දිරායාම හා විනාශවීම සඳහා ද යොදා ගෙන තිබේ.

මෙසේ අටවිසි ආකාරයකින් දක්වන ලද රූප කිසිවිටෙක තනිව පැවැත්මක් නැත. රාශියක් එක්ව කලාප (මිටි) වශයෙන් ඒවායේ පැවැත්ම සිදු වේ. රූපයන්හි ප්‍රධාන වූ පඨවි, ආපේ, තේජෝ, වායෝ යන සතර හා වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ඕජා යන අට වෙන් කළ නො හැකි ලෙස අඩු - වැඩි වශයෙන් සියලු රූපයෙක්හිම ඇති හෙයින් අවිනිබ්භෝග නමින් ද සුද්ධවිධක නමින් ද ව්‍යවහාර කෙරේ. මේවා සත්ත්ව ශරීරයෙහි මෙන් ම සෙසු සියලු දෙයකම ද ඇත. කෙසේ ගසක, දිය බිඳක මෙන්ම ඇසට නො පෙනෙන පරමාණුවෙහි ද මේ රූප අට වෙන් කළ නො හැකි ලෙස පිහිටා ඇත.

රූප උපදනා හේතු සතරකි. එනම්, කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යනුවෙනි. මේ හේතූන් නිශ්‍රය කොට ගෙන උපදනා රූපයන් කම්මජ, චිත්තජ, උතුජ හා ආහාරජ යනුවෙන් කොටස් සතරකට බෙදේ. ඒවා විනාහි කලාප සංයෝගය අනුව අවබෝධ කර ගත යුතු ධර්මයෝයි.

කම්මර රූප :

කුසලාකුසල කර්ම හා සම්බන්ධ වූ චේතනා චෛතසිකය මුල් කොට ගෙන කර්මජ රූපකලාප පහළ වේ. වෙන් කළ නොහැකි සුද්ධවිධක රූප සමග ජීවිත රූපය එකතු වීමෙන් ජීවිත නවක නම් කර්මජ රූප කලාපයක් පහළ වේ. අනතුරුව ජීවිත නවකයට ප්‍රසාද, භාව හා චන්ද්‍ර රූප එක්ව දසක (දහයේ කොටස්) අටක් සෑදේ. ඒවා මෙසේයි :— සුද්ධවිධකයට ජීවිතින්ද්‍රියයක් හා රූපදැකීමේ ශක්තිය (චක්ඛුජපසාද) එකතු වූ විට චක්ඛුදසක නමින් ව්‍යවහාර කෙරේ. සෝතදසක, සාණ දසක, ජීවිතා දසක, කායදසක, ඉන්ද්‍රියදසක, පුරිසදසක, චන්ද්‍රදසක, යන දසකයන් ද එබඳුය. මේවා කර්මානුරූපව මවුකුසයෙහි පහළ වන කම්මර කේතේශ්වරී ශක්තිය අනුව ප්‍රතිසන්ධියෙහි දී පහළවන රූප කලාපයෝ වෙති.

චිත්තජ රූපකලාප :

'වෙන් කළ නො හැකි' රූප අට සමග යෙදෙන සිතීන් උපදනා රූප සමූහ සයකි. එනම් කායච්ඡේදකී, වච්ඡේදකී, සද්ද, ලහුකා, මුද්‍රකා, කම්මඤ්ඤකා යනුවෙනි. ප්‍රතිසන්ධියෙන් පසු දෙවැනි චිත්ත ක්ෂණයේ සිට චිත්තජ රූපකලාප පහළ වී නැති වී යයි.

සෘතුජ රූපකලාප :

මෙය කේතේශ්වරී ශක්තිය. සිසිල් බව, උණුසුම යන ලක්ෂණ ඇති කේතේශ්වරී ශක්තියෙන් උපදනා රූප සෘතුජ නම්. අවිනිබ්භෝග රූප, ආකාශ, ලහුකා, මුද්‍රකා, කම්මඤ්ඤකා, සද්ද යන මේවා හා එක්ව නිපදවෙන රූප සෘතුජ රූපකලාප නම්.

ආහාරජ රූපකලාප :

ආහාරය නම් වූ ඕජාව නිසා මේ රූපකලාප පහළ වේ.

මවුකුසක ප්‍රතිසන්ධියෙහි පටන් මරණ මොහොත හෙවත් වූති සිත පහළ වන තුරු මේ රූප කලාපයෝ නො කඩව පවතින්. මරණ මොහොතේදී කර්මජ රූපත්, අනතුරුව චිත්තජ, ආහාරජ, රූපත් නවතී. මරණයෙන් පසු මළ සිරුර සමග ඇතැම් සෘතුජ රූප පමණක් ඉතිරිවේ.

4. පරිච්ඡේදය

නිර්වාණය

චිත්ත, වෛතසික හා රූප පිළිබඳ දැනීමක් ලබා ගැනීමෙන් අනතුරුව සිව් වැනි පරමාර්ථ ධර්මය වන නිවණ පිළිබඳ අනුබෝධ භද්‍රායක් ඇති කර ගැනීම පහසුවේ. නාම හා රූප ධර්මයන් විශ්ලේෂණාත්මකව හඳුනාගැනීම ආයුධ සත්‍යාවබෝධයට මාර්ගය වන හෙයිනි.

සත්ත්ව, පුද්ගල වශයෙන් නම් කරනු ලබන නාම රූප ධර්ම ඉපදෙමින් නැසෙමින් භවයෙන් භවයට ගමන් කරයි. භූතරූප හා උපාදරූප නමින් වර්ග කරන ලද නිෂ්පන්න, අනිෂ්පන්න රූප ඇති වෙමින්, නැතිවෙමින් වේගයෙන් ගමන් කරයි. චිත්ත, වෛතසික, ඊටත් වඩා වේගවත්ය, ක්ෂණිකය. මේ වේගයෙන් වෙනස්වීම හා අස්ථිරභාවය තුළින් නාමරූප යන්තේ අනිත්‍යතා ලක්ෂණ පිළිබිඹු කොට දක්වේ.

සත්ත්ව පුද්ගල වශයෙන් නම් කළ හැකි කිසිවක් නොවේ නම්, දක්ෂතාව ඇති දේ පවා නිත්‍ය නොවේ නම්, ඒ මුල්කොට ගෙන ඇති වන්නේ අනාත්ම යකි, අසභ්‍යයකි, නො සතුටකි. එය දුක නමින් හඳුනාගත හැකිය. නාම රූපයන්ගේ අනිත්‍යතාවත් එයින් දුකත් ඇති වන්නේ අධ්‍යාත්මික හෝ බාහිර කිසිවක් තමාට කැමති පරිදි ක්‍රියාත්මක කළ නො හැකි හෙයිනි. මේ ලක්ෂණය අනාත්ම යනුවෙන් හැඳින්වේ. යථාභූත ඥානය සඳහා වෙකි ත්‍රී ලක්ෂණය අවබෝධ කර ගත යුතුය.

නිර්වාණය වනාහි කිසිදු හේතු - ප්‍රත්‍යයක් නිසා භවගන්නා දෙයක් හෝ ස්වභාවයක් නොවේ. එය අසංඛ්‍යය, ඉපදීමේ අවස්ථාවක් එහි නැත, අජාතය. එහි මරණයක් ද නැත. අමතය. දේව බ්‍රහ්ම, ඊශ්වරාදී කිසිවකු විසින් ඇති කරන ලද්දක් නොවේ. එය අකතය. මෙසේ නිෂේධාර්ථ වාචක පද ඇසුරෙන් හඳුන්වා දෙන නිවණ සුඛ දුක්ඛාදී වින්දනයන් ගෙන් තොරය, අවේදයිතයකි. රාග දෝස මෝහාදී කෙලෙස් ආශ්‍රව ධර්ම සංසිද්ධි නිසා එහි ඇත්තේ චූපසම්ම මුල් කොට ගත් සුවයකි.

නිවන් මග පියවර සතරකින් යුක්තය. පළමු පියවර යෝජාපත්ති නම්. ආයුධාර්ම නැමැති දිය පහරට බැස ගැනීම යන අර්ථයෙනි. දෙවැන්න සකදගාමිය, කෙටැන්න අනාගාමිය රහත්බව සිවුවැන්නය. සිව්වැනි පියවර තැබූ නැතැත්තා සියලු කෙලෙස් බැගී සිඳ, ඉවත් කළ අයෙකි. ඒ පිළිබඳ පූර්ණ අවබෝධය ලබාගත් අයෙකි. ලෝභ, දෝස, මෝහ ආදී කවර නාමයන්ගෙන් යෝ හඳුන්වා දෙනු ලබන සිත කිලිටි කරන දේ සියල්ල ඒ හිමි විසින් අවබෝධ කොට ගෙන අවසානය. එකී ආසවත්මය ඥාණය ලබා ගත් නැතැත්තා රහතන් වහන්සේයි.

ජීවිතයේ අවස්ථා දෙකක දී නිවණ සිදු වන අයුරු ධර්ම ග්‍රන්ථයන්හි එයි.
එනම්:

සෝපාදිසේස නිබ්බාණ ධාතු
අනුසාදිසේස නිබ්බාණ ධාතු යනුවෙනි.

මෙහි උපාදි (උප + ආ + ද) නමින් දැක්වෙනුයේ ස්කන්ධපඤ්චකය,
හෙවත් නාමරූප ධර්මයි. නාමරූප ඇති කල්හි, එකී නාමරූප ඇති කරන
හේතුව වන තණ්හාව මුල්කොට ඇති සියලු කෙලෙස් මුළුමනින්ම දැන,
ක්ෂය කිරීම සෝපාදිසේස නිබ්බාණ වේ. බුද්ධ, පරිවේක බුද්ධ, අරහත්ත ආදී
නම්වලින් හැඳින්වෙන්නේ ඒ අයුරින් නිවණ අවබෝධ කළ උත්තම යෝග්‍ය.

ප්‍රතිසන්ධිය සමග ඇති වන ආයුෂ ප්‍රමාණය කෙළෙවර විමත් සමග මරණය
සිදුවීමේදී කෘෂ්ණාදී ආශ්‍රව රහිත සම්මානවයන් වහන්සේගේ විඤ්ඤාණය
විසින් නැවත මව කුසක් අල්වා ගනු නො ලැබේ. ගින්නක් තවත් තැනක
නො ඇවිලි මුළුමනින් නිවී යන්නාසේ ඒ ජීවිතය ඇසුරෙන් පැවති රූපාදී
සියලු ව්‍යවහාරයන් එතෙකින් අවසන් වන හෙයින් ඒ අවස්ථාව අනුසාදිසේස
නිබ්බාණ නමින් හැඳින්වේ.

නිවණෙහි ආකාරය හෙවත් ලක්ෂණ හඳුනා ගැනීමේදී සුඤ්ඤත අනිම්ත්ත
අප්පඤ්චිත යනුවෙන් ප්‍රභේද තුනක් දක්නට ලැබේ. ත්‍රිලක්ෂණයන් පිළිබඳ
විශිෂ්ට දැනීම මෙයින් අවධාරණය කෙරේ. 'මම ය, මාගේය'යි ගත යුතු
කිසිවක් නො මැති හෙයින් අනාත්ම වශයෙන් සැලකීමේ දී නිවණ ශුන්‍යතා
ලක්ෂණයෙන් යුක්තය. අනිත්‍ය වශයෙන් බලන කල්හි සත්ත්ව, පුද්ගල
ආදී නම්වලින් හෝ හොඳ නරක ආදී ඉණ නාමයන්ගෙන් හෝ වෙනත්
කිසිදු ආකාරයකින්, නිමිත්තකින් හඳුනාගත නොහැකි හෙයින් අනිම්ත්ත
නම් වේ. පඤ්චිත (ප්‍රති+ධ්‍ය) යනු පැතුමයි. කෙලෙස් බරින් පිරුණු කල්හි
දහසක් ප්‍රාර්ථනා ඇතිවේ. කෙලෙස් නිවූණු කල්හි ඒ සියලු පැතුම් නිමවේ.
කෘෂ්ණා රහිත බව නිවණෙහි ප්‍රමුඛතම ලක්ෂණය හෙයින් අප්පඤ්චිත යන්න
ඒ ලක්ෂණය නිරූපනය කරයි.

සතර පරමාර්ථ ධර්ම අතරින් පරම උත්තම, අතිශ්‍රේෂ්ඨ ධර්මය වශයෙන්
නිර්වාණය නම් නමා විසින් ම අවබෝධ කොට ගත යුතු වන අතර, එයම
බොද්ධ ජීවිතයේ පරමාර්ථයද වේ.

III වන කොටස

හැඳින්වීම

බුද්ධධර්මය හා පාලි භාෂා පරිචය යටතේ ඇති III වැනි කොටසින් අපේක්ෂා කරනුයේ පාලි මූල ග්‍රන්ථ ඇසුරෙන් භාෂාව පිළිබඳ සාමාන්‍ය දැනීමක් ලබා දීමයි. මූල ග්‍රන්ථයන්ගෙන් තෝරාගත් පාලි ගද්‍ය හා පද්‍ය පාඨ මෙහි පළමුවෙන් දක්වා ඊට අනතුරුව සිංහල අදහස පදනුගතව ඉදිරිපත් කෙරේ. ස්වෝත්සාහයෙන්ම භාෂා ඥානය ලබා ගැනීමට වඩා පහසුවන පරිද්දෙන් භාෂාවන්හි පද සම්බන්ධය (අන්වය) භාෂාවට පසුව සඳහන් කොට ඇත. ආධුනික ශිෂ්‍යයාට කියවා ගැනීමේ පහසුව නකා සියලු බැඳි අකුරු (සංයුක්ත) හල් අකුරු බවට පත් කරන ලදී.

මූලික ශ්‍රේණිවලදී ලබා ගෙන ඇති භාෂා ඥානය උපයෝගී කොට ගැනීමෙන් හා මෙහි ඇති සිංහල අනුවාදය ද ඇසුරු කර ගැනීමෙන් ආධුනිකයාට වඩා සරලව ප්‍රායෝගික වශයෙන් සාර්ථක අවබෝධයක් ලබා ගැනීම පහසු වනු ඇත. නාමපද හා ක්‍රියාපද හදුනා ගැනීමේ ශක්තියත්, උක්තාධ්‍යාත සම්බන්ධය, විශේෂණ - විශේෂ්‍ය ප්‍රයෝගය, කාරක ලක්ෂණ ආදිය ප්‍රධාන කොට පාලි වාක්‍යරචනයෙහි විශේෂ වැදගත්කමක් දක්වන භාෂාරීති පිළිබඳ සාමාන්‍ය දැනීමකුත් මේ පාඨ ඇසුරෙන් පරීක්ෂා කර බලනු ලැබේ.

1. පරිචෝදය

ධම්ම පදය (උපුටාගත් කොටසකි)

(1) යමක වග්ග—19 භාෂාව

බහුමිච්චි වෙ සහිතං භාසමානෝ
න තක්කරෝ හොති නරො පමත්තෝ
ගෝපෝ'ව භාවෝ ගණයං පරෙසං
න භාගවා සාමඤ්ඤස්ස හෝති.

පද සම්බන්ධය :

පමත්තෝ නරෝ සහිතං බහුං අපි භාසමානෝ වෙ තක්කරෝ න හෝති ; පරෙසං භාවෝ ගණයං ගෝපෝ ඉව සාමඤ්ඤස්ස භාගවා න හෝති

අදහස :

පමා වූ මිනිසා බුද්ධ වචනය බොහෝ ප්‍රමාණයක් හෝ කියන්නේ නමුදු (ඵපමංකින) ඒ කී දෙය කරන්නෙක් නොවේ ; අනුන්ගේ ගවයන් ගනිමින් බලා ගන්නා ගොපල්ලෙකු බදු හෙතෙම මහණකමේ ප්‍රතිඵල ලැබීමට හිමිකරුවෙක් නොවේ.

පමත්තෝ : ප්‍රමාද වූ මිනිසා. ඇතැමෙක් සිල්වත් වුව ද බහුශ්‍රැත වුව ද සංස්කාර ධර්මයන් අනිත්‍යාදී ලක්ෂණත්‍රයට නඟා නුවණින් බැලීමට පසුබට වෙති. යෝනියෝ මනසිකාරයෙන් යුතුව කල්පනා නො කරන එබඳු පුද්ගලයා පමා වූ අයෙකු හේ සැලකේ.

සහිතං : බුද්ධ වචනය. ත්‍රිපිටකය හැඳින්වීම සඳහා මෙය යෙදී ඇත. කාල - දේශාදී වශයෙන් එකිනෙකට විරුද්ධ නොවූ, පද ව්‍යාකෘත වශයෙන් මනා කොට ගැලපෙන, අර්ථවත් ඉගැන්වීම යන අරුත මින් වාච්‍ය වේ.

සාමඤ්ඤස්ස : මහණකමේ ප්‍රතිඵලය සඳහා. ශ්‍රමණ ජීවිතයේ හෙවත් පැවිදි බවෙහි නියම ඵලය මාර්ගඵලාවබෝධයයි. කෙලෙසුන් නසා නිවන් සැපත ලඟා කර ගැනීමයි.

ගාථාව 20 : අප්පමිහි වෙ සහිතං භාසමානෝ
ධම්මස්ස භෝති අනුධම්මචාරී
රාගඤ්ච දෝසඤ්ච පභාය මෝහං
සම්මප්පජානෝ සුචිත්තචින්තෝ
අනුපාදියානෝ ඉධ වා හුරං වා
ස භාගවා සාමඤ්ඤස්ස භෝති

යද සම්බන්ධය : (යො) සහිතං අප්පං අපි භාසමානෝ වෙ ධම්මස්ස අනුධම්මචාරී භෝති, යෝ රාගං ච දෝසං ච මෝහං ච පභාය සම්මප්පජානෝ සුචිත්තචින්තෝ, ඉධ වා හුරං වා අනුපාදියානෝ සාමඤ්ඤස්ස භාගවා භෝති.

අදහස : (යමෙක්) බුද්ධවචනය ඉතා ස්වල්පයක් හෝ කියන්නේ නමුත් ඒ ධර්මයට අනුව දහැම ව හැසිරෙන්නේ වේද, හෙතෙම රාගය ද ද්වේෂය ද දුරු කොට, යහපත් දැනීමෙන් යුක්තව සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් මනාව පිදුණේ, මෙලොව හෝ පරලොව හෝ (කිසිවක් මමත්වයෙන්) අල්වා නොගන්නේ මහණකමේ ප්‍රතිඵල ලැබුමට හිමිකරුවෙක් වන්නේ ය.

ධම්මස්ස අනුධම්මචාරී : (ලගත්) දහමට සරිලන අයුරින් ජීවත්වන පුද්ගලයා.

සම්මප්පජානෝ : (සම්මා+පජානෝ) මනාව අවබෝධ කර ගත්තේ. නාම-රූප ධර්ම හෝ පඤ්ච ස්කන්ධයන් අනිත්‍යාදී වශයෙන් යථාර්ථයෙන් දැන අවබෝධ කර ගත් තැනැත්තේ.

අනුපාදියානෝ : (අත් + උපාදියානෝ) ඇලීම්, බැදීම්, අල්වා ගැනීම් ආදියෙන් තොරව. මෙලොව හෝ පරලොව අල්වා ගැනීම් නම් උපාදනය යි. පුනර්භවයට හේතුවයි. මෙහි සදහන් වනුයේ එකී උපාදනය දුරුකොට හව නිරෝධය කළ තැනැත්තා ය.

II. පුළුල් වගන්ති

3 භාජන : රේණුපමං කායමමං විදිත්වා
මරිච්චමමං අභිසම්බුධානෝ
ජෙත්වාන මාරස්ස පපුප්පකානි
අදස්සනං මච්චුරාජස්ස ගච්ඡේ

පද සම්බන්ධය : ඉමං කායං රේණුපමං විදිත්වා මරිච්චමමං අභිසම්බු-
ධානෝ මාරස්ස පපුප්පකානි ජෙත්වාන මච්චුරාජස්ස අදස්සනං ගච්ඡේ.

අදහස : මේ කාය පෙණ පිඩක් බදු යයි දන, මිරිඟුවක් බදු යයි අවබෝධ
කොට ගෙන මාරයාගේ මල්හි පාසයන් - පඤ්චකාම බන්ධනයන් සිඳි,
මාරයාට නොපෙනෙන තැනට (අමරණීය නිවන් සුවයට) පත් වන්නේ ය.

රේණුපමං : කය ගෙවත් බාහිර රූපය පෙණ පිඩුවකට උපමා කිරීම මුල්
බුද්ධියෙහි ප්‍රකටය. රූප, වේදනා, සංකල්ප, සංචාර, විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පස පිළිවෙළින් පෙණ පිඩක්, දිය
බුබුලක්, මිරිඟුවක්, කෙසෙල් කඳක් හා මායාවක් ලෙසින්
අසාරත්වය මුල් කොට ගෙන හඳුන්වා දෙනු ලැබේ.

“රේණුපිණ්ඩුපමං රූපං වේදනා බුබුලුපමා
මරිචිකුපමා සංකල්ප සංචාරා කදලුපමා
මායුපමං ච විඤ්ඤාණං දේශිතා දිව්වබන්ධුගා”
අංගුත්තර නිකාය.

මාරස්ස පපුප්පකානි : මාරයාගේ මල් හිසැර යන අදහස මෙහි දක්වේ.
කාම රූප අරූප භූමි තලයන්හි නැවත ඇති වීම් සංඛ්‍යාත
සුන්තරභවය එයින් සංකේතවත්ව ඉදිරිපත් කෙරේ.

මච්චුරාජස්ස අදස්සනං : මාත්‍යුරාජයාගේ නො දක්ම යනු ජාති ජරා මරණ
යන්ගෙන් තොර වූ නිවන් අවබෝධයයි.

III. බාලවගන්ති

5 භාජන : යාවජීවම්පි වෙ බාලෝ පණ්ඩිතං පඨිරූපාසති
න සෝ ධම්මං විජානාති දබ්බේ සුපරසං යථා

පද සම්බන්ධය : බාලෝ වෙ යාවජීවං අපි පණ්ඩිතං පඨිරූපාසති,
සෝ යථා දබ්බේ සුපරසං (නා විජානාති, තථා) ධම්මං න විජානාති

අදහස : බාල (අනුවණ) පුද්ගලයා ඉදින් දිවි ඇති කෙක්ම පණ්ඩිතයෙකු
(නුවණැත්තෙකු) ලගින් ඇසුරු කරන්නේ නමුත්, ඔහු හැන්ද මාලු පිණි
රසය නොහඳුනන්නා සේ, ධර්මය දන නොගනී.

බාලෝ : බාල ශබ්දය විවිධාර්ථය. ධර්ම සාහිත්‍යයෙහි දී තාක්ෂණවෙන් පිරුණු, අල්පශ්‍රැත පාරම්පරික මිනිසා වාච්‍ය වේ.

6 ශාරාව : මුහුත්තමපි වෙ විඤ්ඤ පණ්ඩිතං පඤ්ඤාපාසකි
විජ්ජං ධම්මං විජානාති ජිව්හා සුපරසං යථා

පද සම්බන්ධය : විඤ්ඤ වෙ මුහුත්තං අපි පණ්ඩිතං පඤ්ඤාපාසකි, (සෝ) යථා
ජිව්හා සුපරසං (විජානාති, තථා) විජ්ජං ධම්මං විජානාති.

අදහස : නුවණැත්තා ඉදින් මොහොතක් හෝ නුවණැත්තකු ලතින්
ඇසුරු කරන්නේ ද හෙතෙම යම් සේ දිව මාලු පිණි රසය
හඳුනන්නා සේ වහා ධර්මය දැන ගනී.

විඤ්ඤ : (වි—ඤා — දැනීමෙහි) විශිෂ්ට දැනීමක් ඇත්තා. නුවණැති
සුද්ගලයා.

පණ්ඩිතං : බුද්ධිමත්, නුවණැති, දක්ෂ යන අරුත් ගෙනදෙන විඤ්ඤ
ශබ්දයේම පර්යාය පදයකි. බාල, දුප්පඤ්ඤ යනාදිය මෙහි
විරුද්ධාර්ථවත් පදය.

10 ශාරාව : මධුචා මඤ්ඤති බාලෝ යාව පාපං න පට්ඨති
යදව පට්ඨති පාපං අථ බාලෝ දුක්ඛං නිගච්ඡති.

පද සම්බන්ධය : පාපං යාව න පට්ඨති (තාව) බාලෝ (තං) මධු ඉව මඤ්ඤති.
යදව පාපං පට්ඨති අථ බාලෝ දුක්ඛං නිගච්ඡති.

අදහස : පාපය යම්තාක් විපාක නොදේද, ඒතාක් අනුවණයා එය මී
මෙන් (රසවත්ව) සිතයි. යම් විටක සාපය විපාක දෙයි ද
එවිට අනුවණයා දුකට පැමිණෙයි.

මධුචා : මධුඉව (මධුඉව = මධුව = මධුවා) විරිත සපුරා ගනු වස් ඉව
ශබ්දයෙහි හුස්ව වකාරය දීර්ඝ කරගෙන ඇත. “මී මෙන්”

පට්ඨති : පැසවීම, මුහුකුරා යාම, විපාක දීම යන අරුත්හි යෙදේ.

14 ශාරාව : අසතං භාවනම්චිජෙය්‍ය සුරෙක්ඛාරං ච භික්ඛුසු
ආචාරෙස්ස ච ඉස්සරියං සුභා පරකුලේස්ස ච

15 ශාරාව : “මමේව කතමඤ්ඤන්තු ගිහි පබ්බජිතා උභෝ
මමෙ ච අතිවසා අස්ස කිව්වාකිව්වෙස්ස කිස්මිම්”
ඉති බාලස්ස සංකප්පෝ ඉව්භා මානෝ ච වඩ්ඪති.

පද සම්බන්ධය: (බාලෝ) අසනං භාවනං ඉව්ඡෙය්‍යා, භික්ෂුසු පුරෙක්ඛාරං ව, ආවාසෙසු ඉස්සරියං ව, පරකුලෙසු පුජා ව (ඉව්ඡෙය්‍යා) "ගිහි පබ්බජිතා උගොමං එව කතං මඤ්ඤන්තු, කීර්වාකීර්වෙසු කීස්මිචි මං එව අතිවසා අස්සු" ඉති බාලස්ස සංකප්පො (එවං) ඉව්ජා මානො ව වඩස්ති.

අදහස : (අනුවණයා) තමා කෙරෙහි නැති (නොනිසි) ගරු බුහුමන් කැමැති වෙයි, එසේම භික්ෂූන් අතුරෙහි පෙරමුණ ගැනීම ද, ආවාසයන්හි අධිපතිබව ද, (සිය ගොදුරුගමන්) බැහැර පවුල්වලින් කෙරෙන පුජා ද (කැමති වෙයි.)

"ගිහි - පැවිදි දෙපිරිසම (මේ සියල්ල) මා විසින් කරන ලද්දි දැන ගනිත්වා, කුදු - මහත් කටයුතුවලදී කවර අවස්ථාවක දී හෝ මා අනුව පවතිත්වා" යනුවෙන් අනුවණයාගේ අදහස වේ. එසේ කැමැත්ත ද මානස ද වැඩේ.

අසනං භාවනං : අටුවාව අසන්තං සමිභාවනං ඉව්ජති යනුවෙන් දක්වයි. "තමා කෙරෙහි නැති, තමාට ලැබීමට නොනිසි ගරු බුහුමන් කැමති වීම" යනුවෙන් අරුත් දක්විය හැකි ය. එසේම අසනං යන පදය යෙදී ඇති තැන් අනුව ගතහොත් "අසප්පනසාගේ ගරුබුහුමන් කැමති වෙයි" යන අදහස ද වාච්‍ය වේ.

කතමඤ්ඤන්තු: (කතං (ඉති) මඤ්ඤන්තු) කරන ලද්දේ යයි දැන ගනිත්වා.

අතිවසා අස්සු : වගයෙහි - අණසක යටතේ පවතිත්වා.

ඉහත සඳහන් 14 වැනි ශාරාවෙන් අනුවණ පුද්ගලයාගේ ඉව්ජාවන් ද, 15 වැනි ශාරාවෙන් මානස ද යන සංකල්පයන් සඳහන් වන හෙයින් ශාරා දෙක එකම සම්බන්ධයකින් යුක්ත ය.

IV. පණ්ඩිත වග්ග

12 ශාරාව : කණ්ඨං ධම්මං විජපහාය සුක්කං භාවෙට පණ්ඩිතො ඕකා අනෝකං ආගම්ම විවේකේ යත්ථ දුරමං.

13 ශාරාව : තප්පාභිරතිථිව්ඡෙය්‍යා භිත්වා කාමෙ අකිඤ්චනෝ පරියෝදපෙය්‍යා අත්තානං විත්තක්ලේසෙහි පණ්ඩිතෝ

14 භාරාව : යෙසං සම්බෝධිආගේසු සම්මා චිත්තං සුභාවිතං
ආදනපටිනිස්සග්ගේ අනුපාදය යේ රතා
විණාසවා පුත්ථන්තෝ තේ ලෝකේ පරිනිබ්බුතා.

පද සම්බන්ධය : පණ්ඩිතෝ ඕකා අන්තෝකං ආගම්ම කණ්භං ධම්මං
චිප්පභාය සුක්කං භාවෙට්
යත්ථ විවෙකේ දුරමං තත්‍ර අභිරතීං ඉවිජෙය්‍යා,
කාමෙ භිත්වා අකිඤ්චනො පණ්ඩිතො චිත්තක්ලේසේහි
අත්තානං පටියෝදපෙය්‍යා,
යෙසං චිත්තං සම්බෝධි ආගේසු සම්මා සුභාවිතං
යේ අනුපාදය ආදනපටිනිස්සග්ගේ රතා, තේ
පුත්ථන්තෝ විණාසවා ලොකෙ පරිනිබ්බුතා.

අදහස : 12 නුවණැත්තා ගිහිගෙයින් (අනගාරිය සංඛ්‍යාත) පැවිදි බිමට
පත්වා, අකුසල් දහම් වෙසෙයින් බැහැර කොට කුසල්
දහම් වඩන්නේය.

13 යම් විවේකයෙක්හි ඇලීම දුෂ්කර ද, ඒ (විවේකයෙහි) ඇලීම
කැමතිවන්නේය. කාමයන් බැහැර කොට කිසිදු පලිබෝධ
යක් නොලැබී වූ නුවණැත්තා සිත කිලීටි කරන (අකුසලයන්
ගෙන්) තමා පිරිසිදු කරගන්නේ ය.

14 යම්බඳු නුවණැතියන්ගේ සිත සම්බෝධියට යොමු කරන
ආගයන්හි මනා කොට පුරුදු කරන ලද්දේ ද, යම් කෙනෙක්
දැඩි අල්වා ගැනීම රහිතව, නිවණෙහි ඇලුණාහු ද, ඒ දීප්තිමත් වූ
කෙලෙස් දුරුකළා වූ රහත්හු ලෝකයෙහි පිරිනිව්‍යාහු වෙති.

කණ්භං ධම්මං : “කථ දහම” යනුවෙන් මෙහි යෙදී ඇත්තේ අකුසල
ධර්මයෝ ය. එහි විරුද්ධාර්ථය වන කුසලධර්ම සඳහා
සුක්ක - සුදු - යන පදය යෙදී තිබේ.

ඕක : ගෘහය, ගිහිගෙයි විසීම :

අන්තෝක : (අත් + ඕක) ගිහිගෙයින් ඉවත්වීම — පැවිද්ද.

විවේක : සිත කෙලෙස්වලින් — විවිධ පලිබෝධයන්ගෙන් — ඉවත් කර
ගැනීම විවේක නම් (විවිච්චති)

අකිඤ්චනෝ : මිල මුදල්, කෙත් - වතු ආදී කිසිදු පලිබෝධයක් නැති, ඒවා
අපේක්ෂා නොකරන පුද්ගලයා

සම්බෝධිආගේසු : බෝධිය - ප්‍රඥාව සඳහා අවශ්‍ය ධර්මයන් විෂයෙහි. බෝධිආංග (බොජ්ඣංග) යනක් වේ. එනම්: සති, ධම්මවිවය, විරිය, පිකි, පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන යතයි. බෝධිය කරා යොමු කරන බෝධිපාක්ෂික ධර්ම නාමයෙන් හැඳින්වෙන සත්තිසක ලේඛනයක් ද ඇත. බොජ්ඣංග එහි ද අන්තර්ගත වේ.

ආදනපටිතිස්සග්ගේ : (ආදන-පටිතිස්සග්ග) ආදන යනු ගැනීමයි. තමා අයත්කර ගැනීමයි. පටිතිස්සග්ග යනු ඉවත් කිරීම, දුරුකිරීම යන අරුත්හි යෙදෙන්නකි. සමස්ත වූ පද දෙකින් සියලු අල්වා ගැනීම් - උපාදායන් දුරු කිරීමෙහි නියැලී පුද්ගලයෝ වාච්‍ය වෙති.

පරිනිබ්බූතා : තණ්හා ඇතුළු කෙලෙස් ගිනි නිවා දමූ හෙයින් බුදු, පසේ බුදු, මහ රහත්හු නිවුණාහු නම් වෙති. "පරිනිබ්බූතෝ යෝ හගවා, පරිනිබ්බාණාය ධම්මං දෙසෙති." (පිරිනිව්වා වූ බුදුන් වහන්සේ පිරිනිවණ පිණිස දහම් දෙසති) යයි සඳහන් කෙරෙන පිරිනිවීම සකලවිධ ආශ්‍රව ධර්මයන් ක්ෂය කිරීමයි. "පරිනිබ්බාණං" යන පදය තවදුරටත් විස්තර කිරීමේ දී සඋපාදිසේස, අනුපාදිසේස යයි කොටස් දෙකකට ඉවත් කෙරේ. සකල ක්ලේශයන් ප්‍රභීණ කිරීම සඋපාදිසේස පරිනිබ්බාණ නම්, උපාධි යන්න පඤ්චස්කන්ධය සඳහා යෙදී ඇත. ප්‍රතිසන්ධිය සමඟ ඇති වූ ස්කන්ධ පරම්පරාව ගේ වී ඇති බව එයින් කියැවේ. අනුපාදිසේස පරිනිබ්බාණ නම් එකී ස්කන්ධ පරම්පරාව ද නැවත හට නොගන්නා අයුරින් නිරුද්ධ වීමයි. බුදු, පසේබුදු, අර්හත් උතුමන්ගේ මරණය අනුපාදිසේස පරිනිබ්බාණ ගණයට අයත් ය.

2. පරිච්ඡේදය

මිත්තානිසංස සූත්ත

භාදිත්ථිම

පිරිත් පොතෙහි මිත්තානිසංස නමින් භාදිත්ථිමෙන් ජාතක පාලියෙහි මුග්ගපක්ඛ හෙවත් තේමිය ජාතකයට ඇතුළත් ගාථා දසයකි. බෝධිසත්ත්වයන් වහන්සේ තේමිය කුමාරව උපන් සමයේ සිද්ධියකට එකී ගාථා සම්බන්ධ වේ. එහි නිදන කථාව මෙසේ ය :

බෝසත් තේමිය කුමරා කුඩා කල්හි සිය පිය රජතුමා සොරුන් පිරිසකට දරුණු වධහිංසා නියම කරනු දක බියට පත් වෙයි. පසුව ජාතියමරණ භ්‍යනය පහළ වූ තේමිය කුමාරයාට තමන් ද අතීත ආත්මභාවයක දී ඒ නගරයේ ම රජව සිට සොරුන්ට වධය නියම කිරීමත්, එහි විපාක වශයෙන් අසූ දහසක් අවුරුදු ඔසුපත් නිරයෙහි පැසීමත්, දක වඩාත් බියට පත් වෙයි. ඒ අනුව රජ වීමට වඩා ගොඳු, බිහිරි, පිළි වශයෙන් සිට මිය යාම යෙහෙකැ යි සිතා එසේ කිරීමට තරයේ මංසිතා ගනී.

කුමාරයාගේ වෙනස් වීම පිළිබඳව විමසා බලන අංග ලක්ෂණ කියන්නාවූත් හට ඔහුගේ අධිෂ්ඨානය පිළිබඳ අවබෝධයක් ලබාගත නොහැකි වෙයි. එහෙයින් රජතුමා සතුටු කිරීමට කල්පනා කළ ඔවුහු ඒ කුමරා කාලකන්තියකු නිසා රජුට එයින් අපල ගෙන දෙන බවත් වහාම සොහොනට ගෙන ගොස් වළලා දැමිය යුතු බවත් දන්වා සිටිති. ලක්ෂණ පාඨකයන්ගේ කීම පිළි ගන්නා රජතුමා රියැදුරා ගෙන්වා උපදෙස් දී සොහොනට යවයි. කුමරා සහිත රිය පසෙක තබා වළක් කණින රියැදුරා වෙතට පැමිණෙන තේමිය කුමාරයා කථාව ආරම්භ කරමින් රාජ සේවකයෙක් රජුගේම පුත්‍රයා පණ පිටින් වළලාම මිත්‍රද්‍රෝහී මිත්‍රඝාතක අපරාධයක් නොවේදැ'යි විමසමින් මිත්‍රද්‍රෝහී නොවීම නිසා පුද්ගලයෙකු සමාජය තුළ භූත භෞතික සැම දෙයකින් ම උපහාර ලබන අයුරු පැහැදිලි කර දෙයි. මිත්තපුජා ආනිසංස යනුවෙන් එකී ගාථා හඳුන්වා දෙනු ලැබේ.

මිත්තානිසංස

(1) පහුත හක්බෝ හවනී	— විප්පවුත්ථෝ සකා සරා
බහු නිං උපථිවන්ති	— යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිතුරන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, හෙතෙම සිය ගෙයින් බැහැර ගියේ නමුදු බොහෝ ආහාර භාතයක් වෙයි ; බොහෝ දෙනෙක් ඔහු ඇසුරෙන් ජීවත් වෙති.

(2) යං යං ජනපදං යාති	— නිගමේ රාජධානියෝ
සබ්බත්ථ පුරිකො හෝති	— යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, හෙතෙම යම් යම් ජනපද නියම ගම් රාජධානි ආදිය කරා ගියේ නමුදු ඒ සියලු තන්හි පුද ලද්දේ වෙයි.

- (3) නාස්ස වෝරා පසහන්ති — නාතිමඤ්ඤේති ඛත්තියෝ
සබ්බෙ අමිත්තෝ තරති — යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, ඔහුට සොරු හිරිහැර නොකරති : රජු අවමන් නොකරයි ; ඔහු සියලු සතුරන් මැඩ ගෙන යයි.

- (4) අක්කුද්ධෝ සසරං එති — සභාය පටිනන්දිතෝ
ඤාතීනං උත්තමෝ හෝති — යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම් හේ කෝපයෙන් තොරව සිය ගෙට එයි : සභායෙහි දී සතුටු වූයේ වෙයි ; නැයන්ගේ උතුම් නැයා වෙයි.

- (5) සක්කන්වා සක්කතෝ හෝති — ගරු හෝති සඟාරවෝ
වණ්ණකිත්ති හතෝ හෝති — යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම් හේ අනුන්හට සත්කාර කොට සත්කාර ලබන්නෙක් වෙයි ; ගෞරව සහිත වූයේ (අනුන් ගරු කරන්නෝ) ගෞරව ලබන්නෙක් වෙයි. වර්ණනය හා කීර්තිය දරා සිටින්නෙක් වෙයි.

- (6) පුරකෝ ලහතේ පුරං — වන්දකෝ පටිවන්දනං
යයෝ කිත්තිඤ්ච පජපෝති — යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, හේ අනුන් පුදන්නේ තමාත් පුද ලබයි. අනුන් වදින්නේ තමාත් වැදුම් ලබයි : යසසට ද නීර්තියට ද පැමිණෙයි.

- (7) අග්ගි යථා පජ්ජලති දේවතා ව විරෝවති
සිරියා අපභිතෝ හෝති යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, හේ ගිනි මෙන් දිලිසෙයි ; දෙවියෙකු මෙන් බබලයි ; සැපතින් නො පිරිහුණේ වෙයි.

- (8) භාවෝ තස්ස පජායන්ති ඛත්තේ වුත්ථං විරුහති
පුත්තානං ඵලමස්නාති යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, ඔහුට ගවයෝ හට ගනිති ; (ගව සම්පත වැඩිවේ.) කෙනෙහි වසුළු දේ මනාව වැඩෙයි ; දරු පල වලඳයි.

- (9) දරිතෝ පබ්බකාතෝ වා රුක්ඛාතෝ පතිතෝ නරෝ
වුතෝ පතිට්ඨං ලහති යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, රහ් ගිරි දූදුරකින් හෝ පර්වතයකින් හෝ ගසකින් හෝ ලිස්සා වැටුණේ නමුදු එයින් පිහිට ලබයි.

- (10) විරුළුහමුල සත්තානං නිග්‍රොධමිව මාලුතෝ
අමිත්තානප්පසහන්ති යෝ මිත්තානං න දුහති

යමෙක් මිත්‍රයන්ට ද්‍රෝහ නොකෙරේ නම්, ඔහු හොඳින් වැඩුණු මුල් අරලු ඇති ක්‍රමයක් මෙන් යොලවා (පෙරළා) දූමිමට සතුරෝ අපොහොසත් වෙති.

3. පරිවෘත්තය

මෙත්තානිසංස සූත්ත

ඒවාං මේ සුතං එකං සමයං හගවා සාවත්ථියං විහරති ඡත්තවනෙ අනාථ පිණ්ඩිකස්ස ආරාමේ. තත්ත ඛෝ හගවා භික්ඛු ආමන්තෙසි "භික්ඛවෝ" ති. "හදන්තේ" ති තේ භික්ඛු හගවතෝ පව්වස්සෝසුං හගවා ඒතදවෝච;

මෙත්තාය භික්ඛවේ වේතෝ විමුත්තියා ආසේවිතාය, භාවිතාය, බහුලිකතාය, යානිකතාය, වත්ථුකතාය, අනුච්ඡිතාය, පරිචිතාය, සුසමාරද්ධාය, ඒකාදසානිසංසා පාටිකංඛා කතමේ ඒකාදස ?

සුඛං සුපතී, සුඛං පටිබුජ්ඣති, නපාපකං, සුපිනං පස්සති, මනුස්සානං පියෝ හොති, අමනුස්සානං පියෝ හෝති, දේවතා රක්ඛන්ති, නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති, තුච්චං චිත්තං යමාධියති, මුඛවණ්ණෝ විජ්ජසිද්ධි, අසමමුළුභෝ කාලං කරෝති, උත්තරිං අප්පට්ඨිජ්ඣන්තෝ ඉත්ම ලෝකුපගෝ හෝති.

මෙත්තාය භික්ඛවේ වේතෝ විමුත්තියා ආසේවිතාය භාවිතාය බහුලිකතාය යානිකතාය වත්ථුකතාය අනුච්ඡිතාය පරිචිතාය සුසමාරද්ධාය ඉමෙ ඒකාදසානිසංසා පාටිකංඛා ති.

ඉදමවෝච හගවා, අත්තමනා තේ භික්ඛු හගවතෝ භාසිතං අභිනන්දුන් ති.

මෙත්තානිසංස සූත්‍රය

මෙසේ මා විසින් අසන ලදී. එක් කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත් නුවර ජේතවනයෙහි අනේපිඬු සිටුවරයාගේ ආරාමයෙහි වැඩ වාසය කරන සේක. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "මහණෙනි" යි භික්ෂූන් ඇමැතුසේක. ඒ භික්ෂූහු "ස්වාමීනි" යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිතුරු දුන්හ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙසේ වදළ සේක.

"මහණෙනි, නිතර ඇසුරු කරන ලද, වඩනා ලද, බහුලව කරන ලද, යානාවක් මෙන් කරන ලද, පුරුදු කරන ලද, මනා කොට ආරම්භ කරන ලද මෙත්‍රී පූර්වාගම කොට ඇති (නිවරණයන්ගෙන්) මිදුණු සිත නිසා අනුසස් ඵකොළසක් කැමැති විය යුත්තේ ය. ඒ කවරේද යත් :

(මෙත්‍රීය කරණකොටගෙන නිවරණයන්ගෙන් සිත මිදුණු තැනැත්තෝ) සුවසේ නිදයි ; සුවසේ පිබිඳෙයි ; නරක සිහින නො දකී ; මිනිසුන්ට ප්‍රිය වෙයි. ; අමනුෂ්‍යයන්ට ප්‍රිය වෙයි. ; දෙවියෝ (ඔහු) රකිති ; ගිනි, විෂ හෝ ආයුධ ඔහුගේ සිරුරට නො වදී ; වහා සිත එකඟ වෙයි. ; මුහුණේ වර්ණය පැහැපත් වෙයි. ; නුමුළාව කලුරිය කරයි ; මත්තෙහි ධර්මාවබෝධයක් නොවන්නේ නම් (රහස්බවට නොපැමිණේ නම්) බඹලොව උප දී.

මහණෙනි ; නිකර ඇසුරු කරන ලද, වඩනා ලද, බහුලව කරන ලද, යානාවක් මෙන් කරන ලද, වස්තුවක් (පදනම) මෙන් කරන ලද, නිකර එලඹ සිටියා වූ පුරුදු කරන ලද, මනාකොට ආරම්භ කරන ලද, මෙමුත් පුර්වාංගම කොට ඇති, (නිවරණයන්ගෙන්) මිදුණු සිත නිසා මේ එකොළොස් අනුසස් කැමති විය යුත්තේ ය.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙය වදළ සේක. සතුටු සිත් ඇති ඒ භික්ෂුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දේශනාවට සිය සතුටු පළ කළහ.

4. පරිවෝදය

බන්ධ පරිත්ත

ඒවං මේ සුතං, ඒකං සමයං භගවා සාවත්ථියං විහරති ජේතවනේ අනාරා පිණ්ඩිකස්ස ආරාමේ. තේන ඛෝ පන සමයේන සාවත්ථියං අඤ්ඤතරෝ භික්ඛු අභිනා දට්ඨෝ කාලකතෝ භෝති. අප ඛෝ සම්බහුලා භික්ඛු, යේන භගවා තේනුපසංකම්පු. උපසංකම්පිතවා භගවත්තං අභිවාදෙත්වා එක මත්තං නිසිදිංසු, එකමත්තං නිසිත්තා ඛෝ තේ භික්ඛු භගවත්තං ඒතදවෝද්ධං.

“ඉධ භත්තේ, සාවත්ථියං අඤ්ඤතරෝ භික්ඛු අභිනා දට්ඨෝ කාලකතෝ”ති.

“නත නුත සො භික්ඛවේ, භික්ඛු වත්තාරි අභිරාජකුලානි මෙත්තේන චිත්තේන ඵරි. සවේ හි සො භික්ඛවේ, භික්ඛු වත්තාරි අභිරාජකුලානි මෙත්තේන චිත්තේන ඵරෙය්‍ය, න හි සො භික්ඛවේ, භික්ඛු අභිනා දට්ඨො, කාලං කරෙය්‍ය. කතමානි වත්තාරි අභිරාජකුලානි: වීරූපක්ඛං අභිරාජකුලං ඒරාපථං අභිරාජකුලං, ජබ්‍යාපුත්තං අභිරාජකුලං, කණ්ඨාගෝතමකං අභිරාජකුලං.

නහ නුන යෝ හික්බවේ, හික්බු ඉමානි වත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙන්තේන විත්තේන ඵරි. සවේ හි යෝ හික්බවේ, හික්බු ඉමානි වත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙන්තේන විත්තේන ඵරෙය්‍ය, න හි යෝ හික්බවේ හික්බු කාලං කරෙය්‍ය. අනුජානාමි හික්බවේ, ඉමානි වත්තාරි අහිරාජකුලානි මෙන්තේන විත්තේන ඵරිතුං අත්තභුත්තියා, අත්ත රක්ඛාය, අත්ත පරිත්තායා" ති.

ඉදමචෝච භගවා, ඉදං වත්වා සුගතෝ අථාපරං ඒතදචෝච යත්ථා.

විරූපක්ඛෙහි මේ මෙන්තං	මෙන්තං ඒරාපටෙහි මේ
ජභ්‍යා පුත්තේහි මේ මෙන්තං	මෙන්තං කණ්ඞාගෝතමකේහි ව
අපාදකේහි මේ මෙන්තං	මෙන්තං දිපාදකේහි මේ
චතුප්පදේහි මේ මෙන්තං	මෙන්තං බහුප්පදේහි මේ
මා මං අපාදකෝ හිංසි	මා මං හිංසි දිපාදකෝ
මා මං චතුප්පදෝ හිංසි	මා මං හිංසි බහුප්පදෝ
සබ්බේ සත්තා සබ්බේ පාණා	සබ්බේ භූතා ව කේවලා
සබ්බේ භද්‍රානි පස්සන්තු	මා කඤ්චි පාපමාගමා.

අප්පමාණෝ බුද්ධෝ, අප්පමාණෝ ධම්මෝ, අප්පමාණෝ සංඝෝ, පමාණවත්තානි සිරිංසපානි. අභිච්චිජ්ඣා සතාපද්ධිඤ්ඤානාහි, සරබ්බුසිකා කතා මේ රක්ඛා කතා මේ පරිත්තා ; පටික්කමන්තු භූතානි. යෝ භං නමෝ භගවතෝ, නමෝ සත්තන්තං සම්මා සම්බුද්ධානං ති.

බන්ධ පිරිත

මා විසින් මෙසේ අයන ලදි. එක්කලෙක භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ සැවැත්නුවර අනේපිඬු සිටුකුමා කරවූ ආරාමය වූ ජේතවනයෙහි වාසය කරන සේක. එකල්හි සැවැත් නුවර එක්තරා භික්ෂුවක් සර්පයෙකු විසින් දෂ්ට කරන ලද්දේ කලුරිය කළේ වෙයි. බොහෝ භික්ෂුහු බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙත එළඹියහ. එළඹ බුදුන් වැඳ එකක් පසෙක හිඳ ගත්හ. එකත්පසෙක හුන් ඒ භික්ෂුහු බුදුන් වහන්සේට මෙසේ කීහ :

"ස්වාමීනි, මේ සැවැත්නුවර එක්තරා භික්ෂුවක් සර්පයෙකු විසින් දෂ්ට කරන ලද්දේ කලුරිය කළේ වෙයි." යනුවෙනි.

"මහණෙනි, ඒ භික්ෂුව ඒකාන්තයෙන් සර්ප රාජ (නාගරාජ) කුලයන් සතර වෙත මෙන් සිත නො පැතිරවීය. මහණෙනි, යම් භෙයකින් ඒ මහණ තෙම සිටු නා රද කුලයන් වෙත මෙන් සිත පැතිර වී නම් මහණෙනි, ඒ මහණ තෙම නයෙකු විසින් දෂ්ට කරන ලද්දේ කලුරිය නොකරන්නේ ය. මහණෙනි. ඒ නාග රාජ කුල සතර කවරේද යත්, විරූපාක්ෂ නම් නාරද කුලය, ඒරාපට නම් නාරද කුලය, ජබ්‍යාපුත්ත නම් නාරද කුලය, කණ්ඞා ගෝතමක නම් නාරද කුලය යනුවෙනි.

මහණෙනි, ඒ භික්ෂුව මෙනම් ඇති නාග රාජකුලයන් වෙත මෙන් සිත පැතිර වූයේ නැත. යම් භෙයකින් ඒ මහණ මේ සිව් නාරද කුලයන් වෙත මෙන් සිත පැතිර වී නම් ඒකාන්තයෙන් ම ඒ මහණ තෙම නයෙකු විසින් දෂ්ට කරන ලද්දේ කලුරිය නො කරන්නේය. මහණෙනි, මේ නාරද කුල සතර වෙත මෙන් සිත පැතිරවීමට අවසර දෙමි. (ඒ) තමහට ආරක්ෂාව, රැකවරණය, භාත්පසින් රැකවරණය සඳහාය.” බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ වදළු සේක. මෙය දේශනා කොට නැවත මෙසේත් දේශනා කළහ.

(1) මාගේ මෙමන්ත්‍රීය චිරාපාක්ෂයන් සමග වේවා, මාගේ මෙමන්ත්‍රීය ඒවා පරයන් සමග වේවා, මාගේ මෙමන්ත්‍රීය ජබ්‍යාසුත්තයන් හා සමග වේවා, මාගේ මෙමන්ත්‍රීය කණ්භා ගෝතමකයන් හා සමග වේවා.

(2) මාගේ මෙමන්ත්‍රීය පා නැති සතුන් සමග වේවා, මාගේ මෙමන්ත්‍රීය දෙපා සතුන් සමග වේවා, මාගේ මෙමන්ත්‍රීය සිවුපා සතුන් සමග වේවා. මාගේ මෙමන්ත්‍රීය බොහෝ පා ඇති සතුන් සමග වේවා.

(3) පා නැති සතෙක් මට හිංසා නොකෙරේවා, දෙපා සතෙක් මට හිංසා, නො කෙරේවා, සිවුපා සතෙක් මට හිංසා නො කෙරේවා, බොහෝ පා ඇති සතෙක් මට හිංසා නො කෙරේවා.

(4) හැම සත්ත්‍ව ද, හැම ප්‍රාණිත්‍ව ද, හැම භූතයෝ ද යන සියල්ලෝ ම යහපත දකින්නවා. කිසිම සතෙකු වෙත දුකක් නො පැමිණේවා.

බුද්ධ රත්නය අපමණ (ගුණ ඇත්තේ) ය. ධර්ම රත්නය අපමණ (ගුණ ඇත්තේ) ය. සංඝ රත්නය අපමණ (ගුණ ඇත්තේ) ය. සර්ප වර්ගයෝ, නාග, ගෝත්‍රසු, පත්තැ, ආදීහු ද මතුප්වෝ, සිකනල්ලු, මීයෝ යන මොවුහු වනාහි ගණන් කළ හැක්කෝ වෙති. මා විසින් ආරක්ෂාව කරන ලදි. පිරිත් කරන ලදි. භූතයෝ ඉවත්ව යෙත්වා. ඒ මම බුදුන් වහන්සේට වදිමි. සත් බුදුවරයන් වහන්සේලාට වදිමි.

5. පරිවේදය

ද්‍රව්‍යගාමිණී අභයරාජ වත්දු

"ද්‍රව්‍ය ගාමිණී අභය මහාරඤ්ඤෝ වත්දුමහි අයමානුපුබ්බි කපා"

කාකවණ්ණ නිස්ස මහා රාජා කිර විහාරදේවියා සද්ධිං රෝහණේ රජප. කාරෙන්තෝ අනෝපමං මහා දුතං පවත්තෙන්තෝ මහා ගාමේ පට්ටසකි. අප ඒක දිවසං යෝ භික්ඛුසංඝස්ස පුරේහත්තේ මහාදුතං පවත්තෙන්වා පවජාහත්තේ දේවියා සද්ධිං සේනාභග පරිවුතෝ මහත්තෙතානුභාවෙන නිස්ස මහා විහාරං ගන්ත්වා තස්මි. යානේ භික්ඛු වන්දන්තෝ ගිලානානා භික්ඛුනා හේසජජං පටිපාදෙන්තෝ අට්ඨවිධපානමුඛවාසසුත්ත තාමිබුලාදීහි භික්ඛුනා උපට්ඨහත්තෝ අනුපුබ්බෙන සීලාපස්සයං තං නාම පරිවේණං ගන්ත්වා තත්තෙකස්ස බහුස්සුතස්ස ථෙරස්ස සත්තිකේ ධම්ම සවණත්ථං නිසිදි. තතෝ තෙසං ථෙරෝ ධම්මං දේසෙන්තෝ ඉදං වෝ මහත්තං ඉස්සරියං පුබ්බෙන කත පුඤ්ඤෙන ලද්ධං ඉදනිපි තං වෝ ථීරං කරෝපා'ති වදන්තො එවමාහ:

මහා සම්පත්ති තුමහෙහි ලද්ධායං පුඤ්ඤකම්මුතා
අප්පමාදෝව කාතබ්බෝ පුඤ්ඤකම්මෙ ඉදනිපි ති.

තං සුත්වා රඤ්ඤෝ සම්පේ නිසිත්තා විහාරදේවී" කිං හත්තේ තෝ තාය සම්පත්තියා, යේසං තෝ ධිතා වා සුත්තෝ වා නත්ථී. තෙන වඤ්ඤා සම්පත්ති නාමේ යාති" ආහ. තං සුත්වා ථෙරෝ තේන හි දේවී, අන්තෝ පරිවේණේ ආසන්නවරණෝ, සාමණේරෝ අත්ථී, තෙන සද්ධිං මත්තේහි'ති ආහ. සා තං උපසංකම්ත්වා වන්දිත්වා කිං හත්තේ බාලං ගිලානෝ සි'ති පුච්චිත්වා තත්ථ නිසිත්තා" හත්තේ, ඉතෝ වුතෝ තත්ථ උජ්ජජ්ජකුං ඉච්ඡාමි" ති, සාමණේරෙන "දේවලෝකෝ රමණියෝ, දේවලෝකං ගම්ස්සාමි" ති වුත්තේ දේවී" හත්තේ දේවලෝක සම්පත්තියෝ නාම කොට්ඨකේ පතිසාමිකං ධඤ්ඤා විය පුඤ්ඤප්පමාණමේව. තත්ථ වාසො දයෝ පුඤ්ඤාදයෝ න දිස්සති. උළාරතරං පුඤ්ඤකම්මං උපවිනන්තානං රාජත්තසදිසං නත්ථී. තදත්ථ සාධනත්ථං මම සුත්තෝ ගො ථ හත්තේ"ති. සාමණේරෝ තං න ඉච්ඡන්තෝ තුණ්හි අහෝසි.

තතෝ සා "හත්තෙ දනාදිනෝ පුඤ්ඤකරණස්ස රාජානුභාවං පස්සපා" ති වත්වා තස්ස නිපන්තට්ඨානේ විත්තවිතානං බන්ධිත්වා ගන්ධ පරිහණ්ඩං කත්වා සුමනපුජථ සන්තතේ මුදුකත්ථරණකේ තං සයා පෙත්වා සත්ථ රෝදකං පාඨිත්වා මුඛවාස සහිතං තම්බුලං හෝජාපෙත්වා වන්දනාගරු ආදි සුගන්ධං ව මාලනී සුමනාදි පුජථ සම්පුණ්ණ සමුත්තේ ව පදුමුප්පල පුණ්ඩරික කලාපේව නා නා විරාග වත්ථානි ව විවරත්ථාය භික්ඛුනා සුචම් සාටකේව සජ්ජි නවනිත මධුපාණික වාටියෝ ව තථා අට්ඨවිධ පානීය භාජනානි'වා' ති අනේකෝපකරණානි අභිසංඝකරිත්වා "ඉදං තේ තා, දම්මී යථාරුචිං දුතං දේහී"ති වත්වා. "රාජත්තේ සම්පත්තේ සබ්බං

සාමනෝපකාරං කාතුං සක්කා, මම පුත්තභාවං පත්තෙට්ඨන්තේ" තී ආභං
 සාමණේරෝ තං දිස්වා යෝමනස්සෝ "රාජත්තං පත්වා මයා සායනානුග්ගහං
 කාතුං වට්ඨති" හි චිත්තෙන්වා උපට්ඨිත දේවලෝකං පහාය තස්සා වචනං
 සම්පට්ඨති. දේවී තං සම්පට්ඨිතභාවං ඤාත්වා අත්තමනා අගමාසි
 අට්ඨා රක්ඛා සද්ධිං රට්ඨා රුද්ධං ගමනකාලේව සාමණේරෝ වචිත්වා
 තස්සා කුච්ඡිමිති පටිසන්ධිං ගණ්ඨි. කුච්ඡිගතස්සා "නුභාවෙන දේවියා
 නිසින්න පස්සේ රට්ඨත්තං යාව නාභියා පට්ඨිං ඕසිදි. තතෝ සා තං ඤාත්වා
 'සාමණේරෝ කාලකතෝ නුනා' හි දුතං ජේසෙන්වා කාලකතභාවං ඤාත්වා
 විහාරං ආගම්ම මහත්තේන සක්කාරේන සරිරකිව්වං කාරොත්වා මහාදුතං
 පවත්තෙන්වා නගරමේ ව පාවිසි. අට්ඨස්ස පටිසන්ධිං ගහණේ ඊදිසෝ
 දෝහලෝ උප්පජ්ජි. තදන්තං දිපනත්තං මහාවංසාවරියා ආභංසු :

තස්සේවං දෝහලෝ ආසි මහා පුඤ්ඤාය දේවියා
 උසභමත්තං මධුගණ්ඨං කත්වා උස්සිසකේ සයං
 වාමේතරේන පස්සේන නිපන්නා සයනේ සුභේ
 ද්වාදසන්නං සභස්සානං භික්ඛුනං දින්න පස්සකං
 මධුං භුඤ්ජිතුකාමා' සි අට්ඨා ඵලාලු රාජිනො
 යෝධානමග්ගයෝධස්ස සිසවජින්නා' සි ධෝවනං
 තස්සේව සිසේ යත්වාන පාතුං වෙව අකාමසි
 අනුරාධපුරස්සේව උප්පලක්ඛේත්තතෝ පන
 ආනිතුප්පලමාලං ව අම්මානං පිලන්තිකුං
 සිනාතුං පාතුමා "නිත පානියං තිස්ස වාපියා'ති.

දුට්ඨගාමිණී අභය මහාරක්ඛේඤා වත්ථුමිති අයමානුපුබ්බිකථා:

කාකවණ්ණතිස්සමහාරාජා කීර විහාරදේවියා සද්ධිං රොහණේ රජ්ජං
 කාරොත්තො අනොපමං මහාදුතං පවත්තෙන්තො මහාගාමෙ පටිවිසකී.
 අපේකදිවසං සො භික්ඛුසංඝස්ස පුරෙහත්තෙ මහාදුතං පවත්තෙන්වා
 පට්ඨානත්තෙ දේවියා සද්ධිං සෙනංගපරිවුතො මහත්තෙනානුභාවෙන
 තිස්සමහාවිහාරං ගන්ත්වා තස්මිං යානෙ භික්ඛු වත්තෙන්තො ගිලානානං
 භික්ඛුනං ගෙසජ්ජං පටිපාදෙන්තො අවධිවිධපානමුඛවාසයුත්තමබුලාදිති
 භික්ඛුනං උපට්ඨානත්තො අනුපුබ්බෙන සිලාපස්සයං තං නාමපරිවේණං
 ගන්ත්වා තත්තේකස්ස බහුස්සුතස්ස පෙරස්ස සත්තිකෙ ධම්මසවණන්තං
 නිසිදි. තතො තෙසං පෙරො ධම්මං දෙසෙන්තො ඉදං වො මහත්තං
 ඉස්සරියං පුබ්බෙ කතපුඤ්ඤෙන උද්ධං ඉදනි'පි තං වො පීරං කරොරා'ති
 වදන්තො එවමාහ.

මහාසම්පත්ති කුමහෙහි උද්ධායං පුඤ්ඤකම්මිනා,
 අප්පමාදෙව කාතබ්බො පුඤ්ඤකම්මෙ ඉදනි'පිති.

තං සුත්වා රක්ඛේඤා සම්පෙ නිසින්නා විහාරදේවී කිං හත්තෙ තො තාය
 සම්පත්තියා, යෙසං නො ධිතා වා පුත්තො වා නත්ථි තෙන වඤ්ඤා
 සම්පත්තිනාමෙසා'ති ආභ. තං සුත්වා පෙරො තෙන හි දෙව, අත්තො

පරිවේණික ආසන්නතමයෙන් සාමාන්‍යයෙන් අත්වී තෙන සද්ධි මන්තෙහිති
 අ.හ. සා තං උපසංකම්ප්වා වන්දිත්වා කිං හන්තෙ ඛාළ්හගිලානොසි'ති
 ප්‍රවර්තවා තත්ථ නිසින්නා හන්තෙ ඉතො වුතො කත්ථ උපපජ්ජිතුං
 ඉවජ්ජි'ති. සාමාන්‍යයෙන් දෙවලොකො රමණියො දෙව ලොකං ගම්පසාම්'ති
 වුත්තෙ දෙවී හන්තෙ දෙවලොකසම්පත්තියො නාම කොවිධකෙ පතිසාම්පික
 ධර්මාදි. විය පුඤ්ඤප්පමාණමෙ'ව තත්ථ වාසොදයො පුඤ්ඤප්පදයො න
 දිස්සති. උළාරතරං පුඤ්ඤකම්මං උපවිණන්තානං රාජත්තසද්ධිං නත්ථී,
 තදත්ථසාධනත්ථං මම පුත්තො හොථ හන්තෙ'ති. සාමාන්‍යයෙන් තං න
 ඉවජන්තො තුණ්හි අහොසි. තතො සා හන්තෙ දනාදිනො පුඤ්ඤකරණස්ස
 රාජානුභාවං පස්සරා'ති වත්වා තස්ස නිපන්තවිධානෙ විත්තවිතානං
 ඛන්ධිත්වා ගන්ධපරිහණ්ඩං කත්වා සුමනපුප්ඵසන්ථකෙ මුද්‍රකත්ථරණකෙ තං
 සයාපෙත්වා සක්ඛරොදකං පායිත්වා මුඛවාසසතිං තම්බුලං හොජාපෙත්වා
 වන්දනාගරු ආදිසුගන්ධං ව මාලකී සුමනාදිපුප්ඵසම්පුණ්ණ සමුග්ගෙ ව
 පසුමුප්පල පුණ්ඩරික කලාපෙ ව නානාවිරාගවත්ථානී ව තරා වීචරත්ථාය
 භික්ඛුනං සුබ්‍රම සාටකෙ ව සජ්ජිතවනිත මධුරාණිකවාටියො ව තරා
 අට්ඨවිධපානියභාජනානිවා'ති අනෙකොපකරණානි අභිසංඛරිත්වා ඉදං තෙ
 තාත දම්මී, යථාරුචිං දනං දෙහි'ති වත්වා රාජත්තෙ සම්පත්තෙ සබ්බ
 සාසනොපකාරං කාතුං සක්කාති මම පුත්තභාවං පත්ථෙථ හන්තෙ'ති අහ.
 සාමාන්‍යයෙන් තං දිස්වා සොමනස්සො රාජත්තං පත්වා මයා සාසනුග්ගහං
 කාතුං වට්ටති'ති වින්තෙත්වා උපවිධිතදෙවලොකං පභාය තස්ස වචනං
 සම්පට්ඨිති. දෙවී තං සම්පට්ඨිතිභාවං ඤාත්වා අත්තමනා අගමාසි.
 අථ සා රඤ්ඤා සද්ධිං රථ මාරුජ්ඣ ගමනකාලෙ'ව සාමාන්‍යයෙන් වට්ටිත්වා
 තස්සා කුච්ඡිති පටිසන්ධිං ගණ්හි. කුච්ඡිගතස්සානුභාවෙන දෙවියා
 නිසින්නපස්සෙ රථවක්කං යාව නාභියා පඨවිං ඔසිදී. තතො සා තං
 ඤාත්වා සාමාන්‍යයෙන් කාලකතො නූනා'ති දුතං පෙසෙත්වා කාලකතභාවං
 ඤාත්වා විහාරං ආගම්ම මහන්තෙන සක්කාරෙන සරිරකිරිවං කාරෙත්වා
 මහාදනං පවත්තෙත්වා නගරමෙ'ව පාවිසි. අථස්ස පටිසන්ධිගහණෙ
 තස්සා ඊදිසො දෙහළො උපපජ්ජී. තදත්ථදීපනත්ථං මහාවංසාවරියා ආභංසු.

තස්සෙවං දෙහළොආසි මහාපුඤ්ඤාය දෙවියා,
 උසගමත්තං මධුගණ්ඩං කත්වා උස්සිසකෙ සයං
 වාමෙනරෙන පස්සෙන නිපන්නා සයනෙ සුභෙ,
 ද්වාදසන්තං සහස්සානං භික්ඛුනං දින්නසේසකං.

මධුං භුඤ්ජිතුකාමා'සි අථ ඵලාලරාජිනො,
 යොධානමග්ගයොධස්ස සිසවර්ජින්නාසිඛොවනං.

තස්සෙ'ව සිසෙ ධන්වාන පාතුං වෙව අකාමසි,
 අනුරාධපුරස්සෙ'ව උප්පලක්ඛෙත්තතො පන.

ආනිකුප්පලමාලාව අමිලාතං පිලන්ධිතුං,
 සිනාතුං පාතුමා'නිතපානියං තිස්සවාපියා'ති.

ඉමස්ස පන දෙහළස්ස දුල්ලහත්තා සා රඤ්ඤා අනාවික්ඛන්ති කිසා
 උප්පණ්ඩුප්පණ්ඩුකපානා අහොසි. අප් රඤ්ඤා පුනප්පුන පුට්ඨා ස මෙතං
 කපෙසි. තං සුත්වා රාජා නගරෙ හෙරි. වරාපෙසි. යො උසගමත්තං
 මහත්තං මධුගණ්ඩං පස්සෙති, තස්ස මහත්තං සම්පත්තිං දස්සාමි'ති. තතො
 දෙවියා කුච්ඡිගතස්සානුභාවෙන ගොස්සමුද්දවෙලන්තෙ ජඩ්ඞිතනික්කුප්ථි-
 තනාවාය අත්තො විසන්ඨිවට්ඨිප්පමාණෙ යානෙ මධුමක්ඛිකා මහත්තං
 මධුගණ්ඩං අකංසු. අපෙත්තො ජානපදිකො තං දිස්වා රඤ්ඤො ආරොවෙසි.
 රාජා තස්ස සක්කාරං කත්වා දෙවි. තත්ථ නෙත්වා මහත්තං මණ්ඩපං කාරා
 පෙත්වා චුත්තනියාමෙනෙව ද්වාදසත්තං භික්ඛුසහස්සානං මධුං දත්වා
 මධුං භොජාපෙසි. අපෙ'තරෙ දෙහළෙ සම්පාදෙතුං අමච්චෙ සන්නිපාතා
 පෙත්වා ඵලාලරාජා අමිභාකං වෙරි, කථං දෙහළං සම්පාදෙස්සාමා'ති ආභ.
 තං සුත්වා අමච්චා වෙථසුමනෙ තථත් ගතෙ සබ්බං තං දෙහළං
 සම්ප්කිස්සති'ති කපෙසු. තං සුත්වා රාජා වෙථසුමනා පක්කොසාපෙත්වා
 තමත්ථං තස්ස ආරොවෙසි. යො'හං භත්තෙ සමත්ථො වෙ ආභරිස්සාමි'ති
 සම්පට්ඨි. අප් රාජා තස්ස මහත්තං සක්කාරං කත්වා ඔච්ඡිත්වා පෙසෙසි.
 යො'පි රාජානං වන්දිත්වා අත්තනො ගෙහං ගත්ත්වා නභාපකං පක්කොසා-
 පෙත්වා සිබං යපෙත්වා මුණ්ඩං කාරෙත්වා අත්තනො පිට්ඨියං රාජියො
 දස්සෙත්වා දෙවි රත්තකාසාවෙ නිවාසෙත්වා පාතො'ව නික්ඛමි දිසවා-
 පියං පාතරාසං පත්වා වඩ්ඪ මානකච්ඡායාය වඩ්ඪමානකතිත්ථං පත්වා
 තත්ථ ආරක්ඛකෙහි දම්මසහස්සෙහි පක්කොසියමානොපි ගංගං ලංඝිත්වා
 පරතිරෙ දම්මෙ සම්පාපුණි. අප් තෙහි පුට්ඨො අහං ඵලාලරඤ්ඤො
 සත්තිකං ගච්ඡාමි මං තත්ථ නෙතා'ති වත්වා තෙහි නිකො රාජානං
 පස්සිත්වා වන්දිත්වා අට්ඨාසි, රාජා තං දිස්වා කුතො ත්වං භණේ
 ආගතො'සිති පුච්ඡි. යො අහං සාමි මහාගාමනො ආගතොස්මි'ති
 ආභ. අප් රඤ්ඤො කස්මා ආගතොසි'ති චුත්තෙ තෙන හි සුණ. දෙව
 කාකචණ්ණතිස්සො අභිණ්භං කුමිභාකං අගුණං අමච්චානං වත්වා
 අක්කොසති පරිභාසති, අපා'හං තත්ථ මාහෙ'වං වත්තබ්බො ඵලාලො
 මහාරාජා මහිද්ධිකො මහානුභාවො ධම්මකො ධම්මරාජා සයං යොධො
 අනෙකසහස්සයොධපට්ඨාරො අසුරහට්ඨපට්ඨුතො වෙපච්ඡන්ති අසුරො වීය
 කෙහිවිපි පච්චත්ථිකෙහි අනභිභවතියො'ති ආදිනා කුමිභාකං සුරවීරගුණෙ
 වණ්ණෙමි. එත්තකමෙ'ව මම දෙසං හදෙසෙ කත්වා ත්වං මම ලංකා-
 පච්චත්ථිකස්ස ගුණෙ වණ්ණයසි'ති වත්වා මං භණ්ඩු කත්වා පොටෙත්වා
 දුබ්බලං කත්වා කාසාවපිලොතිකෙ නිවාසාපෙත්වා ගච්ඡ රෙ තච ඵලාළස්ස
 සන්නිකෙ සුබ්බෙත වසා'ති මං රට්ඨතො නිහරි. තස්මා'හං කුමිභකං සත්තිකං
 ආගතොස්මි'ති ආභ. රාජා සාධු'ති සම්පට්ඨිත්වා තත්ථ ත්වං කෙත
 කම්මෙන නිසුත්තො වසි'ති පුච්ඡි. අස්සගොපකො'හං සාමි'ති, ආරොහන
 වීඨිං ව යුද්ධං ව ජානාමි. කතිපාහෙන කාකචණ්ණ. තිස්සං බත්ඨිත්වා
 ආනෙත්වා තච දසං කරොමි. පාරගංගං අප්ප්ප් පට්ඨාය කුය්හමෙ'වා'ති ගප්ථි.
 රාජා තං සුත්වා මහත්තං සක්කාරං කාරෙත්වා අස්සගොපකපෙට්ඨට්ඨානං
 අද්ධි.

සො අස්සෙ ගොපෙත්තො සබ්බෙ පරිගණිත්වා පවුලක්ඛණ
 සම්පන්නං රණමද්දවං නාම සිත්ධවං අත්භගෙසි. අප සො කතිපයදිවසා'ති-
 ක්කමෙ කුම්භකාරවිථිතො මහත්තං කුටං ගහෙත්වා නිස්සවාපියා පාතියං
 ආහරිත්වා කදම්බනදියා තිරෙ පට්ඨිජන්තවයානෙ යපෙසි. තතො මහානෙල-
 ක්කෙත්තං ගන්ත්වා මහානෙලකලාපං ආහරිත්වා තත්තෙට්ඨ යපෙසි
 සුතදිවසෙ පාතො'ව තානි ආදය රණමද්දවං ආරුය්හ විථියා පාවිනද්වාරතො
 බග්ගි ගන්ත්වා අහම'රෙ වෙඨසුමනො'ති නාමං සාවෙත්වා අහං රණමද්දවං
 ආදිං කත්වා ඉදං වීදං ච ගහෙත්වා අම්මාකං රක්ඛෙය්මා යන්තිකං ගම්මසාමි.
 එලාළුරක්ඛෙය්මා තං පවත්තිං කෙට්ඨං සක්කොත්තා මං ගණ්හන්තු'ති,
 උග්ගොසෙත්වා අස්සස්ස පණ්ණියා සක්ඛෙය්මා දත්වා වෙගෙන වෙතියගිරි
 අන්තරං ගන්ත්වා අස්සස්ස වෙගං මන්දං කරොත්තො සතිකසනිකං
 අගමාසි. අපස්ස කප්ථං එලාළුරක්ඛෙය්මා කෙට්ඨං. රාජා තං සුත්වා අම්මවෙති
 මත්තෙත්වා අත්තතො වෙතියදම්මං නාම අත්භගොධං පක්කොසිත්වා
 ත්වං හො යොධසතං ගහෙත්වා සිසං තං අනුබන්ධිත්වා මාරෙත්වා
 සිත්ධවං ගහෙත්වා එහි'ති සෙනාපතිනා සඬං පෙසෙසි. තතො තෙ
 භුක්ඛිත්වා සබ්බාලංකාරපතිමණ්ඩිතා මණ්ඩුණ්ඩලං පිළුන්ධිත්වා උගොපි
 ආජාතියසිත්ධවං ආරුය්හ ගවිජන්තා වෙතියපබ්බතන්තරෙ සම්පාපුණ්ණං.
 තතො වෙඨසුමනො ධාවමානෙ තෙ දිස්වා අස්සමණ්ඩලං කත්වා සිසසිසං
 ධාවන්තො බුරසංසට්ඨතො මහත්තං රජත්ථත්ථං උච්චාපෙත්වා රජෙහි
 අන්ධං කත්වා ගුම්බන්තරෙ අස්සපිට්ඨෙ නිසිත්තො'ව කොසතො අසිං
 නිබ්බාහෙත්වා කණ්ඨප්පමාණෙන ගහෙත්වා අච්චාසි සො වෙගෙන ගවිජ
 න්තානං සිසානි ජිත්ථි. වෙඨසුමනො තානි භූමියං අපතමානෙයෙ'ව
 ගහෙත්වා කෙසෙහි ගණ්ඨිං දත්වා අස්සපිට්ඨියං යෙව යපෙත්වා අස්සෙව
 ආදය මජ්ඣන්තිකෙ මහාවාලුකගංගාය වඩ්ඪමානකතිත්ථං සම්පාපුණ්ණං.
 තත්ථ සහස්සමත්තා ආරක්ඛකා දම්මෙ යොධා ගණ්හරෙත්තති පරිවාරෙසුං.
 සො තෙහි සද්ධිං යුජ්ඣන්තො යොධසහස්සං මාරෙත්වා අස්සෙන සද්ධිං
 උල්ලංසිත්වා පාරගංගායං පතිත්වා පක්කාමි. අප පාරගංගාය වඩ්ඪමානක
 දම්මෙ තෙට්ඨ පුරිසසහස්සෙහි සද්ධිං පරික්ඛිපි. සො තෙහි සද්ධිං
 යුජ්ඣන්තො අනෙකසෙන මනුස්සෙ සාතෙත්වා පක්කාමි. තතො පච්චාය
 වඩ්ඪමානකතිත්ථං සහස්සතිත්ථං'ති'පි අස්සමණ්ඩලිකතිත්ථං'තිපි වොහ
 රන්ති. සො තදහෙ'ව අස්සෙ ආදය දිස්වාපිතළාකෙ නභාත්වා ච පිත්වා ච
 ගවිජන්තො සායණෙන මහාගාමං සම්පාපුණ්ණං. තත්ථ මහාද්වාරං විවරිත්වා
 ආගන්ත්වා රාජද්වාරෙ අස්සා ඔරුය්හ අස්සෙ සන්තප්පෙත්වා සාලායං
 බන්ධිත්වා උප්පලකලාපෙහි සද්ධිං පාතියසට්ඨං ච සකුණ්ඩලාහරණානි
 ද්වෙ සිසානි ච ආදය රක්ඛෙය්මා අස්සෙසි. රාජා තස්ස මහත්තං සක්කාරං
 කත්වා සුවණ්ණකථවට්ඨං ආහරාපෙත්වා තං අසිංධාතපාතියෙන පුරෙත්වා
 සුවණ්ණකුණ්ඩලිකෙ ද්වෙ දම්මෙසිසෙ යපිතාය දෙවියා නභාපෙත්වා
 පාතියං පායෙත්වා මාලං පිලන්ධාපෙසි. තස්මිං බණේ දෙවියා දෙහළො
 පට්ඨපස්සමහි: අප රාජා නෙමිත්තකෙ පක්කොසාපෙත්වා කො එතස්මිං
 දෙහළෙ විපාකො'ති පුට්ඨි. එවං තෙ ව්‍යාකාසුං. තෙන වුත්තං :

සුරවිරොබලපෙතො මෙරුසාරො ගුණාකරො,
ධිරො සුමතිවික්කන්තො සුත්තො තෙ දෙව ජායති.

ද්වන්තිංස දම්ලෙ හත්ත්වා කත්වා යුද්ධං අයාදිසං,
වසෙ කත්වානිමං ලංකං එකරජජං කරිස්සති.

අනුරාධපුරෙ රම්මෙ වසන්තො සාසනං ඉමං
සොභෙස්සති යථා' සොකධම්මරාජා'ව සාසනං'ති,

තං සුත්වා රාජා තුට්ඨො තෙසං සක්කාරං කාරෙයි. අප් රාජා තස්ස පටිසන්ධිතො දසෙකද්ධමාසෙ අතික්කන්තෙ එකදිවසං විහාරං ගත්ත්වා භික්ඛු වන්දන්තො පුපෙන්නො ගිලානානං භික්ඛුනං වතුපව්වයෙහි උපව්ඨ හන්තො වරති. තද්ද සො එකස්ස භික්ඛුතො සරිරෙ මඩ්දකුණෙන ද්වධ්වයානෙ ගණ්ඩං දිස්වා කිම්දං හන්තෙ'ති පුච්ඡී. භික්ඛු මඩ්දකුණෙන ද්වධ්වයානං මහාරාජා'ති ආහ. රාජා මඤ්චකෙ උත්තරත්ථරණස්ස අභාවෙනා'ති චිත්තෙන්වා උත්තරායංගං දකුකාමො එකසාටකභාවෙන තාදයි. තතො පඤ්චම්බමාළකං ගත්ත්වා නිසිටකමහාතිස්සත්ථෙරං චන්දිත්වා නිසිදි. තද්ද සො තස්ස මහාබුද්ධ සිහනාදසුන්නන්තෙන ධම්මං දෙසෙයි. තස්ස'පි රාජා පසන්නො උත්තරායංගං දකුකාමො එකසාටකභාවෙන ඔභිත්වා ගෙහං ගත්ත්වා භික්ඛුනං ව ථෙරස්ස ව බහුනි වත්ථානි පෙයෙස්සා මි'ති චිත්තෙන්තො නිසිත්තො හොති. තස්මිං බණේ එතො කුතො ආගන්ත්වා අම්බසාබන්තරෙ නිසිත්තො රාජානං එවමාහ:

දෙයාධම්මෙසු මා රාජ ඔස්සක්කාපය මාතසං.
උජ්ජන්තං කුසලං චිත්තං නෙවොස්සක්කන්ති පණ්ඨිතා.

දෙහි දුතං යථාකාමං තව චිත්තානුකූලං,
අහං තෙ ආහරිං පඤ්ච සාසනං තුට්ඨිද්‍යකං'ති.

එවඤ්ච පන වත්වා "මහාරාජ, විහාරදෙව් ධඤ්ඤපුඤ්ඤලක්ඛණසං ඵපන්නං සුන්තං විජායි. උපොසථකුලතො එකා හත්ථිනී ආකාසෙනා' ගන්ත්වා තිත්ථසරසම්පෙ සබ්බසෙනං බලලක්ඛණසම්පන්නං හත්ථි-පොතකං විජායිත්වා අගමායි. වලාහකඅස්සකුලතො එකා වලවා'කා-සෙනා'ගන්ත්වා ගොණගාමෙ වලවා පොතකං විජායිත්වා අගමායි. ගොඨසමුද්දෙ පට්ටසාටකාදිගණ්ඩපරිපුණ්ණ සට්ඨිමන්තා නාවායො අවධංසු. අනන්තරවධ්වසම්පෙ රාජමානෙන ද්වාදසකරියමත්ත ධාතෙ තාලක්ඛ ත්ධස්පමාණසුවණ්ණක්ඛන්ධා උට්ඨතිංසු. ඉමානි පඤ්චමඩගලසාසනානි ආහරිං. අප් ගිරිපාදෙ කොන්තරකව්ඨ පබ්බතමහාවිහාරෙ මහා නාගත්ථෙරො සත්තතාලජ්ජමාණෙ ආකාසෙ නිසිදිත්වා පරිනිබ්බුතො. ඉමං අනිවච්චපරිදිසිකං සාසනං ව වත්වා "තුට්ඨධ්වයානෙ සාටකං දෙහි සාමී'ති ආහ. රාජා තං සුත්වා හයි. ථෙරො කිමත්ථාය හයි මහාරාජා'ති ආහ.

රඤ්ඤා කාමෙන කපං සුත්වා හසිංති වුත්තෙ ථෙරො'පි තස්ස පුබ්බකම්මං
 සරිත්වා හසි. රඤ්ඤා'පි කිමත්ථං හත්තෙ කුම්භෙහි හසිතං. 'ති පුට්ඨො,
 මහාරාජ, තච අමරුජපලකාලෙ වාලුකාථුපෙ උස්සිතසුත්තපතානෙ
 ඵලං තයා අජජ උද්ධං'ති හසිංති ආහ. රාජාපි තං අතීතකම්මං පුරිඡි.
 ථෙරොපි, සබ්බං වාහකාසි. රාජා පසත්තො ථෙරස්ස උත්තරසාටකං දත්වා
 ඥාන්තරකට්ඨපබ්බතමහාවිහාරං ගත්ත්වා ථෙරස්ස සරිරකිව්වං කාරා-
 පෙත්වා ධාතුයො ගහෙත්වා ථුපං කාරාපෙසි. තතො සුවණ්ණං ව සාටකා
 දයො ව ආභරාපෙත්වා සබ්බෙසං භික්ඛුනං උත්තරසුරණ්ණාය ව
 නිව්වරත්ථාය ව සාටකෙ අදසි. තතො නගරපනපදරට්ඨවාසීහි සද්ධිං
 සත්තාහං සුත්තස්ස ජාන මඬගලං කාරාපෙසි, අරා 'පරභාගෙ තස්ස
 නාමකරණමඬගලේ රාජා මහාදානං පවත්තෙත්වා මම පුත්තස්ස නාම-
 කරණමඬගලෙ භුඤ්ජන්තුති ද්වාදසසහස්සං භික්ඛුසංඝං නිවන්තෙත්වා
 ඵවං චිත්තෙසි. තෙන වුත්තං මහාවංසෙ:

ඵසො යං යදි මෙ සුත්තො අස්මිං ලංකාතලෙඛිලෙ,
 රජජං ගහෙත්වා සම්බුද්ධසාසනං ජොතයිස්සති

අවුත්තරසහස්සං ව භික්ඛවො පවිසන්තු ව,
 සබ්බෙ තෙ උද්ධපත්තා ව චිවරං පාරුපන්තු ව

පඨමං දක්ඛිණං පාදං උම්මාරන්තො යපෙත්තු ව,
 ඵකච්ඡත්තසුතං ධම්මකරකං නිහරන්තු ව

ගොතමො නාම ථෙරො ව පනිගණ්හාතු පුත්තකං
 සො ව සරණ්සික්ඛායො දෙනු සබ්බං තරා අභු'ති.

රාජා සබ්බං තං නිචිත්තං දිස්වා කුට්ඨචිත්තො භික්ඛුසංඝං නිසිද්ධපෙත්වා
 පණිනෙත පායාසෙනෙ'ව සත්තප්පෙත්වා "කීං හත්තෙ මම පුත්තස්ස නාමං
 අනුච්ඡවිතං"'ති පුරිඡි. අරස්ස භික්ඛු ඵවං නාමමකංසු-තත්ථෙව වුත්තං.

මහාගාමෙ නායකත්තං පිතුනාමං ව අත්තතො,
 උභො කත්වාන ඵකජ්ඣං ගාමණිඅභයො ඉතී'ති.

තතො තස්මිංයෙ'ව වස්සෙ විහාරදෙව් අඤ්ඤං සුත්තං විජායී. තස්ස
 තිස්සො'ති නාමමකංසු. උභො තෙ කුමාරා දෙව කුමාරා වීය මහත්තෙන
 පරිවාරෙන වඩ්ඪෙන්නි. අථ සිත්ථජපවෙසනමඬගලෙ සම්පත්තෙ රාජා
 පඤ්චසතමත්තෙ භික්ඛුසංඝෙ නිවන්තෙත්වා මහාදානං පවත්තෙත්වා
 භික්ඛුනං භුඤ්ජනකාලෙ සුවණ්ණසරකං ගහෙත්වා දෙවියා සද්ධිං සබ්බෙසං
 උච්චිට්ඨහත්තං ථොකථොකං ගහෙත්වා ඵවං සප්ථං කරොන්තා කුමාරානං
 අභිමුඛෙ යපෙසු. ලොකසාසනභාරං භි යදි කුම්භෙ කඩ්ඪෙව පුත්තකා මා
 ජීරතු කුච්ඡිගතං ඉදං වො'ති අදපයි.

විඤ්ඤාය භාසිතත්ථං තෙ උභො රාජකුමාරකා
පායාසං තං අභුඤ්ඤිංසු තුවට්ඨිත්තා'මනං වියා'ති.

අප් රාජා තෙසං දසද්වාදසවස්සිකකාලෙ විමංසනත්ථං පඤ්චසතෙ
භික්ඛුසංසෙ සන්තිපාතෙත්වා මහාදුතං සප්පෙත්වා භොපෙත්වා
සුවණ්ණසරකෙන පුරෙ විය භික්ඛුනං වුව්ච්චිට්ඨමොදනං ගහෙත්වා තයො
කොට්ඨාසෙ කත්වා තෙසං අභිමුඛෙ යපෙත්වා ඵවමාහ. තෙන වුත්තං.

කුලදෙවතානං නො තාතා භික්ඛුනං විමුඛා මයං
න තෙස්සාමාති වින්තෙත්වා භාගං භුඤ්ඤිමං'ති ව.

ද්වෙ භාතරො මයං නිව්චං අඤ්ඤමඤ්ඤම' යුහනා,
තවස්සාමා'ති වින්තෙත්වා භාගං භුඤ්ඤිමං'ති ව.

නසුජ්ඣස්සමා දමිලෙහි ඉති භුඤ්ඤිමං ඉති,
නියොපෙසි මහාරාජා ඵවං රාජකුමාරකෙ'ති.

තං සුත්වා තෙ කොට්ඨාසද්වයං අමතං විය පරිභුඤ්ඤිංසු. අන්තිමං ජිණ්ණ
කොට්ඨාසං ගහෙත්වා තිස්සකුමාරො භත්තපිණ්ඩං භූමියං පාතෙසි.
භාමණි' පි තපෙව ටිපිත්වා වුවධාය සයනං ගතො භත්ථපාදෙ සංකුචිත්වා
නිපජ්ජි. තං දිස්වා විහාරදෙවි සයනං වුපගන්ත්වා "සුත්ත කිමත්ථං භත්ථ
පාදෙ පසාරෙත්වා සුඛෙන න නිපජ්ජසි. සුඛං සයාති" ආහ. කුමාරො තස්සා
තං කාරණං කපෙත්තො ඵවමාහ.

ගඩගාපාරං හි දමිළා වසන්තභ්ගිසිඛා විය,
ඉතො ගොයසමුද්දෙව කථං සෙමි සුඛං අහං'ති

රාජා තං සුත්වා තෙසං මනං ඤත්වා තෙ භත්ථස්සපරුකිපපෙසු ව
සකලාසු කලාසු ව නිපථත්තිං පාපෙසි. තතො භාමණිකුමාරො:

සො කමෙනාභිවධිඨෙත්තො අහු සොළසවස්සිකො,
පුඤ්ඤවා යසවා ධිමා තෙජොබලපරක්කමො.

භත්ථස්සපරුකමිමස්ස කුසලො කතුපාසනො,
සො භාමණිරාජසුතො මහාගාමෙ වසී තද්'ති.

තතො කාකවණ්ණරාජා දසමභායොධෙ සංගණිත්වා සුත්තානං
වුපවධාපෙසි. දස මහායොධා නාම:

"නන්දිමිත්තො සුරනිමිමලො මහාසෙනො ගොයධිමිඛරො,
ථෙරසුත්තාහයො හරණො චෙලුසුමනො තථෙ'ව ව.

බිඤ්ජදෙවො චුස්සදෙවො ලභියාවසභොපි ව,
එතෙ දස මහායොධා කස්සාහෙසුං මහබ්බලා'ති.

තෙසු එකො දස පුත තෙසු එකො දසා'ති එවං තීසු වාරෙසු තෙ යොධෙ
සංගණ්ඨිංසු-තෙ පන යොධා:

එකාදසසහස්සං ව දසුත්තරසහමිපි ව,
අහෙසුං පිණ්ඩිතා යොධා මහබ්බලපරක්කමා'ති

රාජා'පි තෙසං ගාමනිගමබෙත්තවත්ථුආදීනි දත්වා තිස්සකුමාරං
ජනපද රක්ඛණත්ථං බලවාහෙන දත්වා දීඝවාපිං පෙසෙසි. ගාමණිකුමාරො
පිතු සන්තිකෙයෝ'ව ඔභිසි. තතො සො හත්ථස්සරථපාදදිවතුරංගසෙනා
දසමහායොධෙ ව පස්සන්තො ඉදනි දමිළෙහි සද්ධිං යුජ්ඣස්සාමි'ති
චිත්තෙන්වා තං පවත්තිං. පිතු රඤ්ඤො කාරාපෙසි. කාලො'යං මෙ
ලොකසාසනානුග්ගහං කාතුං, තාතො මෙ තං අනුජානාතු'ති-රාජා තං සුත්වා
යුද්ධෙ ජයපරාජයො නාම න සක්කා ඤාතුං, මහති පනායං දමිළසෙනා'ති
මඤ්ඤමානො පුත්තානං අනුරක්ඛණත්ථං අලමිමාකං ඔරගංගං'ති
දමිළයුද්ධං නානුජාති. තතො කුමාරො දුතිය'මපි තතිය'මපි පිතු සන්තිකං
පෙසෙසි. චතුත්තරෙ පන වාරෙ හත්ථම්චුපගාදයො ඉත්ථාලංකාරෙ
කාරෙන්වා පිතු සන්තිකං පෙසෙසි. තෙන වුත්තං හි මහාවංසෙ:

පිතා මෙ පුරියො හොති නෙව වක්ඛති තෙති දං
පිළන්ධතු'ති පෙසෙසි ඉත්ථාලංකාරමස්ස සො.

රාජාහි කස්ස කුජ්ඣත්වා කරොථ හෙමසංබලිං.
තාය නං බන්ධයිස්සාමි නාඤ්ඤො රක්ඛියො හි සො'ති.

අථකුමාරො පිතුනො කුජ්ඣත්වා මලයං අගමාසි. තෙ කස්ස පිතරි
දුට්ඨත්තා දුට්ඨගාමණි'ති වොහරිංසු. තතො රාජා නුග්ගලවෙතියං කාරා
පෙන්වා වෙතියමහදිවසෙ භික්ඛු සන්තිපාතෙසි, චතුර්විසති භික්ඛුසහස්සානි
සන්තිපතිංසු. තද යොධෙ සන්තිපාතාපෙන්වා භික්ඛුසංඝස්ස මජ්ඣෙ
සපථං කාරාපෙසි, මමච්චියෙන පුත්තානං කලහට්ඨානං න ගන්තබ්බ'න්ති.
අරාපරහාගෙ තිස්සකුමාරො පිතරි කාලකතෙ දීඝවාපිතො ආගන්ත්වා
කස්ස සරිරකිව්චං කාරෙන්වා මාතරං ව කණ්ඩුලහත්ථිං ව ආදය හාතු හයා
දීඝවාපිමෝ'ව අගමාසි. තතො අමච්චා මහාගාමෙ සමාගන්ත්වා එතමත්ථං
වත්වා දුට්ඨගාමණිකුමාරස්ස සන්තිකං ලෙබ්බං පෙසෙසුං. "සිඝමාගච්ඡතු'ති.
සො තං සුත්වා ලභුං භුත්තසාලං ආගන්ත්වා ආරක්ඛං සංවිදහිත්වා මහාගාමං
ගන්ත්වා තත්ථාමච්චෙති අභිසිත්තො මාතරං ව කණ්ඩුලහත්ථිං ව ගහෙන්වා
ආගච්ඡතු'ති කණ්ඩ්වස්ස දුතං පාහෙසි. තතො තිස්සකුමාරො පිතා නො
දෙවත්තං ගතො, මාතරං චුපට්ඨගන්තො එත්තෙට්ච වසිස්සාමි 'ති වත්වා න
පෙසෙසි. රාජා තං සුත්වා අහං ජෙට්ඨො, කස්මා මාතුපට්ඨානං මස්සමෝ'ව

භාරො. අභමෙවි තං චූපථිධිස්සාමි සචෙත පෙසෙති ආභරණ්‍යපායෙනෙ'ව ආභරිස්සාමි'ති කුද්ධො සාසනං පෙසෙයි. කුමාරො පන මාතරං න පෙසෙතෙ'ව. අප් තෙ උභො සෙනං සංකඩ්ඪිත්වා චුල්ලංගනියපිට්ඨියං මහාසංඝාමං පච්චුපථිධාපෙසුං. තෙනවුත්තං මහාවංසෙ.

අසු ද්විත්තං මහාසුද්ධං චුල්ලධගනියපිට්ඨියං.
තත්ථ තෙකසභස්සානි පතිංසු රාජිනො තරා.

රාජා ච තිස්සාමච්චො ච චලවා දිසභුනිකා
තයො යෙ'ව පලායිංසු කුමාරො අනුබන්ධි තෙ.

චුහිත්තමත්තරෙ හික්ඛු මාපයිංසු මහිධරං
තං දිස්වා හික්ඛුසංසස්ස කම්මං ඉති නිවන්ති සො ති

තතො රාජා පලායන්තො කප්පකන්දර නදියා ජලමාලිං නාම තිත්ථං පත්වා සන්තාහං මුඤ්චිත්වා තිස්සාමච්චස්ස ඵවමාහ. ඡාත 'ජංඤිත්තොමහි කිඤ්චි අත්ථි'ති. සො සුවණ්ණසරකතො භත්තං නිහරිත්වා අදයි. රාජා සංසස්ස අදත්වා අභුත්තපුබ්බභාවෙන සුවණ්ණසරකෙ භත්තං අත්තතො ච අමච්චස්ස ච චලවාය ච හික්ඛුසංසස්ස වා'ති වත්තාරො කොට්ඨාසෙ කත්වා 'හික්ඛුසංසස්ස කාලං සොසය තිස්සා'ති ආහ. සො 'පි' කාලො'යං භත්තෙ භත්තග්ගස්ස උපසංකමණාය'ති සොසෙයි. තං සුත්වා පියභුදීපච්චො සික්ඛාපදදයකො ගොතමත්ථෙරො තිස්සකුට්ඨිකසුත්තං අත්තතො අත්තෙවාසිකත්ථෙරං පක්කොසිත්වා තමත්ථං වත්වා පෙසෙයි. සො'පි ආකාසෙනා'ගන්ත්වා තෙසං අභිමුඛෙ පාතුරහොයි. අපස්ස භත්ථතො පත්තං ගහෙත්වා අත්තතො භාගඤ්ච සංසස්ස භාගඤ්චා'ති ද්වෙ කොට්ඨාසෙ අදයි. අප් චලවා'පි අත්තතො කොට්ඨාසං දුකුකාමා චූරසච්චනාදිහි අත්තතො අජ්ඣාසයං සඤ්ඤාපෙයි. තං ඤත්වා තස්සා කොට්ඨාසමපි පත්තෙ පක්ඛිපිත්වා පුණ්ණපත්තං රාජා ථෙරස්ස භත්ථෙ පතිට්ඨාපෙයි. ථෙරො තං ආදය ගොතමත්ථෙරස්ස අදයි. ථෙරො පඤ්චත්තං හික්ඛුසතානං දත්වා ආලොපභාගතො තෙසං සන්තිකා ලද්ධං පත්තෙ පුරෙත්වා පෙසෙයි. පත්තො ගන්ත්වා හෙයං සන්තිකෙ අට්ඨායි. චුත්තංහි මහා වංසෙ;

දිස්වා'ගතං ගහෙත්වා තං තිස්සො භොරෙයි භූපති,
භුඤ්ජිත්වාන සයඤ්චා පි චලවා වා'පි භොරෙයි.
සන්තාහං චුම්ඛං කත්වා රාජා පත්තං වීසජ්ජයිති.

තතො රාජා මහාඝාමං ගන්ත්වා න වීරෙතෙ'ව කාලෙත සට්ඨිසභස්ස බලං සංකඩ්ඪිත්වා චලවා ආරුශ්භ සන්තද්ධපඤ්චායුධො කණ්ඩවෙත සද්ධිං යුද්ධාය නික්ඛමි. කුමාරො'පි කණ්ඩුලමාරුශ්භ බලකායපරිවුතො නික්ඛමි. තද් තෙසු යුද්ධෙසු කණ්ඩවො පරාජයිත්වා පලායි. තමත්ථං මහාවංසෙ චුත්තං.

රාජා වලවමාරුයහ තිස්සෝ කු කණ්ඩුලං කරි,
දවෙහාතරෝ සමාගඤ්ඡං සුජ්ඣමානා රණෙ තද.

රාජා කරි කරිත්වාන්තො වලවාමණ්ඩලං අකා.
තරාපි ඡිද්දං නො දිස්වා ලංසාපෙතං මතිං අකා

වලවාය ලංසාපෙත්වාන හත්ථිනං භාතීකොපරි,
නොමරං බිසි වම්මං ව යරා ජිජ්ජති පිට්ඨියං.

අනෙකානි යහස්සානි කුමාරස්ස නරා තති,
පතිංසු සුද්ධෙ සුජ්ඣන්තා භිජ්ජි වෙව මහබ්බලං.

ආරොහකස්ස වෙකල්ලා ඉත්ථි මං ලංසයි ඉති.
කුද්ධො කරි තං වාලෙන්තො රුක්ඛමෙකමුපාගම්.

කුමාරො ආරුහි රුක්ඛං හත්ථි සාම්මුපාගම්,
තමාරුයහ පලායන්තං කුමාරං අනුබන්ධි සො'ති.

තතො කුමාරො පලායිත්වා විහාරං පවිසිත්වා මහාචරස්ස හෙට්ඨා
මඤ්චෙ නිපජ්ජි. තස්මිං ඛණේ ථෙරො යරා හෙට්ඨාමඤ්චං න පඤ්ඤායති
එවං වීචරං මඤ්චකෙ පත්ථරි. තතො රාජකුමාරස්ස අනුපදෙන රාජා
ආගන්ත්වා පරිවෙණං පවිසිත්වා කුභිං තිස්සො'ති පුච්ඡි. ථෙරො
මහාරාජ, තත්ථි මඤ්චෙ'ති ආහ. තතො රාජා හෙට්ඨාමඤ්චං පවිට්ඨො
මඤ්ඤෙ'ති චිත්තෙන්වා තතො නික්ඛම්ම විහාරපරියන්තෙ ආරක්ඛං
සංවිධාය සයං ද්වාරකොට්ඨකෙ අට්ඨාසි. තතො භික්ඛු තං මඤ්චකෙ
නිපජ්ජාපෙත්වා උපරි වීචරං දත්වා මහතික්ඛු නිහරණනියාමෙන බති
නිහරිංසු. රාජා තං දිස්වා එවමාහ-චුත්තං හිං.

නියමානන්තු තං ඤාත්වා ඉදමාහ මහිපති,
තිස්ස ත්වං කුලදෙවානං සිසෙ හුත්වාන නියසි.

බලක්කාරෙන ගහණං කුලදෙවෙහි නත්ථි මෙ,
ඉණං ත්වං කුලදෙවානං සරෙය්‍යාසි කදවිසි.

එවං ව පත වත්වා තතො මහාගාමං ගන්ත්වා මාතරං ආණාපෙසි.
තද භික්ඛුහි අනුග්ගතිතො තිස්සකුමාරො අඤ්ඤතරවෙසෙන දීඝවාපි.
ගන්ත්වා ගොඩගත්තතිස්සත්ථෙරං උපසඬකම්ත්වා එවමාහ, "සාපරාධොහ
මහන්තෙ මම භාතුනො, තං'දනි බමාපෙස්සරා"ති යාථි. ථෙරො තස්ස
ජත්තපත්තාදයො දත්වා වෙය්‍යාවච්චාකාරෙන පඤ්චසතෙහි භික්ඛුහි
සද්ධිං රාජගෙහං ගන්ත්වා තං සොසාන මත්ථකෙ ධ්වපෙත්වා අන්තො

ගෙහං පාවිසි. රාජා සභික්ඛුසංඝං ථෙරං දිස්වා නිසිදුපෙත්වා යාගුආදීනි
උපනෙයි. ථෙරො පත්තං පිබෙයි. රාජා කිමත්ථායාගතත්ථ හත්තෙ'ති
සුවිජ්. ථෙරො "කුමාරං ආදය ආගතමිහා"ති ආහ. රඤ්ඤා කුභිං දනි යො
වොරො'ති චුත්තෙ නීතවයානං ආචිත්ථි. අථ විහාරදෙවි ගත්ත්වා පුත්තං
සම්පට්ඨිජ්. අථ රාජා භික්ඛුසංඝෙන සද්ධිං සම්මොදිත්වා තිස්සකුමාරෙන
සද්ධිං භුඤ්ථිත්වා සංඝං විස්සජ්ජෙයි තමත්ථං දස්සෙතුං මහාවංසකථා
වරියා ආහංසු:

රාජාහ ථෙරං ඤාතො වො දහගාවො ඉදනි නො,
සාමඥෙරං පෙසයෙථ කුමහෙ මෙ සත්තවස්සිකං.

ජනක්ඛයං වීනායෙව කලහො න හවෙය්‍ය නො,
රාජා සංඝස්ස දෙසෙ'යො සංඝො දණ්ඩං කරිස්සති.

භෙස්සකාගතකිව්චං වො යාගාදිං ගණහථා'ති යො.
දත්වා තං භික්ඛුසංඝස්ස පක්කොසිත්වාන භාතරං

තත්ථෙව සංඝමජ්ඣමිහි නිසිත්තො භාතරා සහ,
භුඤ්ථිත්වා එකතොයෙ'ව භික්ඛුසංඝං විස්සජ්ජෙ'ති.

තතො රාජා කතිපාහව්වයෙන "කණ්ටිය, ත්වං ගත්ත්වා දීඝවාපියං
නිසිත්තො සස්සං කාරෙහි'ති පෙසෙත්වා සය'ම්පි බහුං සස්සකම්මං කාරෙයි.
අථාපරභාගෙ රාජා භිරඤ්ඤසුවණ්ණං ගොමහිසදිද්ධසබ්බත්තවත්ථුගාමනි
ගමයානත්තරාදිදනෙන මහාබලකායං සංගණිතවා ඉදනායං දමිළකවචරං
කොපෙත්වා සම්බුද්ධසාසනං යොගෙතුං කාලො'ති විත්තෙත්වා හත්ථස්සා
දයො ව නානාසුඛවම්මාදයො වානි සබ්බං සංවිධාය කුත්තෙ ධාතුං නිධා
පෙත්වා මහත්තෙන රාජානුභාවෙන මහත්තෙන බලාකායෙන සද්ධිං
රාජසිරියා විරොවමානො තිස්සමහාරාමං ගත්ත්වා භික්ඛුසංඝං වන්දිත්වා
සහගාමිනො භික්ඛු යාචිත්වා දමිළමද්දනං කාතුං නික්ඛමී. තමත්ථං
දස්සෙතුං චුත්තං හි.

දුට්ඨගාමණී රාජා'ථ කත්වාන ජනසංගහං,
කුත්තෙ ධාතුං නිධාපෙත්වා සයොග්ගබලවාහනො.

ගත්ත්වා තිස්සමහාරාමං වන්දිත්වා සංඝමබ්බුචි.
සාරගංගං ගමිස්සාමී ජොතෙතුං යාසනං අහං.

සක්කාතුං භික්ඛවො දෙථ අමහෙහි සහගාමිනො,
මංගලං වෙව රක්ඛා ව භික්ඛුනං දස්සනං හි නො.

අද්ධි දණ්ඩකම්මත්ථං සංඝො පඤ්චසකං යති,
භික්ඛුසංඝං තමාදය තතො නික්ඛමම් භුපතී,

සොධාපෙත්වාන මලයෙ ඉධා'ගමනමඤ්ජසං,
කණ්ඩුලං හත්ථිමාරුද්ධං යොධෙහි පරිවාරිතො,
මහතා බලකායෙන සුද්ධාය අභිනික්ඛමී'ති.

තද කිර මහාගාමනො යාව භුත්තසාලා එත්ථන්තරෙ මහාබලකායො
ගව්ඡන්තො අවයාසි. අථ මහාරාජා දසමහායොධපරිවුතො මහාරණං කත්වා
දම්මෙ සාතෙත්තො ඡත්තදම්මං ගහෙත්වා තත්ථ නිසින්නො මහියංගණ
ථූපං අසිනිභත්ථං කාරාපෙසි. කො නාමො'යං මහියංගණථූපො'ති?

තස්සායමානුසුඛිකථා

හගවා කිර බොධිතො නවමේ මාසේ ඉදං දීප'වාගන්ත්වා ගංගාතිරෙ
තිශොජනායාමේ යොජනවිත්ථතෙ මහානාගවනුයතානෙ යක්ඛ සමාගමං
ආගන්ත්වා තෙසං යක්ඛානං උපරිභාගෙ මහියංගණථූපස්ස යානෙ වෙහාසයං
ධිතො වුට්ඨිවාතත්ථකාරාදීහි යක්ඛෙ සත්තාපෙත්වා තෙහි අභයං යාවිතො
"තුම්භාකං අභයං දත්තාමි. තුම්භෙ සමග්ගා නිසිදනටයානං මයභං
දෙටා"ති ආභ-තතො:

ආහු තෙ සුගතං යක්ඛා දෙම මාරිස තෙ ඉමං,
සබ්බෙ'පි සකලං දීපං දෙහි නො අභයං තුවං.

භයං සිතං තමං තෙසං භන්ත්වා තං දින්තභුමියං,
වම්මබණ්ඩං අත්ථරිත්වා තත්ථා'සි මාරපි ජිනො'ති.

තතො තත්ථ නිසින්නො හගවා තෙජොකසිණං සමාපජ්ජිත්වා
වම්මබණ්ඩං සමන්තතො ජාලෙත්වා වඩ්ඪෙසි. තෙ වම්මබණ්ඩෙන
අභිභූතා සමන්තතො සාගරපරියන්තෙ රාසිභූතා අහෙසුං. තතො හගවා
ඉද්ධිබලෙන ගිරිදීපං නාම ඉධා' නෙත්වා තත්ථ යක්ඛෙ පවෙසෙත්වා දීපං
යථායානෙ යපෙත්වා වම්මබණ්ඩං සංඛිපි. තද දෙවතාසමාගමො අහොසි.
තස්මිං සමාගමෙ හගවා ධම්මං දෙසෙසි. තද.

නෙකෙසං පාණකොට්ඨං ධම්මාභිසමයො අහු,
සරණෙසු ව සිලෙසු ධිතාආසුං අසංඛියා.

යොතාපත්තිඵලං පත්වා සෙලෙ සුමනකුටකෙ,
මහාසුමනදෙවින්දෙ සුඡියං යාවි සුඡියං.

සිරං පරාමසිත්වාන නිලාමලසිරොරුහො,
පානිමත්තෙ අද කෙසෙ තස්ස පාණහිතො ජිනො.

යො තං සුවණ්ණවංගොටවරෙන්නාදය සත්ථුතො,
නිසින්නටයානරවිතෙ නානාරතනසඤ්චයෙ.

සබ්බතො සත්තරතනෙ තෙ යපෙත්වා සිරොරුහෙ,
යො ඉන්දනිලථූපෙන පිදහෙසි නමස්සි වා'ති.

පරිනිබ්බූතෙ හගවතී ලොකනාටෙ ධම්මසෙනාපතියාරිසුත්තත්තෙට රස්ස අත්තෙවාසිකො වසනො නාමෙ'කො ථෙරො චිත්තකතො ගිවට්ඨිධාතුං ගහෙත්වා තීන්ත්‍රයංසපරිවුතො ආගන්ත්වා තස්මිංයෙ'ව චෙතියෙ පතිට්ඨා පෙත්වා මෙසවණ්ණපාසානෙහි ඡාදෙත්වා ද්වාදසගත්ථුබ්බෙධං ථූපං කත්වා පක්කාමී. අට්ඨ දෙවානංපියනිස්සරඤ්ඤො භාතා වූලාභයො නාම තං අබිභූතං චෙතියං දීස්වා තිංසගත්ථුබ්බෙධං චෙතියං කාරෙසි. ඉදන්ති ද්වට්ඨගාමණි අභයමහාරාජා මහියංගණං ආගන්ත්වා තත්තදම්මෙ මද්දන්තො අසීතිගත්ථුබ්බෙධං කඤ්චුකචෙතියං කාරෙත්වා සුජමකාසි. එවං මහබ්භූතං චෙතියං අහොසි. තතො රාජා මහියංගණකො අම්බතිත්තං ගන්ත්වා අම්බ දම්මං වතුහි මායෙහි ගණ්හි. තතො ඔරුය්ග මහබ්බලෙ සත්තදම්මෙළ ඵකාභෙනෙ'ව ගණ්හි. තතො අත්තරාසොබ්බෙ මහාකොණ්ඩදම්මෙළං දෙණගාමෙ ගවරදම්මං භාලකොලෙ ඉස්සරියදම්මං නාළිසොබ්බෙ නාළික දම්මං බානුගාමම්හි බාණුකදම්මං තම්බුත්තනාමකෙ මාතුලභාගිණියොත්තද්ධෙ දම්මෙළ ගණ්හි. තද රාජා දම්මෙළෙහි සුජ්ඣාමානො එවං සථව්වකාසි-වුත්තං හි.

අජානිත්වා සකං සෙනා සාතෙන්නි සජනං ඉති
සුත්වාන සථව්කිරියං අකරි තත්ත භූපති.

රජ්ජසුබ්බා වායාමො නා'යං මම කද වී. 8.
සම්බුද්ධසාසනස්සෙ'ව ධ්වනාය අයං මම.

තෙන සථවෙන මෙ සෙනා කායොපගතභණ්ඩකං
ඡාලවණ්ණං'ව භොතු'ති තං තටෙ'ව තද අනු'ති.

එවං රාජා ගම්භාතීරෙ වතුච්ඡිකිත්තධාතාරොසු දම්මෙළෙහි සද්ධිං මහත්තා සුද්ධං කරොත්තො මහා දම්මසෙනා සාතෙසි. තතො සාතීතාවසෙසං ආගන්ත්වා චීරිත්තගරං සරණං කත්වා පටිසිංසු. අට්ඨ රාජා චීරිත්තගරං ගණ්හතත්තරාය යොධෙ උපපරික්ඛන්තො මග්ධනාළියා සොළසනාළිමත්ත සුරාගණ්හතකං ඵකං චිත්තං තික්ඛසභස්සෙන කාරාපෙත්වා අම්මණත්තයං කභාපණරාසිං කාරාපෙත්වා රාසිමත්තකෙ සුරාය පරිපුණ්ණං චිත්තං ධ්වපෙත්වා දසමභායොධෙ පක්කොසාපෙත්වා 'ඉමං සුරාචිත්තං පිචිත්වා චිත්තෙත සද්ධිං කභාපණෙ ගණ්හරා'ති ආභ. යොධා තුණ්හි අභෙසු. අට්ඨ රාජා ගොඨයිම්බරං ව ථෙරසුත්තාභයං ව දයායොධං ව ආමන්තෙත්වා සුරා පාතුං නියොජෙසි. තෙ මයං දෙව පාතුං අසුත්තරුපා'ති පටික්ඛි පිංසු. රාජා සුරනිම්මලං පක්කොසිත්වා තටෙවා හ. සො'හං දෙව සුරං පිචිස්සාමී, එතමත්තං සුත්වා බහුජනා සන්නිපතන්නි. තෙසං දතුං කභා පණානි මන්ද්‍රනීති ආභ. රාජා අඤ්ඤානි'පි ජළම්මණකභාපණානි තත්තටෙ'ව රාසිමකාසි, සො සුරං පිචිත්වා කභාපණෙ සංචිහරීත්වා මනුස්සානං අද්ධි. සුරාය පිත්තාවෙන'ස්ස සුරනිම්මලො'ති වොහරිංසු. රාජා තං චිමංසිත්වා නන්දිත්තං චිමංසනාතං තස්ස රාජුපට්ඨානං ආගමනමග්ගෙ සුරං පායෙත්වා කණ්ඩුලං මුඤ්ඤෙවසි. තද සො කථිවරො ගජ්ජන්තො නදන්තො සොණ්ඩාය භූමීං පහරන්තො තස්සාහිමුඛං ධාවී, තද.

ගණිතය ආගම හත්ථි නන්දිමිත්තො කරෙති තං,
 1. උභො දන්තෙ පිළිසිත්වා උක්කුටිකං නිසිද්ධි.

හත්ථිතා නන්දිමිත්තො තු යස්මා යත්ථ අයුජ්ඣ සො,
 තස්මා තත්ථ කතො භාමො හත්ථිපොරොති වුවවති.

එවං තෙ රාජා වීමංසිත්වා විජිතනගරං ගණිතනත්ථං නික්ඛලි. තං
 සුත්වා දම්මො යුද්ධාය උපධා විංසු. අප් තෙහි සද්ධිං මහායොධානං සුභිංසනො
 මහාසංභාමො අභොසි. අප් පුරත්ථිමද්වාරෙ වෙථසුමනො අස්සමභිරුස්ස
 යුජ්ඣන්තො අනෙකසනදම්මෙ සාතෙසි. තතො දම්මො අන්තොපුරං
 පවිසිත්වා ද්වාරං ථකෙසු. අප් රාජා නියොජෙසි. අත්තනො අත්තනො
 බලවාහණං ගහෙත්වා තෙසු තෙසු ද්වාරෙසු යුද්ධං කුරොන්තු'ති. අප්
 කණ්ඩුලහත්ථි නන්දිමිත්තො සුරතිමමලො ච දක්ඛණ ද්වාරෙ කම්මං
 කරිංසු. මහාසෙනො ගොය්යිම්බරො ථෙරපුත්තාහයො වා'ති ඉමෙ තයො
 ඉතරෙසු තිසු ද්වාරෙසු කම්මං කරිංසු. තං ච නගරං සුක්ඛපරිබා කද්දමපරිබා
 උදකපරිබාති පරිබාත්තයපරික්ඛිත්තං අවධාරසහත්ථුබ්බෙබ්බං දළ්භපාකාරං
 තත්ථ තත්ථ යොධසතසම්මපරික්ඛණ්ණගොපුර අයො ද්වාරෙහි යුත්තං තත්ථ
 තත්ථ ධිතෙහි නික්ඛිත්ත සරසත්තිතොමරහෙණ්ඩවාළාදිනානායුධෙහි
 ච, යන්තධත්තයත්තපාසානඅසනික්ඛන්ධෙහි ච, සිඤ්චමාන පක්කවධිතමල
 සිලෙසෙහි ච නිරන්තරං අභොසි. තතො කණ්ඩුලො ධාවිත්වා ජන්ත්වා
 කෙහි ධිතො දන්තෙහි සිලාසුධා ඉවධිකා භින්දිත්වා අයොද්වාරං සම්පා
 පුණ්. තතො දම්මො ගොපුරෙ යන්වා නානායුධා නික්ඛිංසි. පක්කඅයො
 ගුළඤ්චෙව පක්කවධිතසිලෙසෙ ච හත්ථිපිට්ඨියං බිංසි. තද කණ්ඩුලො
 වෙදනට්ටො උදකවධානං ගන්ත්වා උදෙකෙ ඔගාති. තං දිස්වා ගොය්යිම්
 බරො "ඉදං සුරාපානං"ති මඤ්ඤාසි. නායමරෙ සුරාපානං අයොද්වාරවි-
 සාටනං නාමෙ'තං, ගච්ඡ, සක්කොන්තො ගන්ත්වා ද්වාරං විසට්ඨෙති'ති.
 ආහ. තං සුත්වා නාගරාජා ජාතාභිමානො ජනසොතපුටානි පාවෙන්තො
 විය ගජ්ජන්තො කුඤ්චනාදං කරොන්තො ජලං ද්විධා කත්වා උග්ගම්ම ථලෙ
 අවධාසි. තතො හත්ථිවෙජ්ජා සිලෙසං ධොවිත්වා ඔසධං අකංසු. තතො
 රාජා හත්ථිම භිරුස්ස පාණිනා කුම්භං පරාමසිත්වා සකලලංකාතලෙ
 රජ්ජං තච දම්මි පුත්තා'ති නං රජ්ජෙන තොසෙත්වා වරහොජනං
 හොජෙත්වා වණං සාටකෙන වෙයෙත්වා සුවම්මිත්තං කත්වා වම්මපිට්ඨියා
 මභිසවම්මං සත්තගුණං කත්වා බන්ධිත්වා තස්සො'පරි තෙල වම්මං
 බන්ධිත්වා තං විජ්ජෙජෙසි. සො අසනි විය ගජ්ජන්තො ගන්ත්වා ද්වාරා
 පදරං විජ්ඣති. පාදෙන උම්මාරං හනි. ද්වාරබාහාහි සද්ධිං අයොද්වාරං
 මහාසද්දෙන භුමියං පති. තෙන වුත්තං:

අසනි විය ගජ්ජන්තො සො ගන්ත්වො'පද්දවෙ සහං,
 පදරං විජ්ඣති ද්වාරා උම්මාරං පදසා හනි.
 සද්ධාරබාහං තං ද්වාර භුමියං සරවං පති'ති

අප් ගොපුරෙ දබ්බසම්භාරං පන හත්ථිපිට්ඨියං පතන්තං දිස්වා නන්දි
මිත්තො බාහාහි පහරිත්වා පව්වටෙයි. තද් කණ්ඩුලො ද්වයාපිළන වෙරං
ජඩ්ඨෙයි, අප් කණ්ඩුලො අත්තනො පිට්ඨිං ආරොහනත්ථාය නන්දිමිත්තං
ඔලොකෙයි. තං ඤාත්වා නන්දිමිත්තො අහංමරෙ යද් අඤ්ඤාන
කතමග්ගෙන පව්වට්ඨපුබ්බොති තං න ඉච්ඡන්තො අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධං
පාකාරං බාහුනා පහරිත්වා අට්ඨඋසහමත්තපමාණපදෙසෙ පාතෙන්වා සුර-
නිම්මලං ඔලොකෙයි. සොපි අහං තයා කතමග්ගෙන න පට්ඨස්සාමිති
තං අනිච්ඡන්තො අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධං පාකාරං උල්ලංසිත්වා දම්මානං
මත්ථකෙ අසනි විය නගරබ්හන්තරෙ පති. අප් ගොධයිම්බරොපි ථෙර-
පුත්තාහගෙයොපි ඵකෙක ද්වාරං භිත්තිත්වා පට්ඨිංසුංතො.

හත්ථි ගහෙන්වා රථවක්කං මිත්තො සකථපඤ්ජරං,
නාළිකෙරතරුං ගොයො නිම්මලො බග්ගමුත්තමං.

තාලරුක්ඛං මහාසෙණො ථෙරපුත්තො මහාගදං,
විසුං වීසුං වීරිගතා දම්මෙ තත්ථ වුණ්ණසුංති.

එවං වීරිතනගරං වතුමාසෙහි භිත්තිත්වා දම්මෙ මාරෙන්වා තතො
ගිරිලොකං නාම ගන්ත්වා ගිරියදම්මෙ අග්ගගෙයි. තතො මහෙලනගරං
ගන්ත්වා වතුමාසෙහි මහෙලරාජානං ගණ්ඨි. තතො රාජා අනුරාධපුරං
ගච්ඡන්තො සපරියො කාසපබ්බතෙන නාම බන්ධාවාරං නිවාසෙන්වා තත්ථ
පොයොන නගරං නාම වාපිං කාරෙන්වා ජෙට්ඨමුලමාසමිති උදකකිළං කිළි.
ඵලාරොපි ද්වයමාමණිස්ස ආගතභාවං සුත්වා අමච්චෙති සද්ධිං මන්තෙයි.
තමත්ථං දස්සෙතුං:

තං යුද්ධායාගතං යුත්වා රාජානංද්වයමාමණිං,
අමච්චෙ සන්තිපාතෙන්වා ඵලාරො ආහ භූමිපො.

සො රාජා ව සයං යොධො යොධා වස්ස බහු කිරං,
අමච්චා කිත්තු කාතබ්බං කිත්තු මඤ්ඤන්ති නො ඉති,

දීඝජන්තුප්පභූතයො යොධා ඵලාළ රාජිනො,
යුවෙ යුද්ධං කරිස්සාම ඉති තෙ නිච්ඡයං කරුංති.

තතො සො පුනදිවසෙ යුද්ධසන්තද්ධො මහාපබ්බතහත්ථිං ආරුය්හ
මහාබලකාසපරිවුතො නික්ඛමි. ගාමණීරාජාපි මාතරා සද්ධිං මන්තෙන්වා
තස්සාමතෙන ද්විත්තිංසබලකොට්ඨකෙ කාරෙන්වා ජන්තධරෙ රාජරූපකෙ
තත්ථ තත්ථ ධපෙයි. අබ්හන්තරකොට්ඨකෙ සයං අට්ඨාසිංතො උභින්නං
රාජු නං මහාසංගාමෙ වත්තමානෙ ඵලාළරඤ්ඤා දීඝජන්තු නාම යොධො
බග්ගථලෙක ගහෙන්වා භූමිතො අට්ඨාරසහත්ථුබ්බෙධං නහමුග්ගන්ත්වා
යුජ්ඣන්තො බලකොට්ඨකෙ පත්වා එත්ථ රාජාති මඤ්ඤමානො ගන්ත්වා
රාජ රූපකෙ භිත්තිත්වා පඨමං බලකොට්ඨකං භිත්ති. ඵතෙනෙව නියාමෙන

දුතියං තතියන්ති යාව එකතීංසතිමං බලකොට්ඨං භින්නිත්වා ගාමණිනා
 ධීතං බලකොට්ඨං ආගඤ්ථි. තද සුරනිමමලො රඤ්ඤො'පරි ගවිජන්තං.
 තං දිස්වා අහමරෙ සුරනිමමලො, කුභිං ගවිජයි. යදි තෙ පුරියාකාරමත්ථි
 ඉධා 'ගවිජා'ති අක්කොයි. තං සුත්වා දිසජන්තු පටමං ඉමං මාරෙත්වා
 ගමිස්සාමි'ති කුජ්ඣිත්වා ආකාසමබ්භුගන්ත්වා බග්ගමුග්ගිරිත්වා
 සුරනිමමලාභිමුඛො ඔතරි. සුරනිමමලො අත්තනො'පරි ඕතරන්තං තංදිස්වා
 අත්තනො ඵලකං උපනාමෙයි. ඉතරො ඵලකෙනො'ව සද්ධිං. තං දව්ධා
 ඡින්නිත්වාමි'ති වින්තෙත්වා ඵලකං පහරි. ඉතරො ඵලකං මුඤ්ථි.
 දිසජන්තු ඵලකං ඡින්නිත්වාමසක්කොන්තො භූමියං පති. සුරනිමමලො තං
 සත්තියා පහරි. ධුස්සදෙවො තස්මිං බණ්ණෙ සධ්ධං ධම්මි. අසනිසද්දෙ විය
 අහොයි. උම්මාදපත්තා විය මනුස්සා අහෙසුං. තස්මිං බණ්ණෙ මහති
 දම්මසෙතා භිජ්ජිත්ථ, ඵලාළො'පි භත්ථිපිට්ඨෙ නිසින්නො යෙ'ව පලායි.
 තද දුට්ඨගාමණිරඤ්ඤො සෙනා දම්මසෙනා මාරෙන්නො තත්ථ රායි.
 අකංසු. තරාහි.

තත්ථ වාපිජලං ආසි භතානං ලොභිතා' වලං.
 තස්මා කුලන්ථවාපි'ති නාමතො විස්සුතා අහු.

වරාපෙත්වා තභිං හෙරිං දුට්ඨගාමණිහූපති.
 න භතිස්සතු ඵලාරං මං මුඤ්ථිය පරො ඉති.

සත්තද්ධො සයමාරුස්භ සත්තද්ධං කණ්ඩුලං කරිං,
 ඵලාරං අනුබන්ධන්තො දක්ඛිණද්වාරමාගමි.

පුරෙ දක්ඛිණද්වාරමිති උහො යුජ්ඣිංසු භූමිපා,
 තොමරං ටිපි ඵලාරො ගාමණි තමවඤ්ථයි.

විජ්ඣාපෙයි ව දන්තෙති තං භත්ථිං සකභත්ථිතා,
 තොමරං ටිපි ඵලාරං සභත්ථි තත්ථ යො පති.

තතො විජිතසඬ්ඨගාමො සයොග්ගබලවාහනො
 ලඬ්ඨකං ඵකාතපත්තං යො කත්වාන පාරිසි සුරන්ති.

අථ රාජා නගරෙ හෙරිං වරාපෙත්වා සමන්තා යොජනප්පමාණෙ
 මනුස්සෙ සත්තීපාතාපෙත්වා ඵලාරරඤ්ඤො සරිරස්ස මහන්තං සක්කාරං
 කාරාපෙත්වා කුටාගාරෙන නෙත්වා ඤාපෙත්වා තත්ථ වෙතියං කාරා
 පෙත්වා පරිභාරම'දයි. අප්පා'පි රාජානො තං පදෙසං පත්වා හෙරිං න
 වාදපෙත්ති. ඵවං දුට්ඨගාමණිං අභයමභාරජා ද්වන්තිංස දම්මරාජානො
 ගහෙත්වා ලංකාදිපං ඵකාතපත්තමකායි-අථ යද දුට්ඨගාමණිරාජා විජිතනගරං
 ගණ්ඨි, තද දිසජන්තු යොධො ඵලාරං උපසංකම්භවා අත්තනො

භාගිණියාගේ සේය යොධිභාව. ආවික්ෂිතවා ඉධා' ගමනත්රාය තස්ස සත්තිකං
 යාසනං පෙසෙයි. හල්ලුකොපි තං යාසනං සුත්වා ඵලාරස්ස දුට්ඨදිවසතො
 යත්තමෙ දිවසෙ සට්ඨියා පුරිසසහස්සෙහි පද්ධිං ඔතිණ්ණො රඤ්ඤො
 මහභාවං සුත්වාපි ලජ්ජාය මහාතිත්තංතො නික්ඛම්ත්වා, කොලම්බ
 භාලකෙ නාම භාමෙ ඛන්ධාවාරං ඛන්ධාපෙයි. දුට්ඨගාමණිරාජා'පි තස්සා-
 ගමනං සුත්වා සත්තද්ධො ඤාණධුලං අභිරුජ්ඣ යොධිපරිවුතො මහතාබල
 කායෙන අභිනික්ඛම්. උම්මාදපුස්සදෙවො'පි පඤ්චායුධසත්තද්ධො රඤ්ඤො
 පථිජි මංසනෙ නිසිදි. හල්ලුකොපි පඤ්චායුධසත්තද්ධො භත්ථිං අභිරුජ්ඣ
 රාජාභිමුඛං ආගඤ්ජි. තද්ධ කණ්ඩුලො තස්ස වෙගමන්දිභාවත්තං සතිකං
 සතිනං පච්චොසක්කි. සොනා'පි භත්ථිං තරෙව පච්චොසක්කි. තං දිස්වා
 රාජා පුස්සදෙවං ආභ. අයං භත්ථි පුබ්බෙ අවිධිවසති යා යුද්ධෙසු අපච්චො
 යක්කිත්වා ඉද්ධි කස්මා පච්චොසක්කි'ති. යො ආභ. දෙව අම්භා
 කමෙව ජයො. අයං ගජො ජයභූමිං අවෙක්ඛන්තො පච්චොසක්කති.
 ජයභූමිං පත්වා ධස්සති'ති. නාගො'පි පච්චොසක්කිත්වා පුරදෙවස්ස ප
 ස්සෙ මහාවිහාරසීමන්තෙ අවධායි. නතො හල්ලුකො රාජාභිමුඛං
 ආගන්ත්වා රාජානං උප්පණ්ණෙයි. රාජා'පි බග්ගතලෙන මුඛං පිධාය තං
 අක්කොයි. අප්ඨ යො රඤ්ඤො මුඛෙ වීජ්ඣස්සාමි'ති සරං වීථි. යො
 බග්ගතලොභවිභවි භූමියං පති. හල්ලුකො මුඛං වීද්ධො'ස්මි'ති යඤ්ඤාය
 මහත්තං උක්කුචධිං අකායි. තස්මිං බණ්ණ පුස්සදෙවො තස්ස මුඛෙ වීජ්ඣ-
 ත්වා පානෙසිංසෙන.

රඤ්ඤො පථිජා නිසිත්තො යො පුස්සදෙවො මහබ්බලො'
 කණ්ඩං වීථි මුඛෙ තස්ස සට්ඨෙත්තො රාජකුණ්ඩලං.

රාජානං පාදතො කත්වා පතමානස්ස තස්ස තු
 වීජිත්වා අපරං කණ්ඩං වීජ්ඣත්වා තස්ස ජන්තුකං.

රාජානං සියතො කත්වා පානෙසි ලභුහත්තංකො,
 හල්ලුකෙ පතීතෙ තස්මිං ජයනාදෙ අවත්ථරි'ති.

තතො ලද්ධජයෙ රඤ්ඤෙ නගරං ආගතෙ පුස්සදෙවො රඤ්ඤාකුණ්ඩලං
 සට්ඨෙත්වා බිත්තදෙස්ස දණ්ඩකම්මත්තරාය කණ්ණවල්ලිං ඡිත්තීත්වා
 ලොභිතජයනං ගහෙන්වා රාජානං දස්සෙයි. රඤ්ඤො කීමෙත්තති වුත්තෙ
 දණ්ඩ කම්මං පදවා'ති ආභ. කො තෙ දෙසො'ති. යො 'හං දෙව තුම්භාකං
 කුණ්ඩලං සට්ඨෙයි. යො චෙ දෙයො'ති. රාජා කිං භාතික අදෙස්සං
 දෙස්සන්ති වදාමි'ති වත්වා අත්තතො කතඤ්ඤු කතවෙදී භාවෙන
 ද්වෙ සරෙ ආණාපෙන්වා පුංචෙන උජුකං ධපාපෙන්වා තෙන පමාණෙන
 කභාපණ්ණාසිං කත්වා පුස්සදෙවස්ස අදායි. ඵවා ලංකාරජ්ජං ඵකරජ්ජංකත්වා
 යොධානං යථානුරූපං ථා නත්තරං අදායි. අරෙක දිවයං රාජා අත්තතො
 පාසාදතලෙ සිට්ඨසනගතො මහතිං සමිපන්ති. ඔලොකෙන්වා අක්ඛොභිණි
 සෙනාසානං අනුස්සරි. අනුස්සරත්තස්ස රඤ්ඤො මහත්තං දෙමනස්සං
 උප්පජ්ජි, සග්ගමග්ගන්තරායො මෙ භවෙය්වා'ති. තද්ධ පියංගුදීපවාසි

අරහත්තො රඤ්ඤො පරිචිතත්තං ඤාත්වා අස්සයෙට්ඨානං'ති අට්ඨ අරහත්තෙ පෙසෙයි. තෙ ආගන්ත්වා ආගතභාව රඤ්ඤො නිවෙදෙත්වා සාසාද තලං අභිරුහිංසු. රාජා ථෙරෙ වන්දිත්වා ආයතෙ නිසිද්දපෙත්වා ආගත කාරණං පුරිජි. තෙ ආගතකාරණං කටෙසු. තතො රාජා:

කප්පත්තු භත්තෙ අස්සායො මම හෙස්සති යෙන මෙ,
අක්කොභිඤ්ඤා මහාසෙතා සාතාකාරාපිතා ඉති.

අට්ඨස්ස තෙ ආහංසු:

සග්ගමග්ගන්තරායො ඵ නත්ථි තෙ තෙන කම්මුතා,
දියධිමත්තූපාතෙත්ථ සාතිතා මත්තූපාධිප.

සරණෙසු ධිතො ඵතො පඤ්චයිලෙ'පි වා'පරො
මිච්ඡාදිට්ඨි ඵ දුස්සිලා සෙසා පසුසමා හතා.

ජොතයිස්සයි සොච ත්ථං ඛහුධා බුද්ධසාසනං
මනොවිලෙඛං තස්මා ත්ථං විනොදය නරිස්සරා'ති.

ඵං. තෙ රාජානං. බොධෙත්වා පක්කම්හු, රාජා තෙසං. වචනං සුත්වා අස්සාසං පටිලභිත්වා තෙ විස්සප්පෙයි. ඵං. රාජා ඡත්තං උස්සාපෙත්වා ඵකරජජං කරොත්තො සංසස්ස අදත්වා පරිභුක්තමරිවචට්ඨස්ස දණ්ඩක- මිමත්ථාය මරිවචට්ඨිභාරං. කුන්තධාතුං පතිට්ඨාපෙත්වා අනග්ගානි යපෙත්වා උනව්සනී කොට්ඨනපරිවචාගෙන කාරාපෙත්වා මහාවිහාරං ඵ කාරාපෙත්වා සන්තිපතිතානං භික්ෂූනං නවුතිසහස්සානං ඵ සචෙතියං විහාරං පතිගණ්භාපෙයි. තතො නවභූමිකං ලොභ පාසාදං වත්තාරො අනග්ගෙ යපෙත්වා කිංසකොට්ඨපරිවචාගෙන කාරාපෙත්වා ඵත්තකානං යෙ'ව භික්ෂූනං නියායාදෙත්වා පූජමකායි. තතො හගවතො දෙණමත්තං ධාතුං පතිට්ඨාපෙත්වා වීසං රතනසතිකං ලංකාලංකාරභූතං රතනමාලිකං නාම මංගලමහාවෙතියං පට්ඨිකම්පනාදී අවිජෙරසනමණ්ඩිතං සට්ඨත්තං ර කිංසක මහාවිහාරපතිමණ්ඩිතං. චෙතියං කාරාපෙයි. තත්ථ චතුර්විසති අනග්ගෙ යපෙත්වා කොට්ඨසහස්සවය කරණං අහොයි. චතුර්විසතිවස්සානි රජජං කාරෙත්තො ලංකායං ඵකුතසතවිහාරෙ කාරෙයි. චතුර්විසති මහාවිසාඛ පූජා කාරාපෙයි. සකලතම්බපණ්ණිදිපෙ භික්ෂූසංඝස්ස තික්ඛත්තුං තිට්ඨරං අදයි. සත්ත සත්තදිනානි ලංකාරජජං සාසනස්ස පඤ්චක්ඛත්තුං අදයි. සප්පියන්ති-තසුපරිසුද්ධවට්ඨියා දව්දසසු යානෙසු දිපසතං දිපසහස්සං දිපසතසහස්සං ජාලෙයි. අට්ඨාරසසු යානෙසු ගිලානානං චෙජ්ජෙහි පිහිතං භෙසජජං ඵ භත්තං. ඵ නිවචං දූපෙයි. චතුර්වත්තාළියයානෙසු සුසංඛතං මධුපායාසං ඵ තත්තකෙසුයෙ'ව යානෙසු තෙලුල්ලොපකහත්තං ඵ අදයි. තත්තකෙසු යෙ'ව යානෙසු සතපක්කජාලසුචෙ භත්තෙන සද්ධි- නිවචං දූපෙයි. මාසෙ මාසෙ අට්ඨසු උපොසථදිවසෙසු ලංකාදිපෙ සබ්බවිහාරෙ පදිපතෙලං දූපෙයි. ආමිසදුතතො ධම්මදුතං මහත්තත්ති සුත්වා හෙට්ඨා ලොභපාසාදෙ ධම්මාසෙන නිසිදිත්වා මංගලසුත්තං ඔසාරිතුං ආරභිත්වා'පි සංඝභාරවෙන ඔසාරිතුං අසක්කොත්තො තතො පට්ඨාය

ධම්මදෙසකෙ සක්කරිත්වා සබ්බවිභාරෙසු ධම්මකරං කරාපෙයි.. එකෙකස්ස ධම්මකරීකස්ස නාළිනාළිප්පමාණානි සප්පිථාණිකසක්කරානි චතුරංගුල චුට්ඨිප්පමාණං ලථිඨිමධුකං සාටකසුභංව මාසස්ස දවස්සු උපොසථ දිවසෙසු දපෙයි.

යො එවමාදීනි අනෙකානි පුඤ්ඤකම්මානි කත්වාආයුපරයොසානෙ මරණමඤ්චකෙ නිපජ්ජි. අරං ගිලානං පස්සිස්සාමා'ති තතො තතො මහාභික්ඛුසංඝො සන්තිපතීත්වා ගණසජ්ඣායා' මකංසු. කද දෙවතා පතස්ස ඡදෙවලොකතො ඡරෙට්ඨ ගහෙත්වා ආකාසෙ ධත්වා මහාරාජ, අම්මාකං දෙවලොකො රමණියො අම්මාකං දෙවලොකො රමණියො'ති වත්වා අත්තනො අත්තනො දෙවලොකං ආගමනාය යාථිංසු. රාජා තෙසං වචනං සුත්වා යාචාහං ධම්මං සුණාමි තාව අධිවාසෙට්ඨා'ති තෙ හත්ථසඤ්ඤාය නිවාරෙයි. සංඝො ගණසජ්ඣායා නිවාරෙතීති මඤ්ඤිත්වා සජ්ඣායා ධරෙයි. රාජා හත්තෙ කස්මා සජ්ඣායා ධරෙට්ඨා'ති. මහාරාජ තයා හත්ථසඤ්ඤාය නිවාරිතත්තා'ති. හත්තෙ තුම්මාකං සඤ්ඤං නාදාමි. දෙවතා ඡදෙවලොකතො ඡරෙට්ඨ ආනෙත්වා අත්තනො අත්තනො දෙවලොකං ගත්තුං යාවන්ති, තස්මා තෙසං යාචාහං ධම්මං සුණාමි, තාව ආගමෙට්ඨා'ති සඤ්ඤං අදාමිත්ති. තං සුත්වා කෙට්ඨ අයං රාජා මරණභයභීතො විජ්ජලපති. මරණතො අභායනකසත්තො නාම නත්ථි'ති මඤ්ඤිංසු. තතො අභයත්ථෙරො ආහං. "කරං මහාරාජ සද්දතිතුං සක්කා ඡදෙවලොකතො ඡරො ආනිතාති"ති. තං සුත්වා රාජා ආකාසෙ ඡ පුප්ඵදමානි ටිපාපෙයි. තානි ගත්ත්වා විසුං විසුං රට්ඨුරෙ ඔලම්බිංසු. මහාජනො ආකාසෙ ඔලම්බකානි පුප්ඵදමානි දිස්වා නික්කඨබ්බො අහොයි. තතො රාජා ථෙරං පුච්ඡි. කතමො පන දෙවලොකො රමණියො' ති. ථෙරෙ, තුසිතභවනං පන මහාරාජ රමණියං බුද්ධභාවාය සමයං. ඔලොකෙ න්තො මෙන්තෙයො ඛොධසත්තො තස්මිංයෙ'ව වසතී'ති ආහං. තං සුත්වා රාජා තස්මිං ආලයං කත්වා මහාථුපං ඔලොකන්තො නිපන්නො'ව වචිත්වා සුත්තප්පබුද්ධො විය තුසිතභවනතො ආභට්ඨෙට්ඨ නිබ්බත්තෙත්වා අත්තනා කතපුඤ්ඤස්ස එලං මහාජනස්ස පාකට්ඨං කාතුං රෙට්ඨ ධත්වා, දිබ්බාභරණවිභුසිතො මහාජනස්ස පස්සන්තස්සෙ'ව තික්ඛන්තුං මහාථුපං පදන්තිණං කත්වා භික්ඛුසංඝං වන්දිත්වා තුසිතභවනං'මගමායි. යො පතා'යං රාජා මෙන්තෙයාස්ස භගවතො අග්ගසාවකො භවිස්සති. කණ්ඩයො දුතියසාවකො භවිස්සති. යො පනෙත්ථ වන්තබ්බො කරාපපඤ්චො, යො සබ්බො මහාවංසෙ ආවිභවිස්සති. අම්හෙහි පනෙත්ථ තං ගන්ථලාසවන්ථාය උපෙක්ඛිත්තං.

දෙවත්තං උපනිව්ඨිතං ගතිවයා භිත්වාහවෙ සාධවො,
දුක්ඛං'නෙකවිධං 'නුභුය සතතං කත්වා විරියං ථීරං.
ඉච්ඡන්තා ජිනයාසනස්ස සුචිරං ධානං සද්ද සාදරා,
කුබ්බන්තෙ'ව මනන්තමග්ගකුසලං පප්පොන්නි සග්ගං සුඛං'ති.

දුට්ඨසාමණි අභයමහාරඤ්ඤො වත්ථු.

ද්‍රව්‍යගාමිණී අභය මහරජුගේ කථාවෙහි මේ පිළිවෙල කරාවයි

කාවන්තිස්ස මහරජතෙම විහාර මහා දේවිය සමඟ රුහුණෙහි රජය කරවමින් උපමා කළ නොහැකි පමණ මහදන් දෙමින් වසයි. ඉක්බිති එක් දිනෙක හෙතෙම භික්ෂු සංඝයාට පෙරවරු මහදන්දී පස්වරු දේවිය සමඟ සෙනඟ පිරිවරා මහත් ආනුෂාංගයෙන් තිස්ස මහාවිහාරයට ගොස් එතැන භික්ෂූන් වදිමින්, ගිලනුන්හට බෙහෙත් පිළියෙල කරමින් අෂ්ටසාන හා සුවඳ දැවලින් යුතු බුලත් ආදියෙන් භික්ෂූන්ට උවදාන් කරමින් අනු පිළිවෙළින් ගල්කලාව පසෙක 'සිලාපස්සය' නම් පිරිවෙනට ගොස් එහි උගත් තෙර කෙනෙකුන් වෙත බණ ඇසීම සඳහා හිඳ ගත්තේය. එකල ඔවුනට තෙරුන් වහන්සේ දහම් දෙසන්නේ, "මේ තොපගේ මහත් යසගුසුරු පෙර කළ පිනින් ලබන ලදී. දැනුණු නොපි ඒවා ස්ථිර කර ගනිවු" යයි කියන්නේ මෙසේ ද කීහ :

"මේ මහාසෑපත් තොප විසින් පින්කම් කිරීමෙන් ලබන ලදී. දැනුණු නොපමාව පින් කළ යුතුය."

ඒ අයා රජු සම්පයෙහි හුන් විහාර දේවිය මෙසේ ඇසීය : "ස්වාමීනි, ද්‍රව්‍ය හෝ පුතෙක් නැති අපට ඒ සම්පත් වලින් කවර වැඩක්ද ? ඒ සම්පත් නම් තිස් ඒවායි." ඒ අයා තෙරුන් වහන්සේ, "දේවියනි, එසේ නම් ඇතුළු පිරිවෙන්හි මරණයට ලං වූ හෙරණ කෙනෙක් ඇත. ඔහු හා කරා කළ මැනවැ"යි කීහ. ඇය හෙරණුන් වෙත එලඹ වැද, "කීවද ස්වාමීනි, දැඩි සේ ගිලන් වූයේ වෙහිද"යි විමසා එහි හිඳිමින් "ස්වාමීනි, මෙයින් ඉවත්ව ගොස් කොතැනක උපදිනු කැමැත්තහුද"යි ඇසීය. හෙරණුන් විසින් "දෙව්ලොව සිත්කලු ය, දෙව්ලොව යන්නෙමි"යි කී කල දේවිය (මෙසේ ද කීය :) "ස්වාමීනි, දෙව්ලොව සම්පත් නම් කොටුවක (ගබඩාවක) තැන්පත් කළ ධාන්‍යයක් මෙනි; පින් සීමා සහිතය, වාසයෙහි වැඩිමක් හෝ පිනෙහි වැඩිමක් හෝ දක්නට නැත. උදර පින් රැස්කරන්නවුන්ට රජකම හා සමාන වූවක් නැත. ඒ කරුණ සිදුකිරීම පිණිස මගේ පුතා වන්න, ස්වාමීනි" යි කීවාය. හෙරණ තෙමේ ඒ නො කැමැත්තේ නිහඩ විය.

ඉක්බිති ඇය "දනාදී පින් කිරීමෙහි ලා රජකමෙහි බලය බලනු මැනවැ"යි කීයා ඔහු හුන් තැන විසිතුරු වියත් බැඳ සුවඳ වීලවුන් ගල්වා, සමත් මල් ඇතුරු මොලොක් ඇතිරියක ඔහු නිදි කරවා, සතුරු පැත් පොවා, සුවඳ දැ සහිත බුලත් කැමට දී, සඳුන් අඟිල් ආදී සුවඳ ද දැසමත් ඇ චල් ද පිරුණු කරවූද, පියුම් උපුල් හෙලපියුම් පොකුරු ද, විවිධ වර්ණවත් වස්ත්‍ර ද, භික්ෂූන් ගේ සිවුරු සඳහා සියුම් සර ද, ගිතෙල් වෙබරු මීපැණි සැලි ද, එසේම අෂ්ටසාන පිරවූ බඳුන් ද යි නොයෙක් උපකරණ රැස් කොට, "දරුව, මේවා ඔබට දෙමි. කැමති පරිදි දන් දෙව"යි කීයා, "රජබවට පැමිණි කල සසුනට

සියලු උපකාර කළ හැකිය, මගේ දරුවාට පහත්ත, ස්වාමිනි"යි කීවාය. හෙරණ තෙමේ ඒ දෑ සතුටු සිත් ඇත්තේ' රජබවට පැමිණි මා විසින් යසුනට අනුග්‍රහ කළ යුතු වන්නේ' ය යි සිතා එළඹ සිටි දෙව් ලොව හැරපියා ඇගේ වදන් පිළිගත්තේය. දේවිය ඒ පිළිගත් බව දෑ සතුටු සිතින් නික්ම ගියාය.

ඉක්බිති ඇය රජු හා සමඟ රියට නැග යන කල්හි ම හෙරණ තෙමේ මිය ගොස් ඇගේ කුස තුළ පිළිසිඳ ගත්තේය. කුසට පැමිණියහුගේ තෙදින් දේවිය හුන් පැත්තේ රියසක නැබ තෙක් පොළොවෙහි ගිලුනේය. එයින් කරුණ දනගත් ඕනෑමෝ "හෙරණ තෙම කලුරිය කළේ වනැ"යි දූතයෙකු යවා කලුරිය කළ බව දෑ වෙහෙරට අවුත් මහත් ගෞරවයෙන් ආදහන කටයුතු කරවා මහදන් දී නුවරට ම ගියාය.

ඔහු පිළිසිඳ ගැන්වෙහිදී ඇට මෙබඳු දෙසක් උපන්නේය. ඒ බව දැක්වනුවස් මහාවංස ඇදුරේ මෙසේ කීහ :

"මහපින් ඇති දේවියට මෙබඳු දෙසක් විය : ඉස්බක් පමණ දිග මී වදයක් හිස පැත්තෙහි තබා තමා දකුණු පැත්තට හැරී සයනයෙහි වැතිර ගෙන දෙළොස් දහසක් හික්සුන්ට මී දන් දී ඉතිරි මී වද කනු කැමැත්තේ විය. ඉක්බිති එලාර රජුගේ යෝදයන්ට ප්‍රධාන වූ යෝදයාගේ හිස සිඳ අසිපත සේද දිය ඒ හිස මතම සිටගෙන බොහු කැමැත්තේ ද විය. තවද අනුරාධපුරයෙහි ම නෙළුම් කෙතින් ගෙනා නොමැලවුණු මල් මාලාවක් පලඳින්නට ද, තියා වැටෙත් ගෙනා දිය නා බොන්නට ද කැමැත්තක් විය."

මේ දෙස ලබා ගැනීම අපහසු හෙයින් ඇය රජුට නො පවසන්නී වැහැරී ගොස් පවුවන් පැහැ ඇත්තී විය. ඉක්බිති නැවත නැවතත් විමසු රජුට ඒ සියල්ල කීවාය. ඒ ඇසු රජ තෙමේ "යමෙක් ඉස්බක් පමණ මීවදයක් දක්කේ නම් ඔහුට මහත් සම්පත් දෙන්නෙමි"යි නුවර බෙර හැසිරවීය.

ඉක්බිති දේවියගේ කුසෙහි වූවහුගේ තෙදින් ගොර මුහුද වෙරළෙහි අත් හැර දමු යටිකුරු කරන ලද නැවක් තුළ විසිරියන් පමණ තැන මිමැස්සෝ මහත් මීවදයක් බැන්දහුය. එකල දනවු වැස්සෙක් ඒ දක රජුට දන්වීය. රජු ඔහුට සත්කාර කොට දේවිය එහි ගෙන ගොස් විශාල මඩුවක් කරවා ඉහත කී ලෙසින් දෙළොස් දහසක් හික්සුන්ට මී පිළිගන්වා දේවිය ද වැලඳවීය. නැවත අනෙක් දෙස සපයා දීම සඳහා ඇමතියන් රැස්කරවා "එලාර රජු අපේ සතුරාය, කෙසේ නම් දෙස ලබාදෙවුද"යි ඇසීය. ඒ අයා ඇමතියෝ "වෙරළමත එහි හීය කල්හි ඒ සියලු දෙස සතුරා ලත්තේය"යි කීවාහුය. ඒ ඇසු රජ තෙමේ වෙරළමත කැඳවා ඔහුට ඒ බව දන්වීය. හෙතෙම, "ස්වාමිනි, මට හැකි වෙතොත් ගෙනෙන්නෙමි"යි පිළිගත්තේය. ඉක්බිති රජ තෙමේ ඔහුට මහත් සත්කාර කොට අවවාද (උපදෙස්) දී යැවීය. ඔහු ද

රජු වැද සිය ගෙව ගොස් කරණවැටියා කැඳවා සිටවක් තබා තිස මුඩු කරවා, තම පිටෙහි ඉරි දක්වෙන සේ රතු රෙදි දෙකක් හැඳ උදැසනින්ම පිටත් ව දිසවාපියෙහි දී උදයෙහි අහර ගෙන හිරුඳස් නැගෙන කල වඩමන් කොටට පැමිණ එය රක්තා දහසක් දෙමළන් විසින් කැඳවනු ලබන කල්හිත් ගහින් එතරව ගොස් පරතෙර දෙමළන් වෙත පැමිණියේය.

ඉක්බිති ඔවුන් විමසූ කල්හි, "මම එළාර රජු වෙත යමි, මා එහි ගෙන යවු" යයි කියා ගෙන යනු ලැබුයේ රජු දක වැද සිටියේය. රජු ඔහු දක, "මිත්‍රය, ඔබ කොයින් ආවෙහිද"යි ඇසීය. හෙතෙම "ස්වාමීනි, මම මාගම සිට ආවෙි වෙමි"යි කීය. "කුමක්හෙයින් ආවෙි ද"යි රජු විමසූ කල්හි, "ස්වාමීනි, එසේ නම් අසනු මැනව. කාවන්තිස්ස රජ නිතර ඇමතියන්ට ඔබෙ දෙස් කියා බැණ වදි. එවිට මම එහිදී "මෙසේ නො කිය යුතුය, එළාර මහරජ මහත් බලැති, මහත් තෙදැති අයෙකි, දහැමිය, දහැමින් රජ කරයි. යෝදයෙකු වූ හෙතෙම දහස් ගණන් යෝදයන් පිරිවරා සිටින්නේ අසුර බල පිරිවැරු වෙපවිත්ති අසුරයා මෙන් කිසිදු සතුරෙකු විසින් මැඩලිය නො හැක්කේයි" මේ ආදි වශයෙන් ඔබ වහන්සේගේ සුර වීර ගුණ වණමින් සිටියෙමි. මගේ මෙපමණ වූ ම වරද සිත තබාගෙන "තෝ මගේ ලක්දිව සතුරාගේ ගුණ වණන්නෙහිය"යි කියා මා අල්ලා දුබල කොට, කසාවත් හඳවා "යව, තගේ එළාර වෙත සැපසේ වසව"යි මා රවිත් තෙරපිය. "එනිසා මම ඔබ වෙත ආවෙි වෙමි"යි කීය. රජ තෙමේ "මැනවැ"යි පිළිගෙන "එහි ඔබ කවර වැඩක නියුක්තව සිටියේද"යි ඇසීය. "ස්වාමීනි, මම අස්ගොව්වෙක් වෙමි. අසු පිට නැගෙන සැට් ද යුද්ධය ද දනිමි. කීප දිනකින් කාවන්තිස්ස බැඳ ගෙනවුත් ඔබ වහන්සේගේ දසයෙකු කරන්නෙමි, අද පටන් ගහෙන් එතෙර ඔබ වහන්සේගේමය"යි කැ ගසා කීය. රජ ඒ අසා මහත් සත්කාර කරවා දෙවූ අස්ගොව් තනතුර දුන්නේය. හේ අසුන් රක්තේ සියලු අසුන් ම පරීක්ෂා කොට හඳුනා ගෙන ජවයෙන් යුක්ත වූ 'රණ මද්දව' නම් අසු (තමාට) තෝරා ගත්තේය.

ඉක්බිති ඔහු කීප දිනක් ඉක්මගිය කල්හි කුමහකාර විදියෙන් කළයක් ගෙන කිසාවැවෙන් පැත් ගෙනවුත් කොළොම් හොය තෙර නොපෙනෙන ස්ථානයක තැබීය. මානෙල් කෙතට ගොස් මානෙල් මල් කළඹක් ගෙනවුත් එහිම තැබුවේය. දෙවන දවස් උදෑසනම ඒවා ද ගෙන රණමද්දව නම් අසු පිටට නැග විදියේ නැගෙනහිර දෙරවුවෙන් පිටතට ගොස් "බොලවු, මම වෙරළුමනැ"යි නම ප්‍රකාශ කොට "මම රණමද්දවයා ආදි කොට ඇති මේ දේවල් ගෙන අපගේ රජු සමීපයට යන්නෙමි. එළාර රජතුමාට ඒ පුවත කියව. හැකිවුවෝ මා අල්ලා ගනිත්වා"යි හඬ නඟා කියා අශ්වයාට විලඹින් සංඥාවක් දී වේගයෙන් සැගිරිය අතරට ගොස් අසුගේ වේගය අඩු කරමින් සෙමින් සෙමින් ගියේය. ඉක්බිති ඔහුගේ කපාව එළාර රජුට කීවා හුය. රජතුමා එය අසා ඇමතියන් හා කපාකොට තමාගේ වේනිය දමීළ නම් ප්‍රධාන යෝධයා කැඳවා "පින්වත, තුම යෝද්ධින් සියයක් ගෙන වහා

ඔහු ලුහුබැඳ මරා දැමියා ගෙන එව්"යි යෝජනාවක් සලකා ගත්තේය. ඉක්බිති ඔවුන් කැම අනුභවකොට, සියලු ආහරණවලින් සැරසී, මිනිසාකොට පැළඳ, දෙදෙනාම ආජාතීය අසුන් පිට නැග යන්නේ සැබවි පව්ව අසලට පැමිණියහ. ඉක්බිති වෙළඳුමන දුටුත් නැව් ඔවුන් දක අස් වලල්ලක් කොට වහ වහා දිවීම නිසා කුර ගැටීමෙන් මහත් දුටුලි කඳක් නංවා දුටුවලින් අඳුරු කොට පඳුරු අතරේ අසුපිට හිඳගෙනම කොටුවෙන් කඩුව ඉවත් කොට ගෙල පමණ ඉහළින් අල්වාගෙන සිටියේය. වේගයෙන් යන්නවුන් ගේ හිස් සිත්දේය. වෙළඳුමන එම හිස් බිම වැටෙන්නට නොදී ම ගෙන කෙස්වලින් ගැට ගසා අසුපිටම තබා අස්වයන් ද ගෙන මධ්‍යස්තයේ මහවැලි ගඟේ වඩ්ඩමානක කොටට පැමිණියේය. එහි දහසක් පමණ ආරක්ෂක දෙමළ යෝදයෝ "ඔහු අල්ලාගනිව්" යයි වට කළාහුය. ඔහු ඔවුන් සමඟ යුද කරන්නේ යෝද්ධින් දහසක් මරා අසු සමඟ පැන එගොඩට ගියේය.

ඉක්බිති එගොඩ වඩ්ඩමානක දෙමළ යෝද්ධයා එසේම මිනිසුන් දහසක් සමඟ වට කළේය. ඔහු ඔවුන් සමඟ යුද කරන්නේ නොසෙක් සිය ගණන් මිනිසුන් මරා ගියේය. එතැන් පවත් වඩ්ඩමානක කොට දහස් කොට යයි ද අස්ස මණ්ඩල කොට යයි ද ව්‍යවහාර කරත්.

ඔහු එදිනම අස්වයන් ගෙන දිසවාපි විලෙන් නා පැන් බි යන්නේ සවස් වේලෙහි මාගමට පැමිණියේය. එහි ප්‍රධාන දෙරටුව විවෘත කර අවුත් රජදෙරටුව අසල අසුපිටින් බැස අසුන් වෙහෙස නිවා ශාලාවෙහි බැඳ උසුල් මල් මිටිය ද පැන් කළය ද කුණ්ඩලාහරණ සහිත හිස් දෙක ද ගෙන රජුට දුක්විය. රජතුමා ඔහුට මහත් සත්කාර කොට රත්නැටියක් ගෙන්වා, එය කඩුව සේද පැණින් පුරවා රත් කුණ්ඩලාහරණ ඇති දෙමළ හිස් දෙක මත දේවිය සිටුවා නඟවා පැන් පොවා මල් මාලාව පැළඳවිය. එකෙණෙහිම දේවියගේ දෙළ දුක් සන්තිඳුනේය. ඉක්බිති රජතුමා නැකැත්කරුවන් කැඳවා මේ දෙළදුකේ විපාකය කවරේදැයි විචාළේ ය. ඔවුහු මෙසේ පැවසූහ:

"දේවයිනි ; ඉරන්වයෙන්, චිරන්වයෙන්, බලවත්කමින් යුක්ත වූ මහා මෙරුව මෙන් ස්ථිරසාරවූ, ගුණයට ආකරයක් බදු, දෙබරය සම්පන්න වූ බුද්ධිමත් චිත්‍රමයෙන් යුත් පුතකු ඔබතුමාට උපදියි.

දෙතිසක් දෙමළන් නසා අසමාන යුද්ධයක් කොට මේ ලංකාව යටතට ගෙන එකම රාජ්‍යයක් කරන්නේ ය. රමණීය වූ අනුරාධපුරයෙහි වාසය කරමින් ධර්මාශෝක රජු මෙන් ශාසනය ද බබළවන්නේ ය."

එ අසා රජතුමා සතුටු වූයේ ඔවුන්ට සත්කාර කරවිය. ඉක්බිති රජතුමා ඔහුගේ පිළිසිඳගැනීමෙන් දස එකඩමසක් ඉක්මගිය කල්හි එක් දවසක් විහාරයට ගොස් හික්ෂුන් වදිමින්, පුදමින් ගිලන් හික්ෂුන්ට සිටුවසයෙන් උපස්ථාන කරමින් හැසිරෙයි. එකල්හි ඔහු එක් හික්ෂුවකගේ ශරීරයෙහි මතුණකු විසින් දෂට කරන ලද ගැටයක් දක, "ස්වාමිනි, මෙය කුමක්දැයි"

විවාළේ ය. "මහරජ, ඔබතුමා දුටු කළ තැනක්" යැයි භික්ෂූන් වහන්සේ කී සේක. රජතුමා ඇදෙහි උඩට දමන ඇතිරිල්ලක් නැති නිසා යයි සිතා උතුරු සළුව දෙනු කැමතිවුවත්, එකම සළුව නිසා එය නුදුන්නේය. ඉක්බිති අඹ පැන විසඳු මළුවට ගොස් ත්‍රිපිටකධාරී මහානිස්ස තෙරුන් වැද නුන්නේ ය. එකල්හි තෙරුන් වහන්සේ ඔහුට මහාමුද්ධ සිහිනාද සුත්‍රයෙන් ධර්මය දෙසූහ. උන්වහන්සේට ද රජතුමා පැහැදුනේ උතුරු සළුවක් දෙනු කැමැත්තේ එකම සළුව නිසා එම අදහස හැර දමා රජගෙට ගොස් "භික්ෂූන්ටද තෙරුන් වහන්සේට ද බොහෝ වස්ත්‍ර යවන්නෙමි"යි සිතමින් සිටියේ වෙයි. එවෙලෙහි එක් කපුටෙක් අවුත් අඹ අතු අතරෙහි සිටියේ රජුට මෙසේ කීය:

"රජතුමනි, දෙන දෙය කෙරෙහි සිත පසු නොබස්සව,
පණ්ඩිතයෝ උපන් කුසල් සිත ආපසු ඇද නොගන්නාහුමය.
ඔබේ සිතට අනුකූලව කැමති පරිදි දෑතය දෙන්න. ඔබට මම සතුටුදායක වූ පණ්ඩිත පහක් ගෙන ආවෙමි."

මෙසේ කීයා "මහරජ, විහාර මහා දේවිය වාසනාවක් පින් ලකුණු වලින් සම්පූර්ණ වූ පුතකු වැද්දා ය. උපෝසථ නම් ඇත් කුලයෙන් එක් ඇතින්නක් අහසින් අවුත් වීල්කොට සම්පයේ ඉතා සුදු වූ, බලයෙන් හා අංග ලක්ෂණ වලින් සම්පූර්ණ වූ ඇත් පැටවකු ප්‍රසූත කොට ගියාය. වලාහක නම් අස් කුලයෙන් එක් වෙළඹක් අහසින් අවුත් ශෝණ ගමේ අස් පැටවකු ප්‍රසූත කොට ගියාය. ගොළු මුහුදේ පටසළු ආදී බඩු වලින් පිරුණාවූ නැව සැටක් පමණ පැමිණ කිටුණාහුය. අනන්තරකඩ්ඪ නම් තැන අසළ රජයේ මීමමෙන් දෙළොස් කිරියක් පමණ තැන තල් කඳක් පමණ රන් කඳක් මතු විය. මේ මංගල පණ්ඩිත පහ ගෙනාවෙමි. තවද ගිරිපාද දනව්වෙහි කොන්තරකඩ්ඪ පර්වත මහා විහාරයේ මහානාග තෙරුන් වහන්සේ තල් කඳන් සහක් පමණ උඩ අහස්හි හිඳ පිරිනිවන් පෑහ. මේ අනිත්‍යය ප්‍රකාශ කරන පණ්ඩිතයකු නිසා සතුට උපන් තැනට සළුව දෙන්නැ"යි කීය. රජතුමා එය අසා සිනාසීය. මහරජ, කුමක් නිසා සිනහවිද"යි තෙරුන් වහන්සේ ඇසුසේක.

රජතුමා 'කපුටාගේ කරාව අසා සිනහසුනෙමි'යි කීකල්හි තෙරුන් වහන්සේ ද ඔහුගේ පෙර කර්ම සිහිකොට සිනහ පහළ කළහ. රජතුමා ද, 'ස්වාමීනි ඔබවහන්සේ කුමක් නිසා සිනාසුනාහුද'යි විචාරන ලද්දේ 'මහරජ, ඔබ අමරුප්පල නමින් සිටි කාලයේ වැලි වලින් සෑදූ සැයක ඔසවන ලද කුල්වලින් වියු කොඩියෙහි විපාකය ඔබ අද ලැබුයේ වෙද'යි සිනහසුනෙමි'යි කීය. රජතුමා ද ඒ අනිත් කර්මය විවාළේය. තෙරුන් වහන්සේ ද සියල්ල කී සේක. රජතුමා ද පැහැදුනේ තෙරුන්වහන්සේට උතුරු සළුවක් දී කොන්තරකඩ්ඪ මහා විහාරයට ගොස් තෙරුන් වහන්සේ ගේ ගර්ච කාන්තය (ආදහනය) නිම කරවා ධාතු ගෙන සැයක් කරවිය. ඉක්බිති රන් ද සළු ආදිය ද ගෙන්වා, සියළු භික්ෂූන්ට ඇතිරිලි පිණිසද සිවුරු පිණිස ද රෙදි දුන්නේ ය. ඉක්බිති නුවර දනව් හා රටවැස්සන් සමඟ සත් දිනක් පුතාගේ

ජන්ම මංගල්‍යය කරවිය. එයින් පසු කලක ඔහුගේ නම් තැබීමේ මහල් දින රජතුමා මහ දන් පවත්වා "මගේ පුතාගේ නම් තැබීමේ මහල් දින දෙළොස් දහසක් හික්ෂුන් වහන්සේ වළඳත්වා" යි හික්ෂු සංඝයාට ආරාධනා කොට මෙසේ සිතීය. එහෙයින් මහාවංශයෙහි කියන ලදී :

"ඉදින් මේ මගේ පුත්‍රයා නිර්මල වූ ලංකාවෙහි රාජ්‍යය ගෙන බුද්ධ ශාසනය බබුළුවන්නේ නම් එක්දහස්අටක් හික්ෂුන්වහන්සේ පිවිසෙත්වා, උන් වහන්සේ සියලුදෙනාම උඩුකුරු පාත්‍රා ඇතිවම සිවුරු පොරවත්වා, පළමුව දකුණු පය එළිපත්තෙහි තබත්වා, එක් ජත්‍රයකින් යුත් වූ පෙරනය සහිත දිය බඳුන ද (බම්ම කරකය) පසෙකින් තබත්වා,

ගෝතම නම් තෙරුන්වහන්සේ පුතු පිළිගනිත්වා, උන්වහන්සේම නිසරණය සහිත සිලය දෙත්වා'යි සිතීය. සියල්ල එසේම සිදුවිය."

රජතුමා ඒ සියලු නිමිති දක සතුටු සිත් ඇත්තේ හික්ෂු සංඝයා වඩා හිඳවා ප්‍රණීත කිරීමකින් වළඳවා "ස්වාමීනී, මගේ පුතුව කිනම් නමක් සුදුසුද" යි විචාළේ ය. ඉක්බිති ඔහුට හික්ෂුහු මෙසේ නමක් කීවාහුය. එය මෙසේ කියන ලදී :

"මාගමට නායක බවද තම පියාගේ නමද යන දෙක එකතු කොට ගාමණී අභයයැ"යි (නම් කළාහුය.)

අනතුරුව ඒ අවුරුද්දේම විහාර මහා දේවිය, අනෙක් පුතකු වැදුවාය. ඔහුට තිස්ස යයි නම් කළාහුය. ඒ කුමාරවරු දෙදෙන දිව්‍ය කුමාරවරුන් මෙන් මහත් පිරිවරින් වැඩෙත්.

ඉක්බිති බත් කැවීමේ මහල පැමිණි කල්හි රජතුමා පන්සියයක් පමණ හික්ෂු සංඝයාට ආරාධනා කොට මහදන් පවත්වා හික්ෂුන් වළඳන කල්හි රන් බඳුනක් (කෝප්පයක්) ගෙන දේවිය සමඟ සියල්ලන්ගෙන් ඉදුල් බත් ටික ටික ගෙන මෙසේ දිවිරිම කරමින් කුමරුන් ඉදිරියෙහි තැබූහ. "පුතුනි, තොප මේ ලෝක ශාසනභාරය උදුරා ඉවත්කර දමන්නාහු නම් නුඹලාගේ කුසට ගිය මේ ආහාරය නොදිරාවා"යි දෙවිය.

ඒ කුමාරවරු දෙදෙනා කියන ලද්දෙහි අර්ථය දන සතුටු සිතින් ඒ ඒ කිරිබත් අමාත්‍යයන් මෙන් අනුභව කළාහු ය.

ඉක්බිති රජතුමා ඔවුන්ට දස දෙළොස් හැවිරිදි කාලයෙහි සිත විමසනු පිණිස පන්සියයක් පමණ හික්ෂු සංඝයා රැස්කරවා මහා දන් සුදනම් කර හික්ෂුන් වළඳවා රන් භාජනයකින් පෙර මෙන් ඉදුල් බත් ගෙන කොටස් තුනක් කොට ඔවුන් ඉදිරියේ තබා මෙසේ කීය. එහෙයින් කියන ලදී :

"දරුවනි, අපගේ කුල දෙවියන් වූ භික්ෂුන්ට අපි වරදක් නොවෙමු"යි සිතා මේ භාග්‍ය අනුභව කරන්නැයි ද, සහෝදර දෙදෙනා ද අපි නිත්‍ය යෝග්‍ය ඔවුනොවුනට ප්‍රොභි නො වී සිටින්නෙමු"යි සිතා මේ කොටස අනුභව කරන්නැයි ද, දෙමළන් සමඟ යුද නොකරන්නෙමු"යි මේ කොටස අනුභව කරන්නැයි ද මෙසේ රජතෙමේ රාජ කුමාරවරුන් මෙහෙය විය."

එය අයා ඔවුහු (තුන් කොටසින්) දෙකොටසක් අමාත්‍ය මෙන් අනුභව කළාහුය. අන්තිම කොටස ගත් තිස්ස කුමරු බත් පිඩ බීම හෙළිය. ගැමුණු කුමරා ද එසේම ඉවත දමා නැතිට යහනට ගියේ අත් පා හකුළා වැද හොත්තේ ය. ඒ දක වහාර දේවිය ඇඳ ළඟට අවුත් "පුත, කුමක් නිසා අත් පා දිග හැර සුවසේ නොනිදන්නෙහි ද ? සුවසේ නිදන්නැයි කීවාය. කුමරා ඇට ඒ කරුණ (හේතුව) කියන්නේ මෙසේ කිය.

"ගහින් එහොඳ දෙමළ ගිනි සිළු මෙන් වයනී, මේ පැත්තෙන් ගොළු මුහුද ය. මම කෙසේ නම් සුවසේ නිදමි ද ?"

රජතෙමේ එය අයා ඔවුන්ගේ සිත් දන ඇත් අස් කඩු ගිල්ප ආදියෙහි ද සියලු කලාවන්හි ද භික්ෂුවා නිමාවට පත් කරවීය. ඉක්බිති ගැමුණු කුමරා :

"(ඔහු) පින් ඇතිව, යසසින් යුතුව, බුද්ධිමත්ව තෙද බල පැරකුම් සහිතව දිනෙන් දින වැඩෙන්නේ සොළොස් හැවිරිදි වියට පත්විය.

එකල ඒ ගැමුණු රජකුමර තෙමේ ඇත් අස් කඩු ගිල්පයන්හි දක්ෂව මනා පුහුණුවක් ලබා මාගම වාසය කෙළේ යි."

අනතුරුව කාවන්තිස්ස රජතුමා දසමහ යෝධයන් සුදනම් කොට පුතුන්ට උපස්ථාන කරවීය. දස මහා යෝධයෝ නම් :

"නන්දිමිත්‍ර, සුරනිමල, මහාසේන, ගොඩයිම්බර, ථෙරපුත්තාභය, හරණ, වෙළුසුමන, (එසේම) බඤ්ජදේව, චූස්සදේව, ලභිය වසභ යන මහා බලවත් දසමහා යෝදයෝ ඔහුට වූවාහුය."

ඔවුන් අතරින් එක් අයෙක් දසයක්ද, නැවතත් එක් අයෙක් දසයක්ද"යි මෙසේ තුන් වරකට ඔවුහු යෝධයන් එක් කොටගෙන සකස් කළාහු ය. ඒ යෝධයෝ වනාහි :

"මහත් බලපරාක්‍රම ඇත්තාවූ ඒ එකතු කරන ලද යෝධයෝ එහොළාස් අහස් එකසිය දස දෙනෙක් වූහ."

රජු ද ඔවුන්ට ගම් නියම් ගම් කෙත්වතු ආදිය දී තිස්ස කුමාරයා ජනපද ආරක්ෂා කිරීම පිණිස බලසෙනග හා වාහන දී දිසවාසියට යැවී ය. ගැමුණු කුමාරයා පියා සමීපයේ නැවතුණේය. අනතුරුව ඔහු ඇත් අස් රිය පාබල ආදී සිවුරහ සේනාවද, දසමහා යෝදයන්ද දෙස බලන්නේ, "දන් දෙමළන්

සමහ යුද්ධ කරන්නෙමි"යි සිතා ඒ පුවත පියරජුට කියවිය. "මට ලෝක ගායනයට අනුග්‍රහ කිරීමට මේ කාලයයි. එහෙයින් එය අනුදනීවා" යි යනුවෙනි. රජතුමා එය අසා යුද්ධයෙහි ජය පරාජය නම් දැන ගැනීමට නොහැකිය. මේ දෙමළ සේනාව විශාල යැයි සිතමින් පුතුන් රැකීම සඳහා ද අපට මෙහොති ප්‍රමාණවත්ය" කියා දෙමළින් සමග යුද්ධයට අවසර නුදුන්නේ ය. ඉක්බිති කුමාරයා දෙවනුව ද, තෙවනුව ද පියා සමීපයට යැවීය. සිව්වන වර අත් ගෙල ආදියට පළඳින ස්ත්‍රී ආභරණ කරවා පියා සමීපයට යැවීය. එහෙයින් මහාවංශයෙහි කියන ලදි :

හෙතෙම "මගේ පියා පුරුෂයෙක් නම් මෙසේ නොකියත්මය, එහෙයින් ඔහුට ස්ත්‍රී ආභරණ පළදවන්නැ"යි කියා යැවීය. රජ ඔහුට කිපි "රනින් සැකිල්ලක් කරවු. ඉන් ඔහු බැඳ තබන්නෙමි, වෙනත් ක්‍රමයකින් ඔහු රැකිය නොහැකි යැයි" කිය.

ඉක්බිති කුමාරයා පියාට කිපි මලය (කඳු) රටට ගියේය. ඔවුහු "පියාට දුෂ්ට වූ බැවින් ඒ කුමරු දුෂ්ට ගාමණිය යැයි ව්‍යවහාර කළාහුය.

අනතුරුව රජතුමා නුග්ගල සැය කරවා වෛත්‍යය පුරා දිනයෙහි හික්මුන් රැස් කරවීය. සුවිසි දහසක් හික්මුණු රැස්වූවාහුය. එකල යෝධයන් රැස්කරවා හික්මු සංඝයා මැද "මාගේ ඇවෑමෙන් පුතුන් කලහ කරන තැනට නොයා යුතුය" කියා දිව්විම් කරවීය.

පසු කලක තිස්ස කුමරා පියා මළ කල්හි දිසවාපියෙන් අවුත් ඔහුගේ ගරීර (ආදහන) කෘත්‍යය නිම කරවා මව ද කණ්ඩුල ඇතා ද ගෙන සොහොයුරාට බියෙන් දිගාවැවටම ගියේය. ඉක්බිති ඇමතිවරු මාගමහි රැස්ව මේ බව කියා "වහා එන්නැ"යි දන්වා දුටුගැමුණු කුමරු වෙත ලිපියක් යැවූහ. හෙතෙම එය අසා වහා බුත්තලට අවුත් රැකවරණ සලස්වා එතැනින් මාගමට ගොස් එහිදී ඇමතියන් විසින් අභිෂේක කරන ලද්දේ "මව ද කණ්ඩුල ඇතා ද ගෙන එන්නැ"යි බාල යොයුරා වෙත දුතයකු යැවීය. අනතුරුව තිස්ස කුමරා "අප පියා මරණයට පත්විය. මවට උපස්ථාන කරමින් මෙහිම වාසය කරන්නෙමි"යි කියා (මව සහ ඇතු) නො යැවීය. ගැමුණු රජ ඒ අසා "මම වැඩිමහල්ලා වෙමි. එහෙයින් මවට උපස්ථාන කිරීම මට බාරය. මමම උපස්ථාන කරන්නෙමි. ඉදින් ගෙන නොඑන්නේ නම් ගෙනෙන උපායක් කරන්නෙමි"යි කෝපයෙන් හස්තක් යැවීය. කුමරා මව නොඑවන්නේම ය.

ඉක්බිති ඒ දෙදෙන සේනාව රැස්කොට වුල්ලංගණිය පිටියේ මහා යුද්ධයකට එළඹ සිටියාහු ය. එහෙයින් මහාවංශයෙහි කියන ලදි :

"වුල්ලංගණිය පිටියේදී සහෝදර දෙදෙනාගේ මහා යුද්ධයක් විය. දුටුගැමුණු රජුගේ නොයෙක් දහස් ගණන් සේනාව එහි වැටුණාහු ය. (මළාහුය) රජතුමා ද තිස්ස ඇමතියාද දිසනුතිකා නම් වෙළඹ දයන තිදෙනම පලාගියහ. තිස්ස කුමරා ඔවුන් ලුහු බැන්නේය. ඒ දක හික්මු සංඝයා ඔවුන් වළකාලීමට දෙදෙන අතර ගල් කන්දක් මැවීය. ඒ දක හික්මු සංඝයාගේ ක්‍රියාවක් යැයි සිතා ඔහු නැවතුණේය."

ඉක්බිති රජතුමා පලා යන්නේ කප්පදුරු 'හොය' නදියෙහි පලමාලි නම් කොටට පැමිණ සන්නාහය මුදු තිස්ස ඇමතියාට මෙසේ කීහ. "සාගිනි ඇත්තේ වෙමි, කැමට කිසිවක් ඇදද"යි කීය. ඔහු රන් බඳුණෙන් බත් ගෙන දුන්නේ ය. රජතුමා සංඝයාට නොදී අනුභව නොකළ විරූහෙයින් බඳුනේ බත් තමාට ද ඇමතියාට ද වෙළඹට ද සංඝයාට දැයි කොටස් හතරක් කොට, "තිස්සයෙනි, හික්ෂු සංඝයාට අඩගාවයි" කීය. ඔහුද "ස්වාමීනී ආහාර අනුභවයට මේ කාලයයි. එළඹෙන්නැයි'යි සෝභා කළේය. ඒ අසා පුවඟ දිවයින වැඩසිටි, ශික්ෂාපද කියාදෙන, ගෝතම තෙරුන්වහන්සේ තමාගේ අන්තේවාසික කුටුම්භය පුත් තිස්ස තෙරුන්වහන්සේ කැඳවා ඒ අදහස කියා යැවූහ. උන්වහන්සේද අහසින් අවුත් ඔවුන් ඉදිරියේ පෙනී සිටියහ. ඉක්බිති රජතුමා උන්වහන්සේ අතින් පාත්‍රය ගෙන සංඝයාගේ කොටස ද තමාගේ කොටසදැයි කොටස් දෙකක් දුන්නේය. ඉක්බිති වෙළඹද තමාගේ කොටසද දෙනු කැමැත්තේ කුර ගැටීමෙන් තමාගේ අදහස හැඟවීය. එය දන ඇගේ කොටසද පාත්‍රයේ බහා පිරුණු පාත්‍රය රජතුමා තෙරුන් වහන්සේගේ අතෙහි තැබීය. තෙරුන්වහන්සේ එය ගෙන ගෝතම තෙරුන්ට දුන්හ. තෙරුන්වහන්සේද පන්සියයක් හික්ෂුන්ට දී ආලෝප කොටසින් ඔවුන් සම්පයෙන් ලද දෙය පාත්‍රයේ පුරවා යැවීය. පාත්‍රය ගොස් ඔවුන් ඉදිරියෙහි සිටියේ ය. මහාවංශයේ කියන ලදී.

"තිස්ස තෙමේ පැමිණියාවූ ඒ (පාත්‍රය) ගෙන රජු වැළඳවීය. තමාත් අනුභව කොට, වෙළඹටත් කැවීය. රජතෙමේ සන්නාහය සුඹුලුවන් (දරණුවන්) කොට පාත්‍රය (එහි තබා) යැවීය."

ඉක්බිති රජතුමා මාගමට ගොස් නොබෝ කලකින්ම සැටදහසක් බල සේනාව රැස්කොට, වෙළඹ පිට නැග පංචායුධ ඇතිව යුද්ධයට සැරසි බාල සොහොයුරා සමඟ යුද්ධය පිණිස නික්මුණේය. තිස්ස කුමරාද කණ්ඩුල ඇතා පිට නැග සේනාව පිරිවරා නික්මුණේය. එකල්හි ඒ යුද්ධවලදී බාලයා පැරදී පලා ගියේය. එම අදහස මහාවංශයේ කියන ලදී:

"රජු වෙළඹ පිට ද තිස්ස කණ්ඩුල ඇතු පිටද නැගී යුද පිටියෙහි යුද කරමින් මේ සොහොයුරන් දෙදෙන එක ලඟට පැමිණියාහුය.

රජතෙමේ ඇතා මැදිවනසේ වෙළඹ මඩුල්ලක් (ඇතු වටා වෙගයෙන් දිවීමට සැලැස්වීම) කළේය. එසේ වුවත් හිස් තැනක් නොදක ඇතු පිටින් පන්නවා යාමට අදහස් කළේය.

වෙළඹ ඇතු මතින් පන්නවා, පිටෙහි සම සිදෙන සේ සොහොයුරා මත තෝමරය දැමීය.

ඒ යුදයෙහි සටන් කරන කුමාරයාගේ මිනිස්සු දහස් ගණනක් මිය ගියහ. මහා බලය බිඳී ගියේය.

“ආරෝහකයාගේ” නොකැලකිල්ල නිසා ස්ත්‍රියක් මා උඩින් පැත්තේ”යි කිසිම ආකූල ඔහු සොලවමින් ගසක් ලඟට ගියේය.

කුමාරයා ගසට නැග්ගේය. ඇතා අධිකිකරු (දුටුගැමුණු) වෙත ගියේය. රජතෙමේ ඔහු පිට නැග, පලා යන්නාවූ කුමාරයා ලුහු බැන්දේය.”

ඉක්බිති කුමරා පලාගොස් විහාරයට පිවිස මහා තෙරුන්ගේ ඇඳ යට වැතිරුණේය. එකෙකෙහි තෙරුන් වහන්සේ ඇඳයට නොපෙනෙන සේ සිටුවක් ඇඳ උඩ එළුවේය. ඉක්බිති කුමරුගේ පා සටහන් අනුව රජකුමා අවුත් පිරිවෙනට පිවිස ‘නිස්සයා කොහිද’යි විචාළේය. තෙරුන් වහන්සේද ‘මහරජ ඇඳ නැතැ’යි කී සේක. ඉක්බිති රජකුමා ඇඳ යටට පිවිසියේ වනැයි සිතා එයින් නික්ම විහාරය වටා ආරක්ෂා සංවිධානය කොට තෙමේ දෙරටු වෙති පිටියේය. අනතුරුව භික්ෂූන් වහන්සේ ඔහු ඇදෙක නිදි කරවා සිටුවකින් ඔතා මළ භික්ෂුවක් බැහැර කරන ආකාරයෙන් පිටතට ගෙන ගියාහුය. රජකුමා ඒ දක මෙසේ කීය. (එය මහා වංසයෙහි) මෙසේ කියන ලදි:

ගෙන යන්නා වූ ඔහු දක රජකුමා මෙසේ කීය :

“නිස්සය, ඔබ කුල දේවතාවන්ගේ හිසින් බැහැර නොයව්”

“බලහත්කාරයෙන් කුල දෙවියන් අතින් ගැනීමට මම අයිති නැත. ඔබ කුල දෙවියන්ගේ ගුණ කවදත් සිහි කරව.”

මෙසේ ද කීයා එයින් මාගමට ගොස් මව කැඳවා ගෙන එන සේ නියෝග කළේය. එකල භික්ෂූන්ගෙන් අනුග්‍රහ ලැබූ නිස්ස කුමරා අප්‍රසිද්ධ වෙගය කින් දිසවාපියට ගොස් ගෝධගත්ත නිස්ස තෙරුන් වෙත එළඹ මෙසේ කීය.

“ස්වාමීනි මම මගේ සහෝදරයාට අපරාධ කළ අයෙක් වෙමි. එහෙයින් දන් ඔහු කමාකර වුව මැනව්”යි ඉල්ලුවේ ය. තෙරුන්වහන්සේ ඔහුට ඡත්‍රය පාත්‍රය ආදිය දී වතාවත් කරන්නකු ලෙසින් ගෙන, භික්ෂූන් පන්සියයක් සමඟ රජගෙට ගොස් එහි හිඳී පෙල මත ඔහු නවතා ඇතුළුගෙයට පිවිසියහ. රජකුමා භික්ෂූ සංඝයා සහිත තෙරුන්වහන්සේ දක වඩා හිඳුවා කැඳ බත් ආදිය පිළිගැන්වීය. තෙරුන්වහන්සේ පාත්‍රය වැසූසේක. ඒ වෙලෙහි රජකුමා කුමක් නිසා වැඩමකලසේක් සි විමසීය. “කුමරා රැගෙන ආවෙමු” යයි තෙරුන් වහන්සේ කීහ. “දන් ඒ සොරා කොහිද”යි කී කල්හි නැවැත් වූ තැන දන්වූහ. ඉක්බිති විහාර මහා දේවිය ගොස් ප්‍රතා පිළිගත්තා ය. ඉක්බිති රජකුමා භික්ෂූ සංඝයා සමඟ කපා බස් කොට නිස්ස කුමාරයා සමඟ අනුගම කොට සංඝයා පිටත් කළේය. ඒ අදහස දැක්වීමට මහාවංස කපා කැරවේ මෙසේ කීවාහුය:

“රජතෙමේ තෙරුන්වහන්සේට මෙසේ කිය. “අප, ඔබවහන්සේලාගේ දසයන් බව දැන් දන්නාහුය. මා වෙත සත් හැවිරිදි සාමයෝග්‍ය නමක් එවූයේ නම්, මිනිසුන් විනාශ වීමත් නැතුව කලහයක් නොවන සේ සමථය කළ හැකිව තිබිණ.

රජ තෙමේ “මේ සංඝයාගේ වරදකි. පංඝයා දඬුවම් කරන්නේ ය. දඬුවම් විඳින්නේ ය.”

“ඔබ වහන්සේලා පැමිණි කායභිය එසේ වන්නේය. දැන් කැඳ ආදිය පිළිගනු මැනවැයි හෙතෙම සංඝයාට දන් පිළිගන්වා, සොහොයුරා කැඳවා සහ මැද හිඳ සොහොයුරු සමඟ එකට ආහාර අනුභව කොට සංඝයා පිටත් කර හැරියේය.”

ඉක්බිති රජතුමා කීප දිනකින්, සොයුර ඔබ දිසවාපියට ගොස් හිඳිමින් ගොවිතැන් කරවැයි යථා තෙමේද බොහෝ ගොවිතැන් කරවීය. ඉක්බිති පසු කලෙක රජතුමා රන් රුවන් ගව-මහිස-දැසි-දස් කෙත්-වතු ගම් නියමගම් තනතුරු ආදිය දීමෙන් මහා සේනාවට සංග්‍රහ කොට දැන් මේ දෙමළ කසල ගොඩ දවා බුදු සසුන බබළවන්නට කාලය යැයි සිතා ඇත් අස් ආදීන් ද, නොයෙක් ආයුධ සම් ආදී සියල්ලද සංවිධානය කොට, ජය භුක්තයෙහි බාතු නිධන් කොට මහත් රාජානුභාවයෙන් මහත් බලසෙන් සමඟ රාජ ශ්‍රියෙන් බබළමින් තිස්සමහාරාමයට ගොස් හික්ෂු සංඝයා වැඳ තමන් සමඟ යන්නාවූ හික්ෂුන් ඉල්ලාගෙන දෙමඑන් මැඩීම යඳහා පිටත්ව ගියේය. එම අදහස දැක්වීමට කියන ලදී.

“ඉක්බිති දුටුගැමුණු රජ ජනයාට සංග්‍රහ කොට භුක්තායුධයෙහි බාතුන් වහන්සේ තැන්පත් කොට බලසේනා වාහන යොදාගෙන තිස්සමහාරාමයට ගොස් සංඝයා වැඳ මෙසේ කිය : “සසුන බැබළවීම සඳහා මම ගහින් එතෙර යමි. අපට සන්තාර ගරුකාර කිරීම සඳහා අප හා වැඩමවන්නට හික්ෂුන් ලබාදෙන්න. හික්ෂුන් වහන්සේගේ දැකීම මංගල්‍යයකි. ආරක්ෂාවකි”.

දඬුවම් පිණිස සංඝයා පන්සිය නමක් ලබා දුන්නේය. රජතෙමේ ඒ හික්ෂුන් වැඩමවාගෙන එතැනින් නික්ම,

මලය රටෙහි මෙහි එන මග පිරිසිදු කරවා කඩොල් ඇතු පිට නැගී යෝධයන් පිරිවරා මහත් බලසෙන් සමඟ යුද පිණිස නික්මිණි.”

එකල්හි මාගම සිට බුත්තල දක්වා මේ අතරතුර මහ බලසෙන් ගමන් කරමින් සිටියේය. ඉක්බිති මහ රජතුමා දස මහ යෝධයන් පිරිවරා මහා යුද්ධ කොට දෙමඑන් තසන්නේ ජනු නම් දෙමළා අල්ලාගෙන එහි සිටිමින් මහියංගන සෑය අසුරියනක් කොට කරවීය.

ඒ මිහියංගන ධූපය කවරේද යත් මේ එහි පිළිවෙළ කථාවයි

භාග්‍යාවතුන් වහන්සේ වනාහි බුද්ධත්වයෙන් නවවැනි මස මේ දිවයිනම අවුත් ගං ඉවුරෙහි තුන් යොදුනක් දිග යොදුනක් පළල මහා නාග වන උයනේ යක්ෂ සමාගමට වැඩ ඒ යකුන් මත (දන්) මිහියංගන සැය පිහිටි තැන අහසේ වැඩ සිටිමින් වැසි සුළං අඳුර ආදියෙන් යක්ෂයන් බිය ගන්වා ඔවුන් අහස ඉල්ලූ කල "තොපට අහස දෙන්නෙමි. කුඹලා එකතුව මට හිදිමට ස්ථානයක් දෙව"යි කීහ.

"යක්ෂයෝ බුදුන් වහන්සේට මෙසේ කීහ: පින්වත් උත්තමයාණනි, මේ මුළු දිවයිනම ඔබට දෙන්නෙමු. අපට ඔබවහන්සේ අහස දෙන්න." මරුන් දිනූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ඔවුන්ගේ බියද සිතල හා අඳුරද නසා පිරිනමන ලද ඒ බිම සමකඩ අතුරා ඒ මත වැඩ සිටි සේක."

අනතුරුව එහි වැඩ සිටිමින් භාග්‍යාවතුන් වහන්සේ තේජෝ කසිණයට සම වැද සමකඩ භාත්පසින් (ගිනි) දල්වා දියුණු කළ සේක. ඔවුහු සමකඩින් මඩින ලද්දහු භාත්පසින් සාගර කෙළවර (මුහුද අසිනට) රැස් වූවාහුය. ඉක්බිති භාග්‍යාවතුන් වහන්සේ ගිරි නම් දිවයින මෙහි ගෙනවුත් යකුන් එයට පිවිසිවා නියම තත්හි තබා සමකඩ ඇතුලුහ. එකල දේවතා සමාගමක් විය. ඒ සමාගමයෙහි භාග්‍යාවතුන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කළ සේක.

"නොයෙක් කෙළ ගණන් ප්‍රාණීන්ට ධර්මය අවබෝධ විය. සරණයන්හි හා ශීලයන්හි පිහිටියවුන්ගේ ගණන අසංඛ්‍යය. සමණෝල කන්දෙහි මහසමන් දෙවරප සෝවාන් ඵලයට පැමිණ පුජාවට සුදුසු වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගෙන් පිදිමට කිසිවක් ඉල්විය.

සියළු ප්‍රාණීන්ට හිත වූ බුදුරජාණන්වහන්සේ හිස අත හා අත්ලක් පමණ නිල්වන් පිරිසිදු හිසකෙස් ඔහුට දුන් සේක. හෙතෙම එය උතුම් රන් කරවුවකින් පිළිගෙන ශාස්තෘන් වහන්සේ වැඩහුන් තැන සත්වයන් වටවූ නොයෙක් රුවන් ගොඩක එය තබා ඉදුනිල්මිණි ධූපයකින් එය වැස්විය. නමස්කාර ද කළේය."

ලෝකයට පිහිට වූ භාග්‍යවත් බුදුරජාණන්වහන්සේ පිරිනිව් කල්හි දම්සෙනෙව් සැරියුත් හිමියන්ගේ අතවැසි වසඟ නම් තෙර කෙනෙක් විතක යෙන් ගීවා ඇටය ගෙන මහසඟුන් පිරිවරා අවුත් ඒ සැයෙහිම පිහිටුවා වලාකුළු පාට ගලින් වසා දෙළොස් වියන් උස සැයක් කොට වැඩියේය. නැවත දෙවන පැතිස් රජුගේ සොහොයුරු ධූලාගය නමැත්තේ ඒ සුදුම සහිත සැය දක තිස් වියන් උස සැයක් කරවිය. දුන් දුටුගැමුණු මහරජ මිහියංගන යට පැමිණ එහි දෙමළන් මඩිත්තේ අසුරියන් උස කඤ්චුක සැයක් කරවා පිදිය. මෙසේ (එය) මහා සුදුම සහිත සැයක් විය.

ඉක්බිති රජතෙමේ මිනියාගතයෙන් අඹතොටට ගොස් අඹ නම් දෙමළා සිටු මසකින් අල්වා ගත්තේය. එතැනින් බැස මහ බලැති දෙමළන් සත් දෙනෙක් එක් දිනෙකින්ම අල්වා ගත්තේය. ඉක්බිති අන්තරා සොබිහ (අතුරොබ) යෙන් මහා කොණ්ඩ දෙමළාද, දෝණගම්හි ගවර දෙමළාද, හාලකෝලයෙහි ඉස්සරිය දෙමළාද, නැලිහෙබ නාළික දෙමළාද, බාණ්ඩගම බාණ්ඩ දෙමළාද, තම්බුන්න නමින් වූ මාමා සහ බානා වන දෙමළන් දෙදෙනාද අල්වා ගත්තේය. එකල රජතෙමේ දෙමළන් යුද කරන්නේ මෙසේ සත්‍යාක්‍රියා කළේය : කියන ලදී.

"සිය සේනාව හඳුනා නොගැනීම නිසා සිය ජනයා මරත්" යයි අසා එහිදී රජතෙමේ සත්‍යාක්‍රියා කළේය:

"මාගේ මේ උත්සාහය කිසිකලෙකත් රජයාට පිණිස නො වේ. මගේ මේ වැයම සම්බුදු සසුනේ වරස්ථිතිය සඳහාමය. ඒ සත්‍යය නිසා මගේ සේනාවේ ශරීරගත සියළු භාණ්ඩ ගිනි දල් වර්ණ වේවා" යනුවෙනි. එකල්හි එය එසේම විය.

මෙසේ රජතෙමේ ගං තෙර කඳවුරු සුවිස්සෙක දෙමළන් හා මහත් යුද කරනුයේ විශාල දෙමළ සෙනඟක් මැරිය. එසේ මැරීමෙන් ඉතිරි වූ පිරිස අවුත් විජිත නගරය පිහිට කොට පිවිසියාහුය. ඉක්බිති රජතෙමේ විජිත නගරය ඇල්ලීම සඳහා යෝදයන් පරීක්ෂා කරන්නේ මගධ නැලියෙන් සොළොස් නැලියක් පමණ සුරා පිරවිය හැකි බඳුනක් (වඩමක්) නික්බ දහසකින් සාදවා අවුණු තුනක කහවුණු ගොඩක් කරවා ඒ ගොඩ මත රා පිරවූ බඳුන තබා දස මහා යෝදයන් කැඳවා "මේ රා බඳුන බි බඳුනක් සමඟ කහවණු ගනුව" යි කීය. යෝදයෝ නිහඩ වූහ. ඉක්බිති රජ ගෝට්ඨිමර ද පෙරපුත්තාහය ද දයා යෝදයාද අමතා රා බීමෙහි යොමු කෙළේය. ඔවුහු "දේවයන් වහන්ස, මෙය බීම අපට සුදුසු නැතැ" යි ප්‍රතික්ෂේප කළාහුය.

ඉක්බිති රජතෙමේ සුරනිමල කැඳවා එසේම කීය. හෙතෙම 'දේවයිනි මම රා බොන්නෙමි. මේ කරුණ අසා බොහෝ දෙනා රැස් වන්නාහුය. ඔවුන්ට දීමට කහවණු වදිය' යි කීය. රජ තවත් අවුණු සයක් කහවණු එසේම රැස් කළේය. හෙතෙම රා බී, කහවණු බෙද මිනිසුන්ට දුන්නේය. සුරාපානය කළ නිසා ඔහුට 'සුරනිමල' යයි නම් කළහ. රජ ඔහු විමසා බලා තන්දිමිත්‍ර පරීක්ෂා කර බැලීම සඳහා ඔහු රාපෝපස්ථානයට එන මහ කණ්ඩුල ඇතු රා පොවා මුද හැරියේය. එකල ඒ ඇතා කුඤ්චනාද කෙරෙමින් සොයින් බීමට ගසමින් ඔහු ඉදිරියට දිවීය. එකල :

"නන්දිමිත්‍ර තමා අල්ලා ගැනීමට ආ ඒ ඇතා දළ දෙකින් හෙත පෙළා උක්කුවකයෙන් නිද්‍රවිය. ඒ නන්දිමිත්ත යම්කිසි හේතුවක් නිසා ඇතු සමඟ යම් තැනක යුද කළේද ඒ නිසා එතැන කළ ගම් හත්ථිපෝර (ඇත් පොරගම) යයි කියනු ලැබේ "

රජ මෙසේ ඔවුන් පරීක්ෂාකොට විරිතපුරය ගැනීම සඳහා පිටත් විය. ඒ අසා දෙමළ යුද පිණිස දිව ආහ. ඉක්බිති ඔවුන් හා මහා යෝද්ධයන්ගේ ඉතා බිහිසුණු මහා යුදයක් විය. එකල වේළුපුමන අසුපිට නැග නැගෙනහිර දෙරටුවෙහි යුද කරන්නේ සිය ගණන් දෙමළන් වැරිය. එවිට දෙමළ නුවර තුළට පිවිස දෙර වැසූහ. ඉක්බිති රජතෙමේ, තම තමන්ගේ බලසෙන් ගෙන ඒ ඒ දෙරටුවල යුද කරන්නා' යයි නියෝග කළේය. එවිට කඩොල් ඇතා ද නන්දිමිත්ත ද සුරනිමල ද දකුණු දෙරටුවෙහි කටයුතු කළාහුය. මහාසේන, ගෝඨමිබර හා ථෙරපුත්තාභය යන මේ තිදෙන අතින් දෙරටු තුනෙහි ක්‍රියා (සටන්) කළහ.

ඒ නුවර වනාහි වියළි අගල, මඩ අගල හා දිය අගල යැයි අඟල් තුනකින් වට වූයේ වෙයි. අටළොස් රියන් උස්වූ ශක්තිමත් පවුර ඒ ඒ තැන ගැට සුණු සිය ගණන් යෝද්ධයන්ගෙන්ද යකඩ දෙරවල්වලින්ද, යුක්තය. ඒ ඒ තැන සිටියවුන් විසින් නිකුත් කළ ඊතල, අඩයට, කෝමර, හෙණ්ඩිවැල ආදී නොයෙක් ආයුධවලින් ද, යන්ත්‍ර දුනු, යන්ත්‍රගල් හා හෙණගෙඩි වලින්ද, නිතර වත්කරනු ලබන කැකැරුණු තෙල්කාරම් වලින්ද අතරක් නැතිවිය. ඉක්බිති කඩොල් ඇතා දුවගොස් දණහිස්වලින් සිට දළවලින් ගල්කැට ගඩොල් බිඳ යකඩ දෙරටුවට පැමිණියේය. එවිට දෙමළ දෙරකඩ සිට නොයෙක් ආයුද දමා ගැසූහ. රන් කළ යකඩ ගුලිද කකාරන ලද තෙල්ද ඇතු පිටට දමූහ. එකල කඩොල් ඇතා වේදනාවෙන් පෙළුනේ දිය වළකට ගොස් දියෙහි ගිළුණේය. ඒ දෑක ගෝඨමිබර "මේ සුරාපානය යි සිතුවාද ? එම්බල, මේ රා බිම නො වෙයි. මේ යකඩ දෙර කැඩීමයි. යව, හැකිනම් යකඩ දෙර කඩා බිඳ දමව" යි කීය. ඇත් රජ ඒ අසා හටගත් අභිමානයෙන් මිනිස් කණ්අඩි පුපුරවන්නාක් මෙන් කෑගසමින් කුඤ්චනාද කර දිය දෙබෑ කොට උඩට පැමිණ ගොඩ විය. ඉක්බිති රජතෙමේ ඇතුපිට නැග කුඹ අතින් පිරිමැද "මුළු ලක් පොළවෙහි රජය ඔබට දෙමි දරුව" යයි කියා ඔහු රාජායෙන් සතුටු කරවා උතුම් ආහාර කව කුචාලය සළුවෙන් වෙලා හොඳින් සැට්ටය දමා සළු මත මිහරක් සම් සන්පටක් බැඳ ඒ මත තෙල් සම් බැඳ පිටත් කෙළේය. හෙතෙම හෙණ හඩ මෙන් ගුගුරුමින් ගොස් දළ වලින් දෙර ලෑලි විඳ්දේය. පයින් එලිපත කඩා බිඳ දමීය. දෙර පොළු සමග යකඩ දෙර මහ හඩින් බිම වැටිණ. එහෙයින් කියන ලදි.

"ඒ ඇතා උවදුරු ඉවසමින් හෙණ හඩ මෙන් ගුගුරුමින් ගොස් දළ වලින් දෙර පියන් සිදුරු කළේය. පයින් ගසා එලිපත විනාශ කළේය. දෙර බා සහිත ඒ යදෙර හඩ නගමින් බිම වැටිණ."

එකල්හි දෙර කොටුවෙහි වූ (ද්‍රව්‍ය) දැව සියල්ල ඇතු පිට වැටෙනු දක නන්දිමිත්ත දැනින් ගසා පෙරළා දමීය. එවිට කණ්ඩුල සිය දළවලට රිද්වීමෙන් ඇති කරගෙන තිබූ වෛරය අත්හළේය. එකල ඇතු සිය පිටට නැගෙන පිණිස නන්දිමිත්ත ගේ මුහුණ බැලීය. ඒ දුටු නන්දිමිත්ත "මම කවද හෝ අනුන් කළ මගකින් නොගිය විරුවෙමිද" යි එය නොඉවසන්නේ

අටළොස් රියන් උස පවුර අතින් ගසා අට ඉස්බක් පමණ පෙදෙස හෙළා සුරනිමල දෙස බැලිය. ඔහුද මම ඔබ කළ උගිත් නොයන්නෙමි'යි අටළොස් රියන් පවුර උඩින් පැන දෙමළන් මත හෙණයක් මෙන් නුවර මැදට වැටුණේය. නැවත ගෝඩයිම්බරද පෙරපුත්තාහයද එක් එක් දෙරවු බිඳ ඇතුළු වූහ. එහෙයින් කියන ලදි :

“ඇතා රියසකක්ද, මිත්ත රිය කුඩුවක්ද, ගෝඩ පොල් ගසක්ද, නිම්මල යහපත් කඩුවක්ද, මහාසේන කල්ගසක්ද, පෙරපුත්ත මහත් ගද යුධයක්ද ගෙන වෙන වෙනම පාරට බැස එහි දෙමළන් සුණු කළහ.”

මෙසේ විජිත නගරය සිවු මසකින් බිඳ දෙමළන් මරා එතැනින් ගිරිලෝක නම් තැනට ගොස් ගිරිය දෙමළා අල්වාගති. එතැනින් මහේල නුවරට ගොස් මහේල රජු යටත් කර ගති. එතැනින් රජතෙමේ අනුරපුර යන්නේ පිරිස් සමඟ කාස නම් පර්වතයෙහි කඳවුරු බඳවා එහි පොසොන් නම් නුවර වැටක් කරවා පොසොන් මස දිය කෙළි කෙළිය. එළාර රජුද දුටුගැමුණු ආ බව අසා ඇමතියන් හා සාකච්ඡා කෙළේය. ඒ බව දක්වමට :

“ඒ දුටුගැමුණු රජු යුද පිණිස පැමිණි බව අසා එළාර රජතෙමේ ඇමතියන් කැඳවා මෙසේ කිය :

“ඒ රජ තමාත් යෝදයෙකි. බොහෝ යෝදයෝත් ඔහුට සිටිත්. ඇමතියනි, මේ ගැන කුමක් සිතව ද, කුමක් කළයුතුද ?

දිසත්තක ආදිකොට එළාර රජුගේ ඒ යෝදයෝ” හෙට යුද කරන්නෙමු” යි සනිටුහන් කළහ.”

ඉක්බිති ඒ එළාර රජ දෙවන දවස් යුදයට සැරසී මහා පබ්බත ඇතු පිට නැග මහත් බල සමූහයා පිරිවරා තික්මිණි. ගාමිණී රජුද මව හා කපා කොට ඇගේ අඟසින් දෙතිසක් බලකොටු කරවා සේසත් දරා රජු හා සමාන රූප ඒ ඒ බලකොටුවේ තැබීය. ඇතුළු කොටුවෙහි තමා සිටියේය. ඉක්බිති රජුන් දෙදෙනාගේ මහා සටන පවතිද්දී එළාර රජුගේ දිසත්තක නම් යෝධයා කඩු පලිහ ගෙන බිමින් අටළොස් රියනක් අහසට පැන නැගී, යුද කරන්නේ බලකොටුව ලඟට පැමිණ ‘රජු මෙහි ය’යි සිතමින් ගොස් රාජපුත්රපය සිඳ පළඳි බලකොටුව සිත්දේය. මෙසේ දෙවැනි වූදි එක්කිස් වැනි බල කොටුවද බිඳ ගැමුණු සිටි බලකොටුවට ආවේය. එකල සුරනිමල තෙමේ රජු වෙතට යන දිසත්තක දක “මම බොල සුරනිමලය. කොහි යන්නෙහිද, පිරිමි කමක් ඇත්නම් මෙහි එව”යි බැන්නේය. ඒ අසා දිසත්තක ‘පළමුව මොහු මරා යන්නෙමි’යි කිසි අහසට පැන නැග කඩුව අමෝරාගෙන සුරනිමල ඉදිරියට බැස්සේය. සුරනිමල නමා මතට බස්නා ඔහු දක සිය පලිහ දික් කෙළේය. අනෙක පලිහත් සමග උෟ දෙපලු කරන්නෙමි යි සිතා පලිහට ගැසීය. අනෙකා (සුරනිමල) පලිහ හෙලිය. දිසත්තක පලිහ සිඳිනු

නොහැක්කේ බිට වැටීම. සුරතීම්මල ඔහුට යැතින් ගැසිය. ඵ්ස්සදේව ඵකෙණෙහි සක්ඛෙධිය පිම්බෙය. (ඵය) හෙණ හඬක් මෙන් විය. මිනිස්සු මත්වුවන් මෙන් වූහ. ඵට්ට මහත් දෙමළ යෙනහ බිඳී ගියේය. ඵළාරත් ඇත් පිට හීදගෙනම පැන ගියේය. ඵකල දුටුගැමුණු රජුගේ සේනාව දෙමළ යෙන් මරමින් එහි ගොඩ කළාහුය. ඒ එසේවැයි.

“එහි වැව් ජලය මළවුන්ගේ ලෙසින් කැළඹුණේ විය. එහෙයින් කලක්තැව් නමින් ප්‍රකට විය. දුටුගැමුණු රජ ‘මා හැර අනෙකෙක් ඵළාර නොමරත්වා’යි එහි බෙර හසුරුවා නෙමේ සත්තද්ධව කඩොල් ඇතු පිට නැග ඵළාර ලුහු බඳින්නේ දකුණු දෙරටුවට පැමිණියේය. දකුණු දෙරටුව අධියස රජවරු දෙදෙනා යුද කළහ. ඵළාර තෝමරය හෙලිය. ගාමිණී ඵය වැළැක්විය. සිය ඇතු ලවා ඒ ඇතු දත් (දළ) වලින් විදවිය. ඵළාර වෙත තෝමරය දමා ගැසිය. ඇතු සමඟ ඒ (ඵළාර) වැටුණේය. යුද දිනු, මහ බලසෙන් සහිත, ගැටුණු රජතෙමේ ඉක්බිති ලක්දිව එක්සත් කොට නගරයට පිවිසියේය.”

ඉක්බිති රජ තුවර බෙර හසුරුවා අවට යොදුනක් පමණ තැන මිනිසුන් රැස් කරවා ඵළාර රජුගේ සිරුරට මහත් සත්කාර කරවා කුළු ගෙයකින් ගෙන ගොස් දවා එහි සැයක් කොට ගෞරව කළේය.

අදත් රජවරු ඒ පියසට පැමිණ බෙර නොගස්වති. මෙසේ දුටුගැමුණු අභය මහරජ දෙකිස් දම්ළ රජවරුන් අල්වාගෙන ලක්දිව එක්සත් කළේය.

(ඉක්බිත්තෙන්) දුටුගැමුණු රජ විවිධ නගරය අල්වා ගත් දින දිසජන්තු යෝදයා ඵළාර වෙත පැමිණ, සිය බෑණා යෝදයකු බව කියා මෙරටට පැමිණීම සඳහා ඔහු වෙත හස්තක් යැවීය. හල්ලුක ද ඒ හස්ත අසා ඵළාර දුටු දින සිට සත්වැනි දිනයෙහි මිනිසුන් සැට දහසක් සමඟ ගොඩ බැස, රජු මළ බව අසාත් ලජ්ජාවෙන් මහකොටින් නික්ම කෝලම්බොලක ගම කඳවුරු බැඳ ගත්තේය. දුටුගැමුණු රජු ද ඔහුගේ පැමිණීම ගැන අසා සත්තද්ධ ව කඩොල් ඇතු පිට නැග යෝදයන් විසින් පිරිවරන ලදුව මහත් බලසෙන් හා ඉදිරියට ගියේය. උම්මාදථුස්සදේවත් පංචායුදයෙන් සැරසී රජු පිටුපස අසුනෙහි හිඳ ගත්තේය. හල්ලුකයා ද පංචායුදයෙන් සැරසී ඇතු පිට නැග රජු ඉදිරියට ආවේය. ඵකල කණ්ඩුල ඔහුගේ (හල්ලුකගේ) වෙගය අඩු කිරීම සඳහා හෙමින් පසු බැස්සේය. සේනාවද ඇතා මෙන් පසු බැස්සේය. ඒ දූත රජ ඵ්ස්සදේවයන් ‘මේ ඇතා පෙර අටවිසි යුදවලදී පසු නොබැස දත් කුමක් නිසා බසුබසිද’යි විමසීය. හෙතෙම කියන්නේ : “දේවධිනි, ජය අපටය. මේ ඇතා ජයබිමක් බලමින් පසු බසී. ජයබිමට පැමිණ නවතී” යයි කීය. ඇතා ද පසුබැස මහා විහාර සීමාව කෙළවර නගර දේවතාවාගේ දෙවොල පසෙක සිටියේය.

ඉක්බිති හල්ලුක තෙමේ රජු ඉදිරියට අවුත් රජුට සරදම් කෙළේය. රජු ද කඩු තලයෙන් මුඛ වසා ඔහුට බැණ වැදුණේය. ඉක්බිති හේ “රජුගේ කටට විදින්නොමැ”යි ඊයක් යැවීය. එය කඩුතලයෙහි වැදී බිම වැටුණේය. හල්ලුකයා “කටට විද්දේවෙමි”යි යන හැඟීමෙන් මහත්සේ අත්පොලසන් දුන්නේය. එකෙණෙහි චූස්සදේව ඔහුගේ කටට වැදී බිම හෙළීය. එහෙයින් කියන ලදී :

“රජු පසුපස හුන් මහ බලැති ඒ චූස්සදේව තෙමේ රජුගේ කුණ්ඩල ආභරණයෙහි වැදෙන ලෙසින් ඔහුගේ කටට ඊයක් විද්දේය. ඒ ලිහිල් අත් ඇති තැනැත්තෙක් රජු දෙසට පය හරවා වැටෙන ඔහු වෙතට වෙනත් ඊයක් යවා ඔහුගේ දණහිසට වීද, රජු වෙතට හිස හරවා බිම හෙලවීය. එහි හල්ලුක වැටුණු කල්හි ජයගොස පැතිර ගියේය.”

ජය ලැබූ රජු තුවරට ආ කල්හි, චූස්සදේව තෙමේ රජුගේ කුණ්ඩලාභරණ ගවා (ගැවෙන සේ) ඊය යැවූ වරදට දඩුවම් පිණිස කණ්ඩාල සිදු ලේ පතක් ගෙන රජුට දුක්වීය. “මේ කීමෙක්ද”යි රජු ඇසූ කල්හි, “දේවයන් වහන්ස, දඩුවමක්”යි කීය. “ඔබගේ වරද කවරේද”යි ඇසීය. හෙතෙම “දේවයිනි, මම ඔබගේ කොඩොල ගවා විද්දෙමි, ඒ මගේ වරදය”යි කීය.

රජතෙමේ, සොහොයුරු, නිවරද වූවක් වරදකැයි කියන්නන් කුමක් නිසාදැයි කියා තමන් කළඉණ දන්නකු බැවින් ඊ දෙක ගෙන්වා උල පැත්තෙන් කෙළින් සිටුවා ඒ පමණින් කහවණු ගොඩ කොට චූස්සදේවයන්ට දිනි.

මෙසේ ලක් රජය එක් රජයක් කොට යෝදයන්ට සුදුසු පරිදි තනතුරු දුන්නේය. ඉක්බිති දිනක් රජතෙමේ සිය පහයෙහි යහනට ගියේ මහත් සම්පත් දැක බලා, අක්ෂොභිණියක් සෙනභ මැරීම සිහිපත් කෙළේය. එය සිහිපත් වන රජුට “මගේ සැපට අනතුරක් වේද?” යන යැකයෙන් මහත් දෙමනසක් උපන්නේය. එකල පුවඟුදිව වැසි රහත් තෙර කෙනෙක් රජුගේ සිහිවිල්ල දන “ඔහු සත්සව” යයි රහත්හු අවදෙනෙක් යැවූහ. උන් වහන්සේලා වැඩම කොට ඒ බව රජුට දන්වා යවා පහයට නැංගාහුය. රජතෙමේ තෙරුන් වැද, අසුන්හි වඩා හිඳවා වැඩම කළ කරුණ විමසීය. උන්වහන්සේලා වැඩී කරුණ කීහ. ඉක්බිති රජතෙමේ :

“ස්වාමීනි, මා විසින් අක්ෂොභිණියක් මහා-සේනාව විනාශ කරන ලදි. කෙසේ නම් මට අස්වැසිල්ලක් ඇති වේද ?”

“නරපතිය, මෙහිලා ඔබ විසින් මිනිසුන් එක හමාරක් නසන ලදි. ඒ ක්‍රියාවෙන් සග මගට අනතුරක් නැත. එකෙක් සරණයන්හි පිහිටියෙකි, අනෙකා පන්සිල්හි පිහිටියෙකි. නසන ලද (ඉතිරි) සේනාව මිසදිටු, දුසිල්වත්, නිරිසතුන් හා සම වූවෝය. ඔබ නොයෙක් ආකාරයෙන් බුදුසසුන බබුළුවන්නෙහිය. එහෙයින් නරපතිය, ඔබ සිතෙහි කැළඹිලි ගති දුරුකරගන්න.”

මෙසේ ඒ තෙරපු රජුට කරුණු වටහා දී ගියාහුය. රජතෙමේ උන්වහන්-
සේලාගේ වදන් අසා සැනසීමක් ලබා උන්වහන්සේලා පිටත්කර
හැරියේය.

මෙසේ රජතෙමේ සේසත් නංවා එකම රජු වශයෙන් රාජ්‍යය කරන්නේ
සංඝයාට නොදී අනුභව කළ මිථිස් කරලක් (ගැන සිතා) එයට දඩුවම් පිණිස
තුන්තය සහිත ධාතුන් වහන්සේ තැන්පත් කොට, අනාභි වස්තුන් හැර
දහනව කෙළක් ධනය වියදම් කොට මිථිසවැටී සැය කරවා විහාරය ද කරවා
රැස්වූ අනුදහසක් තිත්සුන්ට සැය සහිත වෙහෙර පිළිගැන්වීය. අනතුරුව
නවමහල් ලෝහ ප්‍රාසාදය අනාභි වස්තු සතරක් හැර තිස් කෙළක් ධනය වැය
කොට කරවා එපමණම භික්ෂූන්ට පවරා පූජා කෙළේය. නැවත, බුදුන්
වහන්සේගේ ධාතුන් ප්‍රොණයක් පමණ තැන්පත් කොට, ලංකාවට ආහරණ
යක් බඳු වූ එක්සිය විසිරියන් උස රුවන්මැලි නම් මහල් මහ සැය පොළෝ
කම්පාවීම ආදී සිය ගණන් අසිරි සහිතව තුන්සිය සැටක් පමණ විහාරයන්
ගෙන් යුක්තව කරවන ලදී. එහි අනාභි වස්තු සුවිස්ස හැර කෝටි ලක්ෂයක්
වැය විය. සුවිසි වසරක් රජය කරවන්නේ ලක්දිව එතුන් සියයක් විහාර
කරවීය. මහා වෙයක් පූජාවන් සුවිස්සක්ම කරවීය. මුළු ලක්දිව තලයෙහි
භික්ෂු සංඝයාට තෙවරක් තුන් සිවුරු දෙවිය. ලක් රජය සත්දින සත්දින
බැඟින් පස්වරක් සසුනට දුන්නේය. (පුද කෙළේය) ගිතෙලින් තෙමා,
පිරිසිදු වැට්ටලින් යුත් පහන් සිය ගණනක් දහස් ගණනක් ලක්ෂ ගණනක්
දෙළොස් තැනෙක දැල්වීය. අටළොස් තැනෙක ගිලනුන්ට වෙදුන් විසින්
නියම කරන ලද අයුරින් බෙහෙත් ද ආහාර ද නිරන්තරයෙන් දෙවිය.
සුසාළිස් තැනෙක මනාව සකස් කළ මී කිරිබත් ද, එපමණම තැනෙක්හි
තෙල් උපුල්වා පිසූ බත් ද දුන්නේය. එපමණම තැනෙක ගිතෙලින් පිසූ
දුල් කැවුන් බත් හා සමග නිකර දෙවිය. මසක් පාසා පොහෝ දින අටෙහි ම
ලක්දිව සියලු විහාරස්ථානවලට පහන් සඳහා තෙල් දෙවිය.

‘ආමිස දනයට වඩා ධර්මදනය මහත්ය’යි අසා ලොහො පාය යට (මාල-
යෙහි) බණ අස්නෙහි හිඳ මංගල සූත්‍රය කියවන්නට පටන් ගත් නමුත් සංඝ
ගෞරවයෙන් උසුරුවන්නට නො හැක්කේ එතැන් සිට ධර්මදේශකයන්ට
සත්කාර කොට සැම වෙහෙරකම බණ කරා කියැවීය. එක් එක් ධර්ම
කථිකයාට නැළි පමණින් ගිතෙල් පැණි සතුරු ආදිය ද සතරහුල් මීටක්
පමණ වැල්මී ද සර දෙකක්ද මාසයේ පොහෝ දින අටෙහි දෙවිය. හෙතෙම
මේ ආදිවූ නොයෙක් පින්කම් කොට ආයුෂ කෙළවර මරණ මඤ්චකයෙහි
වැද හොත්තේය.

ඉක්බිති ‘ලෙඩ බලන්නෙමු’යි ඒ ඒ තැනින් මහා ඩික්සහන රැස්ව සමූහයම
එක්ව (ධර්මය) සජ්ඣායනා කළහ. එකල්හි දේවතාවෝ සදෙවිලොවින්
රිය සයක් ගෙනවුත් අහස්හි සිට “මහරජ, අපේ දෙවිලොව සිත්කලුය,
අපේ දෙවිලොව සිත්කලුය”යි කියමින් තම තමන්ගේ දෙවිලොවට පැමිණීම
පිණිස ඉල්ලූහ. රජ ඔවුන්ගේ අදහස් අසා “මා බණ අසන තෙක් ඉවසුව”යි

අතින් සලකුණු කිරීමෙන් වැළැක්විය. සංඝයා සමූහ සථංකායනය නවත්වන්නේ යයි සිතා සථංකායනය නැවැත්විය. “ස්වාමීනි කුමක් නිසා, සථංකායනය නැවැත්වීද”යි රජු විමසූ කල්හි ‘මහරජ, ඔබ අත් සලකුණින් වැළැක්වූ හෙයින්’යි කීය. “ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේලාට සලකුණු නොදුනිමි. දෙවියෝ යදෙවිලොවින් රිය යයක් ගෙනවුත් තම තම දෙවිලොවට යාමට කැඳවති. එහෙයින් ඔවුන්ට ‘මා බණ අසන තෙක් ඉවසව’යි සන් කෙළෙමි”යි කීය. එය අසා ඇතැමෙක්” මේ රජතෙමේ මරණ බියෙන් බියපත්ව විලාප දෙවයි. මරණයට බිය නොවන සතෙක් නම් නැතැ”යි සිතුවාහුය. එවිට අභය තෙරුන් වහන්සේ “මහරජ සදෙවිලොවින් රිය යයක් ආ බව කෙසේ නම් විශ්වාස කළ හැක්කේද”යි විචාළේය. ඒ අසා රජතෙමේ අභයහි මල්දම් සයක් දම්මවිය. ඒවා ගොස් වෙන් වෙන්වම රිය හිස්වල එල්ලූණාහුය. මහජනයා එල්ලෙන මල්දම් දක සැක නැත්තේ විය.

එකල්හි රජතෙමේ “කිනම් දෙවිලොව සිත්කලුද”යි තෙරුන් විචාළේය. “මහරජ, තුසිත භවනය සිත්කලුය. බුදු බව සඳහා කල් බලමින් මෙතේ බෝසත්හු එහිම වසන්නාහුය”යි තෙරුන් වහන්සේ කීවාහුය. ඒ අසා රජතෙමේ එහි ඇල්ම දක්වා මහසෑය බලන්නේ වැතිර හුන්නේම වූතව නිද පිබිදියක්හු මෙන් තුසිත භවනයෙන් ගෙනා රියෙහි ඉපිද නමා කරන ලද පිනෙහි විපාකය මහජනයාට ප්‍රකට කරනු පිණිස රියෙහි සිට දිව්‍යාභරණයන් ගෙන් සැරසුනේ මහජනයා බලා සිටිද්දීම තෙවරක් මහාසෑය පැදකුණු කොට සංඝයා වැද තුසිත භවනයට ගියේය. ඒ මේ දුටුගැමුණු රජතෙමේ වතාහි මෙතේ බුදුන් වහන්සේගේ අභසවු වන්නේය. බාල කුමාරයා දෙවැනි සවු වන්නේය. කථාව දික්වන හෙයින්, මෙහි යමක් කිවයුතු වන්නේ නම් ඒ සියල්ල මහාවංසයෙහි දක්වෙන්නේය. මෙහිලා අප විසින් පොත සැහැල්ලු කිරීම සඳහා ඒ සියල්ල ඉවත් කරන ලදී.

“සත්පුරුෂයෝ සසර ගමන් වශයෙන් එළඹ සිටි දේවත්වයද හැරදමා, නන්වැදූරුම් දුක් නිතර වළඳා, දඩ් වෙර දරා, සෑම කල්හි සාදර සිතීන් බුද්ධ ශාසනයේ වීරස්ථායී බව කැමැත්තාහු මෙසේ පමණ කළ නොහැකි උසස් කුසල් කරන්නාහු සහ සුව ලභාකර ගත්තාහුය..”

6. පරිච්ඡේදය

තෙරුවන් ගුණ පාඨ

ව්‍යවහාර ලෝකයේ ඇති, භෞතික වශයෙන් අගනා දේවල් "රුවන්" (රත්න) නමින් හඳුන්වමු. ආගමික වශයෙන්ද එකී ව්‍යවහාරය පූජාර්භ වස්තූන් පිළිබඳව යොදා ගනු ලැබේ. බෞද්ධයාගේ අති උත්තම වස්තු තුනෙකි. එහි ප්‍රධාන තැන ගන්නේ බුදුරජාණන් වහන්සේය. උන් වහන්සේ අවබෝධ කරගත් ධර්මයන්, අනුගාමික ආයතී මහා සංඝයාන් දෙවැනි හා තෙවැනි වස්තු ලෙසින් සැලකේ. බුද්ධ, ධම්ම, සංඝ යන උත්තම වස්තූන් 'තෙරුවන්' (රත්නත්‍රය) නමින් හැඳින්වීම පෙර පවත් පවතින සම්ප්‍රදායකි. බෞද්ධයා සියලු කටයුතු ආරම්භයේ දී තෙරුවන් තමාට ඇති එකම සරණ වශයෙන්ද පිහිට වශයෙන් ද සිතයි, කියයි, ඒ අනුව ක්‍රියා කරයි. එහෙයින්ම ඔහු බෞද්ධයෙකි. උපාසකයෙකි. තෙරුවන් සරණ යන උපාසකයා විවේකය ලද සෑම විටෙකම තෙරුවන්හි අනේක විධ ගුණ සිහි කරයි. ඒ සඳහා සාම්ප්‍රදායික වශයෙන් උපයෝගී කර ගන්නා පාලි පාඨ තුනක් ඇත.

(අ) බුදුගුණ මෙණෙහි කිරීම

පාඨය: ඉතිපි සොහගවා අරහං සම්මා සම්බුද්ධෝ විජ්ජාචරණ සම්පන්නෝ සුගතෝ ලොකවිදු අනුත්තරෝ පුරිසදම්මසාරථී සත්ථා දේව මත්‍රස්සානාං, බුද්ධෝ හගවාති.

මේ පාඨයෙන් රහත් ගුණය ඇතුළු කොට බුදුගුණ නවයක් කියැවෙන්නේ එකම අර්ථයක් සඳහා නිසා එක ගුණයක් වශයෙන් ද ගැනේ.

- (1) අරහං :ඒ භාග්‍යාවත් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙලෙස් මළින් දුරුව, පිරිසිදු වූ හෙයින්ද, පූජාවන්ට සුදුසු වූ හෙයින්ද, 'රහත්' නම් වෙති.
- (2) සම්මා සම්බුද්ධෝ :ධර්මය හොඳින් දැනගත් හෙයින්, තමන්ට මනාව අවබෝධ කරගත් හෙයින් සම්මා සම්බුද්ධ නම් වෙති.
- (3) විජ්ජාචරණ සම්පන්නෝ:.....විද්‍යාවෙන් (ඥාණයෙන්) ද, ශීල හා සමාධි ගුණයන්ගෙන්ද යුක්ත හෙයින් විජ්ජාචරණ සම්පන්න වෙති.
- (4) සුගතො :උතුම් නිවන් මගෙහි ගමන් කළ, යහපත් ගමන් ඇති, යහපත් වචන කථා කරන ගුණය ඇති හෙයින් සුගත නම් වෙති.
- (5) ලොකවිදු :ලෝ තතු මැනවින් දත්, ඇති සැටියෙන් අවබෝධ කරගත් හෙයින් ලෝකවිදු නම් වෙති.

(6) අනුක්‍රමය :ශීල සමාධි ප්‍රභූ ආදී කිසිදු ගුණයකින් තමන් වහන්සේ ඉක්මවා ගිය අයෙකු නැති හෙයින් අනුක්‍රමය නම් වෙයි.

(7) පුරිසදම්ම සාරපි :නොදැමුණු පුද්ගලයන් දමනයෙහි, හික්ම විමෙහි දක්ෂතම ආවායභිවරයන් හෙයින් පුරිසදම්මසාරපි නම් වෙයි.

(8) සක්ඛා දේවමනුස්සානා :දෙව මිනිසුන්ට අනුශාසනා කිරීමෙහි සුදුසුකම් ඇති, එසේ අනුශාසනා කරන ආවායභිවරයන් හෙයින්, 'සක්ඛා දේවමනුස්සානා' නම් වෙයි.

(9) හඟවා :භාග්‍යවත් - පින් ඇති - හෙයින් හඟවත් නම් වෙයි.

(ආ) දහම් ගුණ මෙනෙහි කිරීම

පාඨය : ස්වාක්ෂයෙන් හඟවනා ධම්මෝ, යන්ද්විධිකෝ, අකාලිකෝ, ඒහි - පස්සිකෝ, ඔපනයිකෝ, පච්චත්තං වේදිතබ්බෝ විඤ්ඤාති'ති.

(1)ඒ ධර්මය වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් මනාකොට දෙසන ලද්දකි.

(2)තමන් විසින්ම දැක අවබෝධ කටයුතුය.

(3)කල් නොයව්‍යව විපාක දෙන්නකි.

(4)“එන්න, ඔබ ම අත්හද ප්‍රතිඵල බලන්න”යි කීව හැකි දෙයකි.

(5)සිත්හි තබා දරා ගතයුතුය. (ඒ දහම් මග යන්නා නිවණට පැමිණ විමෙහි සමත්ය.)

(6)නුවණැත්තන් විසින් තම තම නැණ පමණින් දත යුත්තකි.

නවවිධ ලෝකෝත්තර ධර්මයෙහි ද, පයඛාය වශයෙන් සියලු පරිසාප්ති ධර්මයෙහි ද ගුණ මේ සය වැදගත් ලක්ෂණ තුළින් අවබෝධ කර ගැනීම මෙයින් අපේක්ෂිතයි.

(අ) සහ ගුණ මෙනෙහි කිරීම

පාඨය : සුචරිතන්තෝ හගවතො සාවකසංඝෝ, උජුචරිතන්තෝ හගවතෝ සාවකසංඝෝ, ඤායචරිතන්තෝ හගවතෝ සාවකසංඝෝ, සාමීචරිතන්තෝ හගවතෝ සාවකසංඝෝ යදිදං චත්තා රි පුරිසයුගානි අට්ඨපුරිසපුග්ගලා එස හගවතෝ සාවකසංඝෝ, ආහුණේයෝ පාහුණේයෝ, දක්ඛිණේයෝ, අඤ්ජලිකරණීයෝ, අනුත්තරං පුඤ්ඤත්ථෙත්තං ලෝකස්සා'ති.

- (1) භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආයුධ මහා සංඝයා මනා කොට පිළිවෙත් මගට බඩුයේය.
- (2)අවංක වූ සෘජු පිළිවෙත් මගට, අරි අටග මගට පිළිපත්තේය.
- (3)නිවන් මගට පිළිපත්තේය.
- (4)නිවැරදි, සුදුසුකම දිවි මගට පිළිපත්තේය.
- (5)යුගල වශයෙන් සතරක් වූ, පුද්ගලයන් වශයෙන් අටක් වූ ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආයුධ සංඝයා දුර සිට හෝ සිවුපසය ගෙනැවිත් පිදීමට සුදුසුය.
- (6)ආගන්තුකයන්ට පිරිනැමීමට සුදුසු යෝග්‍ය අහර පවා (පාහුන) පිළිගැන්වීමට යෝග්‍යය.
- (7)පින් සඳහා දෙනදේ (දක්ෂිණ) පිළිගැනීමට සුදුසුය.
- (8)දොහොත් මුදුන්හි තබා කරන ගෞරව සත්කාර ලැබීමට සුදුසුය.
- (9)ලොවට උතුම් පින් කෙතය.

දහම් පාසල් සිසුන් සඳහා
නොම්ලයේ නිකුත් කරන ලදී.